

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SERMAYE PİYASALARI VE BORSA ANABİLİM DALI

**BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ
VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

CEYDA SEKİZKARDEŞ

İSTANBUL, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SERMAYE PİYASALARI VE BORSA ANABİLİM DALI

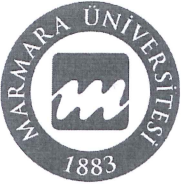
**BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ
VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

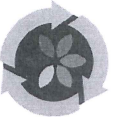
CEYDA SEKİZKARDEŞ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR

İSTANBUL, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Müdürlüğü

Sıfır Atık Proje Ortağı

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Bankacılık Sektöründe Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi

TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Ceyda SEKİZKARDEŞ

ANABİLİM DALI : Sermaye Piyasası ve Borsa

SAVUNMA TARİHİ : 24.06.2019

JÜRİ ÜYELERİ

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR

Üye

Prof.Dr.Özgür ÇATIKKAŞ

Üye

Doç.Dr.Aysel GÜNDOĞDU

ÖZET

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Sekizkardeş, Ceyda
Yüksek Lisans Tezi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü
Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Neşe Çoban Çelikdemir
Mayıs, 2019, 255 sayfa

Küreselleşmenin etkisi ile birlikte dünya rekabet unsurunun kol gezdiği büyük ve tek bir piyasa halini almıştır. Rekabetin bu denli odak olduğu bir dünyada, ülke ekonomileri de birbirleri ile etkileşim içerisinde olmak mecburiyetindedir. Fiyatın alıcı ve satıcı arasında belirlendiği bu piyasalarda alıcı minimum maliyet ile maksimum verimli malı satın almak isterken, satıcı minimum maliyet ile maksimum kazanç elde etmek amacındadır. Yerli pazarda hedeflediği maksimum faydayı sağlayamayan taraflar, birbirinden farklı coğrafyada olmalarına rağmen birbirleri ile ticaret etmek isterler ve böylelikle uluslararası ticaretin doğumuna sebebiyet verirler.

Uluslararası ticaret ancak etkin bir dış ticaret bilgisine sahip taraflar için faydalıdır. Etkin bir dış ticaret bilgisi tarafların yönetim ve kontrol mekanizmalarını güçlü kılar ve taraflara dünya piyasasında rekabet edebilecek güç sağlar. Dış ticaret süreçlerinin sorunsuz bir biçimde yürütülebilmesi için bu sürece ilişkin bazı temel bilgilere haiz olunması gerekir. Ancak bu koşulda izlenmesi gereken prosedür, taraflarca doğru bir şekilde uygulanabilir.

Dış ticarete taraf olan alıcı ve satıcının birbirinden farklı coğrafi ve siyasi sınırlar içerisinde olmaları ve birbirlerini yeterince tanımıyor olmaları aralarında güven sorunu oluşturmaktadır. Bu güven sorununun yegâne çözümü ise bankaların dış ticarete aracılık etmesiyle çözüme kavuşur. Dış ticaret süreçlerinde bankacılık sektörü kıymetli bir role sahiptir ve bu roller arasında en önemlisi dış ticaret bedellerinin ödenmesine aracılık etmesidir. İşletmeler dünya pazarlarında rekabet edebilir güce sahip olmak için ciddi bir dış ticaret bilgisine ve işleme aracılık edecek bankacılık sektöründe

gerçekleştirilecek süreçlere hâkim olması gerekir. Özellikle dış ticarete konu mal bedellerinin ödenmesi esnasında bankaların gerçekleştirdikleri işlemleri doğru biliyor olmak işletmelere ciddi avantajlar sağlamaktadır.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri hariç olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde dış ticaret işlemlerine ait kavramlar, dış ticaret işlemlerinde kullanılan belgeler, teslim şekilleri, ithalat ve ihracat çeşitleri incelenmiştir. İkinci bölümde ise dış ticaret işlemlerinde kullanılan ödeme yöntemleri ve bu ödeme yöntemlerine aracılık eden bankacılık sektörünün rolü ele alınmıştır. Üçüncü bölümde dış ticaretin dünyada ve Türkiye’de tarihsel gelişimi değerlendirilmiş ve bu değerlendirme Türk bankacılık sektörü açısından da yorumlanmıştır. Türk dış ticaret mevzuatına dair önemli hususlara da yine üçüncü bölüm kapsamında yer verilmiştir. Dördüncü bölümde Türk Muhasebe Standartları çerçevesinde Türk bankacılık sektörünün muhasebe yapısı aktarılmış, bankaların dış ticaret işlemlerine aracılık ederken kullandığı muhasebe hesapları hakkında bilgi verilmiştir. Dış ticaretin finansmanında güven kuruluşları olarak görev alan bankaların aracılık ettiği işlemler en genel anlamda bir çeşit para transferi işlemidir. Başka bir ifade ile dış ticarete konu mal bedelinin transfer edilmesi bankaların sıklıkla görev aldığı bir alandır. Bankacılık sektörünün dış ticaret işlemlerindeki yerini, borçludan tahsil edilen bedelin alacaklıya gönderilmesi olarak değerlendirmek doğru ancak yetersiz bir tespit olacaktır. Bankaların taraflara taahhüt ettiği çeşitli güvenceler sebebiyle aracılık ettiği tüm dış ticaret işlemlerine dair kayıtlarda sıklıkla bilanço dışı hesaplara rastlamak da mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Uluslararası Ticaret, İthalat, İhracat, Türkiye Muhasebe Standartları, Türk Dış Ticaret Mevzuatı, Dış Ticaret Tarihi, Dış Ticaretin Finansmanı, Dış Ticarete Bankacılık Sektörü, Banka Muhasebesi, Peşin Ödeme, Akreditifli Ödeme, Vesaik Mukabili Ödeme, Mal Mukabili Ödeme

ABSTRACTS

FOREIGN TRADE TRANSACTIONS IN BANKING SECTOR AND ACCOUNTING

Sekizkardes, Ceyda

Postgraduate Thesis, Institute of Banking and Insurance

Department of Capital Markets and Stock Exchange

Thesis Supervisor: Dr. Nese Coban Celikdemir

May 2019, 255 pages

The world has become a large and single market with the impact of globalization. In a world where competition is so focussed, the economies of the country must also interact with each other. In these markets where the price is determined by the buyer and the seller, the buyer wants to buy the maximum product with minimum cost and the seller is aiming to get maximum profit with minimum cost. The parties, who cannot provide the maximum benefit they target in the domestic market, want to trade with each other even though they are in different geographies and thus cause the birth of international trade.

International trade is only beneficial for parties who have effective foreign trade knowledge. An effective knowledge of foreign trade makes the management and control mechanisms of the parties stronger and provides the parties with the power to compete in the world market. In order for the foreign trade processes to be maintained smoothly, some basic information about this process should be known. However, the procedure to be followed under this condition may be applied correctly by the parties.

The fact that the buyers and sellers who are parties to foreign trade are in different geographical and political boundaries and do not familiar with each other, constitute the problem of trust among them. The only solution to this problem of trust is solved by the intermediation of banks in foreign trade. The banking sector plays a valuable role in foreign trade processes and the most important of these roles is the mediation of the payment. In order to have competitive power in the world markets, businesses must have strong foreign trade and banking sector knowledge. Especially

knowing the operations of banks for the payment provides a significant advantage to enterprises.

This study consists of four main sections except the introduction and conclusion sections. In the first part, the concepts of foreign trade transactions, the documents used in foreign trade transactions, delivery terms, import and export types were examined. In the second part, the payment methods used in foreign trade transactions and the role of the banking sector that mediates these payment methods are discussed. In the third part of the study, historical development of foreign trade in the world and in Turkey is evaluated. This evaluation is also discussed in terms of the Turkish banking sector. Important issues related to Turkish foreign trade legislation are also included in the third section. In the fourth chapter, the accounting structure of the Turkish banking sector was transferred within the framework of Turkish Accounting Standards, and information was given about the accounts used by banks to mediate foreign trade. Banks act as trust organizations in the financing of foreign trade. They mediate the payment process of foreign trade. This payment can be called a kind of money transfer process. In other words, the transfer of the cost of goods subject to foreign trade is an area where banks are mostly involved. It is correct but inadequate to interpret the role of banking sector in foreign trade transactions only as collecting money from debtor and sending money to the creditor. It is also possible to find off-balance sheet accounts frequently in all foreign trade transactions that the banks mediate due to various guarantees that the parties have committed.

Key Words: Foreign Trade, International Trade, Import, Export, Turkey Accounting Standards, Turkish International Trade Legislation, History of International Trade, Foreign Trade Financing, Bank Accounting, Cash in Advance, Cash Before Delivery, Cash Against Goods, Open Account, Documentary Collections, Cash Against Documents, Letter of Credits

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACTS	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ VE GENEL ÇERÇEVE	4
1.1. Dış Ticaret İşlemlerine İlişkin Genel Kavramlar	4
1.1.1. Dış Ticaretin Tanımı ve Kapsamı	7
1.1.2. Dış Ticaret İşlemlerinde Kullanılan Belgeler	10
1.1.2.1. Mali Belgeler.....	11
1.1.2.1.1. Poliçe (Bill of Exchange, Draft)	11
1.1.2.1.2. Senet (Bono, Promissory Note)	12
1.1.2.2. Ticari Belgeler.....	13
1.1.2.2.1. Proforma Fatura	13
1.1.2.2.2. Ticari Fatura.....	13
1.1.2.2.3. Navlun Faturası.....	14
1.1.2.2.4. Geçici Fatura (Provisional Invoice)	14
1.1.2.2.5. Onaylı Fatura (Tasdikli Fatura /Certified Invoice)	15
1.1.2.3. Taşıma Belgeleri	15

1.1.2.3.1. Deniz Konşimentosu (Marine/Ocean Bill of Lading)	15
1.1.2.3.2. Charter Party Konşimentosu	17
1.1.2.3.3. Çok Şekilli Taşıma Belgesi (Multimodal Bill of Lading)	18
1.1.2.3.4. Havayolu Taşıma Belgesi (Airway Bill of Lading)	18
1.1.2.3.5. Karayolu Taşıma Belgeleri (CMR Roadway Bill).....	18
1.1.2.3.6. Tır Karnesi (Tır Carnet)	19
1.1.2.3.7. Hamule Senedi (Railway Bill / CIM Rail Cosignment Note)	19
1.1.2.3.8. Posta ve Kurye Makbuzları.....	19
1.1.2.3.9. Diğer Taşıma Belgeleri	20
1.1.2.3.9.1. FCR (Forwarding Certificate of Receipt, Forwarding Cargo Receipt)	20
1.1.2.3.9.2. FIATA FCR, FCT.....	20
1.1.2.4. Sigorta Belgeleri.....	20
1.1.2.5. Diğer Dış Ticarete Konu Belgeler.....	22
1.1.2.5.1. Menşe Şahadetnamesi (Certificate Of Origin).....	22
1.1.2.5.1.1. Menşe Şahadetnamesi (ABC).....	22
1.1.2.5.1.2. Özel Menşe Şahadetnamesi (Form A)....	22
1.1.2.5.2. Dolaşım Belgeleri (Movement Certificate).....	23
1.1.2.5.2.1. A.TR Dolaşım Belgesi (A.TR Movement Certificate).....	23
1.1.2.5.2.2. EUR.1 Dolaşım Belgesi (EUR.1 Movement Certificate).....	25
1.1.2.5.3. Çeki Listesi (Weight List).....	25
1.1.2.5.4. Koli/Ambalaj Listesi (Packing List)	26
1.1.2.5.5. Spesifikasyon Belgesi (Specification)	26
1.1.2.5.6. Analiz Belgeleri	26
1.1.2.5.6.1. İmalatçı Analiz Belgesi (Manufacturer's Analysis Certificate)	26

1.1.2.5.6.2. Radyasyon Belgesi (Radiation Certificate)	27
1.1.2.5.7. Kalite ya da Kontrol Belgeleri	27
1.1.2.5.7.1. İmalatçının veya Satıcının Kalite ya da Kontrol Belgesi (Manufacturer's or Supplier's Quality or Inspection Certificate)	27
1.1.2.5.7.2. Üçüncü Tarafça Tanzim Edilen Kalite veya Kontrol Belgesi (Third Party Certificate of Inspection)	27
1.1.2.5.8. Sağlık ve Veteriner Hekim Sertifikaları (Health/Sanitary/ Phytosanitary Certificate)	28
1.1.2.5.9. Helal Belgesi Helal Certificate)	28
1.1.2.5.10. Antrepo Makbuzu (Warehouse Receipt).....	28
1.1.3. Dış Ticaret İşlemlerinde Teslim Şekilleri	28
1.1.3.1. İş Yerinde Teslim-Ex Works (EXW).....	30
1.1.3.2. Taşıyıcıya Masrafsız Teslim- Free Carrier (FCA).....	30
1.1.3.3. Gemi Doğrultusunda Masrafsız Teslim- Free Alongside Ship (FAS).....	30
1.1.3.4. Gemide Masrafsız Teslim- Free On Board (FOB).....	30
1.1.3.5. Masraflar ve Taşıma Bedeli Ödenmiş Teslim- Cost and Freight (CFR)	31
1.1.3.6. Mal Bedeli, Sigorta ve Taşıma Bedeli Ödenmiş Teslim- Cost, Insurance and Freight (CIF).....	31
1.1.3.7. Taşıma Masrafları Ödenmiş Olarak Teslim- Carriage Paid To (CPT) 32	
1.1.3.8. Taşıma Masrafları ve Sigorta Bedeli Ödenmiş Olarak Teslim-Carriage and Insurance Paid To (CIP).....	32
1.1.3.9. Terminalde Teslim - Delivered At Terminal (DAT).....	33
1.1.3.10. Belirtilen Yerde Teslim- Delivered At Place (DAP)	33
1.1.3.11. Gümrük Vergileri Ödenmiş Teslim- Delivered Duty Paid (DDP) 33	

1.1.4. Dış Ticaret Türleri.....	34
1.1.4.1. İhracat	34
1.1.4.1.1. İhracatın Gerçekleştirilmesini Teminen İzlenilecek Basamaklar	35
1.1.4.1.2. İhracat Türleri	37
1.1.4.1.2.1. Özelliği Olmayan Serbest İhracat.....	37
1.1.4.1.2.2. Kayda Bağlı İhracat	38
1.1.4.1.2.3. Özellikli İhracat	38
1.1.4.1.2.4. Diğer İhracat Çeşitleri.....	43
1.1.4.2. İthalat	48
1.1.4.2.1. İthalatın Gerçekleştirilmesini Teminen İzlenilecek Basamaklar	48
1.1.4.2.2. İthalat Türleri	50
1.1.4.2.2.1. Tek Vergi Kimlik Numarası Koşulu Aranmayan İthalat	50
1.1.4.2.2.2. Ticari İthalat.....	50
1.1.4.2.2.3. Özellikli ya da İzine Bağlı İthalat.....	50
1.1.4.2.2.4. Libere İthalat.....	53

II. BÖLÜM DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNDE KULLANILAN ÖDEME YÖNTEMLERİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN DIŞ TİCARETTE

ROLÜ.....	54
2.1. Dış Ticaret İşlemlerinde Kullanılan Ödeme Yöntemleri	54
2.1.1. Belgesiz Ödeme Yöntemleri	54
2.1.1.1. Peşin Ödeme (Cash in Advance/ Cash Before Delivery/ Advance Payment/ Prepayment/ Down Payment)	55
2.1.1.2. Mal Mukabili Ödeme veya Açık Hesap Ödeme (Cash Against Goods / Open Account)	57
2.1.1.3. Konsinye Satış İle Ödeme (Consignations)	58
2.1.2. Belgeli Ödeme Yöntemleri	58
2.1.2.1. Vesaik Mukabili Ödeme (Documentary Collections / Cash Against Documents).....	58

2.1.2.2.	Akreditifli Ödeme (Letter Of Credits-L/C).....	60
2.1.2.2.1.	Akreditif Türleri.....	65
2.1.2.2.2.	Akreditif Mekanizmasının İşleyişi.....	73
2.1.2.3.	Yeni Finansman Araçları ile Dış Ticaret Ödemeleri.....	76
2.1.2.3.1.	Leasing – Finansal Kiralama.....	76
2.1.2.3.2.	Factoring-Alacak Hakkının Devri.....	82
2.1.2.3.3.	Forfaiting – Alacak Hakkının Satışı.....	87
2.2.	Dış Ticarete Bankacılık Sektörünün Rolü.....	88
2.3.	Dış Ticarete Bankacılık Sektörünün Hizmet Kanalları.....	90
2.3.1.	Temsilcilikler	91
2.3.2.	Şubeler	91
2.3.3.	Muhabir Bankalar	92
2.3.4.	Konsorsiyum Bankaları	92
2.3.5.	Bağlı Bankalar	92
2.3.6.	Kıyı Bankacılığı	93
2.4.	Dış Ticarete Bankacılık Faaliyetleri.....	94
2.4.1.	Fon Transferi (Funds Transfer).....	94
2.4.2.	Mevduat Kabulü ve Kredi Tahsis Etme.....	95
2.4.3.	Finansal Kaynak Tahsili ve Ödenmesi	96

III. BÖLÜM DIŞ TİCARETİN TARİHSEL GELİŞİMİ: TÜRK	
BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DIŞ TİCARET VE MEVZUATINA	
GENEL BİR BAKIŞ.....	97
3.1. Dünya ve Türkiye Perspektifinde Dış Ticarete Tarihsel Bir Bakış.....	97
3.1.1. Dünya’da Dış Ticarete Tarihsel Açından Genel Bir Bakış.....	97
3.1.1.1. Altın Para Dönemi (1870-1930).....	98
3.1.1.2. Büyük Buhran Dönemi (1930-1944)	99
3.1.1.3. Bretton Woods Dönemi (1944-1973).....	100
3.1.1.4. Karma Uygulamalar ve IMF Dönemi (1973-1980)	100
3.1.1.5. Liberalizasyon ve Globalleşme Dönemi (1980-...)	101
3.1.2. Türk Dış Ticaretine Tarihsel Açından Genel Bir Bakış.....	101

3.1.2.1.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Öncesi Döneme Ait Dış Ticaret	103
3.1.2.1.1.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Öncesi Döneme Ait İhracat (1980 ila 1995 arası dönem).....	104
3.1.2.1.2.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Öncesi Döneme Ait İthalat (1980 ila 1995 arası dönem).....	106
3.1.2.1.3.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Öncesi Döneme Ait Dış Ticaret Dengesi (1980 ila 1995 arası dönem)	108
3.1.2.2.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Sonrası Döneme Ait Dış Ticaret: (1996-2018).....	109
3.1.2.2.1.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Sonrası Döneme Ait İhracat.....	110
3.1.2.2.2.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Sonrası Döneme Ait İthalat.....	113
3.1.2.2.3.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Sonrası Döneme Ait Dış Ticaret Dengesi	116
3.1.3.	Türk Dış Ticareti' ne Bankacılık Açısından Genel Bir Bakış	121
3.1.3.1.	Türkiye'de İhracatın Finansmanı	122
3.1.3.2.	Türkiye'de İthalatın Finansmanı	125
3.2.	Türk Bankacılık Sektöründe Dış Ticaret Mevzuatı.....	128
3.2.1.	Kambiyo Mevzuatı.....	129
3.2.2.	İhracat Mevzuatı	146
3.2.3.	İthalat Mevzuatı	164
3.2.4.	Serbest Bölgeler Mevzuatı	171
3.2.5.	Transit Ticaret Mevzuatı.....	172
3.2.6.	Sınır Ticareti Mevzuatı	174

IV. BÖLÜM TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI ÇERÇEVESİNDE	
DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNDE	
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	176
4.1. Türk Bankacılık Sektörünün Muhasebe Sistemi Hakkında Genel Bilgi.....	176
4.1.1. Türk Bankacılık Sektöründe Uygulanan Muhasebe İlkeleri, Temel	
Varsayımlar ve Muhasebe Standartları	177
4.1.1.1. Muhasebe İlkeleri ve Temel Varsayımlar	178
4.1.1.2. Muhasebe Standartları.....	183
4.1.2. Türk Bankacılık Sektöründe Kullanılan Banka Tekdüzen Hesap Planı ...	184
4.1.2.1. Dış Ticaret İşlemlerine Dair Ödeme Yöntemlerinin	
Gerçekleştirilmesinde Sıklıkla Kullanılan Banka Muhasebe	
Hesapları	188
4.2. Bankalarda Gerçekleştirilen Dış Ticaret İşlemlerine Dair Ödeme	
Yöntemlerinin Olay Örgüsü Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi	201
4.2.1. Peşin Ödeme Yönteminin Muhasebeleştirilmesi ve Örnek Uygulama.....	201
4.2.1.1. Peşin Ödeme Yöntemi ile Bedeli Tahsil Eden İhracatçı	
Bankanın Muhasebe Kaydı	202
4.2.1.2. Peşin Ödeme Yöntemi ile Bedeli İfa Eden İthalatçı	
Bankanın Muhasebe Kaydı	206
4.2.3. Mal Mukabili Ödeme Yönteminin Muhasebeleştirilmesi ve Örnek	
Uygulama	209
4.2.3.1. Mal Mukabili Ödeme Yöntemi ile Bedeli Tahsil Eden	
İhracatçı Bankanın Muhasebe Kaydı	210
4.2.3.2. Mal Mukabili Ödeme Yöntemi ile Bedeli İfa Eden İthalatçı	
Bankanın Muhasebe Kaydı	216
4.2.4. Vesaik Mukabili Ödeme Yönteminin Muhasebeleştirilmesi ve Örnek	
Uygulama	218
4.2.4.1. Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi ile Bedeli Tahsil Eden	
İhracatçı Bankanın Muhasebe Kaydı	220
4.2.4.2. Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi ile Bedeli İfa Eden	
İthalatçı Bankanın Muhasebe Kaydı	224

4.2.5. Akreditif Ödeme Yönteminin Bankalarca Muhasebeleştirilmesi ve Örnek Uygulama	228
4.2.6. Akreditifli Ödeme Yöntemi ile Bedeli Tahsil Eden İhracatçı Bankanın Muhasebe Kaydı	229
4.2.6.1. Akreditifli Ödeme Yöntemi ile Bedeli İfa Eden İthalatçı Bankanın Muhasebe Kaydı	234
SONUÇ	242
EKLER	248
Ek 1: Kayda Bağlı İhracat Listesi	248
Ek 2: Bedelsiz İhracat Formu Örneği	250
Ek 3: İhracatı Yasak Mallar Listesi	251
Ek 4: İhracatı Ön İzne Bağlı Mallar Listesi	252
KAYNAKÇA	254

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: 1979-1995 Döneminde Türkiye İhracat Verileri (-\$,-%).....	105
Tablo 2: 1979-1995 Döneminde Türkiye İthalat Verileri (-\$,-%).....	107
Tablo 3: 1979-1995 Döneminde Türkiye İthalat Verileri (-\$,-%).....	109
Tablo 4: 1996-2018 Döneminde Türkiye İhracat Verileri (-\$,-%).....	113
Tablo 5: 1996-2018 Döneminde Türkiye İthalat Verileri (-\$,-%).....	116
Tablo 6: 1996-2018 Döneminde Türkiye Dış Ticaret Dengesi Verileri (-\$,-%).....	121
Tablo 7: 2013-2018 Ödeme Türlerine Göre İhracatın Finansmanı	124
Tablo 8: 2013-2018 Ödeme Türlerine Göre İthalatın Finansmanı (Değer: Bin ABD \$).....	127
Tablo 9: Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebeleştirmede Önemli Bulunan Standartlar	184
Tablo 10: Tekdüzen Hesap Planının Bilanço ve Gelir Tablosundaki Yerleri.....	186

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Vesaik İbrahimde Ödemeli Teyitli Akreditif İşleyiş Mekanizması.....	70
Şekil 2: Vadeli Teyitli Akreditif İşleyiş Mekanizması	71
Şekil 3: Akreditifin İşleyiş Mekanizması	73
Şekil 4: Factoring İşlemlerinin İşleyiş Mekanizması.....	86

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No

Grafik 1: 2013-2018 Ödeme Türlerine Göre İhracatın Finansmanı 123

Grafik 2: 2013-2018 Ödeme Türlerine Göre İthalatın Finansmanı..... 126

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ş.	: Anonim Şirket
AB	: Avrupa Birliği
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DAB	: Döviz Alım Belgesi
DAB	: Döviz Alım belgesi
DSB	: Döviz Satım Belgesi
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Topluluğu
FIATA	: Uluslararası Taşıma Acentaları Birliği Federasyonu
GB	: Gümrük beyannamesi
GSP	: Genleştirilmiş Preferanslar Sistemi
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IATA	: Milletlerarası Hava Taşımacılığı Birliği
ICC	: International Chamber of Commerce –Milletlerarası Ticaret Odası
IFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-
INCOTERMS	: International Commerical Terms- Uluslararası Ticari Terimler
İBGM	: İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKDF	: Kredi Kaynak Destekleme Fonu
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: The Organisation for Economic Co-operation and Development – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
SDR	: Özel Çekme Hakları (Special Drawing Rights –

SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SWIFT	: Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication- Dünya Çapında Bankalararası Elektronik Fon Transferi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEB	: Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TL	: Türk Lirası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TPKK	: Türk Parasını Kıymetini Koruma
TPKK	: Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun
TSPB	: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UCP 600	: Uniform Customs and Practice for Documentary Credits- Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama
USD	: Amerikan Doları
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte dünya, politikadan ekonomiye, ekonomiden sosyal ve kültürel yaşama dair birçok alanda ciddi bir değişim ve dönüşüm süreci içerisine girmiştir. Derin ve hissedilir yoğunlukta yaşanan bu küreselleşme, beraberinde toplumlararası bütünleşmeyi de getirmiştir. Ülkeler ve siyasetleri küresel dünyanın servis ettiği bütünleşik bir ekonomik sistemin aktörü halini almışlardır. Küresel bir ekonomik platforma uyum sağlamak adına ülkeler iç dinamiklerinde de çeşitli revizyonlara gitmektedir. Bu iç dinamikler ise dış dinamikleri etkiler ve tüm dünya da ekonomi, tıpkı bir sarmal gibi kendi içerisinde sürekli bir yenilenme, gelişme ve değişme eğilimindedir.

Global bir dünya üzerinde birbirini hiç tanımayan ancak birbiri ile alışveriş etmek isteyen toplumlar oluşmuştur. Bu alışverişin nihai gayesi satıcı için yeni bir pazara hükmetmek ve ürünlerini en iyi fiyattan satmak iken; alıcı için minimum maliyete katlanarak en faydalı ürünü satın almaktır. Tüm bu isteklerin gerçekleşmesini arzulayan tarafların en önemli eksiği ise birbirlerini yeterince tanımalarına imkân olmayışıdır. Oysa dış ticaretin temel unsuru bir mal alışverişinden ziyade bir güven alışverişidir. Tam da bu noktada devreye bankacılık sektörü girer. Bankalar bir ekonomide yer alan en önemli güven kuruluşlarıdır. Ticari faaliyetlerinin temeli güven unsuruna dayanır. Bankacılık sektörü birbirini yeterince tanımayan iki taraf için gerek çeşitli taahhütler vermek sureti ile gerekse finansmanına aracılık etmek sureti ile dış ticarete aracılık ederler. Bu durum da güven unsurunun sağlandığı ve sorunsuz bir uluslararası alışveriş sistemi oluşturur.

Türk ekonomisi açısından ele alındığında, uluslararası ticaret kavramı özellikle 1980'li yıllar itibari ile gündeme alınan ve giderek önemi artan bir kavram olarak kendine yer bulmuştur. Bahsi geçen yıllar itibarı ile Türk işletmeleri iç pazarlardan sıyrılarak dış pazarlara açılmaya başlamıştır. Tarihler ilerledikçe de ciddi olarak uluslararası ticaret sahnesinde boy göstermeye devam etmiştir. Ülkemizde yıllar içerisinde ihracatı artmış, ihracat artışına paralel diğer dış ticaret ayağı olan ithalat da

artış yönlü bir seyir izlemiştir. Yıllar içerisinde ülkemizde yaşanan tüm bu dış ticaret hacim artışları ele alındığında, Türk bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelerin teşvik edici etkisinin büyük olduğunu saptamak zor değildir.

Türkiye’de gerçekleştirilen dış ticaret işlemine aracılık eden bankacılık sektörünün en fazla sahne aldığı alan dış ticaretin finansmanıdır. Yıllar içerisinde farklı finansman teknikleri geliştirerek ihtiyaca binaen ürün tasarlayan bu sektörün yeri şüphesiz ki çok önemlidir. Bu bağlamda banka muhasebesini biliyor ve iyi anlıyor olmak, ülkenin genel uluslararası ticaretinin yorumlanması açısından oldukça kıymetlidir. Başka bir ifade ile bankacılık sektöründen edinilen mikro veriler, makro anlamda değerlendirildiğinde anlamlı bir bütünlük kazanacak; uluslararası ticaret verileri daha doğru ve daha gerçek bir biçimde raporlanacaktır.

Bankacılık sektöründe uluslararası ticaret konusu oldukça kapsamlı bir konu olup, bu çalışma içerisinde önemli olarak tespit edilen tüm alanlarına özenle değinilmiştir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde dış ticarete dair temel kavramlar, tanımlar, dış ticarete kullanılan belgeler, teslim şekilleri ve dış ticaret türleri anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise dış ticaret işlemlerinde kullanılan finansman yöntemleri tanıtılmış ve dış ticarete bankacılık sektörünün yerine değinilmiştir. Çalışmanın devam eden bölümlerinde aktarılan konularda ise ülkemizde dış ticaretin finansmanında en çok kullanılan ödeme yöntemleri üzerinden ilerlenmiştir. Bu bağlamda sonraki bölümlerde karşılaşılan dış ticaret işlemlerinin finansman yöntemlerine istinaden yapılan sınıflandırmalara konu peşin ödeme, mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödeme üzerinden değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde dış ticaretin dünyada ve ülkemizde tarihsel gelişimi incelenerek Türk bankacılık sektörü açısından dış ticaretin finansmanı aktarılmıştır. Bunun yanında dış ticaretin Türk mevzuatı açısından bir değerlendirilmesi de bu bölüm kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise dış ticaret işlemlerinin banka muhasebesi içerisindeki işleyiş mekanizması örnek olay kurguları ile anlatılmıştır.

I. BÖLÜM

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ VE GENEL ÇERÇEVE

1.1. Dış Ticaret İşlemlerine İlişkin Genel Kavramlar

Toplumlar arası etkileşimden bahsetmek gerekirse, ilk toplumun varoluşundan başlayıp günümüze kadar süren birçok farklı ilişki türünden bahsetmek mümkündür. Temelde iktisadi, bürokratik, sosyal, siyasi ve ticari olarak kategorize edilebilen toplumlar arası etkileşimlerden doğan ilişki türleri, aslında hep aynı özün çeşitli varyasyonları olarak vuku bulmuştur.¹

Dış ticaret en basit tabiri ile birbirinden farklı ülkelerin karşılıklı fayda sağlamak güdüsü eşliğinde birbirleri ile yaptıkları alışverişleridir. Bu tanımdan yola çıkıldığında dış ticaret yalnızca ekonomi alanının konusu gibi gözükmektedir. Ancak daha geniş bir perspektiften bakıldığında dış ticaretin siyasi mekanizmaları, fertlerin sosyal ve kültürel yaşantısını direkt veya direkt olmayan yollarla etkilediğini fark etmemek mümkün değildir. Bu sebeptendir ki ülkelerin toplumsal yaşantılarını etkileyen istihdam, gelir dağılımı, iktisadi kalkınma ve büyüme gibi konular uluslararası ticaret ile birebir ilintilidir.²

Dış ticaret işlemleri özünde hizmet ve ürün hareketi olarak tanımlanabilir. Bu ürün ve hizmet devinimlerini daha anlaşılır kılmak için bazı kavramların tanınması önemlidir.³

Döviz: Dış ticaret işlemlerinin temelini birbirinden farklı en az iki ülkenin kendi yerel para birimlerini kullanarak ticaret yapmaları oluşturmaktadır. Kendi sınırları dışında mal alım-satımına başvuranlar, alım-satım yaptıkları ülkelerin para birimlerine gereksinim duymaktadır. Bu nedendir ki uluslararası ekonomik ilişkilerin

¹ Erkut ONURSAL, **Mevzuat ve Teknik Yönleriyle Dış Ticaret**, Ankara: Seçkin Yayınevi Yayınları, 2013, s.37.

² Nilüfer ARGİN ve A. Can BAKKALCI, **Türkiye'nin Dış Ticaret Tarihi, Teori Uygulama Politika Mevzuat**, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011, s.5.

³ Ferudun KAYA, **Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi**, 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2017, s.4.

gerçekleşmesini teminen milli para birimini, yabancı para birimine dönüştürmek esastır.⁴

Etimolojik açıdan bakıldığında dövizin kelime soyu Fransızca 'ya dayanmaktadır. “Devise” kelimesinden evrilmiş olan döviz sözcüğü, yabancı para birimleri ya da bu para birimlerine bağlı ödemeyi sağlayan dolaşım hızı yüksek her türlü araç olarak tanımlanmaktadır.⁵ Nakdi olarak elde bulundurulan yabancı ülke paralarına ise efektif denir. Detaylandırmak gerekirse döviz dış ticaretin ödeme alanında kullanılan efektifi de kapsayan herhangi bir araç (ödeme emri, döviz poliçeleri, seyahat çekleri, mevduat sertifikaları, banka çekleri vb.) iken, efektif yabancı paranın banknot olan en likit halidir.⁶

Kambiyo: Kambiyo sözlük tanımı ile para veya para yerine kullanılabilen ödeme araçlarının satılması ya da satın alınmasıdır. Bir diğer ifade ile iki ayrı ülke ödeme aracının birbirleriyle değiştirilmesidir. Bağımsız her ülkenin uluslararası ticaret sebebi ile ülkesine giren ve çıkan yerli ve yabancı paraların gözetim ve denetim amacı ile oluşturduğu hukuksal düzenlemelere ülkenin kambiyo rejimi denir. 25 Şubat 1930 tarihi 1567 sayılı “Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun” (TPKK) ile birlikte Türk kambiyo rejiminin iskeleti oluşturulmuştur. Para, diğer menkul kıymetler, maden veya taşların iç piyasada tedavülü, ülkeden ihracı ve ülkeye ithaline ilişkin usul ve esasları belirleyen hukuk metinlerine ise Kambiyo Mevzuatı denir.⁷

Gümrük: Bir ülkenin varlığından bahsederken, eş zamanlı olarak o ülkenin sahip olduğu toprak parçasının varlığından da bahsedilmektedir. Bu toprak parçasının varlığını ve milliliğini belirleyen esasen ülkenin siyasi sınırlarıdır. Uluslararası ticaret amacı ile ülkenin siyasi sınırlarına yurt dışından gelen veya ülkenin siyasi sınırlarından yurt dışına giden mal ve hizmet hareketlerinin denetim ve gözetime tabii olduğu yeri gümrük olarak tanımlamak mümkündür.

⁴ Serdar ÇİÇEK, “Türkiye’de Döviz Kuru Sistemleri ve Politikalarının İhracata Etkileri (1980-2004)”, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2006) s.1.

⁵ İsmail ÇİFÇİ, “Balassa-Samuelson Hipotezi: Türkiye ve Dış Ticaret Ortakları Uygulaması”, (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi SBE, 2016) s.6.

⁶ Yunus CERAN ve Metahan ORTAKARPUZ, “Kur Farklarının Muhasebe Uygulamaları ve Türkiye Muhasebe Standartları İncelenmesi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.3, Sayı.2, 65-80, s.67.

⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, **Muhasebe Finansman Banka ve Kambiyo İşlemleri**, s.23.

Denetim ve gözetimin nihai hedefi ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamak, ülkedeki tüm canlıların sağlığını korumak, tarihi eser kaçakçılığını önlemek, Türk mallarının dünya piyasasında güvenilirliğini arttırmak gibi sıralanabilir. Yurt dışından yurt sınırlarına ticari faaliyet amacı ile getirilen bir malın beyanı ile uygunluğunu, vergi ve harçların ödenip ödenmediğini tespit etmekle yükümlü olan bu kurum dış ticaret dünyası için oldukça önemlidir. Gümrüklerin kurulmasında ana amaç vergilendirme olmamasına karşın, vergilerden edinilen gelir de ülkeler için yadsınamaz boyutta bir gelir kaynağıdır. Uluslararası ticarete konu olan tüm mal ve hizmetleri belirli esaslar çerçevesinde vergilendirilir. Bu vergilendirme esasına göre ilgili mal ve hizmetler için hazırlanan listelere gümrük tarifesi denir; tarife bir çeşit uluslararası emtia tasnif çeşididir. Gümrük tarifesi, dış ekonomi politikasının en eski ve en çok kullanılan envanterlerinden biridir. Bu bağlamda, gümrük vergileri gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihte yürürlükte olan gümrük tarifesine göre hesaplanır.⁸

Serbest Bölge: Serbest Bölge, bulunduğu ülkenin siyasi sınırları içerisinde kalan ancak dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatı açısından gümrük hattı dışında sayılan özel bölgedir. Bir diğer ifade ile serbest bölgeye getirilen mallar fiziken ülke sınırlarında olmasına rağmen ülke mevzuatına uygun hareket etme zorunluluğuna maruz kalmazlar ve vergiden muaf değerlendirilirler. Bir mal serbest bölgede depolanabilir, işlenebilir ve hatta ithal edilen bir mal dahi ülke sınırlarına hiç girmeden ihracata tabi tutulabilir.

Serbest bölgeler dış ticaret işlemlerini teşvik edici bölgelerdir. Serbest bölgeler uluslararası ticarete engel teşkil eden kısıtları asgari düzeye indirir, yurda döviz girişini artırır, yabancı yatırımlara teşvik eder, yeni iş sahaları ile istihdamı artırır, endüstrileşme ve teknoloji transferine destek olur, hammaddeyi ucuza temin etmek sureti ile yerli üreticiyi dünya piyasaları ile rekabet edecek güce haiz kılar. Özetle denebilir ki, serbest bölgeler ülkenin ekonomik standartlarını yükseltmek amacı ile kurulan özellikli bölgelerdir.⁹

⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, **Ulaştırma Hizmetleri Alanı Gümrük Mevzuatı**, Ankara, 2011, s.1-2.

⁹ Ayhan ORHAN, "Serbest Bölgelerin Sağladığı Avantajlar: KOSBAŞ Örneği", **Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi**, 2003, 1(5), 117-131, s.119.

Marka: Marka, üreticinin mal ve hizmetlerini diğer üreticinin mal ve hizmetlerinden ayırt etmesini sağlayan isim, sözcük, terim, simge, sembol, tasarım, işaret, şekil, renk veya bunların çeşitli bileşenleridir. Özellikle pazarlama dünyasında markanın bir üründen fazlası olduğu söylenir. Tüketici markaya dair duyu organları ile algıladığı veya algılamadığı halde hissettiği bir şey karşısında ürünün ne olduğunu tahmin edebiliyorsa, bu durum o ürünün markalaşma aşamasındaki başarısını gösterir.¹⁰

Sigorta: Uluslararası ticarete malın nihai kullanıcıya erişimine kadar geçirdiği çeşitli sevkiyat aşamalarında ortaya çıkabilecek riskleri güvence altına almak amacı ile uygulanan işlem sigorta olarak tanımlanmaktadır. Sigortaya konu teminatlar malın türü ve sigortalı tarafın talebine göre belirlenerek sigorta primi hesaplanır.¹¹

1.1.1. Dış Ticaretin Tanımı ve Kapsamı

Dış ticaret birbirinden bağımsız ülke milliyetine haiz gerçek ya da tüzel kişiler arasında gerçekleştirilen mal veya hizmet alışverişi olarak tanımlanır.¹² İhtiyaç duyulan malları veya hizmetleri kendi milli sınırları dâhilinde imal edemeyen veya diğer ülkelere kıyasla daha yüksek maliyetli imalat sürecine sahip olan ülkeler talep edilen mal veya hizmetleri ülke dışından temin etmeyi seçerler. Bu talep doğrultusunda imalatlarında arz fazlası sağlayan veya imalat maliyetleri diğer ülkelere kıyasla daha uygun fiyatlı olan ülkeler arz ettikleri mal ve hizmetleri ülke dışına satmayı tercih ederler. Bir diğer ifade ile aynı ülke sınırları içerisinde yer almayan talep ihtiyacı ve arz fazlası alışveriş etmek amacı ile bir araya gelerek dış ticareti oluşturur.¹³

Dış ticaretten bahsedebilmek için öncelikli olarak birbirinden bağımsız en az iki farklı ülkeden bahsedebiliyor olmak gerekir. Birbirinden farklı ülkelerde yer alan alıcı ve satıcı yapacakları ticaret işlemi neticesinde karşılıklı olarak kıyasla iç ticaretten daha fazla fayda sağlayacaklardır. Dış ticaret, belirli bir ülke içerisinde gerçekleştirilen

¹⁰ Tuğba AK, "Marka Yönetimi ve Tüketici Karar Sürecine Etkileri", (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi SBE, Karaman, 2009) s.1-2.

¹¹ MEGEP, **Muhasebe ve Finans, Dış Ticaret Kavramları**, Ankara, 2008, s.9.

¹² Cemal ŞANLI, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, İstanbul: Beta Yayınları, İstanbul, 1996, s.23.

¹³ Ömer AKAT, **Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi (Örnek Olaylar)**, 6.Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008, s.202.

iç ticarete oranla daha meşakkatli bir işlemdir.¹⁴ Birbirine aşına olmayan bu iki ülkenin yasal prosedürleri, konum olarak birbirine uzaklıkları, farklı ticaret kültürleri, farklı para birimleri, farklı piyasa koşulları gibi etmenler sebebi ile dış ticaret kıyasla kompleks bir yapıya sahiptir.¹⁵

Ülkelerin birbirleri nezdindeki kredibiliteleri değerlendirilirken göz önünde bulundurulacak en temel göstergeler arasında dış ticaret verileri bulunmaktadır. Dış ticaret verilerinin ülkelerin döviz rezervleri üzerindeki etkileri yadsınamaz boyutlardadır. Küreselleşen dünyanın etkisi ile ülkelerin birbiri üzerinde kontrol sağlama isteği artmış ve egemen ülke olma arzusu ülkeler üzerinde bünye bulmuştur. Egemen ülke konumunda olmanın en etkin yolu ekonomik güçtür. Bu ekonomik gücü sağlamak ancak dünya ile yarışabilir nitelikte imalat yapmak sureti ile imal edilen ürünü dışarıya satmaktan geçer.¹⁶ Ülke dışına gerçekleştirilen her yerli ürün satım faaliyeti döviz rezervlerini yükseltir ve ülkenin büyümesini arttırır. Ekonomik olarak güçlenen her ülke dış borçlarını ifa etmede kolaylık yaşayacak ve dışa olan bağımlılığı azalacaktır. Dışa bağımlılığının azalması siyasi karar mekanizmasını daha bağımsız kılacak ve ülkenin refah seviyesini de arttıracaktır. Bunların yanında döviz rezervi fazla olan ülke dışarıdan satın almak istediği ürünlerde de zorluk yaşamayacaktır. Bir diğer ifade ile dışa satımda sağlanan başarı, dışarıdan alımı da kolaylaştıracaktır.¹⁷

Ülkelerin sınırlı kaynaklarını arttırmak ya da geliştirmek sureti ile üretim hacmini arttırması ekonomik büyüme olarak tanımlanır.¹⁸ Ekonomik büyümeyi bir diğer ifade ile belirtmek gerekirse üretim faktörlerinin sürekli ve artan bir ivme ile hareket etmesi nihayetinde adam başı milli gelirde yaşanan sürekli artıştır.¹⁹ Ekonomik kalkınma ise büyümeden farklı olarak kişi başı milli gelirin aksi yönde çevrilmesi imkansız, sürekli ve reel olarak artmasıdır. Yaşanan milli gelir artışının adaletli bir biçimde hane halkına dağılması neticesinde bireylerin sosyal, siyasi ve kültürel anlamda hayat kalitesi artar. Yaşam kalitesinin artışı, o ülkenin kalkınmışlığının

¹⁴ Musa DEMİR, **Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi**, Ankara: Detay Yayınları, Ankara, 2002, s.10.

¹⁵ Cevat GERNİ, **Dış Ticaretin Finansmanı**, Ankara: TOBB Yayınları, 1990, s.21.

¹⁶ Mehmet MELEMEN, **Uygulamalı Pratik Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Der Yayınları, 1997, s.11.

¹⁷ Halil SEYİDOĞLU, **Uluslararası İktisat**, İstanbul: Güzem Yayınları, 1998, s.111-112.

¹⁸ Besim ÜSTÜNEL, **Ekonominin Temelleri**, 5. Bası, Ankara, 1988, s.58.

¹⁹ Cafer UNAY, **Makro Ekonomi**, 3. Basım, Bursa: Akademi Yayınları, 1983, s.248.

göstergesidir.²⁰ Dış ticaret ve büyüme arasında işteş bir etkileşim mevcuttur. Dış ticaret büyümeyi arttırdığı gibi büyüme de dış ticareti arttırır. Ancak kalkınma ile süreklilik arz eden dinamik bir ilişkisi mevcuttur. Dış ticaretin kalkınmaya etkileri çok çeşitli olmakla birlikte, en önemli ve en bilinen etkileri şu şekilde sıralanabilir:

Rekabet: Uluslararası ticaretin varlığı yerli imalatçıları daha kaliteli ve daha gelişmiş ürün imal etme konusunda teşvik eder. Ürününün tercih edilmemesi durumunda ikamesinin yurt dışından temin edilebilir olması bilinci rekabeti dinamik tutar ve rekabet neticesinde ülke dünyadaki teknolojik gelişmeleri yakalar. Teknolojik gelişmelerin yanında çalışan kalitesi de artar. Şüphesiz ki, artan çalışan kalitesi ve teknoloji sonucunda da yerli üretimin kalitesi artar. Rekabetin varlığı monopollerin oluşumunu da engeller. Monopoller verimliliği negatif yönde etkiler.

Üretim ve Kaynak Açığını Karşılama: Kendi üretim kapasitelerinin yeterli olmadığı hizmet, mal ya da kaynaklara ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler, kalkınmayı teminen bu ihtiyaçlarını yurt dışından satın alma şeklinde giderirler. Bir başka açıdan bakıldığında nüfusun yetersizliği veya teknik eleman azlığından doğan iş gücü ihtiyacı da yine yurt dışından edinilme sureti ile temin edilir.²¹

İç Piyasadaki Mal Fazlasına Yeni Pazarlar Sağlama: Yerli üretici iç piyasadaki talep doğrultusunda üretim yapar. İç piyasadaki talep noksanlığı zaman zaman üretimin tam istihdam seviyesinde gerçekleşmemesine neden olur. Atıl kaynak varlığı istenmeyen bir durumdur. Bu bağlamda dış ticaretin varlığı iç piyasadaki talep noksanlığını örter ve üretimin dış piyasadaki talebe göre şekillenmesi ile üretimi olumlu bir biçimde arttırır. Kendisine yeni pazarlar bulabilen üreticinin artan üretim seviyesi ülke ekonomisini doğrudan pozitif yönde etkiler.²²

İç Talebi Geliştirme: Yurt dışından satın almak sureti ile temin edilen yeni ürünler iç piyasadaki talebi arttırır ve artan talep karşısında yerli üreticiyi üretime teşvik

²⁰ İsmail TÜRK, **Maliye Politikası**, 24. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2015, s.236.

²¹ Halil SEYDİOĞLU, **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2003, s.113-114.

²² Talha APAK, “İhracatın Önemi, Esasları, Özellik Arz eden Hususlar ve İhracatçının Sıklıkla Yaptığı Hatalar”, **Vergi ve Muhasebeciyle Diyolog Dergisi**, Sayı.206, Haziran, 2005, s.171.

eder. İç piyasadaki talep potansiyelini karşılamak üzere ilgili ürünlerin yurt içinde üretilmesi ülkedeki üretim faaliyetlerini artırır.

Geniş Piyasa Hacmi: Dış ticarete kapalı ekonomilerde iç piyasa hacmi kısıtlıdır ve bu kısıtlı hacimde ticaret yapmak oldukça zordur. Ülkenin dış ekonomilere kapalı oluşu üretim artışının önünde bir engeldir. Üretimin yeterince artmayışı ise direkt olarak maliyet artışına zemin hazırlar. Bir diğer ifade ile dış ticaret piyasa hacmini genişleterek maliyetlerin düşmesini sağlar.

Ekonomik Dinamizm: Uluslararası ticaret kapalı ekonomilerin oluşumunu engeller. Ticaret vesilesi ile birbiri ile tanışıklık kazanan ülkeler birbirlerinin gereksinimleri ve yaşam biçimleri hakkında fikir sahibi olur. Bu birbirini bilme hali ülkelerde yeni ihtiyaçların doğmasına sebep olur. Yeni ihtiyaçların yarattığı talep beraberinde ülkenin ekonomik konjektürünü de değiştirir. Böylelikle ekonomi dinamizm kazanır. Kaynaklar daha verimli kullanılır ve ülke refahı artar.²³

1.1.2. Dış Ticaret İşlemlerinde Kullanılan Belgeler

Dış ticarete ürün veya hizmetlerin alım ve satım aşamalarında kullanılan belgeler uluslararası ticari belgeler veya bir diğer ifade ile vesaik olarak adlandırılmaktadır. Çoğu zaman alıcı ve satıcının birbirini yeterince iyi tanımadığı pazarlarda gerçekleşen dış ticaret işlemlerinde güven unsuru eksik kalmaktadır. Her ne kadar etkin bir satış sözleşmesi ile alıcı ve satıcı arasındaki ticari bağ kurulsa da, iki tarafın birbirine konum olarak uzaklığı, birbirlerinin ticari kültürlerine yabancılığı ve uyumsuzlukların çözümünde karşılıklı bürokratik vakit kayıpları gibi sebeplerden dolayı birbirlerine duydukları itimat konusu dış ticaretin gündeminde kalmaktadır. Bu bağlamda alıcı ve satıcı kendilerine delil teşkil edecek belge ve kurumlara ihtiyaç duymaktadırlar. Güven amacı ile dış ticaret işlemlerine aracılık eden kurum olarak bankalardan bahsetmek mümkündür. Bankalar dış ticarete konu olan mal ve hizmetin kendilerinden ziyade bu mal ve hizmete konu belgeleri incelemekle yükümlüdürler. Bu kurumların sorumlulukları belgelerin uygunluğunu saptamak ve edimin ifasını

²³ Atilla BAĞRIAÇIK, *Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2004, s.1-5.

gerçekleştirmekten ibarettir. Tüm bu nedenlere dayanarak uluslararası ticaretin gerçekleşmesinde kullanılan belgelerin taraflarca iyi tanınması oldukça önemlidir.²⁴

Küresel ticarete konu belgeleri mali belgeler, ticari belgeler, taşıma belgeleri, sigorta belgeleri ve diğer belgeler olarak beş ana kategoride tasnif etmek mümkündür.

1.1.2.1. Mali Belgeler

1.1.2.1.1. Poliçe (Bill of Exchange, Draft)

Belirli bir bedelin ifa edilmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havale talimatı özelliğine sahip şekil şartına tabi kıymetli evrak özelliğinde senettir. Poliçe üzerinde üç taraftan söz etmek mümkündür. Bunlar keşideci, lehtar ve muhataptır. Senedi düzenleyen ve peşi sıra lehtara ilgili miktarın ödenmesi konusunda muhataba emir ve izin veren kişi keşidecidir. Poliçe üzerinde muhatap, ödeme emrini ifa etmekle yükümlü kimsedir. Lehtar ise edimin ifasından yararlanan kişidir. Bir başka deyişle, keşideci ve muhatap arasındaki bağlantı provizyon ilişkisi, muhatap ve lehtar arasındaki bağlantı havale ilişkisi, lehtar ve keşideci arasındaki bağlantı ise bedel ilişkisi olarak tanımlanır.²⁵ Türk Ticaret Kanunu poliçeye dair şekil şartlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Senet metninde poliçe kelimesi veya başka bir dil ile yazılmış senetlerde poliçe kelimesinin o dildeki karşılığının yazılı olması
- Belirli bir miktarın ifasında kayıtsız ve şartsız havaleyi
- İfa ile yükümlü kişinin yani muhatabın adı
- Ödeme vadesini
- Ödeme yerini
- Lehtarın adı
- Keşide tarihi ve yeri

²⁴ Sema BABAYİĞİT, “Uluslararası Ticarete Kullanılan Belgeler”, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.XIV, Sayı.1-2, 200-229, s.199-201.

²⁵ Abdurrahman ÖZALP, **Dış Ticarete Yeni Kurallar: UCP 600’ın Kullanılması ve Akreditif**, İstanbul: Türkmen Yayınevi, 2009, s.159.

– Keşidecinin imzası²⁶

Polıçe, alacaklının borcu ifa etmekle yükümlü kişiye çektiği bir ödeme emridir.²⁷ Kendisine poliçe gönderilen kişi, poliçe üzerinde beyan edilen ifayı gerçekleştireceğini belirttiği ve imzası ile doğruladığı takdirde bu işlem kambiyo mevzuatında ‘ kabul beyanı’ olarak adlandırılır. Muhatap, kendisine ulaşan poliçe üzerindeki bedeli ancak kabul beyanına istinaden ödemekle yükümlülük altına girer. Kabul beyanı ticari senetler içerisinde sadece poliçeye özgüdür. Poliçeyi tanzim eden taraf, kabul beyanı almadan da poliçeyi dolanıma sürebilir ancak güvenilirliği kabul beyanı olan poliçeye oranla daha azdır. Kabul beyanı almayan poliçenin mutlak sorumlusu keşideci iken, kabul almış bir poliçede ayrıca muhatap da sorumludur. Ciro ise hamilin poliçeyi bir başkasına kayıtsız ve şartsız olarak devir ve teslim etmesidir. Poliçede kısmi ciro yapılamaz ancak kısmi kabul yapılabilir.²⁸

Kısaca poliçe, uluslararası ticarete özellikle vadeli satışlarda oldukça yüksek kullanım oranına sahip ekonomik bir enstrümandır.²⁹

1.1.2.1.2. Senet (Bono, Promissory Note)

Senet, mevzuatsal niteliği ile bir çeşit borç tasdikidir. Senedi düzenleyen ve imzalayan taraf olan keşideci, alacaklı taraf olan lehtar veyahut ciro yolu ile alacağı devralmış senet hamiline belirli bir vadede belirli bir tutarı ödemekle yükümlüdür. Senet sözcüğü veya bir başka dilde düzenleniyorsa senet anlamına gelen kelime, kayıtsız ve şartsız ifa taahhüdü, lehtarın adı, düzenlenme tarihi ve yeri senedin asli şekil şartları arasında yer almaktadır.

Bono ciro yolu ile devredilerek el değiştirebilir ancak ilk cirantası lehtar olmak zorundadır. İlk cirantası lehtar olan bir senet herhangi bir sayı sınırlamasına tabii olmaksızın ve hatta keşidecisine dahi cirolanabilir. Ciro edilen bir senette herhangi bir kayıt veya şart varsa bu kayıt ve şart yok hükmündedir. Senet kısmi ciro edilemez.

²⁶ Türk Ticaret Kanunu.

²⁷ BABAYİĞİT, a.g.m., s.202.

²⁸ ÖZALP, a.g.e., s.160-161.

²⁹ BABAYİĞİT, a.g.m., s.203.

Bononun ciro yolu ile devri temlik, tahsil ve rehin cirosu olmak üzere üç farklı şekilde yapılabilir. Senetten doğan tüm kazanımları başkasına devretme amacı ile yapılan ciro temlik cirosudur. Senet üzerindeki tutarı tahsil edemeyen veya etmekten kaçınan alacaklı, bedelin tahsilini sağlamak üzere bir başkasını tavzif edebilir, bu ciro türü ise tahsil cirosu olarak isimlendirilir. Tahsil cirosu ile devredilen bir senet üzerinde ‘kabz içindir’, ‘Bedeli tahsil içindir’ veya ‘vekaleten’ gibi sözceler bulunmalıdır. Tahsil cirosu, şahsına ciro edilen kişiye sahiplik yetkisi vermez; ancak vekil-hamil yetkisi verir. Rehin cirosu ise, isminden de anlaşılacağı üzere bonodan sebep sahip olunan alacak hakkının bir borca, çoğunlukla da bir krediye, bedel olarak rehin verilmesidir. Rehin cirosu ‘Bedeli Rehindir’ veya ‘Bedeli teminattır’ sözceleri ile ciro edilir. Rehin alan tarafından ciro silsilesinin devam ettirilmek istemesi durumunda ilgili bono rehin cirosunun peşi sıra yalnızca, tahsil cirosu içerebilir.

Senedin hamile ödenmemesi halinde, noter aracılığı ile protesto ettirilebilir.³⁰

1.1.2.2. Ticari Belgeler

1.1.2.2.1. Proforma Fatura

Proforma fatura, alıcı ve satıcı arasındaki iş ilişkisinin tesisinin ilk aşamasıdır. İhracatçının, ithalatçıya gönderdiği bu belge bir çeşit satış teklifidir. Bu belge üzerinde malın cinsi, birim fiyatı, özellikleri, teslim ve ödeme şekli gibi bilgiler bulunmalıdır. Ayrıca belgenin üzerinde proforma fatura kelimesi de kati suretle yer almalıdır. Proforma fatura, kesin satışı içermediği için ticari bir değeri yoktur.³¹

1.1.2.2.2. Ticari Fatura

Ticari fatura alıcı ve satıcı arasında yapılan satış sözleşmesi, proforma fatura veya sipariş esas alınarak satıcı tarafından alıcı adına tanzim edilen satış belgesidir.³² Satıcının bulunduğu ülke mevzuatına göre düzenlenen ticari fatura, gümrük işlemlerinin

³⁰ ÖZALP, a.g.e., s.166-168.

³¹ Aysegül ATABEY, Talha Bahadır SARAÇ ve Abdülkadir DEVELİ, **Dış Ticarete Giriş**, Konya: Nobel Yayınları, 2006, s.51.

³² Davut AYDIN ve Adnan SEVİM, **Dış Ticaret İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002, s.38.

uygulanmasında ve vergi esasının belirlenmesinde kullanılır.³³ Ticari faturada bulunması gereken unsurlar şunlardır;

- Hangi dilde düzenleniyor ise o dilde fatura başlığı,
- Faturanın tanzim tarihi, sıra ve seri numarası,
- İthalatçının ismi, ticari unvanı, adresi, kayıtlı bulunduğu vergi dairesi, banka hesap numarası,
- İhracatçının ismi, ticari unvanı, adresi, kayıtlı bulunduğu vergi dairesi, banka hesap numarası
- Malın miktarı, ağırlığı, birim ve toptan fiyatı,
- Teslim ve ödeme şekli,
- Nakliye şekli
- Malın menşei.³⁴

1.1.2.2.3. Navlun Faturası

CIF ve CIP teslim şekillerinde navlun olarak adlandırılan taşıma masrafları ihracatçı tarafından ödenir ve bu ödeme karşılığında taşıma şirketinden bir belge alır. Navlun, mal bedeli ile satış faturasında yer alabileceği gibi bağımsız bir faturada da belirtilebilir. Satıcının, ödediği navlun bedeline istinaden taşıma şirketinden aldığı ve satış faturasından bağımsız olarak ithalatçıya gönderdiği fatura navlun faturası olarak isimlendirilir.³⁵

1.1.2.2.4. Geçici Fatura (Provisional Invoice)

Malların bir yerden başka bir yere taşınması sırasında değişikliğe maruz kalacak özellikte olan mallar için teslim aşamasında malın son durumuna göre düzenlenecek faturaya değin geçen sürede kesilen faturadır.³⁶

³³ Eray SANVER, **Dış Ticaret İşlemleri**, Bursa: Bizim Repo Ofset Matbaacılık, 2010, s.14.

³⁴ Serdar ORTAÇ, **Dış Ticaret İşlemleri, Muhasebe Uygulamaları ve Uygulamaların Muhasebe Standartları Karşısındaki Durumu, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı Muhasebe-Finansman bilim Dalı, Ankara, 2010)**, s.79.

³⁵ Ümit ATAMAN ve Haluk SÜMER, **Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi**, 8.Baskı, İstanbul: Türkmen, 2003, s.44.

³⁶ ÖZALP, **a.g.e.**, s.171.

1.1.2.2.5. Onaylı Fatura (Tasdikli Fatura /Certified Invoice)

Bazı ülkelerin mevzuatına göre malın çekilmesi aşamasında ithalatçı ülke gümrüğüne sunulacak ticari faturaların, ihracatçı ülke konsolosluklarınca veya büyükelçiliklerince tasdik edilmiş olmasını talep edebilir. Satıcı ülkenin konsoloslughunca tasdiklenmiş ve ithalatçı ülkede ibraz edilen ticari faturaya onaylı fatura denir.³⁷

1.1.2.3. Taşıma Belgeleri

Taşıma belgeleri, malın taşınmasına aracılık edecek olan nakliye firması ve malı yükleyen tarafın aralarında oluşturdukları bir sözleşme türüdür. Malların ihracatçıdan ithalatçıya ulaştırılması işlemini üstlenen nakliye firmasına teslim edilen satış sözleşmesi esas alınarak oluşturulmuş bu taşıma belgeleri konşimento olarak adlandırılır. International Chamber of Commerce (ICC) olarak bilinen Milletlerarası Ticaret Odası tarafından yayımlanan Türkçe'ye Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama olarak çevrilmiş Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP 600) kuralları madde 20 ile başlayıp madde 27 ile son bulan bölümlerde konşimentolar hakkında detaylı bilgiler bulunur.

Konşimentolar kıymetli evrak niteliğindedir.³⁸ Ancak kıymetli evrak özelliğindeki diğer belgelere kıyasla şekil şartına mutlak bağlılığı daha azdır.

1.1.2.3.1. Deniz Konşimentosu (Marine/Ocean Bill of Lading)

Uluslararası ticareti gerçekleştirecek olan ürünlerin teslim alındığını belgeleyen deniz konşimentoları kıymetli evrak niteliğindedir.³⁹ Deniz konşimentosu, malın yüklemesinin gerçekleştirildiğini, arzu edilen biçimde taşınarak boşaltma limanında ithalatçıya devredileceğini taahhüt eden bir belgedir.⁴⁰ Konşimento çeşitleri

³⁷ Nihat TURHAN, **Dış Ticaret ve Akreditifli İşlemlerin Uluslararası Uygulamaları Kılavuzu**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s.11.

³⁸ KAYA, **a.g.e.**, s.8.

³⁹ TURHAN, **a.g.e.**, s.22.

⁴⁰ Osman Barbaros KEMER, **Dış Ticaret Teknikleri Teori-Uygulama**, 1.Baskı, İstanbul: Alfa Aktüel, s.93.

arasında, yalnızca deniz konşimentoları dış ticarete konu olan malların mülkiyetini gösterir.⁴¹

Deniz konşimentoları emre, nama ve hamile düzenlenebilir. Yükletenin emrine düzenlenen konşimentolar emre düzenlenen konşimento olarak adlandırılır. Literatürde “to order” konşimento olarak da adlandırılır. Malın nihai alıcısına devri, emrine konşimento düzenlenenin cirusu ile mümkündür. Gönderenin emrine tanzim edilen konşimentolar ise nama düzenlenen konşimentolardır. Nama düzenlenen konşimentolar “straight bill of lading” konşimentolar olarak da bilinir. Malların teslimi, konşimentonun üzerinde bulunan gönderilen isme yapılır. Ciro ile devredilmesi mümkün değildir. Gönderilenin belirli bir isim olarak kaydedilmediği ya da sadece hamiline şerhinin konulduğu konşimentolara hamiline konşimento denir ve yalnızca devir işlemi ile teslimi sağlanabilir.⁴²

Nakil sözleşmesi olarak da tanımlanabilen deniz konşimentosunda yükleme tarihini belirten bir yükleme kaydı yer alır ve nihai iki temel vazifesi vardır. Bu vazifeler teslim ve yüklemedir. Teslim ve yükleme vazifeleri eş anlı olabileceği gibi birbirinden farklı dönemlerde yapılmış olmasında da bir sakınca yoktur. Yukarıda bahsi geçen teslim alma vazifesini yerine getiren konşimento tesellüm konşimentosu (received for shipment bill of lading) olarak isimlendirilirken, yükleme vazifesini gerçekleştiren konşimento ise yükleme konşimentosu (on board bill of lading) olarak isimlendirilir. Bu bağlamda tesellüm konşimentosu, yalnızca dış ticarete konu malların teslim alındığını garanti eder ve ithalatçı için işlevsel değildir. İthalatçı, malların teslim alınmasından ziyade yüklenmiş olmasını talep eder. Tesellüm konşimentosunun üzerine düşülecek yükleme kaydı ve bu kaydın altına gemi şirketi veya şirket adına acentasının imzası yüklemenin gerçekleştiğini beyan etmenin bir yöntemidir. Yüklemenin gerçekleştiğinin bir diğer beyan şekli ise direkt bir yükleme konşimentosunun hazırlanması ya da mevcut tesellüm konşimentosunun yükleme konşimentosu ile tadil edilmesini gerçekleştirmektir. Yükleme konşimentolarında yükleme kaydına lüzum

⁴¹ Turhan TÜMAY, *Mevzuat ve Teknik Yönleriyle İhracat*, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar Bölüm Başkanlığı, 1986, s.73.

⁴² Vefa TOROSLU, *Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebe*, İstanbul: Beta Yayınları, 1999, s.19.

yoktur, belgenin düzenlenme tarihi yükleme tarihi olarak alınır. UCP 600 kuralları madde 20 deniz konşimentoları hakkında detaylı bilgi barındırmaktadır.⁴³

Taşıyanın isim-soy isimi ya da ticaret unvanı, kaptanın ismi-soy ismi, gemi ismi ve sefer numarası, yükletenin isim-soy isimi ya da ticaret unvanı, ithalatçının ismi soy ismi ya da ticaret unvanı, malların yüklendiği ve boşaltılacağı liman bilgisi, dış ticarete konu malların nitelik ve niceliği ve navlun masraflarının ödenme bilgisi gibi unsurlara haiz olması beklenen deniz konşimentoları bu unsulardan birinin veya birkaçının noksanlığı durumunda şekil şartlarının eksikliği sebep edilerek kıymetli evrak olarak değerlendirilmekten alıkonulamaz.⁴⁴

1.1.2.3.2. Charter Party Konşimentosu

Charter party konşimento içeriği bakımından bir nevi kira sözleşmesine denktir. Dış ticarete konu malları taşıtan ile taşımayı gerçekleştirecek şirket veya gemi sahibi ile geminin tümünü veya geminin bir kısmını tek bir sefer için kiraladığında yapılan sözleşmeye istinaden taşıyanın yükleyene verdiği belge Charter Party Konşimento olarak isimlendirilir.

Charter Party konşimentoya konu sözleşme muayyen bir müddet için düzenlendi ise ‘time charter’ olarak isimlendirilirken, muayyen bir sefer için düzenleniyor ise ‘trip charter’ olarak isimlendirilir.⁴⁵

Mevzuatsal nedenler sebebi ile bankalar charter party konşimentoları teminata almaktan imtina ederler. Bu konşimentoların kabulü yalnızca akreditif tahtında charter party konşimentoya müsaade edilmesi halinde mümkündür.⁴⁶

⁴³ ÖZALP, a.g.e., s.172.

⁴⁴ TURHAN, a.g.e., s.29.

⁴⁵ M. Emre CİVELEK ve Edin Güçlü SÖZER, **İnternet Ticareti: Yeni Ekosozyal Sistem ve Ticaret Noktaları**, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2003, s.93.

⁴⁶ Carlo LOMBARDİNİ, **Droit Bancaire Suisse, Schultess Médias Juridiques**, Geneve, 2002, s.321’den Aktaran: Senem BÖLÜKBAŞI, “Akreditifli İşlemlerde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir İnceleme”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008), s.53.

1.1.2.3.3. Çok Şekilli Taşıma Belgesi (Multimodal Bill of Lading)

Küreselleşme ve teknolojik devrimin üretiminde veya hammadde olarak kullanılacak olan malların taşınmasının zaman zaman tek bir taşıma şekli ile mümkün olmadığı sorunsalını da beraberinde getirmiştir. İlgili sorunun çözümü ancak bir malın yükleme yerinden boşaltma yerine kadar birden çok taşıma şekline muhatap olarak taşınması ile çözülebilmektedir. Bu birden çok taşıma şekli ile gönderimi sağlanan mal için düzenlenen konşimento tipi ise çok şekilli taşıma belgesi, bir diğer ifade ile multimodal bill of lading olarak isimlendirilmektedir. Tıpkı konşimentolarda olduğu gibi teslim alma ve yükleme tarihleri de bu belgede bulunmalıdır.⁴⁷

Çok Şekilli Taşıma Belgesi'ni diğer konşimentolardan ayıran en belirgin fark, nakliyenin bazı süreçlerinde taşıyıcı kendisi olmasa dahi belgeyi düzenleyen nakliyecinin malın yüklenmesinden teslimine kadar geçen tüm süreçten sorumludur.⁴⁸

1.1.2.3.4. Havayolu Taşıma Belgesi (Airway Bill of Lading)

Havayolu taşımacılığında kullanılan bu belge, hava yolu taşımacılığı yapan şirketlerce düzenlenir. Milletlerarası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA) tarafından düzenlenen protokolce belirlenen esaslar çerçevesinde düzenlenen bu belgenin düzenleyicisi bu birliğe üye olmak zorundadır. Türk mevzuatında kıymetli evrak özelliği taşımayan bu belge tıpkı bir makbuz niteliğindedir. Nama düzenlenir ve malın mülkiyetini temsil etmediği gibi ciro yolu ile de devredilemez.⁴⁹

1.1.2.3.5. Karayolu Taşıma Belgeleri (CMR Roadway Bill)

CMR Roadwaybill olarak bilinen bu belge, uluslararası ticarete konu mal naklinin karayolu ile yapılması halinde tanzim edilir ve adını Convention Merchandises Routiers anlaşmasından alır. Anlaşmaya üye milletlerarasında yapılan karayolu taşımasını temsil eden bu belge malların talep edilen koşullarda teslim alındığını ve

⁴⁷ ÖZALP, a.g.e., s.172.

⁴⁸ Vahit DOĞAN, **Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı olarak Akreditif**, 3.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.238.

⁴⁹ Abdurrahman ÖZALP, **Uluslararası Yeni Kurallar Işığında Dış Ticarete Teslim ve Ödeme Şekilleri**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2004, s.173-174.

taşımaya uygun sözleşmenin yapıldığını da gösterir niteliktedir.⁵⁰ CMR malın mülkiyetini temsil eden bir belge değildir ve ciro edilemez.⁵¹

1.1.2.3.6. Tır Karnesi (Tır Carnet)

Tır karnesi, uluslararası Tır Sözleşmesi'ni imzalayan ülkeler arasında kullanılan bir belgedir. 1959'da Cenevre'de hayat bulan bu sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti 1965'de müdahil olmuştur.⁵² Uluslararası Nakliyeciler Derneği (IRU-International Routier Union) tarafından hazırlanarak tevzi edilen bu belge, Türkiye'de Ticaret Odası tarafından tanzim ve tevzi edilir. Bu belgenin yanında tırın uygunluk belgesi ve C-2 belgesine de haiz olması beklenir. Bu belgeler belirli aralıklarla da yenilenmektedir.⁵³

1.1.2.3.7. Hamule Senedi (Railway Bill / CIM Rail Cosignment Note)

Convention Internationale Concernantle Transports des Merchandises par Chemins de fer isimli sözleşme uluslararası demiryolu taşımacılığının esaslarını belirler. Türkiye Cumhuriyeti bu sözleşmeye 1985 yılında taraf olmuştur. Demir yolu idaresi veya şirketi ile dış ticarete konu malların göndericisi arasında düzenlenen sözleşmeyi temsil eden hamule senedi malların mülkiyetini temsil etmediği gibi ciro da edilmez.⁵⁴ Ancak altı nüsha olarak tanzim edilen bu senedin, hamule duplikatası olarak isimlendirilen dördüncü nüshası malın mülkiyetini gösterir. Bu duplikata, banka tavassutu ile malın nihai alıcının tasarrufuna geçmesini sağlar.⁵⁵

1.1.2.3.8. Posta ve Kurye Makbuzları

Dış ticarete konu malın posta yolu ile gönderilmesine istinaden posta idaresi tarafından tanzim edilen posta makbuzu veya postalama belgesi malın ithalatçıya

⁵⁰ Ömer AKAT, **Uluslararası Pazarlama**, Bursa: Ekin Kitapevi, 2001, s.201.

⁵¹ ÖZALP, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, s.174.

⁵² Erkut ONURSAL, **Ulusal ve Uluslararası Ticari Kurallar ve Uygulama**, İstanbul: Okur Ofset, 2000, s.52.

⁵³ H. Çetin BEDESTENCİ, Murat CANITEZ ve Alaaddin İLKER, **Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar**, Ankara: Gazi Yayınevi, 2004, s.49.

⁵⁴ ÖZALP, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, s.175.

⁵⁵ Ali DÖLEK, **Kambiyo Mevzuatının Temel Esasları**, İstanbul: DTR Basım Yayım Dağıtım ve Danışmanlık Hizmetleri Tic. Ltd. Şti., 2003, s.104.

teslimine müteakiben ihracatçıya verilen bir belgedir. Bu belge malın gönderim aşmasında tarihlenmeli ve imzalanmalıdır.

1.1.2.3.9. Diğer Taşıma Belgeleri

1.1.2.3.9.1. FCR (Forwarding Certificate of Receipt, Forwarding Cargo Receipt)

Makbuz niteliğine haiz olan bu belgenin UCP 600 üzerinde nasıl düzenlenmesi gerektiğine dair bir yönerge bulunmamaktadır. Bu bağlamda ithalatçı ve ihracatçının anlaşma şartlarına istinaden düzenlenmesi gerekir.⁵⁶

1.1.2.3.9.2. FIATA FCR, FCT

Uluslararası Taşıma Acentaları Birliği Federasyonu (FIATA) tarafından standart bir formda kullanımı sağlanan, malların taşınmak üzere teslim alındığını ibraz eden makbuz özelliğinde bir belge olan FIATA FCR nama düzenlenir ve ciro edilemez.

FIATA FCT ise malların boşaltım mevkiinde belgenin orijinalini ibraz eden herhangi bir alıcıya malların teslim edilmesini sağlayan makbuz türüdür. Bu belge emre düzenlenir ve ciro edilebilir.⁵⁷

1.1.2.4. Sigorta Belgeleri

Sigorta belgeleri, uluslararası ticarete konu malın deniz, hava, kara veya demir yolu ile yapılacağı nakliye esnasında oluşabilecek rizikolara karşı muhafaza etmek için sigorta yapan taraf ve sigorta ettiren taraf arasında düzenlenen belgedir. Sigorta poliçesi veya sigorta şahadetnamesi olarak isimlendirilen bu belgeler isme, hamile veya emre düzenlenebilen ve ihtiyaç halinde ciro edilebilen kıymetli evrak niteliğindedir. Bir sigorta poliçesi üzerinde daini mürtein olarak belirtilen taraf malın hasara uğraması sonucunda tazmin hakkını elde eden ilk taraftır. Uygulamada daini mürtein genellikle

⁵⁶ ÖZALP, UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif, s.175.

⁵⁷ Cemal ŞANLI ve Nuray EKŞİ, Uluslararası Ticaret Hukuku, İstanbul: Beta Yayınları, 2000, s.251.

bankalar olur ve rizikonun gerçekleşmesi halinde ilk alacak hakkı bankalarda bulunur.⁵⁸
Sigorta poliçesi üzerinde bulunması beklenen bilgiler şu şekilde sıralanabilir;

- Belgenin tanzim tarihi,
- Sigortalı tarafın isim, soy isim ya da ticari unvanı,
- Sigorta edilen meblağ (tersi belirtilmedikçe uluslararası ticarete konu malın CIF değerinin %10 fazlası)
- Sigorta ettirilen malın cinsi, adedi, markası, ambalajı, vb.
- Taşıma aracının cinsi (eğer mal karayolu ile taşınacaksa kamyon plakası ve milliyeti, deniz yolu ile taşınacaksa gemi adı, sefer numarası ve imo numarası, demiryolu ile taşınacaksa vagon numarası gibi bilgiler)
- Sevkiyatın gerçekleştirileceği destinasyonlar,
- Hasarın oluşması durumunda tazmin bedelinin nerede ödeneceği ve ödemeye ilişkin para birimi,
- Yüklemenin gerçekleştiği tarih,
- Talep edilen teminat türleri,
- Sigorta edilen riskler.⁵⁹

Taşıma sigortaları risk kapasiteleri esas alınarak A, B ve C klotları olarak kategorize edilmiştir. B ve C klotları, A klotuna kıyasla daha düşük riskleri teminat kapsamına alır. Bir başka ifade ile A klotuna tabi sigorta poliçeleri en yüksek riske sahip nakliye durumlarında düzenlenirken, B ve C klotları kıyasla daha az riskli nakliyelerde düzenlenir.⁶⁰ Sigortaya konu malın kendisine veya yüklemeye dair bilgilerin kesinleşmemesi ancak sigorta yapılması beklenen hallerde düzenlenen sigorta poliçeleri ‘flotan sigorta poliçesi’ olarak adlandırılır. Yüklemenin gerçekleşmesine müteakiben, bilgilerin kesinleşmesi ile tanzim edilen sigorta poliçeleri ise ‘kat-i sigorta poliçesi’ olarak isimlendirilir.⁶¹

⁵⁸ Klaus WEGHAUSE, **Sigorta İşleyişi**, İstanbul: Koç-Allianz, 2001, s.118.

⁵⁹ ÖZALP, **UCP 600’ün Kullanılması ve Akreditif**, s.177-178.

⁶⁰ KAYA, **a.g.e.**, s.81.

⁶¹ ŞANLI ve EKŞİ, **a.g.e.**, s. 198.

1.1.2.5. Diğer Dış Ticarete Konu Belgeler

1.1.2.5.1. Menşe Şehadetnamesi (Certificate Of Origin)

Menşe şehadetnamesi, ihraç edilecek malın üretildiği edildiği yeri gösteren isteğe bağlı olarak tanzim edilen bir belgedir. Eşyanın aidiyetini ya da milliyetini temsil eden bu belge üretim yerinden başka bir yerde geçirdiği ek işlemler sebebi ile katma değerinde büyük oranlı bir değişim yaşadı ise katma değer artışının yaşandığı yerin menşei ile anılır. Malın göndericisinin ismi, soy ismi ve adresi, alıcının ismi soy ismi ve adresi, malın cinsi ve nitelikleri, net ve brüt ağırlıklar ve Ticaret Odası'nın malların menşei gösteren onay şerhi menşe şehadetnamesinde bulunması gereken detaylardır.⁶² Menşe şehadetnameleri ticaret odaları tarafından düzenlenebileceği gibi, ithalatçı ve ihracatçının satış anlaşmasına istinaden lehtar, ihracatçı veya üretici tarafından da tanzim edilebilir. Lehtar, ihracatçı ya da üretici tarafından tanzim edilen menşe şehadetnamelerinde düzenleyen tarafın detaylı kimlik bilgilerinin bulunması beklenir.⁶³

1.1.2.5.1.1. Menşe Şehadetnamesi (ABC)

Genellikle Avrupa Birliği'ne üye ülkelere yapılan dış ticaret işlemlerinde düzenlenir. Üç nüsha olarak tanzim edilen bu menşe tipinde A ve B kopyaları ihracatçıya gönderilirken, C nüshası ilgili Ticaret Odasında muhafaza edilir.⁶⁴ Türkiye'de ilgili sanayi ya da ticaret odalarından edinilen bu formlar, ihracatçı tarafından düzenlenerek yine ilgili odanın tasdikine sunulur dolaşıma salınır. Farklı bir ülkede üretilmesine karşın, katma değer yaradan bir değişikliğe uğraması sonucu Türk menşeli olan bir malın durumu şehadetname üzerinde mutlaka belirtilir.⁶⁵

1.1.2.5.1.2. Özel Menşe Şehadetnamesi (Form A)

Genleştirilmiş Preferanslar Sistemi (GSP) kapsamında gelişmekte olan ülkelerin belirlenmiş bazı mallarının ihracatına destek olmak amaçlı gelişmiş ülkelere tanınan bir takım gümrük imtiyazları mevcuttur. Bir diğer ifade ile gümrük

⁶² KAYA, a.g.e., s.71.

⁶³ ÖZALP, UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif, s.187.

⁶⁴ ŞANLI ve EKŞİ, a.g.e., s.261.

⁶⁵ <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rehberi-gerekli-belgeler.html>.(01.03.2019)

avantajlarından yararlanmak için ihracatın GSP ülkelerine gerçekleştirilmesi ve GSP’de tanımlı ürünlerden olması şarttır.

Gümrük imtiyazlarından faydalanmak isteyen gelişmekte olan ülkelerden özel menşe şahadetnamesi tanzim etmesi beklenmektedir. Türkiye GSP kapsamında Amerika Birleşik Devletleri, Ukrayna, Rusya Federasyonu, Kanada, Avusturalya, Beyaz Rusya, Japonya, Yeni Zelanda ve Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi devletlerden (Gürcistan, Moldova, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan) imtiyazlarından faydalanmaktadır. Belgenin en temel olması gereken özelliği malın menşeidir. Ülkemiz ihracatçıları, üye oldukları ticaret, sanayi ya da ticaret ve sanayi odalarından Form A belgesini edinebilirler.⁶⁶

1.1.2.5.2. Dolaşım Belgeleri (Movement Certificate)

Dolaşım belgelerinin temelleri Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye arasında bir iştirak ilişkisi oluşturan Ankara Antlaşması gereği düzenlenen Katma Protokolü’ne dayanmaktadır.⁶⁷ Nihai amacı malların oluşturulan birlik içerisinde dolaşımına destek olarak gümrük vergilerini belirli bir rejim ile tenzilata tabi tutmaktır. Bu bağlamda A.TR ve EUR.1 belgelerinden söz etmek mümkündür

1.1.2.5.2.1. A.TR Dolaşım Belgesi (A.TR Movement Certificate)

Katma Protokolü uyarınca Türkiye ile Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında oluşturulan gümrük birliğinde, mütekabil olarak gümrük vergisi istisnalarından faydalanabilmesi adına sanayi ve ticaret odalarından edinilerek tanzim edilen ve gümrük idarelerince vize edilen belgedir. Belgenin nihai amacı malların AB üyesi ülkeler ve Türkiye’nin oluşturduğu bu topluluk içerisinde serbest dolaşımını sağlamaktır. A.TR belgesi ile gelmeyen taraflarca belirlenmiş kategoride olan bir mala dahi, topluluk dışında üçüncü bir ülkeden gelen bir malmış gibi davranılır ve yine üçüncü ülkelere uygulanan gümrük tarifeleri uygulanır. A.TR belgesinin düzenlenebilmesini teminen dış ticarete konu malın Türkiye’den Birliğe veya Birlikten

⁶⁶ İGEME İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2007, s13.

⁶⁷ Bilsay KURUÇ, “Katma Protokolü Okurken”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt.26, Sayı.02, 181-2011, s.181.

Türkiye'ye dolaysız bir yolla nakledilmesi esastır. Bir diğer ifade ile ilgili malın ilgili ülkeler arasında doğrudan nakledilmesi gerekmektedir

A.TR Dolaşım Belgesi toplamda beş nüsha olarak tanzim edilir. Yeşil renkli ilk nüsha ihracatçı için, bir nüsha ithalatçı için, bir nüsha ilgili ticaret ve sanayi odası için ve iki nüsha ise gümrük idaresi için hazırlanır.⁶⁸

A.TR belgesi malın serbest dolaşımında olduğunu göstermekle yükümlüdür; malın menşeyini ispat etmek konusunda herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Bir başka ifade ile dış ticarete konu eşya Avrupa Birliği veya Türkiye menşeli olmak zorunda değildir; gümrük vergilerinin ifa edilmesi şartı ile mal serbest dolaşımında olabilir.⁶⁹

A.TR Belgesinin kullanımda olduğu ülkeler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Almanya
- Avusturya
- Belçika
- Bulgaristan
- Çek Cumhuriyeti
- Danimarka
- Estonya
- Finlandiya
- Fransa
- Hırvatistan
- Hollanda
- İngiltere
- İrlanda
- İspanya
- İsveç
- İtalya

⁶⁸ KAYA, a.g.e., s.65-67.

⁶⁹ Nur AKTAŞ, “Türk Dış Ticaret Sistemi ve Yapısının İncelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, 2017), s.76.

- Kıbrıs
- Letonya
- Litvanya
- Lüksemburg
- Macaristan
- Malta
- Polonya
- Portekiz
- Romanya
- Slovakya
- Slovenya
- Yunanistan⁷⁰

1.1.2.5.2.2. EUR.1 Dolaşım Belgesi (EUR.1 Movement Certificate)

EUR.1 Dolaşım Belgesi, Avrupa Serbest Ticaret Topluluğu (EFTA) ile Türkiye arasında imzalanan anlaşma hükmü uyarınca kendi menşeli ürünlerinin serbest dolaşımını teminen düzenlenen bir çeşit menşe sertifikasıdır.⁷¹ Bu sertifika ihracatçı ülke gümrük idareleri ya da bu idarelerce yetki verilen kurumlarca tanzim edilip gümrük idareleri tarafından vize edilir. EUR.1 Belgesi, dolaşımdaki malın menşesini ispatlar niteliktedir.⁷²

1.1.2.5.3. Çeki Listesi (Weight List)

Çeki listesi, ticari faturada beyan edilen dış ticarete konu malların brüt, net ağırlık ve hacimlerini, hangi taşıma aracı ile ne kadar mal gönderildiğini, paketlerin boyutunu ve ağırlığını gösteren bir belgedir.⁷³ Vagon ya da tır ile gerçekleştirilen nakliyelerde sözleşmede belirtilmesi halinde otomatik tartıdan çıkan fişler de çeki listesi olarak kabul edilebilir. Bu belge bizzat ihracatçı tarafından hazırlanabileceği gibi tarafsız üçüncü bir şahıs tarafından da hazırlanabilir. Genellikle sigorta şirketlerince

⁷⁰ <http://www.anit.com.tr/tr/icerik/42/atr-duzenlenen-ulkeler>. (11.03.2019)

⁷¹ CİVELEK ve SÖZER, **a.g.e.**, s.99.

⁷² KAYA, **a.g.e.**, s.67-68.

⁷³ Arif ŞAHİN, **İhracat Prosedürlerini Biliyor Musunuz?**, Ankara: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 2007, s.32.

talep edilen bu belge, herhangi bir hasar meydana gelmesi halinde ilgili şirkete hasar tespiti konusunda büyük kolaylık sağlar. Sigorta şirketlerinin yanında gümrük yetkililerine de malın kontrolü aşamasında destek verici nitelikte bir belgedir.⁷⁴

1.1.2.5.4. Koli/Ambalaj Listesi (Packing List)

Koli listesi, koli olarak paketlenmiş olan dış ticarete konu malın ambalajının açılmadan her bir pakette ne kadar ve ne çeşit bir mal olduğunu tüm detayları ile beyan eden faturayı tamamlar özellikte bir belgedir.⁷⁵ Nakliyecinin yükleme ve boşaltmayı nasıl yapacağına dair bilgi veren bu belge malın müşteriye teslimi esnasında da sayım kolaylığı sağlar. Yine gümrük idarelerince kontrolü kolaylaştıran bu belge, tıpkı çeki listesi gibi sigorta şirketleri tarafından da hasarın oluşması halinde hasar tespitini kolaylaştırıcı bir belgedir.⁷⁶

1.1.2.5.5. Spesifikasyon Belgesi (Specification)

Spesifikasyon belgesi, koli belgesindeki detaylara ek olarak düzenlenen bir belgedir. Koli içerisindeki her malın kalem kalem birim fiyatını beyan eder. Bir nevi fatura tamamlayıcısı belge olarak da düşünülebilir.⁷⁷

1.1.2.5.6. Analiz Belgeleri

1.1.2.5.6.1. İmalatçı Analiz Belgesi (Manufacturer's Analysis Certificate)

İmalatçı analiz belgesi, içeriğinin saptanabilmesi için analiz gerektiren maddelerin bileşenlerinin isimlerini ve hangi rasyo ile kullanıldıklarını gösteren bir belgedir. Örneğin dış ticarete konu malın esasının herhangi bir kimyevi madde olması durumunda talep edilir. Bu belge malın imalatçısı tarafından düzenlenebileceği gibi, bağımsız laboratuvar hizmeti veren kurumlarca da hazırlanabilir

⁷⁴ ÖZALP, UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif, s.184.

⁷⁵ ŞANLI ve Ekşi, a.g.e., s.249 .

⁷⁶ KAYA, a.g.e., s.80-81.

⁷⁷ ÖZALP, UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif, s.184.

1.1.2.5.6.2. Radyasyon Belgesi (Radiation Certificate)

Radyasyon belgesi, ithalat ve ihracatın konusunu oluşturan tarım ürünlerinin makul oranda radyasyon içerip içermediğini ispatlamaya yarayan ihracatçı ülkesinde yetkili kılınmış kurumlarca düzenlenebilen bir belgedir. İthalatçı ürünün radyasyonsuz veya belirli bir ölçüde radyasyona maruz kalmış olmasını talep eder. Ülkemizde zorunlu bir belge değildir, talep edilmesi halinde Türkiye Atom Enerjisi Kurumu belgenin dağıtımını sağlamaktadır.⁷⁸

1.1.2.5.7. Kalite ya da Kontrol Belgeleri

1.1.2.5.7.1. İmalatçının veya Satıcının Kalite ya da Kontrol Belgesi (Manufacturer's or Supplier's Quality or Inspection Certificate)

İmalatçı ya da satıcının yüklenilecek malın taraflarınca denetlendiğini ve alıcı ile aralarında yapılan akde makul olduğunu imzalı olarak beyan ettiği belgedir. Satıcının veya imalatçının kendi malına bitaraf kalması çoğu zaman gerçek olmayacak bir durum olması sebebi ile ancak kendisine çok güvenilen satıcının veya imalatçının beyanı kabul edilir. Aksi durumda bağımsız bir kuruluşun kalite kontrol belgesi istenir.

1.1.2.5.7.2. Üçüncü Tarafça Tanzim Edilen Kalite veya Kontrol Belgesi (Third Party Certificate of Inspection)

İthalatçının sipariş ettiği malın arzu ettiğinden daha kalitesiz olması veya mal düzmeçiliğine karşı önlem almak amacı ile bağımsız ve güvenilir bir kurumca malın gözlem edilerek kontrolünün sağlanmasını talep ettiği durumlarda düzenlenen bir belgedir.⁷⁹

⁷⁸ SANVER, a.g.e., s.23.

⁷⁹ ÖZALP, UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif, s.184.

1.1.2.5.8. Sağlık ve Veteriner Hekim Sertifikaları (Health/ Sanitary/ Phytosanitary Certificate)

Bu belgeler gıda maddeleri, canlı hayvan, et, deri ve bunların ambalajlanmasında kullanılan içeriklerin mikrop ve bakteri içermediği gibi kullanıcı sağlığını olumsuz etkilemeyeceğini beyan eden belgelerdir. Sıhhat sertifikası olarak da adlandırılabilir. Sadece ihracatçının ülkesince yetkili kılınmış kurumlarca düzenlenir.⁸⁰

Bakliyat ve tahıl ürünlerinde ise malın haşerattan temizlenmek için tütsülendiğini ispat eden sağlık sertifikası düzenlemek mümkündür. Bu işlem için sağlık sertifikası dışında tütsüleme sertifikası (fumigation certificate) da talep edilebilir.⁸¹

1.1.2.5.9. Helal Belgesi Helal Certificate)

Müslüman ülkelere yapılan et ihracatında, hayvan kesimlerinin İslam dinine uygun olarak yapıldığını ispat eden belgedir. Ülkemizde Tarım İl Müdürlüklerince vize edilir.⁸²

1.1.2.5.10. Antrepo Makbuzu (Warehouse Receipt)

Uluslararası ticarete konu malların depoya devredilmesine istinaden depo veya antrepo sorumlusunca tanzim edilen makbuzdur. Makbuzun varlığını simgelediği malların alıcıya devri ancak teslim emri ile gerçekleşebilir. Makbuz muhteviyatına sahip antrepo makbuzu ciro edilemez.⁸³

1.1.3. Dış Ticaret İşlemlerinde Teslim Şekilleri

Milletlerarası Ticaret Odası (ICC), dış ticaret devinimlerinden kaynaklı uyuşmazlıkların ve hukuksal sorunların çözüme kavuşturulabilmesi adına en yaygın terimlerin kullanıldığı bir takım kurallar silsilesi yayımlamıştır. İlk kez 1936 yılında yürürlüğe giren bu kurallar takımı Uluslararası Ticari Terimler anlamına gelen INCOTERMS (International Commercial Terms) olarak bilinmektedir. Incoterms

⁸⁰ Oğuz KAYMAKÇI, Nuri AVCI ve Recep ŞEN, **Uluslararası Ticarete Giriş**, Ankara: Nobel Yayınları, 2007, s.349-351.

⁸¹ ÖZALP, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, s.188.

⁸² KAYA, **a.g.e.**, s.85.

⁸³ ÖZALP, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, s.189.

barındırdığı evrensel dış ticaret terimleri ile daha anlaşılır ve genel geçer bir dış ticaret dili oluşturarak ithalatçı ve ihracatçı arasında yaşanabilecek gereksiz zaman ve para kayıplarını önlemeyi amaçlamıştır. “Incoterms 1936” olarak bilinen ilk incoterms 1953, 1967, 1976, 1980, 1990 ve 2000 yılında çeşitli revizyonlara tabi olmuştur.⁸⁴

Uluslararası ticarete genel onay görmüş bu kurallar silsilesi 27 Eylül 2010’da son güncellemeye tabi olmuş, 1 Ocak 2011 itibari ile de uygulamada yerini almıştır. Incoterms® 2010’da 11 adet taşıma şekli belirtmiş olup ikili tasnif esas alınmıştır. Incoterms® 2010 ‘da uygulanan kurallar tüm taşıma tiplerinde uygulanan kurallar ve deniz ve iç su taşımacılıklarında uygulanan kurallar olmak üzere iki temel kategoride düzenlenmiştir.

Incoterms® 2010 ‘a göre tüm taşıma tiplerinde kullanılan teslim şekilleri:

- EXW-Ex Works: İş yerinde Teslim
- DDP-Delivered Duty Paid: Gümrük Vergileri Ödenmiş Teslim
- DAT-Delivered At Terminal: Terminalde Teslim
- DAP-Delivered At Place: Belirtilen yerde Teslim
- FCA-Free Carrier: Taşıyıcıya Masrafsız Teslim
- CIP- Carriage and Insurance Paid To: Taşıma Masrafları ve Sigorta Bedeli Ödenmiş Teslim
- CPT-Carriage Paid To: Taşıma Masrafları Ödenmiş Teslim

olarak düzenlenirken, sadece deniz ve iç su taşımalarında kullanılan teslim şekilleri:

- CFR-Cost and Freight: Masraflar ve Taşıma Bedeli Ödenmiş Teslim
- CIF-Cost, Insurance and Freight: Mal Bedeli, Sigorta ve Taşıma Bedeli Ödenmiş Teslim
- FAS-Free Alongside Shio: Gemi Doğrultusunda Masrafsız Teslim

⁸⁴ ÖZALP, UCP 600’ın Kullanılması ve Akreditif, s.4-5

– FOB-Free On Board: Gemide Masrafsız Teslim

olarak düzenlenmiştir.⁸⁵

1.1.3.1. İş Yerinde Teslim-Ex Works (EXW)

Dış ticarete konu malların satıcının iş yerinde (depo, fabrika vb.) alıcı emrine amade bulundurması durumunda satıcının yükümlülüğünü yerine getirdiğini beyan eden teslim şeklidir. Ters yönde bir hüküm mevcut değilse, satıcı malların yüklenmesi ya da gümrük çıkış işlemlerini yapma sorumluluğu yoktur. Satıcının tek yükümlülüğü sözleşmede belirtilen yerde ve tarihte malları alıma hazır bulundurmasıdır. Malların alıcıya tesliminden itibaren her çeşit taşıma, yükleme, sigorta ve boşaltma giderleri alıcının yükümlülüğündedir. Bir diğer ifade ile alıcı yükleme ile birlikte malların tüm risk ve sorumluluğunu devralır. EXW teslim şekli satıcı için en az sorumluluğu ifade eden teslim şekli iken alıcı için de en fazla sorumluluğa rücu eden teslim şeklidir.

1.1.3.2. Taşıyıcıya Masrafsız Teslim- Free Carrier (FCA)

Taşıyıcıya Masrafsız teslim şeklinde dış ticarete konu malların ihracat gümrük çıkış işlemleri satıcı tarafından yerine getirilir ve alıcı tarafından tayin edilen yerde yine alıcı tarafından belirlenmiş taşıyıcıya teslim etmesi ile satıcının sorumluluğu sona erer.⁸⁶

1.1.3.3. Gemi Doğrultusunda Masrafsız Teslim- Free Alongside Ship (FAS)

Gemi doğrultusunda masrafsız teslim şeklinde alıcı tarafından tayin edilen yükleme limanında malların satıcı tarafından gemi doğrultusunda mavnaya veya rıhtıma tasnif edilmesi durumunda satıcının teslim yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılmasından ibarettir.

1.1.3.4. Gemide Masrafsız Teslim- Free On Board (FOB)

Gemide masrafsız teslim şeklinde gümrükleme işlemleri satıcı tarafından gerçekleştirilen dış ticarete konu mallar alıcı tarafından belirtilen yükleme tarihinde,

⁸⁵ KAYA, a.g.e., s.107-108.

⁸⁶ KAYA, a.g.e., s.112.

alıcı tarafından belirtilen yükleme limanında ve yine alıcı tarafından tayin edilen geminin güvertesini aşması ile gerçekleşir. Yükleme işleminin gerçekleştirilmesi ile birlikte satıcının sorumluluğu sona erer; mallara ilişkin tüm risk ve sorumluluk alıcıya geçer.

1.1.3.5. Masraflar ve Taşıma Bedeli Ödenmiş Teslim- Cost and Freight (CFR)

Masraflar ve taşıma bedeli ödenmiş teslim şeklinde taşıma mukavelesini gerçekleştirerek taşıma bedelini ifa eden satıcı yükleme limanında gümrükleme işlemleri kendisi tarafından gerçekleştirilmiş dış ticarete konu malların gemi güvertesini aşması ile yüklemeyi tamamlar. Bir diğer ifade ile yüklemeye ilişkin masraflar ve navlun bedelini ödeme yükümlülüğü satıcıdadır. Malların yüklenmesinin peşi sıra tüm risk ve sorumluluk alıcıya geçer.⁸⁷

1.1.3.6. Mal Bedeli, Sigorta ve Taşıma Bedeli Ödenmiş Teslim- Cost, Insurance and Freight (CIF)

CIF teslim şeklinde, satıcı CFR teslim şeklinde olan tüm sorumlulukları aynı koşullarda sürdürmekte ve bunlara ek olarak dış ticarete konu malların taşınması aşamasında karşılaşılabilecek olası hasar ve kayıp risklerine karşı deniz sigortası yaptırma yükümlülüğündedir. Başka bir ifade ile satıcı, satış sözleşmesinde belirtilen malların hem navlun bedelini hem de sigorta primlerini de ödemekle yükümlüdür. Navlun ve sigorta bedellerini ödemiş olan ithalatçı tüm bu masrafları malın fiyatına yansıtır.⁸⁸

Malların gemi küpeştesini aşması ile birlikte navlun ve sigorta primi dışındaki tüm masraf ve sorumluluklar alıcıya devrolur.⁸⁹ Yüklenen malın karşılaşılabileceği olası kayıp ve ya hasarlardan yükümlü olan alıcı, kayıp ve ya hasarın gerçekleşmesi halinde satıcının sigorta ettirdiği acenteden satıcı aracılığı ile tazmin talebinde bulunabilir. Şüphesiz ki bu tazmin talebinde satıcının ispatlamakla yükümlü olduğu bazı hususlar

⁸⁷ Hakan AKIN, **Dış Ticarete Alternatif Para Kazanma Yolları**, Ankara: Elma Yayınları, 2004, s.33.

⁸⁸ Coşkun YENİ, **Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri**, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2004, s.123.

⁸⁹ KAYA, **a.g.e.**, s.118.

mevcuttur. Bu hususlar malın belirtilen vakitte ithalatçıya ulaşmaması sebebi ile müşteri kaybının yaşanması ve kardan men edilmiş olması şeklinde sıralanabilir.

1.1.3.7. Taşıma Masrafları Ödenmiş Olarak Teslim- Carriage Paid To (CPT)

Variş yerine kadar taşıma masrafları ödenmiş olarak teslim şekli olarak da ifade edilebilir. Nihayetinde CFR teslim şekli ile benzerdir ancak CFR teslim şekli sadece deniz ya da su içi taşımacılıkta kullanılması sebebi ile diğer taşıma şekilleri için bir taşıma şekline ihtiyaç duyulmuştur. Bir diğer ifade ile CPT, CFR ile aynı özelliklere sahip demiryolu, karayolu, havayolu, denizyolu, nehir veya birkaçının birlikte kullanıldığı taşıma şeklidir.⁹⁰

CPT teslim şeklinde dış ticarete konu malların gümrükleme işlemini gerçekleştiren satıcı navlun bedelini ödeyerek ilk taşıyıcıya teslim eder. Malın ilk taşıyıcıya teslimi ile tüm sorumluluk ve riskler alıcıya devrolur.

1.1.3.8. Taşıma Masrafları ve Sigorta Bedeli Ödenmiş Olarak Teslim- Carriage and Insurance Paid To (CIP)

CIP teslim şeklinde ihracatçı CPT teslim şeklindeki tüm sorumluluklara haizdir. Bu sorumlulukların yanında işleme konu malların taşınması esnasında karşılaşılabilecek olası hasar ve kayıplara karşı yük sigortası yaptırmakla da yükümlüdür. Bir diğer ifade ile sigorta mukavelesi düzenleme ve sigorta primini ödeme yükümlülüğü satıcıdadır. Nihayetinde satıcıdan beklenen sigorta poliçesinin kapsamı asgari ölçüdedir. Malların ihraç gümrüklemesi işlemlerini tamamlayarak navlun bedelini ödeyen satıcı sigorta primini de öder. Bu teslim şekli çok vasıtalı taşıma şekilleri de dahil olmak üzere her taşıma şeklinde kullanılabilir.⁹¹

⁹⁰ Atilla BAĞRIÇIK ve Seyfettin KANDEMİR, *Dış Ticarete Uygulamalı Akreditif İşlemleri*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995, s.63

⁹¹ KAYA, *a.g.e.*, s.119.

1.1.3.9. Terminalde Teslim - Delivered At Terminal (DAT)

Terminalde teslim şekli (DAT) Incoterms 2010 ile dış ticaret dünyasına girmiş bir teslim şeklidir. Terminalden kasıt, depo, yol, rıhtım, konteynır sahası, hava veya demiryolu kargo istasyonu gibi herhangi bir yerdir.⁹² Bu teslim şeklinde satıcının dış ticarete konu malı varış yerine kadar ulaştırılıp malın boşaltılmasını gerçekleştirerek alıcıya teslim etmesi beklenir. Bir diğer ifade ile satıcının m ithalat gümrüklemesinin gerçekleştireceği yere kadar tüm masraf ve sorumlulukları üstlenerek malı alıcıya teslim etmesi anlamına gelir. İthalat gümrüklemesi işlemleri ya da farklı ithalat prosedür işlemleri malı teslim alan alıcının sorumluluğundadır. DAT teslim şeklinde taşıma çeşidi (deniz, hava, kara, demiryolu) göz önünde bulundurulmaz ve hatta çoklu taşıma şekillerinde dahi kullanılabilir.⁹³

1.1.3.10. Belirtilen Yerde Teslim- Delivered At Place (DAP)

DAP teslim şekli tüm taşıma vasıtaları ve çoklu taşıma şekilleri için geçerlidir. Bu teslim şekli satıcının varış için belirtilen noktada malların taşıma aracından boşaltılması işlemine müdahil olmadan alıcıya teslim etmesi ile gerçekleşir. Malların yüklenmesinden varış yerine kadar nakliye edilmesi aşamasındaki tüm masraflar satıcı tarafından karşılanır. İhracat gümrükleme bedeli ve navlun bedeli yine satıcı tarafından ödenir. Belirtilen varış noktasında alıcı ile buluşan malın boşaltılma işlemleri alıcı tarafından gerçekleştirilir ve bu an itibari ile tüm sorumluluk ve masraflar alıcıya devredilir.⁹⁴

1.1.3.11. Gümrük Vergileri Ödenmiş Teslim- Delivered Duty Paid (DDP)

DDP teslim şekli EXW teslim şeklinin tam aksine satıcının maksimum sorumluluğu üstlendiği teslim şeklidir. Çoklu vasıta ile taşımacılık da dahil olmak üzere tüm taşıma türlerinde kullanılabilir. Satıcı dış ticarete konu malların ithalat gümrükleme

⁹² KAYA, a.g.e., s.120.

⁹³ Kazma Sedef BURÇİN, “Incoterms 2000 Incoterms 2010 Değişiklikleri ve Türk Tic. Hukuku’nda Incoterms” İstanbul, 2011, http://www.agchukuk.com/images/makaleler/uluslararası_ticari_satislarda_teslim_klozları_incoterms-20.pdf s.11.

⁹⁴ Ferhat SAYIM ve Halil İbrahim ZENGİN, “Dış Ticarete Kullanılan Finansman ve Teslim Şekillerinin Türkiye’nin Sınır Ticareti Uygulamalarında Kullanılabilirliği”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt.8, Sayı.11, 215-236, s.220.

işlemlerini de yaparak belirtilen teslim noktasında ilgili malları alıcıya devreder. Devir edilen noktaya kadar tüm sorumluluk ve masraflar satıcıya aittir.⁹⁵

1.1.4. Dış Ticaret Türleri

Uluslararası ticaret işlemleri ile anlatılmak istenen nihayetinde mal ve hizmet hareketleridir. Mal ve hizmet hareketlerinden kasıt ise tam olarak ithalat ve ihracat işlemleridir.⁹⁶ Bu bağlamda dış ticaret türlerini ihracat ve ithalat şeklinde iki ana kategoride izlemek yerinde bir ayırım olacaktır.

1.1.4.1. İhracat

İhracat, bir ülkenin milli üretim ile edindiği mal veya hizmeti ya da ülke dışından temin etmek sureti ile edindiği mal veya hizmeti dışarıdan gelen talebe istinaden belirli bir bedel karşılığında dış pazara satmasıdır.⁹⁷

Herhangi bir izin veya belgeye tabii olmadan ihracatçı olabilmek mümkündür.⁹⁸ İhracatı yapılacak olan ürünün ihracatçı birliğine kayıtlı olan vergi kimlik numarasına haiz gerçek ve tüzel kişi tacirler, esnaf ve sanatkârlar odasına kayıtlı imalat yapan esnaf ve sanatkârlar ve hatta joint-venture şeklinde birliktelik kurmuş yabancı hissedarlara sahip ortak girişimler ve belirli bir işin yapılması amacı ile birliktelik sağlamış konsorsiyumlar ihracatçı sıfatını kazanabilirler.

İhracat işlemini teminen ilgili ihracatçı birliğine üyelik edinmek isteyen tacirlerden Ticaret Sicil gazetesini ile kayıtlarını ispatlaması ve tek vergi kimlik numarasına malik olduklarını beyan eden belgeleri ibraz etmesi beklenir. İhracatçı birliğine üye olmak amacıyla olan esnaf ve sanatkârlardan ise yine tek vergi kimlik numarasını beyan eden belgeler ile birlikte faaliyet gösterdikleri koldaki Esnaf ve Sanatkârlar Odasına üyeliklerini ispat etmeleri beklenir. Ortak girişim olarak adlandırılacak olan joint-venture ve özellikli bir işin yapılması amacı kurulan iş birliği olarak adlandırılacak olan konsorsiyumlarda ise ilgili ihracatçı birliğine

⁹⁵ Burak ARZOVA, **İhracat Hakkında Herşey**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2006, s.235.

⁹⁶ **Resmî Gazete**, İhracat Yönetmeliği, 6.6.2006 tarih ve 26190 sayılı; TPKK Hakkında 32 Sayılı Karar.

⁹⁷ Emrah CENGİZ ve diğerleri, **Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejileri**, İstanbul: Der Yayınları, 2003, s.30.

⁹⁸ KAYA, **a.g.e.**, s.170.

üyelik için yine tek vergi numarası ispatı ve ortaklıklarını ibraz eden sözleşmeleri sunmaları beklenir.

İhracatçılar, ihracatın gerçekleşeceği gümrük idaresine başvurmadan önce İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (İBGM)'ne gümrük beyannamelerini tasdik ettirmelidirler. İhracat işlemi İBGM tasdikli gümrük beyannamesinin temini ile başlar.⁹⁹

1.1.4.1.1. İhracatın Gerçekleştirilmesini Teminen İzlenilecek Basamaklar

İhracat işlemlerinin ilk basamağı ihracatçı unvanının edinilmesidir. Bu aşamada vergi kimlik numarasının edinilmesi ile birlikte tacirlik sıfatı kazanılır. Edinilen vergi kimlik numarasının vergi dairesi tarafından tevsik edilmelidir. Dış ticarete konu malın ilgili ihracatçı birliğine kayıt olmak sureti ile tevsik edilen tek vergi numarasının ilgili gümrüğe bildirilmesi sureti ile ihracatçı sıfatı kazanılmış olunur.¹⁰⁰

İthalatçının bulunması olarak saptanabilecek ikinci basamak ise çeşitli kanallardan dış satım yapabilme potansiyeline ve ihracatçı sıfatına sahip müşteri bulunması sürecidir. Bu basamakta alım yapacak kurullar ile müzakereler düzenlenmesi, dış ticaret amacını barındıran fuarlara iştirak edilmesi, çeşitli kanallar ile yazışmalar yapılması veya etkin bir biçimde internet kanalının kullanılması gibi yöntemler ile dışa satım yapacak müşteri bulunur.¹⁰¹

Üçüncü basamakta ise müşteri ile detaylar kararlaştırılır ve dış ticaret anlaşması imzalanır. Dış ticarete konu ürünlerin niteliği, kalitesi, nakliye süresi, teslim şekli, ambalajlanma şekli, paketlenme detayları, fiyatı, ödeme yöntemi gibi hususlar taraflarca belirlenir. Taraflarca mutabık kalınan hususlar bir proforma teyit metni oluşturularak imzalanabileceği gibi uluslararası ticaret anlaşması oluşturulmak sureti ile de imzalanabilir.¹⁰²

⁹⁹ Mehmet KARAGÜL ve Berfu İLTER, **Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi ve Uygulama**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.106.

¹⁰⁰ Mehmet MELEMEN ve S. Burak ARZOVA, **Uluslararası Ticaret Alternatif Finansman Teknikleri ve Muhasebeleştirilmesi Ticari Yazışma Örnekleri**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2000, s.45.

¹⁰¹ MELEMEN ve ARZOVA, **a.g.e.**, s.45.

¹⁰² AKAT, **Uluslararası Pazarlama**, 2001, s.199.

Taraflarca anlaşmanın imzalanmasının peşi sıra anlaşma hükümlerince belirtilen ödeme şekline istinaden ihracat bedelinin tahsilatının sağlanması dördüncü basamak olarak değerlendirilebilir.¹⁰³ Dış ticarete konu malların ödeme yöntemi sözleşme üzerinde akreditif olarak belirlenmiş ise, akreditif açılmadan önce üretici imalata başlamamalıdır.¹⁰⁴

Dış ticarete konu malların hazırlanması beşinci aşama olarak değerlendirilir. Bu aşamada taraflarca imzalanan sözleşmede ve ya akreditife dayalı bir işlem ise akreditif metni üzerinde talep edilen özelliklere bağlı kalınması esastır.¹⁰⁵

Dış ticarete konu malların hazırlanmasını müteakiben işleme ilişkin evrakların hazırlanması da önemli bir adımdır. Altıncı adım olarak değerlendirilebilecek olan bu adımda vesaik olarak da adlandırılan ihracatı sağlanacak malları özümleyen evraklar hazırlanır.¹⁰⁶

Bir sonraki adımda ithalatçı, nakliyeye hazır olan malları daha öncesinde belirlenmiş teslim şekline uygun hareket etmek koşulu ile taşıma firmasına teslim eder ve bu teslimata dair taşıma belgesi edinir. Malların yüklenmeden önce taşıma belgesinin temin edilmesi mümkün değildir.

Sekizinci adımda ise ithalatçının yapması gereken gümrük işlemlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. İthalat işleminin gerçekleşeceği gümrük işletmesine başvurulmadan önce hazırlanan vesaiklere ilave olarak gümrük beyannamesi (GB) tanzim edilir ve bu belge ilgili ihracatçı birliğine onaylatılır. Dış ticarete konu ihraç edilecek malların kontrol edilmesi ve GB ile uygunluğunun denetlenmesi amacı ile ürünler ihracat gümrük işlemesine teslim edilir. Denetim ve kontrolün sağlanması ile birlikte fiili ihracat gerçekleşir. Gümrük idaresi yetkilileri tarafından, GB üzerinde fiili ihracatın gerçekleştiği belirtilir. Malların ihracatçı ülkeden çıkışından sonra, GB kapama işlemi yapılır.¹⁰⁷

¹⁰³ KAYA, a.g.e., s.170.

¹⁰⁴ AKAT, *Uluslararası Pazarlama*, 2001, s.217.

¹⁰⁵ AKAT, *Uluslararası Pazarlama*, 2001, s.217.

¹⁰⁶ KAYA, a.g.e., s.170.

¹⁰⁷ Şükrü YABANCIOĞLU, *Araştırmalar-3*, Gümrük Kontrolörleri Derneği, Ankara, 1996, s.61.

İhracata konu teşkil eden ürün bedelleri kanun koyucu tarafından yayınlanan süre içerisinde ülkeye döviz ya da mal olarak getirilir. Ülkeye getirilemeyen ihracat bedellerinin olması durumunda ise nedeni belirtilir ve bu neden bir belge ile ibraz edilir. Ödeme tipi, ihracatın gerçekleşeceği ülke, ihracat türü ya da ihracatı yapılacak ürün türüne göre kambiyo mevzuatı çerçevesinde ihracat bedellerinin yurda getirilmesi farklı sürelerle bağlanmıştır. Ülkeye gelen döviz Türk Lirası'na çevrilir ve "ihracat bedelidir" ibaresini içeren döviz alım belgesi (DAB) alınır.¹⁰⁸

İhracat işlemlerinin son aşaması ise ihracat taahhütlerinin kapatılmasıdır. Mevcut bir ihracat teşvikinin varlığı halinde kapaması ve gümrük belgesinin orijinali ilgili kuruma sunulması gerekir. Katma Değer Vergisi (KDV) iadesinin gerçekleşeceği durumlarda gümrük belgesinin noter onaylı düzenlenmesi zorunludur.¹⁰⁹

1.1.4.1.2. İhracat Türleri

İhracat türleri farklı kategoriler altında sınıflandırılabilir.¹¹⁰ Bu çalışmada ihracat işlemleri, uygulamada sıklıkla rastlanılan türleri dikkate alınarak kategorize edilmiştir. Bu bağlamda ihracat türlerini beş ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar özelliği olmayan serbest ihracat, kayda bağlı ihracat, özellikli ihracat, Avrupa Birliği ve Serbest Ticaret Anlaşması bulunan ülkelerle yapılacak ihracat ve ihracata konu mal türüne göre ihracat şeklinde sıralanabilir.¹¹¹

1.1.4.1.2.1. Özelliği Olmayan Serbest İhracat

Özelliği olmayan serbest ihracat, herhangi bir sınırlamaya veya ön izne tabi olmayan ihracat türüdür. Bir diğer ifade ile ihracatçı, ilgili ihracatçı birliğine gümrük beyannamesini tasdik ettirir ve doğrudan ilgili gümrük idaresine başvurur.¹¹² Özellik arz etmeyen bu ihracat türü en yalın ve en basit ihracat tipidir. İhracatçının herhangi bir kuruma başvurarak müsaade ve tasdik alınmasına lüzum yoktur.¹¹³ İsminden mütevellit

¹⁰⁸ DÖLEK, a.g.e., s.2.

¹⁰⁹ MELEMEN ve ARZOVA, a.g.e., s.47.

¹¹⁰ MEGEP, **İhracatçı Birlikleri ve Devlet Yardımları** 343FBS033, Ankara, 2011, s.5.

¹¹¹ AKAT, **Uluslararası Pazarlama**, 2001, s.207.

¹¹² Yılmaz EKİNCİ, **Dış Ticaret İşlemleri ve İhracatçının El Kitabı**, Bursa: Ak-Bil Yayıncılık, 1997, s.55.

¹¹³ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.107.

ehemmiyetsiz bir ihracat türü gibi algılanmaya müsait olsa da, isminin aksine ülkelerin ihracat tablosunda yadsınmayacak büyük bir paya sahiptir.¹¹⁴

1.1.4.1.2.2. Kayda Bağlı İhracat

Kayda bağlı ihracat sübvansiyon ve fiyat istikrarı fonu prim kesintisine tabi yahut da bu fon tarafından ödemesi yapılan mallar ya da ilgili kurumca belirlenen ve ihracatı hakkında takip gerektiren malları kapsayan ihracat türüdür.¹¹⁵ Bir diğer ifade ile Ek 1’de yer alan kayda bağlı ihracat listesi içerisinde bulunan özellikli malların ihracatına konu alan türdür. Bu özellikli mallar genellikle evrende kıt bulunan mallardır ya da ihracatı yapan ülkeye özgü bir maldır.¹¹⁶

İhracatçı gümrük beyannamesi ile ilgili ihracatçı birliğine başvurur ve bu birlik onayladığı beyanname üzerine kayda dair izah düşer. Kayıt açıklaması ile birlikte onaylı gümrük beyannamesini teslim alan ihracatçı, ilgili gümrük idaresine başvurarak ihracatını gerçekleştirme talebini beyan eder.¹¹⁷

1.1.4.1.2.3. Özellikli İhracat

Özellikli ihracatı sekiz ana başlık altında izlemek mümkündür.

Konsinye İhracat: Kesin satışı henüz gerçekleşmemiş ancak öngörülen malların dış pazara gönderilmesi sureti ile yapılan ihracat tipidir.¹¹⁸ Genellikle reklam maksatlı, pazara yeni giren ürünlerin pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinde kullanılan bu ihracat türü müşterinin satın alma talebine istinaden ihracatın gerçekleşeceğinin öngörülmesi halinde tercih edilir.

Konsinye ihracat yapmak isteyen bir ihracatçı ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği’ne doğrudan başvurur. İlgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği tasdiklenmiş gümrük beyannamesi üzerine konsinye ihracat olduğuna dair bir açıklama düşer ve ihracatçı bu beyannameyi ilgili gümrük idaresine 30 günlük süre içerisinde

¹¹⁴ Burak S. ARZOVA, **İhracat Hakkında Her Şey**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2006, s.97.

¹¹⁵ Cengiz ERSUN, **İhracat Sistemi ve Prensipleri**, İstanbul: Can Matbaa, 1990, s.27.

¹¹⁶ MELEMEN ve ARZOVA, **a.g.e.**, s.50.

¹¹⁷ Atilla BAĞRIAÇIK ve Muhsin YILDIRIM, **Dış Ticarete Uygulamalı KDV İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınları, 2000, s.25.

¹¹⁸ Saban ÖZDEMİR, **Türk Dış Ticaret İhracata İlişkin Esaslar**, Bursa: GEME, 2007, s.6.

teslim etmek ile yükümlüdür. Konsinye ihracata konu malın kesin satışının sağlanması durumunda, yine 30 gün içerisinde ihracatçı tarafından tanzim edilmiş kesin satış faturası aslı ya da örneği ve diğer lüzumlu evraklar ile ihracata müsaade eden İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği'ne bildirilir. Konsinye ihracatın kesin satışa dönüşmesi hali ihracata aracılık eden bankaya da bildirilmelidir.

İhracatı konusunda özellik içeren bazı mallar ya da ülke siyaseti açısından önem arz eden bazı malların konsinye ihracatı için ise doğrudan İhracatçı Birlikleri genel Sekreterliği'ne gidilmez. Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı'ndan icazet alınması gerekir. Bakanlıkça konsinye ihracatına uygunluk verilen mallar için yine onaylı gümrük beyannamesi ile ihracatçı birliklerine başvurulur ve ilgili birlik gümrük beyannamesi üzerine konsinye ihracat olduğunu beyan eden açıklama şerhi düşer. Bu beyannamenin 90 günlük süre içerisinde ihracat gümrüğüne ibraz edilmesi yani malın ülke sınırını terk etmesi gerekir. Konsinye ihracatın kesin ihracata dönüşmesi halinde normal mallar için uygulanan prosedür ve süre aynıdır.¹¹⁹

Konsinye ihracatı gerçekleşen malın, ihraç tarihinden itibaren azami 1 yıllık süre içerisinde kesin satışa dönüşmesi beklenir. Zaruri haller durumunda bu süre İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği tarafından 2 yıla kadar esnetilebilir. Aksi bir durumda yani satışı gerçekleşmeyen bir malın olması durumunda ise konsinye ihracata konu mal gümrük mevzuatına uygun olarak ihracatçının ülkesine geri getirilir.¹²⁰

Kredili İhracat: Kredili ihracat, evrak tesliminden daha sonra mal bedelini ifasına olanak tanıyan ihracat türüdür. İthalatçıya belirli bir vade içerisinde ödeme şansı tanıyan ihracatçı bir bakıma kredi imkânı da sağlamış olur. Bu ihracat türünde ihracata konu mal türü, ödeme vadeleri ve taksit sayısını da kapsayan bir uluslararası ticaret akdi ile birlikte bağlı bulunduğu ihracatçılar birliğine başvurulur. Kredili ihracata konu malın özellik arz eden bir mal olması halinde ise Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı icazetine müteakip ilgili ihracatçı birliğine başvurulmak sureti ile onay alınır. Tasdikli ve kredili ihracat açıklaması içeren gümrük beyannamesinin gümrük idaresine teslimi ile ihracat işlemi vuku bulur.

¹¹⁹ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.109.

¹²⁰ KAYA, a.g.e., s.172.

Belgelerin teslim tarihi esas alınır ve bu tarihten 180 günlük süreyi aşan vadeli ifalar doğrudan kredili ihracat olarak değerlendirilir.¹²¹ Kredili ihracatta süreler, tüketim mallarında 2 yılı, yatırım mallarında 5 yılı aşamaz. Kredili ihracat talepleri ile ilgili müracaatlar mal cinsi, ödeme planı ve ödeme süresini içeren satış sözleşmesinin aslı ve Türkçe tercümesi ile birlikte ihracatçı birliklerine yapılır.¹²²

Bedelsiz İhracat: İhracat bedeli paranın resmi suretle ülkeye getirilme yahut getirilecek olması durumunda hangi yolla getirileceğinin kanıtlanma mecburiyeti olmayan ihracat tipi bedelsiz ihracat olarak adlandırılır.¹²³ Nihayetinde bedelsiz ihracat, yurttan mal çıkışının sağlanmasına rağmen mal bedelinin ülkeye geri gelmemesi olarak da yorumlanabilir. En genel hatları ile bedelsiz ihracata konu teşkil edebilecek mal kalemleri beş grupta sıralanabilir.

1. Tüzel ya da gerçek kişiliğe haiz kimseler beraberinde götürülen veya bu kimseler tarafından gönderilen hediyeler, teamüllere aykırı olmayan miktarlarda reklam ve tanıtım amacı barındıran örnek mallar, daha önceden ithalat ile edinilmiş ve geri dönüşüm gayesi içeren mal, ambalaj veya paketleme malzemeleri,
2. Öncesinde kaideye muvafık ihraç edilmiş ürünlerin bedelsiz gönderilmesi ticari ananelere yakışır parçaları, ihracat esnasında yaşanan fireleri ve garanti kapsamında ihracatı gerçekleştirilen ürünlerin garanti süresi içerisinde kalmak koşulu ile yenilenmesi,¹²⁴
3. Yabancı misyon mensuplarının, Türkiye’de çalışan yabancıların, yurtdışına ev halkı olarak taşınma sureti ile göç edecek Türk vatandaşlarının, devamlı ya da süreli hizmet kapsamında yurt dışına giden kamu görevlilerinin, yabancı turistlerin ve yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının haiz oldukları durumu belge ile ilgili kurumlara ispat etmek şartı ile beraberinde götürdükleri, gönderecekleri veya adlarına gönderilecek eşya ve taşıtlar,¹²⁵

¹²¹ KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.108-109.

¹²² İhracat Yönetmeliği, 2. Kısım İhracat Şekilleri ve Esasları, Madde 9, **Resmi Gazete**, R.G. No: 22515, R.G. Tarihi: 06.01.1996.

¹²³ MELEMEN ve ARZOVA, **a.g.e.**, s.51.

¹²⁴ KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.111.

¹²⁵ Bedelsiz İhracata İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: İhracat 96/10), **Resmi Gazete**, R.G. No: 22510, R.G. Tarihi: 06.01.1996.

4. Yabancı turistler, yurt dışında yerleşik Türk vatandaşları ve tüzel kişiler kendileri ile birlikte götürecekleri, isimlerine gönderilecek taşıt ve mallar,
5. Belediye, üniversite, kamu kurum ve kuruluşlarının görevleri ve anlaşmalarına istinaden gönderecekleri mal ve taşıtlar,
6. Doğal afet ve mücbir sebeplerin olduğu hallerde kamu kurum ve kuruluşlarının, belediyelerin, üniversitelerin, Kızılay ve bunun gibi kamu faydasına çalışan dernek ve vakıfların gönderecekleri insani yardım malzemeleri.

Belirtilen beş husus haricinde kalan durumlarda Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı-İhracat Genel Müdürlüğü'nün görüşü alınmak sureti ile ilgili gümrük idaresi yahut İhracatçılar Birliği Genel Sekreterliği'nce sonuçlandırılır.

Yukarıda sıralanan birinci ve ikinci maddelerde yer alan bedelsiz ihracatı gerçekleştirilecek ürünlerin 250.000 Amerikan Doları (USD) ve üzerinde kalan tutarları için Ek 2'de bir örneği yer alan 'Bedelsiz İhracat Formu' doldurulmak sureti ile İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine başvurularak müsaade alınır. Bahsi geçen sekreterlikler müsaade ettikleri ihraç izinlerinin bir nüshasını talep eden ihracatçıya bir nüshasını da ilgili gümrük idaresine gönderirler.

Madde bir ve iki de yer alıp bedel karşılığı 250.000 –USD ve altında kalanlar ve bedeline bakılmaksızın beşinci ve altıncı maddelerde yer alan malların bedelsiz ihracat müsaade başvuruları direkt olarak ilgili gümrük idaresince sonuçlandırılır. Bedelsiz ihraç müsaadeleri 1 yıllık süre için geçerlilik hükmederler. Kanun hükmünce ya da kanuna dayalı kararnamece veyahut da uluslararası anlaşmalara dayalı hükümlerce ihracatı yasaklanmış ürünlerin bedelsiz ihracatına izin verilmez.¹²⁶

Fuarlara Katılım Yolu ile Yapılacak Özellikli İhracat: Ülke dışında tertip edilen ticari fuar ya da sergilere iştirak etmek için Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı'na müracaat edilir. Türkiye'yi temsilen müdahil olunacak fuar ve sergilerin düzenleyicisi organizatör firmalar “Yeterlilik Belgesi” ya da “Geçici Yeterlilik Belgesi” temin etmek zorundadır. Bu belgelerin temini işlemi Ticaret Bakanlığı tarafından

¹²⁶ KAYA, a.g.e., s.173-174.

yapılmaktadır. Bakanlıkça yapılan gerekli araştırmalar nihayetinde uygun bulunan firmalara ilgili belge verilmektedir. Sergi ve fuarın bitişini müteakiben 90 günlük süre içerisinde satışı gerçekleşmeyen malların aynen yurt içine getirilmesi gerekirken, satışı gerçekleşen malların ise ihracat bedellerinin yurt içine getirilmesi gerekmektedir.¹²⁷

İthal Edilmiş Malın İhracatı: İthal edilmiş malın ihracı özellik arz eden ihracat türlerinden biridir. İthal edilmiş malın ihracı, gümrük mevzuatı kapsamında yerli olmayan herhangi bir ülke meşeli ve serbest dolaşımda olan mallar veya kullanılmamış malların motamot ihracat teşviklerinden faydalanmamak şartı ile gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilir.¹²⁸

Transit Ticaret İhracatı: Transit İhracat, lke dışı ya da serbest bölgede yerleşiklerden veya antrepodan ithal edilen ürünlerin ilgili ülke sınırlarından transit veyahut doğrudan geçmek koşulu ile yine ülke dışında ya da serbest bölgelerde yerleşik firmalara veya antrepolara satılması türüdür.¹²⁹ örneklemek gerekirse Bulgaristan'daki bir firma İnan'dan karayolu ile nakliye edilecek bir mal almak istediğinde malların nakliyesi esnasında Türkiye karayolları kullanmak zorundadır. Bu ticaret tipi Türkiye tarafından transit ticaret olarak değerlendirilir.

Bu ticaret türüne ait bankacılık uygulamaları Dış ticaret ve Kambiyo Mevzuatı kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) belirlediği yönergelere göre gerçekleştirilir. Transit ticaret formu tanzim etmek sureti ile bankalara başvuran ve transit ticaret yapmayı hedefleyen ithalatçı firmalar herhangi bir resim, vergi, harç ve fon ödemekle yükümlü kılınmaz. Ancak transit ticarete taraf olmayan ülke ulaşım yollarının kullanılmasına istinaden taşıma araçlarından ayakbastı parası talep edebilir.¹³⁰

Transit ticarete konu malların alış ve satış fiyatı arasında, bu ithalatı gerçekleştirecek firma yararına fark olması esastır.¹³¹

¹²⁷ Salih KAYA, **Uluslararası Bankacılık Uygulamaları: (Bankalarda Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulaması) ve ICC-UCP 500 ve eUCP**, 2.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003, s.113.

¹²⁸ Ergun BAşARAN, **İhracat**, İstanbul Eğitim Merkezi Yayınları, 1994, s.6.

¹²⁹ MEGEP, **Dış Ticaret Kavramları**, 344MV0042, Ankara, 2011, s.12.

¹³⁰ KARAGL ve İLTER, **a.g.e.**, s.110-111.

¹³¹ MELEMEN ve ARZOVA, **a.g.e.**, s.52.

Serbest Bölgelere Yapılan İhracat: Serbest bölgeler buldukları ülke sınırlarının gümrük hattı dışında sayılan bölgelerdir. Bir diğer ifade ile bu bölgelerde buldukları ülkede uygulanan finansal ve ekonomik alanlardaki devlet düzenlemelerinden tamamen veya kısmi olarak muafiyete sahiptirler. İhracata destek amacı ile kurulan bu bölgeler bazı imtiyazlara da sahiptirler.¹³² Serbest bölgelere ihracat yapacaklar bu bölgelerin ülke gümrük sınırları haricinde değerlendirmelerinden mütevellit, serbest bölgelere yapılacak mal gönderimi ihracat mevzuatı hükümlerine uymakla yükümlüdürler.¹³³

Ticari Kiralama Yolu ile Yapılan İhracat: İhracata konu malların belirli bir zaman dilimi ve belirli bir ücret karşılığında geçici olarak ülke sınırları dışına çıkarılması ticari kiralama yolu ile ihracat olarak tanımlanmaktadır.¹³⁴ Bu tip bir ihracat işlemi için malın detay özellikleri, kira süresi, ödeme tipi ve süresi, teslim şekli gibi verileri kapsayan bir dilekçe ve taraflarca oluşturulan kira akdi ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü'ne başvurulur. Kira süresinin uzatılması gereken durumlarda süresi bitmeden önce bahsi geçen İhracat Genel Müdürlüğü'nden ek süre talep edilebilir ancak kira süresinin sonunda mal ve malın kira bedeli ülke sınırları içerisine getirilmek mecburiyetindedir. Eğer ilgili mal kira süresi içerisinde kesin satış işlemine tabi olursa, satış faturası ve mal bedeli ülke sınırları içerisine getirilmelidir.¹³⁵

1.1.4.1.2.4. Diğer İhracat Çeşitleri

Özelliği olmayan serbest ihracat, kaydı bağlı ihracat ve özellikli ihracat olarak yukarıda bahsi geçen ihracat türleri dışında çok daha fazla ihracat türünden söz etmek mümkündür. Bu bağlamda daha önce detaylıca anlatılan ihracat türlerine ek olarak farklı yöntem ve mal cinslerine göre de değişebilen ihracat kalemlerinden söz etmek mümkündür.¹³⁶

Mal Cinsi Bazında İhracat Türleri:

¹³² MELEMEN ve ARZOVA, **a.g.e.**, s.52.

¹³³ Şerife ÖNDER, Hüseyin ÖNDER ve Hakan HEKİMOĞLU, **Dış Ticarete Paket Program Kullanımı**, Bursa: Ekin Yayınları, 2009, s.4.

¹³⁴ H. Mustafa ÇOLAKOĞLU, **Dış Ticaret**, Ankara. Ağaç İşleri İhtisas Merkezi Müdürlüğü, 1996, s.80.

¹³⁵ KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.112.

¹³⁶ Yılmaz MUTLU, **111 Soruda İhracat**, İstanbul: Optimist Yayınları, Ekim 2014, s.45.

İhracata konu teşkil edilen mallar, cinslerine ve geçerlikte bulunan ihracat rejimine istinaden birbirinden başka süreç ve uygulamalarla işlem görürler.

- **Mecburi Muamelede Bulunan Standartlar Tablosunda Yer Alan Malların İhracatı:** Bu uygulamaya tabi ihracat malları, geçerlikte olan ihracat rejimi hükümlerinin minimize standartlarını karşıladığını ispat etmekle yükümlüdür. Bu ispat şekli muhakkak belgelendirmeye dayanmalıdır. Kontrol belgesi olarak adlandırılan bu belge, uluslararası ticaret denetmenleri grup başkanları aracılığı ile doldurulur.¹³⁷
- **Nebatlar ve Nebati Malların İhracatı:** İlgili malların ihracatını teminen Tarım İl Müdürlükleri'nden uluslararası orijin ve bitki sağlık sertifikası alınır. Bu sertifika malların herhangi bir hastalık içermediğini, tahripkâr maddeler ve ecza buluntularından arındırıldığını ifade eder.¹³⁸
- **Canlı Hayvan, Deniz Ürünleri ve Hayvansal Ürünlerin İhracatı:** İhracatçıların canlı hayvan, hayvansal maddeler ve deniz ürünleri ihracatında, bu ürünlerin insan ve hayvanlara geçebilen hastalıklardan temiz olduğunu gösterir sağlık sertifikalarını temin etmeleri gerekmektedir.¹³⁹
- **Ekspertiz Raporu Gerektiren Malların İhracatı:** Halı, hediyelik eşya, lületaş ve pipo ihracatında, bağlı bulunan odalardan ve ilgili müze müdürlüklerinden ekspertiz raporu alınması gerekmektedir.
- **İhracı Yasak Malların İhracı:** İhracatı yasaklanan ürünler ve ihracatının yasaklanmasının dayanakları Ek 3'de yer alan ihracı yasak mallar listesinde yer almaktadır. Ek 4'de bulunan ihracı ön izne bağlı mallar listesinde yer alan ürünlerin ihracatı için ise Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Tarım

¹³⁷ Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliği, **Resmi Gazete**, R.G. No: 24976, R.G. Tarihi: 27.12.2002.

¹³⁸ BEDESTENCİ, CANİTEZ ve İLKER, **a.g.e.**, s.23.

¹³⁹ Gıda Tarım ve Hayvancılık, s.4.

ve Köy İşleri Bakanlığı gibi işlem mahiyetine özel ilgili birimden izin alınmak zorundadır.¹⁴⁰

Yöntem Bazlı İhracat Türleri:

- **Yurt Dışı Müteahhitlik Kapsamında Gerçekleştirilen İhracat:** Yurt dışında inşaat, mühendislik, işletme, tesisat, bakım, montaj, onarım, proje, müşavirlik ve benzeri teknik işlemler üstlenen müteahhitlik şirketlerinin ülke dışında üstlendikleri işlerle ilgili olarak ülke dışında işin alındığını beyan ihracat tipidir. İhracata konu işlem için düzenlenen anlaşma ile Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan alınarak ülke dışı müteahhitlik belgesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı'na başvurulmaktadır.¹⁴¹
- **Offset Uygulamaları Kapsamında Yapılan İhracat:** Offset anlaşmaları dâhilinde gerçekleştirilecek ihracat işlemlerinde, kamu kuruluşları veya il kamu ortaklarının savunma sanayi sektörü ile ilişki içerisinde olmayan ve işlem bedeli 5.000.000-USD kadar olan devletlerarası ihalelerde, ihaleyi kazanan yabancı kuruluşun ihaleyi açan kamu kuruluşu lehine sağladığı offset taahhütlerini kapsar. İhale açan kamu kuruluşlarının nihai amaçları dışarıdan mal alımıdır ve bu mal alımına istinaden ödemekle yükümlü oldukları belirli bir döviz bedeli mevcuttur. Bu döviz ödemelerini telafi etmek amacıyla, anlaşma gereğince Türkiye'den yapılan ihracatı ifade etmektedir.¹⁴²
- **Takas ve Bağlı Muamele Yoluyla Gerçekleşen İhracat:** Dış ticarete konu mal ya da hizmet bedellerinin ölçülebilir mal, hizmet veya kısmen para ile karşılanabilmesine takas denir. İkiden daha fazla tarafa sahip alım satım işlemlerinin takas yolu ile gerçekleştirilmesine ise bağlı muamele denir.¹⁴³ Yurtdışı işletmeler ile gerçekleştirilen bağlı muamele

¹⁴⁰ Yaser GÜRSOY, **Dış Ticaret İşlemleri**, Ankara: Ekin Kitabevi, 2005, s.30.

¹⁴¹ ÇOLAKOĞLU, **a.g.e.**, s.80.

¹⁴² Salih KAYA, **a.g.e.**, s.113.

¹⁴³ Erol KUTLU, **İthalat ve İhracat Uygulamaları**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1213, 2002, s.8.

anlaşmaları kapsamındaki ihracat işlemi olarak da tanımlamak mümkündür.

Her ne kadar ilgili anlaşmaların geçerlilik süresi zaman veya miktar olarak saptanabilmekte olsa da bu anlaşmaların süresi maksimum 6 ay olarak düzenlenmek zorundadır. İlave süreye ihtiyaç duyulması halinde yeni bir müracaat ile süre uzatımı talep edilebilir.¹⁴⁴ Takas veya bağlı muamele yoluyla yapılacak ihracat için gerçekleştirilecek müracaatlar bir başvuru dilekçesi ile ilgili ihracatçı birliklerine yapılır.¹⁴⁵

- **Dâhilde İşleme Rejim Kapsamında Gerçekleşen İhracat:** Dâhilde işlem rejimi, ihracatçı işletmeyi ihraç edilecek ürünlerinin uluslararası piyasalarda rakiplerine karşı üstün kılmayı ve ihracata teşvik etmeyi amaçlar.¹⁴⁶ Dâhilde işlem rejiminin varlığı çeşitli teşvik ve kolaylıklara imkân verdiği gibi ihracat yapmak gayesi ile ithal edilecek ara mal, hammadde, yarı madde, yardımcı madde gibi ürünlere uygulanan gümrük vergisi muafiyetini de temin eder.¹⁴⁷

Dâhilde işlem rejimi kapsamında ithal edilecek malların belirli bir süre sonunda ihraç edileceği taahhüdünde bulunulur. Taahhüde karşılık imalatı gerçekleştirilen malların ihracatı esnasında da görevlilere ilgili ihracatın dâhilde işlem rejimi kapsamında gerçekleştirildiğini ve bu ihracat ile birlikte taahhüdün yerine getirildiğini beyan eder. Taahhüt kapsamında ihracatın gerçekleşmemesi durumunda ilgili işletme için takibat başlatılır.

Dâhilde işlem rejimi, geri ödeme ve koşullu muafiyet olarak iki temel sistem üzerinden işler. İthalat esnasında alınması icap eden vergilerin teminata bağlanması koşullu muafiyet sistemini

¹⁴⁴ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.108.

¹⁴⁵ Cahit GÖKÇELİK, **Gümrük Rejimleri**, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2005, s.148.

¹⁴⁶ Abdullah TAKIM ve Ş. Mustafa ERSUNGUR, “Dâhilde İşleme Rejimi: İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt.24, Sayı. 2, 2010, s.292.

¹⁴⁷ Coşkun ŞENOL, “Dâhilde İşleme Rejimine İlişkin Düzenlemeler ile Rejimin Yerli Üreticiler Üzerine Etkileri”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı.35, Ocak-Temmuz 2010, s.40.

oluştururken, ithalat sırasında ödenen vergilerin daha sonradan iade edilmesi ise geri ödeme sistemini oluşturur.¹⁴⁸

Bahsi geçen teşviklerden faydalanabilmek için ihracat yapabilmek amacı ile ithalat yapan firmanın, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenen Dâhilde İşleme İzin Belgesi temin etmesi zorunludur.¹⁴⁹

- **Hariçte İşleme Yoluyla Gerçekleşen İhracat:** Gümrük Birliği Anlaşması gereğince Avrupa Birliği(AB) mevzuatı ile dengeli bir mevzuat oluşturmak kapsamında “Hariçte İşlem Rejimi” uygulamasına başlanmıştır. Geçici işlem rejimi olarak da adlandırılabilen bu uygulama serbest dolaşımında bulunan emtianın yenilenmek, işlenmek ya da onarım geçirmek amacı ile Türkiye Gümrük Bölgesi ya da serbest bölgelere geçici süre ile ihraç edilmesi ve bu işlemin nihayetinde yurda geri gelen ürünlere tam ya da kısmi muafiyet uygulanmasıdır.

Hariçte işlem rejimi çerçevesinde gerçekleştirilecek ihracat, ürün kategorisine göre üç değişik şekilde gerçekleştirilebilir.

- Yardımcı madde, ambalaj malzemeleri, hammadde ve yarı mamullerin daha ileri bir düzeyde işlem görmek amacı ile Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere mal göndermek isteyen ithalatçı Hariçte İşlem İzine Belgesi’ni Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı’na başvurmak sureti ile edinebilir.
- Maden cevheri ve konsantrelerinin ergitme edilmesi ve işlenmesi amacı ile Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere mal göndermek isteyen ithalatçı Hariçte İşlem İzine Belgesi’ni İhracatçılar Birliği Genel Sekreterliği’ne başvurmak sureti ile edinebilir
- Tamirat amaçlı, garanti hükümleri uyarınca, bir imalat hatası nedeniyle ya da ithal edilecek eşyada ambalaj olarak kullanılmak üzere Türkiye

¹⁴⁸ TAKIM ve ERSUNGUR, a.g.m., s.292.

¹⁴⁹ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.118.

gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere mal göndermek isteyen ithalatçı Hariçte İşlem İzine Belgesi'ni Gümrük Müsteşarlığı'na başvurmak sureti ile edinebilir.¹⁵⁰

1.1.4.2. İthalat

İthalat en basit anlamda, ülke dışından ürün getirme veya satın alma olarak tanımlanır. Bir başka ifade ile ithalatı serbest bir ürünün gümrük ve ithalat mevzuatı ile uyumlu olmak koşulu ile dış devletlerden satın alınması ve muamele bedelinin kambiyo mevzuatına uygun nakledilmesi işlemidir.¹⁵¹

İthalat Rejim Kararı'na göre ithalat; kamu ahlakı, intizamı ya da güvenliği, insan, hayvan ve bitki sıhhatinin muhafaza edilmesi ya da sınai ve ticari mülkiyetin muhafaza edilmesi niyeti ile ürünlerin ithalat ve gümrük mevzuatına uyumlu olmak şartıyla fiilen satın alınması ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde mal bedelinin ödenmesi ya da ödeme taahhüdünün gerçekleştirilmesi işlemlerinin tamamıdır.¹⁵²

1.1.4.2.1. İthalatın Gerçekleştirilmesini Teminen İzlenilecek Basamaklar

İthalat işleminin ilk basamağı ithalatçı sıfatının edinilmesidir. İthalatçı sıfatının edinilmesi amacı ile Vergi Usul Kanunu (VUK) uyarınca tek vergi kimlik numarası temin edilerek, bu numara gümrük müşavirlikleri aracılığı ile gümrük işletmelerine bildirilir.¹⁵³ Bir başka ifade ile ithalat yönetmeliğinde bahsi geçen usul ve esaslar kapsamında, istisnalar hariç olmak koşulu ile VUK hükümlerince vergi numarası alan gerçek ve tüzel kişi ile tüzel kişiliğe haiz olmadığı halde hukuksal olarak tasarruf yetkisi bulunan kişilerin ortaklıkları ithalatçı sıfatı ile ithalat işlemlerinde rol alabilirler.¹⁵⁴ İthalatçı sıfatı kazananlar faaliyette buldukları kollara göre mevcut bir ithalatçı birliğine üyelik edinmelidirler. Bu bağlamda ithalatçı birden fazla alanda ithalat işlemi gerçekleştirecekse ilgili ithalatçı birliklerine ayrı ayrı üyelik edinmek zorundadır.¹⁵⁵ Özel anlaşmalar kapsamında yapılan ithalat işlemlerinde, kitap ve diğer yayınların

¹⁵⁰ Salih KAYA, *Her Yönüyle Dış Ticaret*, Ankara: Ce-Ka Yayınları, 2007, s.113.

¹⁵¹ Salih KAYA, *a.g.e.*, s.221.

¹⁵² Yaser GÜRİSOY, *Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi*, Ankara: Ekin Kitabevi, 2007, s.256.

¹⁵³ GÜRİSOY, *Dış Ticaret İşlemleri*, 2005, s.30.

¹⁵⁴ Ferudun KAYA, *a.g.e.*, s.57.

¹⁵⁵ Mehmet BOZOĞLU, *Geleceğin Girişimcileri Projesi Dış Ticaret*, Samsun, 2007, s.61-62.

ithalatı işlemlerinde veya ülkemiz sınırları içerisinde düzenlenen fuar ve sergilerde perakende satışına müsaade edilen ürünlerin ithalat işlemlerinde vergi mükellefi olma zorunluluğu bulunmamakta olup, tek vergi kimlik numarasına sahip olma zorunluluğunun istisnası gibi düşünülebilir.¹⁵⁶

İthalatçı sıfatının kazanılmasının peşi sıra satıcıyı bulmak gerekmektedir. Uluslararası ticarete konu malın satıcısı yüz yüze görüşmeler veya yazışmalar yöntemi ile bulunabileceği gibi internet üzerinden araştırma ve peşi sıra iletişim yolu ile de bulunabilir. Tüm bu yöntemlerin yanında uluslararası fuarlara katılarak da işleme konu ihracatçıyı saptamak mümkündür. İthalatın gerçekleştirileceği ihracatçının saptanmasının ardından mal bedeli ödemenin hangi yöntem ile gerçekleştirileceği tespit edilir.¹⁵⁷

İthalatçısı ve ödeme yöntemi belirlenmiş bir ithalat işlemi için, satıcı tarafından hazırlanan satış teklifi niteliğindeki proforma fatura alınır. Satışa ilişkin talep edilen detayları gösteren bu ön satış metni, ithalatçı tarafından kabul edilmesi halinde satış sözleşmesi tanzim edilir. Düzenlenen satış sözleşmesine istinaden sipariş formu hazırlanır ve taraflarca imzalanır. Sipariş formunun imzalanması siparişin gerçekleştirileceğine kanıt niteliğindedir. İthalata konu bedel daha önceden kararlaştırılan ödeme şekline uygun olarak kapatılır. Ödeme yöntemi vadeli olan ithalat bedelleri için kredi kaynak destekleme fonu (KKDF) tutarları TCMB'ye devredilmek üzere bankalara yatırılır.

Uluslararası ticarete konu malların ithalat ülkesine ulaşmasının peşi sıra nakliyecisi firma gümrük işletmelerine özet beyan sunar. Nakliye firmasından malın mülkiyetini temsil eden ordino alınır. İthalatçı ilgili kurumlardan gerekli evrakları toplamak sureti ile gümrük müşavirliğine teslim eder. Konusu itibarı ile ithalata dâhil olan malın gümrükten çekilmesi işlemi ile fiili ithalat gerçekleşmiş olur ve ilgili kambiyo dosyası kapatılır.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Osman BOZKURT, **Sorularla İthalat Mevzuatı**, İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Şubesi Uygulama Servisi, 2010, s.1.

¹⁵⁷ GÜRSOY, **Dış Ticaret İşlemleri**, 2005, s.31.

¹⁵⁸ Ferudun KAYA, **Uluslararası Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: İSMMM Yayınları, 2011, s.147.

1.1.4.2.2. İthalat Türleri

1.1.4.2.2.1. Tek Vergi Kimlik Numarası Koşulu Aranmayan İthalat

Tek vergi kimlik numarası, ithalatçı olmanın ilk adımlarından biridir. Ancak bazı özel anlaşmalara dayanan ithalat türlerinde vergi numarası aranmamaktadır. Bunun yanında kitap ve diğer yayınların ithalatında ya da ülkemiz sınırları dâhilinde düzenlenen fuar ve sergilerde perakende satışına müsaade edilen ürünlerin ithalatında da vergi numarası şartı aranmamaktadır.

1.1.4.2.2.2. Ticari İthalat

Ticari ithalat, kanun ve tebliğler ile özelleştirilmiş olanlar hariç vergi kimlik numarasına haiz gerçek ve tüzel kişilerin yapabileceği ithalat türüdür. Bu tür ithalat işlemlerinde, ithalatçı mevzuat çerçevesinde gerekli kılınan evrakları tamamlamak sureti ile direkt olarak ilgili gümrük idaresine başvurur.¹⁵⁹

1.1.4.2.2.3. Özellikli ya da İzine Bağlı İthalat

Türkiye sınırlarına getirilmesi belirli bir izine tabi olan ya da kanun ve kararname ile ithal edilmesi işlemi belirlenmiş kuruluşlara bırakılmış olan malların ithalatı özellikli ya da izine bağlı ithalat olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁰ Kamu için yapılacak olan ithalat işlemlerinde, ithalata konu mal için ihale açılması şarttır. Bu malların detaylı bilgileri Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı'na sunulur ve Bakanlık tarafından belirlenen esaslara tabi olunmak zorunluluğu mevcuttur. Eğer Bakanlık tarafından belirlenen esaslara uymayan işletmenin varlığı söz konusu ise, bu işletmenin bütün ithalat işlemleri Bakanlıkça verilecek ön izne tabiidir.¹⁶¹

¹⁵⁹ GÜRİSOY, **Dış Ticaret İşlemleri**, 2007, s.258.

¹⁶⁰ Nevzat SAYGILIOĞLU ve Adnan GERÇEK, **Dış Ticaret ve Gümrük**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2007, s.54.

¹⁶¹ Ahmet KIZIL ve Macide SOĞUR, **İhracat-İthalat İşlemleri ve Muhasebe Uygulaması**, 3. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 1997, s.134.

Özellikli ya da izine bağlı ithalat işlemleri nükleer ürünler, kimyevi silahlar ve maddeler, füzeler ve silahlar ya da toplum sağlığı ile ilgili belirlenmiş bazı maddelerin ithalatı aşmasında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.¹⁶²

Özel Anlaşmalar ile Temellenen İthalat İşlemleri: Özel anlaşmalar ile temellenen ithalat işlemleri, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) anlaşmaları çerçevesinde uygulanan projeler bünyesinde askeri mal, malzeme, eşya ve araçların ithalatını ifade etmektedir. İlgili projelerin nihayete ermesi neticesinde, ödemeleri ifa edilen malların ithalat işlemi idarenin görüşü çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğü'nün talimatları temel alınarak sonuçlandırılır.¹⁶³

Kesin İthalat: Kesin ithalat, VUK uyarınca vergi kimlik numarasına haiz gerçek ve tüzel kişiler ile tüzel kişiliğe haiz olmamakla birlikte hukuksal olarak tasarruf yapmasına engel bulunmayan kişilerin gerçekleştirdikleri ithalat işlemleridir. Kalıcı olarak ülkeye girişi sağlanmamış ancak ülke sınırlarına girişi geçici kabule dayalı malların ithalatına kanaat edilmesi durumunda gerçekleştirilen bir ithalat türüdür.¹⁶⁴ Proforma fatura, dış ticarete konu malların geçici kabule istinaden ülkeye getirilişi esnasında tanzim edilen geçici gümrük beyannamesi ve mevzuat hükümlerince ithalatın gerçekleştirilmesini teminen yatırılan harç dekontunun orijinal nüshası ile Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı'na başvurmak sureti ile gerçekleştirilir. Onay verilen ithalat işlemlerinin ithalatı gerçekleştirmek isteyenlere ve gümrük idarelerine bildirimleri Bakanlığın ilgili birimince yapılır.¹⁶⁵

Kamu Sektörü İthalatı: Genel ya da katma bütçeli olmak ile birlikte kamu kuruluşu olma özelliğine sahip kurumların da ithalat yapabilmesi imkân dâhilindedir. Yapılacak işin mahiyetine bağlı olarak ihale açmak sureti ile ithalat işlemine taraf olabilen kamu kurum ve kuruluşları, ithalata konu teşkil eden malın detay bilgilerini Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı'na sunmakla yükümlüdür. Kamu sektöründe yapılacak ithalat işlemlerinin gerçekleşmesi Bakanlığın olumlu görüşüne bağlıdır ve yine Bakanlık tarafından belirlenen temeller ve yöntemler doğrultusunda

¹⁶² SAYGILIOĞLU ve GERÇEK, **a.g.e.**, s.54.

¹⁶³ SANVER, **a.g.e.**, s.280.

¹⁶⁴ KIZIL ve SOĞUR, **a.g.e.**, s.164.

¹⁶⁵ Cengiz ÖZCAN, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2008, s.139.

gerçekleştirilir. Bu temel ve yöntemlere riayet etmeyenlerin ithalata dair tüm işlemleri Bakanlığın ön iznine bağlı tutulabilmektedir.¹⁶⁶

Uluslararası Fuarlar Yöntemi ile Gerçekleştirilen İthalat: Fuarlarda teşhir amaçlı gösterimde bulunulacak veya kesin ithalatı gerçekleştirilecek olan malların nihai amacı uluslararası fuarlarda yer almak ise bu bağlamda malların genel ithalat rejimlerine uygun fuara katılma şartlarına haiz olması beklenmektedir. Tıpkı diğer ithalat bedellerinin güvence altında gerçekleşmesinin beklenildiği gibi, uluslararası fuarlar için ithal edilecek malların da itimat koşulunun sağlanması gerekmektedir. Fuarlar için tanzim edilen kotalardan mal ithal etme arzusu içerisinde olan ithalatçı, itimat bedelini sağlanması konusunda destek alacağı yetkili bankalara başvurur. Bahsi geçen yetkili bankalar döviz rezervlerinin uygun hale getirilerek, işlem için tahsis edilebilmesi amacıyla istinaden ilgili işlemi TCMB'ye yönlendirir.¹⁶⁷

Geçici Kabullü İthalat: Geçici kabule dayanan ithalat işlemleri özünde iki temel şekilde düşünülebilir. İlk tanımın transit ticaret veya ticari kiralama gibi yöntemlerden pek de büyük bir farkı yoktur. Geçici kabule esas mallar sınırlamalardan, fonlardan ve vergilerden muaf tutulmak koşulu ile ülkenin gümrük sınırları içerisine gelmekte ve kullanımı sağlanan ilgi mallar aynı suretle ülke sınırlarının dışına çıkarılmaktadır.¹⁶⁸ Bir diğer tanımdan yola çıkmak gerekirse ise, ihracat amacı ile ithal edilen ürünlerin imalatta kullanılan girdilerinin dâhilde işleme rejim kapsamında vergi, harç ve fonlardan muaf tutulmak sureti ile ithal edilmesi ve girdilerden imal edilen ürün ile beraber ihracatını konu eden ithalat türüdür. Bu ithalatın nihai amacı gümrüklerde oluşan masraflardan kaçınmak sureti ile ithalatı sağlanan malın ihracatına teşvik etmektir.¹⁶⁹

Bedelsiz İthalat: Bu ithalat, ithalat bedeli dövizin yurtdışına transfer edilmeden, yurt dışında sağlanan ve yurtiçine getirilme zorunluluğu olmayan kazanç ve tasarruflar ile bedeli ödenerek edinilen hususi ve ticari nitelikte emtiaların yurda getirilmesi sureti ile gerçekleştirilir. Bedelsiz ithalat gerçekleştirmek isteyen bir

¹⁶⁶ KIZIL ve SOĞUR, a.g.e., s.134.

¹⁶⁷ Salih ÖZEL, *İşletmelerde Dış Ticaret İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi*, Ankara: Muğla İşletmecilik Yüksek Okulu Yayınları, 1978, s.75.

¹⁶⁸ ÖNDER, ÖNDER ve HEKİMOĞLU, a.g.e., s.9.

¹⁶⁹ KIZIL ve SOĞUR, a.g.e., s.135.

ithalatçının ödemesi gereken bir takım vergiler mevcuttur ve bu vergilerin tahsilatı ithalat esnasında gümrük idarelerince gerçekleştirilir.¹⁷⁰

Bedelsiz ithalat işlemlerinin uygulanması pek değişik konulara esas teşkil edebilmektedir. Ülkemizde en aşına kullanım şekli ise yurtdışında çalışan işçilerin, yurtdışında edindikleri gelirleri ve ya tasarrufları ile sahip oldukları hususi kullanıma müsait mallarını yurda getirmesidir. Yine yurtdışında görevli olan kimselerin belirli bir süre zarfında yurtdışı ikametleri neticesinde orada edindikleri malları, ülkeye kesin dönüş yapmaları ile birlikte getirmeleri de bedelsiz ithalata konu teşkil etmektedir. Yabancı devlet temsilcilerinin, ülkemiz devlet temsilcilerine hediye etmek üzere getirdikleri mallar da bu türe girmektedir. Siyasi veya insani sebeplerle yurtdışından gelen yardımlar ve hibeler de bedelsiz ticarete konu oluşturmaktadır. Dış ticarete konu malların numunelerinin yurt içine getirilmesi veya henüz garanti kapsamındaki malların yedek parçalarının yurt içine getirilmesi de bedelsiz ithalat kapsamında değerlendirilir.¹⁷¹

1.1.4.2.2.4. Libere İthalat

Kanunlar ile ithalata konu olabilme hakkından men edilmiş mallar haricinde kalan malların ithalatına libere ithalat denmektedir.¹⁷²

¹⁷⁰ KAYA, *Uluslararası Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*, s.235.

¹⁷¹ KARAGÜL ve İLTER, *a.g.e.*, s.117.

¹⁷² KIZIL ve SOĞUR, *a.g.e.*, s.134.

II. BÖLÜM

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNDE KULLANILAN ÖDEME YÖNTEMLERİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN DIŞ TİCARETTE ROLÜ

2.1. Dış Ticaret İşlemlerinde Kullanılan Ödeme Yöntemleri

Dış ticarete konu malların alım ve satımı birbirine pek de aşina olmayan iki tarafın mutabakat sağlaması üzerine kuruludur. Malı satan taraf ile malı satın alan taraf farklı ülkelerde farklı ticari rejimlere, farklı ticari etiklere ve birbirinden farklı kanunlara bağlı bulunmaktadır. Birbirini tanımayan bu iki tarafın alışveriş etmesi şüphesiz ki iç ticarete kıyasla oldukça karmaşık ve risklidir. Malın satıcısı için en önemli risk malın zilyetliğini devrettikten sonra mal bedelini tahsil edememek iken, malın alıcısı için en büyük risk mal bedelini ifa ettikten sonra aldığı malın umduğu veya vaat edilen standartlarda olmamasıdır. Birbirinden farklı coğrafyalarda yer alan ithalatçı ve ihracatçının birbirinden konum olarak uzakta olması ve farklı hukuksal sistemlerle muhatap olmaları çerçevesinde oluşan risk unsurunun bertaraf edilebilmesini teminen doğru ödeme yönteminin seçilmesi gerekmektedir. Uluslararası ticarete konu malın veya sektörün ticaret gelenekleri, ithalatçı ve ihracatçı arasındaki güven skalası, ithalatçının ödeme potansiyeli ve ülkenin genel ekonomik konjonktürü ödeme yönteminin belirlenmesinde önem teşkil eden unsurlardandır.¹⁷³

Çalışmanın bu bölümünde ödeme yöntemleri belgelere dayanan ödeme yöntemleri ve belge ibrazına gerek duyulmayan ödeme yöntemleri olmak üzere iki ayrı kategoride detaylıca incelenecektir.

2.1.1. Belgesiz Ödeme Yöntemleri

Belgesiz ödeme yöntemlerinde, dış ticarete konu ödemenin ifa edilmesi isminden de anlaşılacağı üzere herhangi bir belgeye dayanmamaktadır. Bir başka ifade

¹⁷³ Arif ŞAHİN, *İhracatta Ödeme Şekilleri*, Ankara: İgeme Yayınları, 2002, s.1.

ile dış ticarete konu mal ve dış ticarete konu mal bedeli arasındaki bağı ispat eden hiçbir belge mevcut değildir. Bu nedenle bu ödeme yöntemini tercih eden alıcı ve satıcının haklarını koruma konusunda yetersiz kaldığı durumlar ile sıklıkla karşılaşmaktadır. Herhangi bir belgeye dayanmayarak yapılan dış ticaret ödemeleri, bazı özellikli durumlar haricinde uygulanabilirliği pek de yaygın olmayan ödeme yöntemleri arasında yer almaktadır. Ancak belgesiz ödeme yöntemleri, belgeli ödeme yöntemlerine kıyasla daha düşük maliyetli ve daha pratik olarak gerçekleştirilmektedir. Belgesiz ödeme yöntemlerinin sahip olduğu düşük maliyet ve işlemlerin hızlıca gerçekleştirilmesi gibi avantajlar, alıcı ve satıcı arasındaki itimadın yüksek olduğu dış ticaret işlemlerinde tercih edilmektedir.¹⁷⁴

2.1.1.1. Peşin Ödeme (Cash in Advance/ Cash Before Delivery/ Advance Payment/ Prepayment/ Down Payment)

Peşin ödeme yöntemi, herhangi bir belgeye dayanmayan ödeme yöntemleri arasında yer almaktadır. Ekseriyetle birbirlerini epeyce iyi tanıyan ithalatçı ve ihracatçının gerçekleştirdiği dış ticaret işlemlerinde tercih edilir. Peşin ödeme de ihracatçının ihraç ettiği dış ticarete konu mal bedelleri, malı henüz teslim almamış ithalatçı tarafından peşinen ödemek sureti ile gerçekleştirilir. Güven unsurunun tam olarak sağlandığı durumlarda kullanılan bu ödeme şekli satıcı için minimum risk fırsatı sağlarken, tüm riski malı henüz teslim almadan ödemeyi gerçekleştiren alıcı üzerinde bırakır. Her ne kadar dünya uygulamalarında çok da tercih edilir bir yöntem olmasa da, bazı sebepler neticesinde peşin ödeme yönteminin tercih ediliyor olması da mümkündür.¹⁷⁵ Peşin ödeme yönteminin tercih edildiği durumlar şu şekilde sıralanabilir:

- İhracatçı, mal sattığı ülkenin veya alıcının çeşitli sebeplerden dolayı sahip olduğu riski üstlenmekten imtina ettiği durumlarda,
- İhracatçının dış ticarete konu malı hazırlayarak nakliye etmek için yeterli düzeyde fona sahip olmadığı durumlarda,
- İhracatçının, ilgili mal üzerinde monopole sahip olması durumunda,

¹⁷⁴ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.59.

¹⁷⁵ Mehmet VURUCU ve Mustafa Ufuk ARI, *Güncel Gelişmeler Işığında Uluslararası Bankacılık ve Finans*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007, s.85.

- İhracatçının, ithalatçıya avans veya peşin ödeme garantisi gibi çeşitli şekillerde ödeme taahhüdünde bulunması durumunda
- İthalatçının, ihracatçının kendisine ve ihracatı gerçekleştireceği ülkeye tam güven duyması durumunda,
- İthalatçının dış ticarete konu mala mutlak gereksinim duyduğu durumlarda,
- İthalatçının dış ticaret işlemine konu mal/hizmet piyasasında henüz pazar payı bulunmaması ve kendisine yeni bir pazar payı edinmek istemesi durumunda,
- İthalatçının, ihracatçı ile uzun soluklu bir iş ilişkisi tesis etme gayesinde olduğu durumlarda,
- Dış ticarete konu mal veya hizmet bedelinin yüksek montanlı olmaması durumunda¹⁷⁶

Peşin ödeme; havale şeklinde ödeme, prefinansman, nakit ödeme veya Red Klaus'lu akreditif şeklinde ödeme olmak üzere dört farklı şekilde gerçekleştirilebilir.

Nakit Ödeme: Peşin ödemenin nakit ödeme şeklinde yapılması halinde alıcı, satıcının ülkesinde bulunan satıcının bankasına ödeme yapabilir veyahut da direkt satıcıya mal bedelinin ifasını gerçekleştirebilir. Bu ödeme şekli ithalat ve ihracata konu ülkelerin ilgili kambiyo mevzuatları çerçevesinde gerçekleştirilir.¹⁷⁷

Havale Yolu ile Ödeme: Peşin ödemenin havale yolu ile sağlanması en tercih edilen peşin ödeme yöntemidir. Bu yöntemde alıcı, satıcı adına ve satıcı hesabına kendi ülkesindeki para birimi üzerinden dış ticarete konu mal bedelinin ödenmesi hususunda havale talimat verir. Alıcının havale ettiği meblağın satıcıya ulaşmasının peşi sıra mal bedeli satıcının ülkesindeki döviz birimine dönüştürülür ve satıcı malın nakliyatını başlatır.¹⁷⁸

Prefinansman: Prefinansman şeklinde peşin ödeme yönteminde alıcı, satıcının dış ticaret işlemlerine aracılık eden bankadan garanti alır. Bu garanti satıcının malı

¹⁷⁶ ÖZALP, UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif, s.15.

¹⁷⁷ Ümit ATAMAN ve Haluk SÜMER, Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, İstanbul: Süryay Sürekli Yayınları, 1998, s.24.

¹⁷⁸ TOROSLU, a.g.e., s.59-60.

göndermemesi halinde devreye girer ve satıcının bankası böyle bir durumda malı teslim almadan ön ödemeyi sağlayan alıcıya ödediği bedeli faizi ile birlikte geri öder. Garanti taahhüdü altına giren banka bu taahhüdü verirken satıcıdan belirli bir miktarda komisyon alır.

Kırmızı Şarlı Akreditif veya Red Klaus Akreditif: Red klaus akreditif ise bir akreditif metni üzerinde kırmızı harfler ile yazılan, aracı bankanın dış ticarete konu satışı gerçekleştirilecek malın satın alınması ile yükleme masraflarının karşılanması amacıyla satıcıya yapacağı avans niteliğindeki peşin ödemeyi şarta bağlayan bir yöntemdir.¹⁷⁹

2.1.1.2. Mal Mukabili Ödeme veya Açık Hesap Ödeme (Cash Against Goods / Open Account)

Dış ticarete ödeme yöntemleri açısından satıcı için maksimum seviyede risk alıcı için de maksimum seviyede fayda barındıran bir ödeme yöntemidir mal mukabili ödeme. Satış işlemi gerçekleştirilen mal bedeli, alıcı tarafından mal teslim alındıktan sonra gerçekleştirilir. Alıcıya duyulan güvenin en üst seviyede olduğu dış ticaret işlemlerinde tercih edilen bu yöntem, herhangi bir ödeme vadesi taşımadığı için bir çeşit esnek ödemedir.

Malların yüklemesini tamamlayan satıcı, yükleme evraklarını kendi bankasına ibraz eder. Belgelerin ibrazının gerçekleştirildiği banka muhabir banka olarak isimlendirilir. Muhabir banka kendisine ibraz edilen bu belgelere ek olarak bir römiz mektubu düzenler ve bu römiz mektubu üzerine 'Cash Against Goods' gibi bir ibare ekler. İlgili ibareyi taşıyan bu römiz mektubu, direkt alıcıya veya malın alıcısına iletmek üzere alıcının bankasına gönderilir. Evrakların banka aracılığı ile teslim edilecek olması durumunda, dış ticarete konu malın alıcısı herhangi bir bedel ödmeden yalnızca imza karşılığı yükleme evraklarını teslim alır. Malların bulunduğu Gümrük İdaresi'ne başvuran alıcı, temin ettiği evraklar karşılığında ilgili malı gümrükten çeker.¹⁸⁰

¹⁷⁹ AYDIN ve SEVİM, a.g.e., 2002, s.26.

¹⁸⁰ VURUCU ve ARI, a.g.e., s.92.

2.1.1.3. Konsinye Satış İle Ödeme (Consignations)

Bu ödeme şekli çoğunlukla piyasaya yeni tanıtılmak istenen ürünlerin dış ticaretinde kullanılır. Satıcı daha sonraki bir zaman diliminde kesin satışa konu teşkil edeceğini düşündüğü ürünlerini alıcıya yollar. Satıcının alıcıdan beklentisi, önceden saptanmış bir zaman dilimi içerisinde ürünlerin satılması ve bedelinin tarafına gönderilmesidir. Satışı gerçekleştirilemeyen ürünlerin de direkt iadesini bekler. Bu işlemde minimum riskli olan taraf alıcıdır. Bu dış ticaret işleminde maksimum oranda riske maruz kalan satıcının amacı kazanç sağlamaktan ziyade ürününün dış pazarda tanıtımını sağlamaktır.¹⁸¹

2.1.2. Belgeli Ödeme Yöntemleri

Uluslararası ticarete alıcı ve satıcının birbirini yeterince tanımıyor olması, coğrafi konum olarak ülkelerin birbirlerine uzaklıkları, ticarete dair farklı kanunlara tabi olmaları gibi sebeplerden dolayı taraflar arasında oluşacak güven oldukça önemlidir. Alıcı ve satıcıyı dış ticaret işlemlerinden sebep oluşabilecek risklerden korumanın en uygulanabilir yöntemi ise yapılan işlemleri bir belgeye dayandırmaktır. Bu bağlamda dış ticaret işlemlerinin belgeye bağlanması güven unsurunun oluşmasına da esas teşkil edecektir. Satıcının ihraç edeceği mal ile alıcının ödeyeceği bedelin birbirine karşılıklı olarak uygun olduğunu kanıtlamaya yarayan bu belgeler taraflar arası uzlaşmazlıkların önüne geçmeye yardımcı olarak, olası mağduriyeti minimize edecektir.¹⁸²

2.1.2.1. Vesaik Mukabili Ödeme (Documentary Collections / Cash Against Documents)

Belgeye istinaden ödeme olarak da adlandırılan vesaik mukabili ödeme işleminde bankalar, ithalatçı ve ihracatçı arasındaki alışverişte güven kuruluşları olarak yer alırlar. Dış ticarete konu malların sevkini gerçekleştiren ihracatçı ilgili vesaikleri bedeli tahsil edilmek üzere bankasına teslim eder. İhracatçının bankası vesaikleri ithalatçının bankasına gönderir. Banka, ithalatçıdan mal bedellerinin tahsilatını

¹⁸¹ KAYA, *Uluslararası Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*, s.145.

¹⁸² KARAGÜL ve İLTER, *a.g.e.*, s.61.

sağlamadan herhangi bir belge teslim etmez. Bu sebeple, dış ticarete konu belgeleri teslim almak isteyen ithalatçı öncelikle mal bedelini bankaya ifa etmek zorundadır.¹⁸³

Bir başka ifade ile bu ödeme türünde, dış ticarete konu malların mülkiyetini belirten ve alıcı ülke gümrüğünden malların çekilebilmesine imkân veren belgeler bankalar yardımı ile el değiştirmektedir.¹⁸⁴ Nihayetinde bankaların bu ödeme yöntemindeki görevi dış ticarete konu taraftan alınan yazılı direktiflere uygun olarak vesaiklerin tahsile nakledilmesi, teslim edilmesi ve tahsil edilen tutarın yine direktiflere mütenasip olarak ilgili kişilere iletilmesidir. Bankalar özellikle bir aval veyahut garanti taahhüdünde bulunmadılarsa sayılanlardan farklı bir yükümlülük altında değillerdir. Ancak güven kuruluşları olarak dış ticaret sahnesinde yer alan bankaların yapılan işlem esnasında maksimum özeni göstermesi beklenmektedir.¹⁸⁵

Bankanın azami titizlikle belgeleri teslim etmesi ve bedeli tahsil ederek iletmesi dışında herhangi bir taahhüdü bulunmaması sebebi ile vesaik mukabili ödeme yöntemini tercih edecek alıcı ve satıcının birbiri hakkında ve dış ticareti gerçekleştireceği ülke hakkında fikir sahibi olması oldukça önemlidir. Çünkü malın alıcısının vesaikleri bankasından almaması yahut gecikmeli alması durumunda banka herhangi bir yaptırım gücüne haiz değildir. Alıcıyı yeterince tanımayan satıcı böyle bir durumla karşılaşır ya beklemek zorundadır ya da belgeleri banka aracılığı ile geri almayı talep etme ve malı da nakliyeciyi aracılığı ile kendi ülkesine geri getirmeyi talep etmek zorundadır. Bu iki durumda da ihracatçının katlanacağı maliyet oldukça artmaktadır. Özetlemek gerekirse, vesaik mukabili ödeme dış ticaretin gerçeklik kazanacağı konusunda birbirine karşılıklı güven duyan ve akreditif maliyetlerinden kaçınmak isteyen alıcı ve satıcı arasında sıklıkla tercih edilen bir ödeme yöntemidir.¹⁸⁶

¹⁸³ TOROSLU, a.g.e., s.61.

¹⁸⁴ Nazım ÖZTÜRK, **Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama**, Ankara: Palme Yayınları, 2009, s.183.

¹⁸⁵ ÖZALP, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, s.17.

¹⁸⁶ Ali DÖLEK, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Umut Kitap Basım Yayın Dağıtım, 2013, s.44-45.

2.1.2.2. Akreditifli Ödeme (Letter Of Credits-L/C)

Akreditif en genel anlamı ile şarta bağlanmış bir banka güvencesidir.¹⁸⁷ Bu ödeme türü, uluslararası ticarete tarafların birbirini yeterince tanımıyor olmasının yarattığı güvensizlik ve karşılıklı risklerin oluşumunu asgari düzeye çekmek için Milletlerarası Ticaret Odası tarafından gündeme getirilmiştir. Ödeme türleri arasındaki en detaylı yöntem olarak bahsetmek yerinde bir ifade olacaktır. Akreditif, alıcı tarafından satıcı için en az bir bankanın ödeme garantisinde bulunduğunu beyan ettiği şartlı bir ödeme yöntemidir.¹⁸⁸ Aslında şartlı bir ödeme taahhüdü olarak bahsedilen akreditif hem alıcıyı hem de satıcıyı korumaktadır. Akreditif tahtında yer alan şartlara münasip bir şekilde malları sevk eden ve bu sevkiyata dair düzenlenen belgeleri bankaya ibraz eden satıcı bir nevi kendisine yapılacak ödemeyi garanti altına almış olacaktır. Alıcı ise akreditif tahtındaki şartlara uygun sevkiyatın gerçekleştirilmesinden ve sevkiyata dair düzenlenen belgelerin bankaya ibraz edilmesinden sonra ödemeyi gerçekleştireceğinden emin olmasından dolayı garanti altındadır.

Akreditifli ödemeyi daha anlaşılır kılmak için akreditif taraflarını tanımak oldukça önemlidir. Bu aşamada lehtar, amir banka, muhabir banka ve amir olmak üzere asgari dört taraftan bahsetmek mümkündür. Bu tarafların yükümlülük ve sorumluluklarını ise şu şekilde tanımlanabilir:¹⁸⁹

Akreditif Amiri (Applicant): Kendi bankasına akreditif tahtının oluşturulması ve gerçekleştirilmesi talimatını veren ve akreditif üzerinde borçlu sıfatı ile kendisine yer edinen ithalatçı akreditifin amiridir.¹⁹⁰ Akreditifin türünü, açılacağı bankayı, para birimini, süresini, yükleme tarihini, teslim şeklini, talep edilen belgeleri, ihracatçı ile gerçekleştirdiği satış kontratını ya da proforma faturayı bankasına ibraz ederek işlemleri başlatan ithalatçı o akreditifin amir tarafıdır. Akreditife ilişkin oluşacak masraf ve komisyonları, akreditif tahtında masraflar lehtara ait olsa dahi akreditifin

¹⁸⁷ Mine YILMAZER ve Meltem ONAY, **İhracat ve İthalat Yönetimi Yeni Stratejiler ve Güncel Uygulamalar**, 1. Basım, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti, 2015, s.156.

¹⁸⁸ KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.64.

¹⁸⁹ Franz MAYER, "Approaches To Industrial Policy Within The Ec and It's Impact On European Integration", **Ashgate**, 1982, s.167.

¹⁹⁰ AKIN, **a.g.e.**, s.183.

kullanılmaması durumunda ödemeye konu oluşturacak masraf ve komisyonları da ödemekle yükümlüdür.

Akreditif amiri, satıcıyla gerçekleştirdiği satış kontrat kapsamında, akreditifte talep edeceği şartların oluşturulması veya değiştirilmesi yönündeki direktiflerinde bankasına anlaşılır talimatlar vermekle yükümlüdür. Amir, ihracatçının ibraz ettiği vesaikler üzerinde kendi bankasınca tespit edilen uygunsuzlukları (rezervleri) kabul edip etmediğini asgari zaman dilimi içerisinde bankasına bildirmek sorumluluğundadır. Bankasınca uygun bulunarak kendisine teslimatı gerçekleştirilen vesaiklere dair bir uyumsuzluk tespit etmesi durumunda, en geç beş iş gününde ilgili konuları bankasına bildirmekle de yükümlüdür. Tüm bunların yanında amir, dış ticarete konu mala ilişkin sigortayı yaptıracak taraf kendisi ise, ihracatçı tarafından bildirilen yükleme detaylarının kendisine ulaşmasının ardından en kısa sürede sigortayı yaptırmak konusunda da sorumluluk sahibidir.¹⁹¹ Amir ihracatçı ile gerçekleştirdiği satış akdi vesilesi ile ihracatçıya karşı, akreditif talimatı vesilesi ile de bankasına karşı sorumluluk yüklenen taraftır.¹⁹²

Amir Banka (Issuing-Opening Bank): Akreditif amirinden akreditif açılmasına ilişkin teklif aldıktan sonra bu teklifi inceleyen bankadır. Amir banka, akreditif açma teklif mektubu olarak isimlendirilen talimatı ithalatçıdan temin etmekle ve gerekli teminatları almakla birlikte akreditif metnini oluşturur ve akreditifin lehtarına ihbar eder. Bu ihbar neticesinde bir nevi ödeme taahhüdü de başlamış olur. Akreditif işlemine asli taraf amir bankadır ve bu nedenle ki talep edilen şartların gerçekleşmesi durumunda mal bedelini koşulsuz olarak ödemekle yükümlüdür. Açılışı gerçekleştirilen bir diğer ifade ile ihbar edilen bir akreditif, amir banka için dönülmez bir taahhüttür. Akreditif şartlarının yerine getirilmesi ve uygun belge ibrazı karşılığında amir banka akreditif vesaik ibrazında ödeme kaydını taşıyorsa vesaik ibrazında ödeme yapmak zorunda iken; akreditif vadeli ödeme kaydını taşıyorsa akreditif şartlarına göre saptanacak vadelerde ödeme yapmak zorundadır.¹⁹³

Amir banka, öncelikle akreditifin oluşturulması talimatını veren akreditif amirine karşı sorumludur. Ödeme garantisi vermiş olması vesilesi ile de lehtara karşı

¹⁹¹ TURHAN, a.g.e., 2013, s.104.

¹⁹² KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.68.

¹⁹³ E. Haydar YILANLI, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2003, s.249.

sorumludur. Bunların yanında eğer işlemler içerisinde mevcut bir teyit bankası var ise teyit talimatı sebebi ile teyit bankasına ve verdiği ödeme, iştirâ, kabul emirlerine bağlı olarak ilgili banklara karşı da yükümlülükleri mevcuttur.¹⁹⁴

Lehtar (Beneficiary): Lehine akreditif açılan satıcı yani ihracatçı akreditifin lehtarı olarak isimlendirilir. Lehtar, akreditif amiri olan ithalatçı ile düzenledikleri satış sözleşmesine istinaden hazırlanan akreditif metnini inceleyerek gerektiğinde tadilat talebinde bulunabilir. Akreditif metnini uygun bulması halinde malı sevk etmekle ve ilgili evrakları bankasına ibraz etmekle yükümlüdür. Uygun sevkiyat ve vesaik ibrazı neticesinde de ödemeyi alacak olan taraftır. Lehtarın sorumluluğu akreditif koşullarına uygun hareket etmektir, tersi halinde ise akreditif tahtında edindiği ödeme taahhüdü ortadan kalkar.¹⁹⁵

Muhabir Banka (İhbar Bankası/ Advising Bank): Uluslararası ticaret doğası gereği birbirinden farklı ülkeleri konu alan bir ticaret şeklidir. Bu sebepten ötürü amirden farklı bir ülkede bulunan lehtara, akreditif metninin doğruluğu ve gerçekliğinin duyurulması işleminin amir bankaca yapılması güçtür. Genellikle ihracatçının ülkesindeki bankalar arasından tercih edilen muhabir banka, ihracatçıya akreditif açılışının gerçekleştiğini duyurmakla yükümlüdür. Akreditifin gerçekliğini saptayarak ihbar etme görevi dolayısı ile ihbar bankası olarak da adlandırılır. İhbar bankasının bu ihbar görevinden dolayı herhangi bir ödeme taahhüdü doğmaz. Bir nevi postane işlevindedir. Bu bankanın herhangi bir ibraz karşılama ya da ödeme sorumluluğu olmadığı gibi, iştirâ sorumluluğu da yoktur; bu nedenle de akreditifin lehtarı tarafından kendisine sunulan belgeleri incelemeyen amir bankaya sevk etmesi görevini ifa etmiş olması açısından yeterlidir.¹⁹⁶

Görevli Banka (Nominated Bank): Akreditif metninde belirtilmesi kaydı ile ödeme yapma, vadesinde ödeme taahhüdünde bulunma, iştirâ etme yahut poliçe kabul etme kudretine haiz kılınan banka görevli bankadır. Bahsi geçen işlemleri amir banka için gerçekleştirir ve görevlendirilmiş konumdadır. Aslında akreditif koşullarına uygun ibrazı karşılama ya da iştirâ etme kudreti görevlendirme olarak tanımlanmaktadır. Amir

¹⁹⁴ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.68.

¹⁹⁵ ÖZALP, UCP 600'm Kullanılması ve Akreditif, s.24.

¹⁹⁶ SEYİDOĞLU, a.g.e., s.71.

banka tarafından, sadece görevli banka olarak görevlendirilen banka bahsedilen görevleri yapmak mecburiyetinde değildir. Bir diğer ifade ile görevli banka vesaiklerin teslim alınmasından, incelenmesinden ya da amir bankaya yollanmasından dolayı herhangi bir mesuliyet almamaktadır. Fakat ibrazı gerçekleştirilen vesaiklerin akreditif ile herhangi bir uyumsuzluk içerisinde olmadığıнын beyan edilmesinin peşi sıra iştirâ edeceğini veyahut ibrazı karşılayacağını ihbar mektubunda alenen belirtmesi halinde lehtara karşı yükümlülük altına girmiş sayılır.¹⁹⁷

Serbest iştirâ edilebilir (free negotiable, available with any bank) vasfına haiz akreditif tahtında görevli banka herhangi bir banka olabilir. Görevli bankanın akreditif üzerinde açıkça gösterilmesi esastır ancak yeterli değildir. Yetki sahibi olduğu husus bir diğer ifade ile görevi de muhakkak akreditif üzerinde yer almalıdır. Amir bankanın verdiği yetki çerçevesinde amir banka adına görev yapabileceği gibi teyit bankasının verdiği yetki ile teyit bankası adına da görev yapabilir. Salt ihbar görevi olan ihbar bankası gibi salt ödeme görevi olan rambursman bankası da görevli banka kategorisinde değerlendirilemez.¹⁹⁸

Teyit Bankası (Confirming Bank): Amir bankaca açılışı gerçekleştirilen akreditife teyit eklenebilmesi hususunda yetkili kılınan bankadır. Teyitli olarak açılışı gerçekleştirilen bir akreditifte bir diğer ifade ile akreditifte teyit eklenebilmesi hususunda yetki verilen bir bankanın var olması durumunda, o banka teyit ekleyip eklememek konusunda özgürdür. Fakat akreditife teyit eklemesi halinde, tıpkı amir banka gibi lehtara karşı geri dönülemez bir taahhütte bulunmuş olur. Akreditife teyit ekleyen teyit bankası, akreditif koşullarına sadık kalarak davranan lehtara karşı görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Hem görev hem de teyit sebebiyle teyit bankası tıpkı amir banka gibi akreditif koşullarına mütenasip vesaikin sunulmasına karşılık sunumu karşılamak (Honour) ya da iştirâ (Negotiation) etmek sorumluluğundadır. Bir diğer ifade ile teyit bankası görüldüğünde ödemeli (sight) akreditifte vesaikin ibrazı karşılığında ödeme yapmak, poliçe kabulü farklı bir banka tarafından gerçekleştirilecek ise lehtarca o bankaya çekilen ve kabul görmeyen poliçeleri kabul etmek ve vadesinde

¹⁹⁷ Nazmi BAĞDINLI, "İthalat İşlemlerinde Akreditifli Ödeme Yöntemi ve MTO 500", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Kahramanmaraş, 2007), s.26.

¹⁹⁸ ÖZALP, UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif, s.25.

ödemek, kabulü farklı banka yapmış olmasına rağmen ödeme vadelerinde ilgili bankaca ödenmeyen poliçeleri ödemek, iştirâ (negotiation) akreditiflerinde lehtara başvurmaksızın iştirâ etmekle yükümlüdür.¹⁹⁹ En genel tabir ile teyit bankası ikinci bir amir banka gibi ödeme taahhüdünde bulunan bankadır.²⁰⁰

İştirâ Bankası (Negotiating Bank): Akreditif lehtarının vesaiki ibraz ettiği bankadır. Akreditifin iştirâ edilebilir bir akreditif olması durumunda, belgelerin incelenmesinin tamamlanmasından sonra akreditif koşullarına uygunluğuna karar vererek vesaiki iştirâ eder, başka bir ifade ile değerini ödeyerek satın alır. Bahsi geçen belgeleri daha sonra amir bankaya veya ödeme bankasına iletir. Uygulamada çoğunlukla iştirâ bankası aynı zamanda da teyit bankasıdır. Akreditif metni üzerinde yer alan koşullarda herhangi bir bankanın iştirâ yapabileceği hususu yer alıyor olabilir. Herhangi bir bankanın iştirâsına ilişkin özellikle bir husus belirtilmemişse, iştirâyı gerçekleştirecek spesifik bir banka bilgisine muhakkak yer verilmelidir.²⁰¹

Rambursman Bankası (Reimbursing Bank): Rambursman banka, amir banka ve görevli banka ya da teyit bankası arasında birbirleri nezdinde sahip olunan hesap ilişkisinin yoksunluğu neticesinde ihtiyaç duyulan bir bankadır ancak zorunlu değildir. Akreditifte taraf olan bankalar arasında bir hesap ilişkisinin olmadığı her durumda rambursman banka olmak zorundadır şeklinde bir beyan şüphesiz ki hatalıdır. Amir banka bedelin bir rambursman aracılığı ile değil, direkt olarak kendisinden talep edilmesini de tercih edebilir. Rambursman banka, dış ticarete konu belgeleri incelemeyeği gibi akreditif metni ile de ilgilenmez.²⁰²

Rambursman bankanın en temel özelliği akreditife taraf olan her iki banka ile de iş ilişkisi içerisinde bulunuyor olmasıdır. Bu bağlamda rambursman banka nezdinde her iki tarafın da kullanabileceği ortak bir hesabın varlığından bahsetmek yerinde olacaktır.²⁰³

¹⁹⁹ Yaser GÜRİSOY, **Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi**, Güncelleştirilmiş 5. baskı, Bursa: Ekin Yayınevi, 2009, s.89.

²⁰⁰ ÖZALP, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, s.25.

²⁰¹ Coşkun YENİ, **Bankalar ve Dış Ticaret Firmaları İçin Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri (İngilizce Takviyeli)**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2005, s.24.

²⁰² ÖZALP, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, s.27.

²⁰³ KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.66.

Devir Bankası (Transferable Bank): Akreditif metni üzerinde “devredilebilir (transferable)” ibaresinin belirtilmesi koşulu ile akreditifin kısmen veyahut da tamamen devir etme yetkisi bir başka bankaya verilebilir.

Devredilebilir koşulunu barındıran bir akreditif, akreditifte ismi belirtilen bir devir bankasınınca lehtarın direktifine istinaden farklı bir ikinci lehtara devredilebilir. Akreditifte tersine bir koşul bulunmaması halinde görevli banka ya da teyit bankası devir yapma kudretine haiz bankalardır. Görevli bankası bulunmayan yahut teyitsiz bir akreditif tahtında yalnızca amir banka devir yapma kudretine sahiptir. Bir akreditifte birden fazla devir bankası

Bulunabilir ancak akreditifte zıttı ifade edilmemesi halinde akreditif yalnızca bir defa devredilebilir. İkinci lehtar tarafından kullanılmayan ve iade edilen kısım ikinci bir devir sayılmaz. İade edilen kısım tekrar devredilebilir.²⁰⁴

Akreditifin işlerliğinin anlaşılması açısından akreditife taraf olan kişilerin tanımı yapılmıştır. Akreditife taraf olan kişiler hakkında bilgi sahibi olduktan sonra akreditif türlerinin bilinir ve anlaşılır olması da önemli bir husustur. Bu sebepten dolayı aşağıda sıklıkla karşılaştığımız akreditif türlerine değinilmektedir.

2.1.2.2.1. Akreditif Türleri

Dönülebilir - Kabil-i Rücu Akreditif (Revocable Letter of Credit) ve Dönülemez - Gayri Kabil-i Rücu Akreditif (Irrevocable Letter of Credit): Akreditifleri, verilen taahhülden dönülebilme sorumluluğuna göre iki sınıfta incelemek mümkündür. Bunlar dönülebilir ve dönülemez akreditiflerdir. Dönülebilir akreditif, amir bankanın açtığı akreditif üzerindeki cayma hakkını saklı tuttuğu bir akreditif türüdür. Akreditif açarak bir nevi ihracatçıya da kredi açmış sayılan amir banka dilediğinde krediyi iptal edebilir yahut koşullarını farklılaştırabilir. Bu akreditif türünde ihracatçı için taahhüt edilen mal bedelinin ifası sorumluluğu devam eder fakat ithalatçı için kati olmayan, amir bankanın inisiyatifinde ve her an cayılabilir bir durum mevcuttur. Üstelik akreditiften caydığını beyan eden amir banka, ne sebeple vazgeçtiği hakkında ithalatçıya herhangi bir açıklama yapmak mecburiyetinde değildir. İhracatçıya

²⁰⁴ ÖZALP, UCP 600’ın Kullanılması ve Akreditif, s.28.

akreditiften vazgeçtiğini beyan eden bir mektup gönderiyor olması kâfidir. Cayma beyanı içeren bu mektubun ihracatçıya ulaşmasından önce, akreditif şartlarına uyumlu olarak mallarını yükleyen ve evraklarını ibraz eden ihracatçıya yapılacak ödmeden cayılamaz. Taraflar için oluşan bu risklerden dolayı uygulamada kullanılan bir tür değildir.²⁰⁵

Dönülemez akreditifler, amir bankanın dilediği vakitte akreditiften cayma hakkını men eden bir türdür. Dönülebilir akreditiflerin tam tersine akreditifin amir bankasının tek taraflı talebi ile iptal edilemez yahut tadil edilemez. Açılışı gerçekleştirilen bir dönülemez akreditif amir bankayı taahhüt altına sokar ve teyit ekleyen teyit bankası da aynı yükümlülüğe haiz olur. Akreditif vadesi içerisinde kalması koşulu ile akreditifte gerçekleştirilecek değişiklik veya akreditif iptali lehtarın kabulüne bağlıdır.²⁰⁶ Akreditif üzerinde dönülebilir yahut dönülemez olduğuna dair herhangi bir ibare bulunmaması durumunda, bu akreditif dönülemez olarak işlem görür.²⁰⁷

Teyitli Akreditif (Confirmed Letter of Credit) ve Teyitsiz Akreditif (Unconfirmed Letter of Credit): Akreditifin ödenmesinde yükümlü olan taraf açısından sınıflandırmak gerekirse teyitli ve teyitsiz olmak üzere iki farklı kategoriden bahsetmek mümkündür. Teyitsiz akreditif, aracı bankanın herhangi bir ödeme sorumluluğunda olmadığı akreditif türüdür. Bir diğer ifade ile akreditifin ödeme taahhüdü amir banka üzerindedir. Aracı bankadan beklenen tek şey akreditifin gerçekliğini ve doğruluğunu araştırarak lehtara ihbar etmesidir. Teyitsiz akreditifler lehtar olan ihracatçının, ithalatçı amire, amir bankaya ve ithalatı gerçekleştireceği ülkeye güven duyması durumunda tercih ettiği bir türdür.²⁰⁸

Amir banka akreditifi açarken muhabir bankaya teyit eklemesi hususunda direktif verir ve muhabir bu direktifi değerlendirerek akreditife teyit ekler ise bu akreditif teyitli akreditif olarak adlandırılır. Dönülebilir bir akreditife teyit eklenmez, hükümsüzdür. Bir akreditifin teyitli olmasından bahsediliyor ise o akreditif muhakkak

²⁰⁵ Zafer AY, “Dış Ticarete Bir Ödeme Aracı Olarak Akreditif ve Uluslararası Muhasebe Standartları Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2008), s.14.

²⁰⁶ GÜRİSOY, Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, 2009, s.89.

²⁰⁷ ŞAHİN, İhracatta Ödeme Şekilleri, s.9.

²⁰⁸ GÜRİSOY, Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, 2009, s.82.

ki dönülemez bir akreditiftir. Muhabir bankanın ihbar etmek görevine ilave olarak teyit eklemiş olması akreditif bedelinin ödeneceğine dair taahhüt vermiş olması demektir. Teyitli bir akreditifte muhabir banka tıpkı amir banka gibi ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Amir bankanın olası bir ödemezliği halinde, bedelin kayıtsız ve şartsız bir şekilde muhabir banka tarafından ifa edilmesi zorunludur. Akreditif metnine teyit ekleyecek olan bankalar bu teyit ekleme işlemi için bir komisyon talep ederler ve bu da işlemin maliyetini arttır. Artan maliyetler sebebi ile ihracatçılar çoklukla teyitli akreditif açtırmaktan imtina ederler.²⁰⁹ Lehtar ihracatçının, amir ithalatçıyı, amir bankayı ve ithalatı gerçekleştireceği ülkeye duyduğu güvenin tam olmadığı ve gerçekleştireceği ticareti garanti altına almak istediği durumlarda teyitli akreditif açtırmak isteyebilir. Teyit bankası akreditifi ihbar etmekle görevli muhabir banka olabileceği gibi lehtarın ülkesindeki farklı bir banka da olabilir.²¹⁰

Adi Akreditifler (Fixed Letter of Credit ve Rotatif Akreditifler (Revolving Letter of Credit): Kullanılış adedine göre akreditifler adi ve rotatif olmak üzere iki farklı kategoride izlenebilir. Akreditif açma teklif mektubunda belirtilen ve akreditif açılışı için tahsis edilen limitin tek bir kez kullanılması ile hükümsüz kalan akreditif türüdür. Akreditifte parçalı yüklemeye izin verilmesi halinde, yüklenen her set mala ait vesaik ibraz edilebilir ve bu ibrazilara istinaden ödeme gerçekleştirilebilir. Tek seferde yapılan ödeme akreditifin toplam limitini aşmadığı gibi, parçalar halinde yapılan ödeme de akreditifin toplam limitini aşmaz. Bir akreditif üzerinde açıkça rotatif olduğu belirtilmiyorsa o akreditif adi akreditif olarak değerlendirilir.²¹¹

Rotatif akreditif çoğunlukla sürekli iş ilişkisi içerisinde bulunan ithalatçı ve ihracatçı arasındaki alımlara istinaden düzenlenir. Bu vesile ile işlemlerin mükerrer kez düzenlenme maliyetinden kaçınılır ve talep edilen ürünün avantajlı fiyatlarından yararlanılır. Kısmi olarak ya da tamamen kullanılan akreditif hiçbir değişime ihtiyaç duymadan kendiliğinden eski miktarı içerisinde revize olur. Rotatif akreditifler ya miktara ya da süreye göre dönerlik koşuluna uyarlar. Miktarla göre rotatif akreditiflerde

²⁰⁹ Salih KAYA, *Uluslararası Bankacılık Uygulamaları*, s.94-96.

²¹⁰ Atilla BAĞRIÇIK, *Belgelerle Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri*, 7. Baskı, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2003, s.50.

²¹¹ Ümit ATAMAN ve Haluk SÜMER, *Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Yeni Mevzuata Göre Düzenlenmiş*, 9. baskı, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2006, s.22.

akreditif miktarı ve bu miktarın kaç defa dönüşümlü olarak kullanılacağı saptanmaktadır. Süreye göre rotatif olarak düzenlenen akreditiflerde yapılacak her yüklemenin dönemi de saptanarak akreditif üzerinde belirtilir. Süreye göre rotatif olarak düzenlenen bir akreditif kümülatif veya kümülatif olmayan iki türden oluşur. İlk dönemde tamamen ya da parçalı olarak kullanılmayan meblağın izleyen dönemin meblağına katılmak sureti ile toplanarak kullanıldığı kümülatif rotatif tipte akreditiftir. Yani dönemler arası kullanılmamış meblağalar birikimli biçimde toplanarak kullanılır. Kümülatif olmayan akreditif türünde ise kullanılmayan parçalar müteakip döneme aktarılmaz. Bir diğer ifade ile meblağalar birikimli olarak sonraki döneme aktarılmaz.²¹²

Devredilebilir Akreditif (Transferable Letter of Credit): İlk lehtarın akreditiften doğmuş ya da doğacak hak ve yükümlülüklerini tamamen ya da kısmen ikinci bir lehtara aktarılmasına müsaade eden akreditif devredilebilir akreditif olarak isimlendirilir. Çoğunlukla malın imalatçısının ilk lehtar olmadığı hallerde tercih edilirler; çünkü akreditif kurgusunda ilk lehtar aslında bir nevi komisyoncu olarak görev alır.²¹³ Bir akreditifin devredilebilir olabilmesi için şeklen üzerinde “devredilebilir (transferable)” ibaresinin alenen yer alması gerekir. Bir akreditifin devredilebilir olması için dönülemez akreditif olması esastır. Bir diğer ifade ile dönülebilir akreditifler devredilebilir olarak açılmaz.²¹⁴ Bir akreditif yalnızca bir kez devredilebilir, birden çok kez devredilmesi mümkün değildir. Başka bir şekilde söylemek gerekirse bir akreditifin üçüncü bir lehtarının olması mümkün değildir; ikinci lehtar akreditifi devredemez.²¹⁵

Karşılıklı Akreditif (Back to Back Letter of Credit): Uygulamada sıklıkla transit ticarete konu olan dış ticaret işlemlerinde karşımıza çıkan bu akreditif türü, lehtarın lehine kullanıma hazır olan bu akreditifi teminat olarak kullanarak başka bir lehtara akreditif açtırmak istemesini konu alır. Kullanımına hazır akreditif bulunan lehtar bir nevi hem ithalatçı hem de ihracatçı olur. İhbar bankası hali hazırda lehine akreditif açılmış olan lehtarın bu talebini değerlendirir ve uygun bulması halinde mevcutta var olan akreditif koşullarına eşlenik veya denk koşullarda yeni bir akreditif

²¹² Arif ŞAHİN, **İhracata Yönelik Finansman Araçları**, 3.Baskı, Ankara: İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, 2002, s.10.

²¹³ Edward G. HINKELMAN, **Uluslararası Ödemeler**, İstanbul: Kontent Kitap, İstanbul, 2002, s.102.

²¹⁴ Erol KUTLU, **İthalat ve İhracat Uygulamaları**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2004, s.162.

²¹⁵ Kemal KAVAK, **Akreditif İşlemleri ve Uygulamaları**, Ankara: ARC Y, 2000, s.99.

açar.²¹⁶ Teminata alınan akreditif ile yeni açılan akreditif arasındaki entegrasyonu ilk akreditifte ihbar görevinde olan muhabir banka, ikinci akreditifte ise amir banka sıfatında yer alacağından mütevellit kolaylıkla gerçekleştirebilir.²¹⁷ Yeni açılan akreditifin ödenmesi hususu teminata alınan akreditifin ödenmesi hususundan bağımsızdır. Eski lehtar yeni akreditifin amiri olacağından dolayı eski akreditif sebebi ile ödemekten kaçınmaz; bankayı ramburse etmekle yükümlüdür.²¹⁸

Ödeme Şekillerine Göre Akreditifler: Ödeme şekillerine göre akreditifleri ele almak gerekirse bunlar görüldüğünde ödemeli akreditifler, vadesinde ödeme şartlı akreditifler, kabul kredili poliçeler ve iştirak akreditifler olarak dört ana kategoride toparlanabilir.

Görüldüğünde ödemeli akreditifler, akreditif lehtarı tarafından usulüne uygun bir şekilde ibrazı gerçekleştirilen vesaiklerin incelenmesi ve uygunluğunun saptanmasını müteakip gecikmeksizin ödemenin gerçekleştirildiği akreditiflerdir. İşlerlik açısından pratik olmasından mütevellit çoklukla tercih sebebidir.²¹⁹ Görüldüğünde ödemeli akreditifler bir diğer ismi ile vesaik ibrazında ödemeli akreditifler teyitli ve teyitsiz olması üzerine farklı taraflarca ödenebilir. Teyit eklenmemiş bir görüldüğünde ödemeli akreditifte, ibrazı gerçekleştirilen vesaikler amir bankaya iletilir ve amir bankanın uygunluğu onaylaması üzerine amir banka tarafından ödenir. Teyit eklenmiş bir görüldüğünde ödemeli akreditifte ise ihracatçının bankası belgelerin ibrazına karşı ödemeyi gerçekleştirir.²²⁰

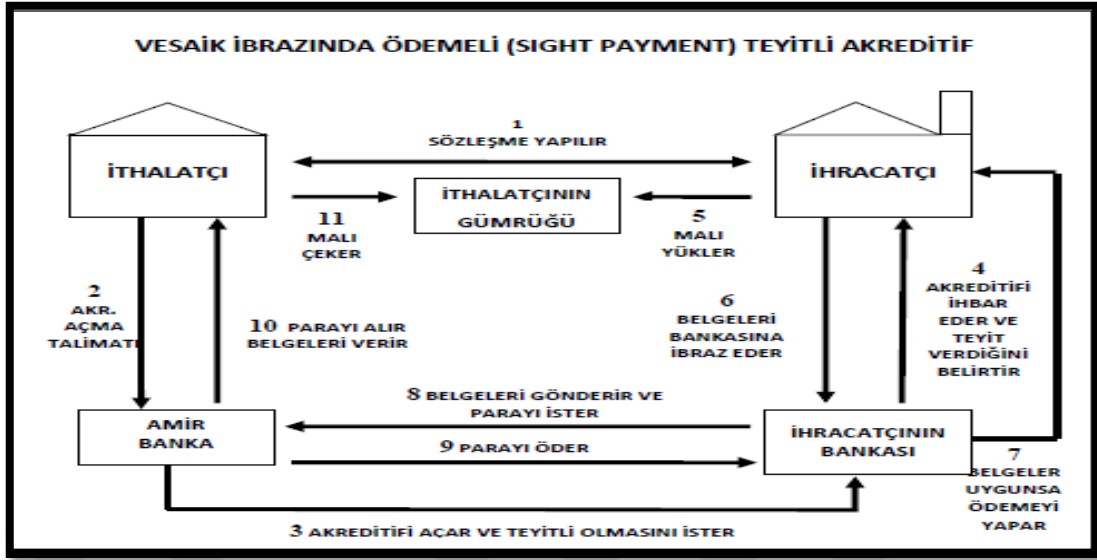
²¹⁶ ÖZALP, *Uluslararası Yeni Kurallar Işığında Dış Ticarete*, s.116.

²¹⁷ Mehmet TOMANBAY, *Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı*, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 2001 s.79.

²¹⁸ ÖZALP, *Uluslararası Yeni Kurallar Işığında Dış Ticarete*, s.116.

²¹⁹ ÖZALP, *Uluslararası Yeni Kurallar Işığında Dış Ticarete*, s.51.

²²⁰ Çağatay ÜNÜSAN ve Murat CANITEZ, *Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulamaları*, 9. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi, 2014, s.267.

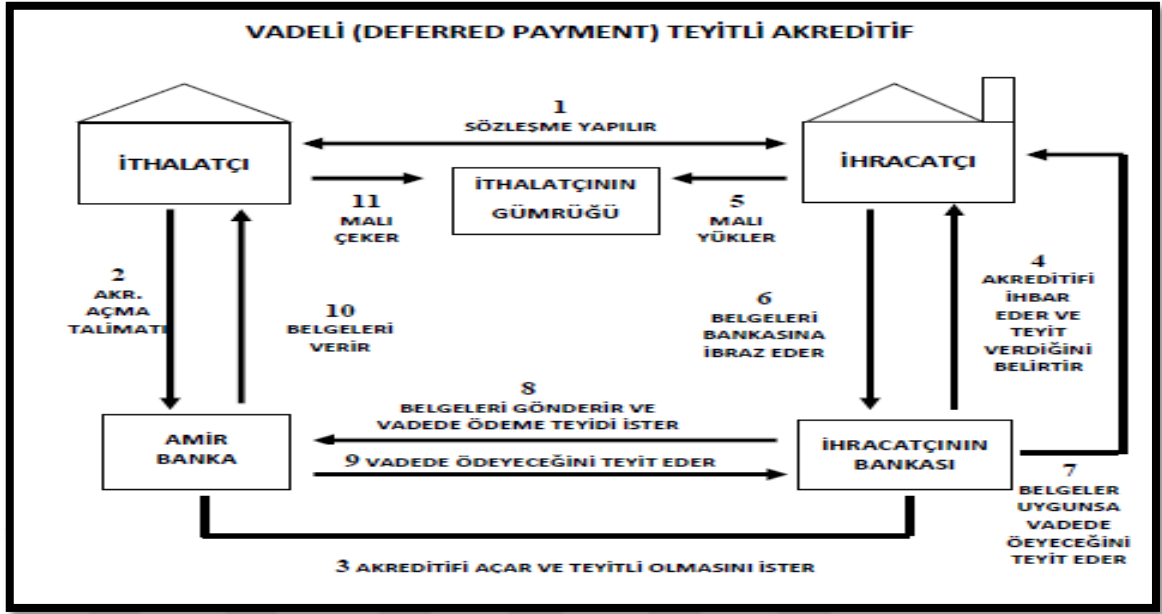
Şekil 1: Vesaik İbrazında Ödemeli Teyitli Akreditif İşleyiş Mekanizması

Kaynak: Turhan (2013)'den uyarlanmıştır.

Vadesinde ödeme şartlı akreditiflerde, uygun ibraz karşılığında sunulan vesaik bedellerinin ödenmesi taraflarca belirlenerek akreditif metninde belirtilen vadenin sonunda ödenmektedir. Başka bir ifade ile anlatmak gerekirse akreditif bedelinin ödenmesi belirli bir vadeye ertelenmiştir.²²¹ Bahsi geçen bu ertelenmiş vade herhangi bir zaman dilimi olabilir. Yani vade tarihi taraflarca serbestçe belirlenebilir. Ancak uygulamada genellikle ödeme vadesi taşıma süresi kadar belirlenir ki burada amaç ithalatçının masrafları minimize etmesidir. Vadesinde ödeme şartlı akreditif uygulamada vadeli poliçeye benzerlik göstermekle birlikte, aslında öz olarak daha farklıdır. Burada lehtarın bankasına kabul beyanı içeren bir poliçe düzenlenmez ancak spesifik bir zaman nihayetinde görüldüğü anda ifa edilecek poliçe düzenler. Örneğin akreditif şartlarında yükleme vadesinden 90 gün sonra ödeme vadesi belirtiliyorsa, bu demektir ki yükleme belgesi üzerinde yer alan yükleme kaydını müteakip 90 günün sonunda akreditif tutarı ödenecektir. Akreditif metni bir bağlamda soyut bir borç taahhüdü içerir.²²²

²²¹ BÖLÜKBAŞI, a.g.t., s.53.

²²² Mehmet MELEMEN, *Uluslararası Ticaret İşlemleri*, İstanbul: Türkmen Kitapevi Yayınları, 2008, s.251.

Şekil 2: Vadedi TeYitli Akreditif İşleyiş Mekanizması

Kaynak: Nihat TURHAN, *Dış Ticaret ve Akreditifli İşlemlerin Uluslararası Uygulamaları Kılavuzu*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, Ankara. 2013.

Kabul kredili akreditif literatürde vadedi akreditifin bir çeşidi olarak değerlendirilir. Malların sevkiyatı için yüklemeyi gerçekleştiren ihracatçı akreditifte şarta bağlanan belgeleri ve poliçeyi düzenleyerek kendi bankasına, ithalatçıya ve amir bankaya sunar. Bu sunumun gayesi poliçenin kabulünü sağlamaktır. Kabulü sağlanan poliçenin ihracatçıya iadesi sağlanır. Bu noktada ihracatçının iki farklı yol izlemesi mümkündür. İlk tercih edeceği durum vade sonu bekleyerek poliçe ibrazına istinaden kendisine akreditif bedelinin ödenmesini talep etmektir. İkinci bir yol ise vade sonunu beklemeden poliçeyi iskontolu olarak kırdırmak, yani akreditif bedelini tahsil etmektir. İskonto kaybı ithalatçının ödemekle yükümlü olacağı bir kayıp olarak akreditif metnine ekleneceği gibi, poliçeye yazılmak üzere de senaryo edilebilir. TeYitli bir kabul kredili akreditifte poliçenin iskonto edildiği yerin teyit bankası olması beklenir. TeYitsiz bir kabul kredili akreditifte ise poliçenin amir bankanın adına düzenlenmesi beklenir. Bu durum amir bankadan farklı bir ülkede konumlanan ihracatçı için rizikolu olarak

değerlendirilebilir. Bu riske binaen ihracatçılar poliçelerinin kendi ülkelerindeki bir bankaca kabul edilmesini tercih ederler.²²³

İştirah akreditiflerden bahsetmeden önce UCP 600 kapsamında iştirahın anlamından bahsetmek yerinde olacaktır. İştirah, akreditif üzerinde iştirah etme yetkisi tanınan bankanın dış ticarete konu vesaiklerini satın alması şeklinde yorumlanır.²²⁴ Bu akreditif türünde uygun belge ibrazını sağlayan ihracatçıya, belgelerin akreditifle uygunluğu incelenmeksizin vade koşulundan daha önce mal bedeli transfer edilir. Bir nevi iştirah eden banka, akreditifin ödeme vadesi gelmeden akreditifi satın alır. İştirah yetkisi verilen banka tek bir banka olabileceği gibi sınırsız sayıda da olabilir ancak bunun muhakkak akreditif üzerinde yer alması gerekir. Söz gelimi akreditifi iştiraha yetkili kılınan banka A Bankası ise akreditif üzerinde A Bankası'nın iştiraha yetkili olduğu yer almalıdır. Akreditifi herhangi bir bankanın da iştirah edebilmesi isteniyorsa ilgili haneye spesifik bir banka ismi belirtmek yerine herhangi bir bankanın iştirah edebileceğini ifade eden “ any bank” ibaresi yazılır.²²⁵

Teminat / Garanti Akreditif (Stand by Letter Of Credit): Garanti veya teminat akreditifi olarak adlandırılan akreditifler bir çeşit garanti mektubu hükmündedir. Akreditiften doğan yükümlülüklerin belirlenen vade içerisinde gerçekleştirileceğini garanti eder; gerçekleştirilmemesi halinde ise ödeme taahhüdünde bulunur.²²⁶ Bu akreditif türünün doğumu Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi ülkesi dışındaki ülkelere teminat mektubu vermediği dönemlere dayanmaktadır. Uluslararası ticaretin engellenemez bir biçimde yaygınlaşmasına paralel olarak dünya pazarında kendine yer bulan bir akreditif türü olmuştur. Garanti akreditif bir nevi amirin sorumluluğunu üstlenir. Eğer amir lehtara taahhüt ettiği işi vadede tamamlamaz ise banka lehtara ödemeyi garanti eder. Teminat akreditiflerinin nihai gayesi amirin sorumluluklarını yerine getirmemesi halinde lehtarı korumaktır.²²⁷

²²³ Murat TÜRKSEVER, *Uluslararası Ticarete Kullanılan Teslim ve Ödeme Şekilleri*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1996, s.52-53

²²⁴ ÖZALP, *Uluslararası Yeni Kurallar Işığında Dış Ticarete*, s.126.

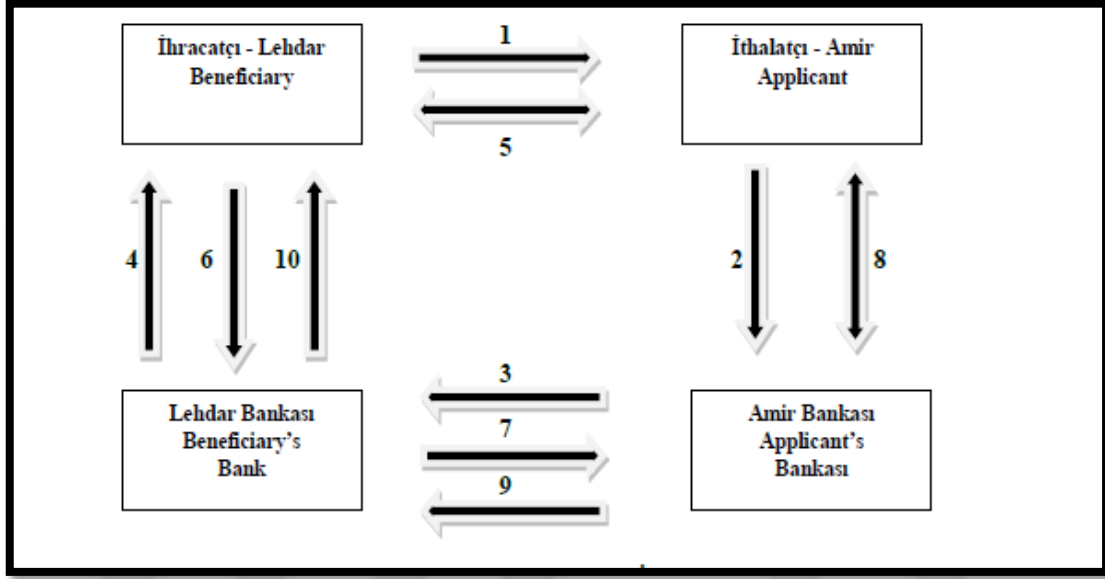
²²⁵ Yılmaz MUTLU ve Ahmet ÖZKEN, *İhracat Anlamak ve Yönetmek İçin Bilmeniz Gereken Herşey*, Optimist Yayınları, 2011, s.147.

²²⁶ YENİ, *Bankalarda ve Dış Ticaret*, s.30-31.

²²⁷ BÖLÜKBAŞI, *a.g.t.*, s.48.

2.1.2.2.2. Akreditif Mekanizmasının İşleyişi

Akreditifin taraflarını ve türlerini tanıdıktan sonra bir ödeme türü olarak kullanılan akreditifin işleyiş mekanizmasından da bahsetmek gereklidir. Şekil-3 üzerinde şematize edilen akreditifin işleyiş mekanizması basamakları şu şekildedir:

Şekil 3: Akreditifin İşleyiş Mekanizması

Kaynak: Arzova, 2006, s.259.

1. İhracatçı-lehtar ile ithalatçı-amir arasında gerçekleştirilen ön istişare
2. İthalatçı-amir'in kendi seçtiği bir bankaya akreditifi açtırması
3. Akreditif metninin amir bankaca oluşturulması ve muhabir bankaya iletilmesi
4. Muhabir bankanın akreditif küşadını incelemesini müteakip ihracatçı-lehtara akreditifin gerçekliğinin ve doğruluğunun ihbarı (muhabir teyit ekleyebilir/muhabir teyit eklemeyebilir)
5. İhracatçı-lehtarın akreditifi incelemesi ve anlaşmaya istinaden dış ticarete konu malların nakliyesi
6. İhracatçı lehtar tarafından evrakların muhabir veya görevli bankaya sunulması

7. Teyitli akreditifte uluslararası ticaret kurallarında belirtilen gün sonunda ödemenin teyit ekleyen banka tarafından ihracatçı-lehtara yapılması ve evrakların gönderilmesi
8. Evrakları teslim alan amir banka tarafından evrakların amire ibraz edilmesi ve mal bedelinin amirden tahsil etmesi (bu mal bedeli amirden daha önceden almış ve banka nezdinde blokeli olarak bekletiliyor da olabilir)
9. Teyitsiz bir akreditifte mal bedelinin amir bankaca havalesi (Rambrusman).
10. İhracatçı-lehtara mal bedelinin ödenmesi²²⁸

Bahsi geçen basamakları detaylandırmak gerekirse;

1. Basamak: Akreditifin lehtarı sayılacak ihracatçı ve yine akreditifin amiri olacak ithalatçı aralarında gerçekleştirecekleri ticarete ilişkin bir satış akdi düzenlerler. Bu akit taraflarca imzalanan bir satış sözleşmesi ve/veyahut bir proforma fatura olabilir. Eğer ki yalnızca satış sözleşmesi düzenlenecekse bu satış sözleşmesi proforma fatura üzerindeki tüm ayrıntıları barındırmalıdır. Malın muhteviyatı, birim fiyatı, miktarı, para birimi, teslim türü ve ödeme çeşidi gibi detayların satış akdi üzerinde yer alması beklenir.

2. Basamak: İthalatçı ve ihracatçı aralarında düzenledikleri satış kontratına uygun bir akreditif açılması kanaatine varır. Bu kanaat birliği neticesinde, ithalatçı amir sıfatı ile kendi tercih ettiği bir bankaya başvurur. Taraflarca yapılan sözleşme ile uyumlu ve akreditifte istenilen belgeleri ve koşulları içeren “Akreditif Açma Teklif Mektubu” ithalatçı tarafından düzenlenir. Bu mektup ile birlikte akreditifin açılmasını talep eder.

3. Basamak: İthalatçıdan temin ettiği belgeler ve akreditif açma teklif mektubunu temin eden banka, amir banka sıfatı ile akreditif metnini oluşturur. Bu akreditif metnini ‘küşat mektubu’ olarak isimlendirilir. Bu küşat mektubu akreditifin açıldığını ve ödemenin gerçekleştirilebilmesini teminen talep edilen belgeleri içerir. Amir banka bahsi geçen bilgileri içeren küşat mektubu muhabir bankaya iletir ve

²²⁸ ARZOVA, a.g.e., s.259.

muhabirden ihracatçıya ihbar etmesi beklenir. Açılan akreditif teyit içeriyorsa, muhabirce lehtara teyit edilmesi de beklenir.

4. Basamak: Akreditiften haberdar olan muhabir banka akreditifin içerdiği koşulları inceler ve akreditif metninin bir nüshasını da lehtar sıfatlı ihracatçıya tebliğ eder. Akreditifin teyitli olması durumunda ise aracı banka evrak inceleme safhasını müteakip uygun görmesi halinde akreditif metninin bir nüshasını ihracatçıya ihbar eder. Bu ihbar sürecinde oluşturduğu mektuba kendi teyidini bildiren bir yazı ilişirir.

5. Basamak: Dış ticarete konu malları sevkiyata hazır hale getiren ithalatçı akreditif şartlarına uyumlu olmak koşulu ile malları nakliye eder. Sevkiyatın akreditifte belirtilen vade içerisinde yapılması oldukça önemlidir. Bu bağlamda akreditif metni üzerinde kati önem arz eden iki tarihten bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki akreditif vadesidir. Akreditif vadesi bir bakıma akreditifin yürürlükte bulunduğu süreyi ifade eder. Akreditif vadesini, akreditifin son kullanma tarihi olarak addetmek yerinde bir tabir olacaktır. Bir diğer önemli süre ise, son yükleme tarihidir. Bu tarih akreditif metnini inceleyen taraf için son yüklemenin en geç hangi tarihte yapılacağı bilgisini verir.

6. Basamak: Nakliye edilen mallara ilişkin evraklarını tamamlayan ihracatçı, ilgili belgeleri akreditifin gerçekliğini ve doğruluğunu teyit eden muhabir bankaya ibraz eder. Bu ibraz karşılığında da yine akreditif şartlarında daha önceden belirlenmiş ödemenin gerçekleştirilmesini ister.

7. Basamak: Belgeleri ihracatçıdan alan muhabir bankanın bu adımdaki görevi ilgili evrakları amir bankaya iletmek ve nihayetinde ödemeyi tahsil eden taraf olmaktır. Akreditif koşullarına göre ciro edilmesi gereken bir poliçe söz konusu ise bunu da amir bankaya iletmek yine muhabir bankasının bu adımdaki görevleri arasındadır.

8. Basamak: Muhabir bankaca yapılan evrak ibrazını karşılayan amir banka belgeleri inceler. Bu inceleme sonucunda evrakları, akreditif küşatı ile uygun bulması halinde lehtara bildirir.

9. Basamak: Açılan akreditifin ödeme vadesi esas alınarak vadesi gelen akreditif ödemesi için ithalatçının hesabına amir banka tarafından borç kaydedilir. Gerçekleştirilen bu tahsilat karşılığında da vesaik olarak adlandırılan dış ticarete konu belgeler amire teslim edilir. Vesaikler ile birlikte gümrüğe başvuran ithalatçı mallarını gümrük hattından kendi sınırına çeker ve mülkiyetini kazanır. Amir banka ise gerçekleştirdiği tahsilat bedelini kendisine evrak ibrazını gerçekleştiren bankaya gönderir.

10. Basamak: Mal bedelinin tahsilatı kendisine gönderilen muhabir banka, ilgili bedeli lehtarın hesabına alacak kaydeder. Bir nevi mal bedeli ihracatçıya ödenmiş olur.²²⁹

2.1.2.3. Yeni Finansman Araçları ile Dış Ticaret Ödemeleri

Akreditifli ödeme yöntemlerinin dış ticaret işlemine taraf olanlara büyük bir güvence sağladığı aşikârdır. Ancak bu güvenilir ödeme yönteminin sağladığı güvenlik kadar yarattığı meşakkatler de mevcuttur. Bu bağlamda gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlamak amacı ile yeni ödeme yöntemlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu modern finansman yöntemlerini leasing (finansal kiralama), factoring (alacak hakkının devri) ve forfaiting (alacak hakkının satışı) olarak sıralamak mümkündür.²³⁰

2.1.2.3.1. Leasing – Finansal Kiralama

Leasing sözlük anlamı ile değerlendirildiğinde kiralama sözcüğüne karşılık gelmektedir. Herhangi bir emtianın bedeli ödenmek sureti ile belirli bir süre zarfında kullanım hakkının sahibi dışında bir başkasına devredilmesi işlemi ise kiralama olarak isimlendirilir. Bu bağlamda yatırımcı tarafından talep edilen emtialar her daim satın alınma yöntemi ile edinilmek yerine zaman zaman da kiralama yöntemi ile edinilebilir.²³¹

²²⁹ YILANLI, a.g.e., s.55-57.

²³⁰ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.90.

²³¹ M. Vefa TOROSLU, **Çağdaş Finansal Teknikler**, İstanbul: Beta Yayınları, 2000, s.1.

Finansal kiralama (leasing), süresi önceden belirlenen bir zaman dilimi içerisinde kiralayan ve kiracı arasında gerçekleştirilen bir finansman yöntemidir. Bu yöntemde ihtiyaç duyulan malı leasing sözleşmesinde leasing alıcısı olan kiracı seçer ve seçilen mal leasing sözleşmesinde leasing veren taraf olan kiralayan tarafından emtianın imalatçısından satın alınır. Bu işlem sürecinde emtianın mülkiyeti kiralayanda iken kullanım hakkı kiralayana belirli bir miktar ödeyen kiracıdadır.²³²

Finansman yöntemleri arasında leasing ile birçok sektöre ait emtia kiralınmasını gerçekleştirmek mümkündür. Bu manada en çok kullanılan malları şu şekilde sıralamak yerinde olacaktır:

- Tekstil, tarım, imalat, turizm ve inşaat ve benzeri sektörlere iştegal makine ve teçhizatlar,
- Şirketler için ofis ya da bina gibi taşınmaz mallar,
- Şirket kullanımını için taşıtlar,
- Sağlık sektöründe kullanılan tıbbi ekipmanlar ve cihazlar²³³

Finansal kiralama işleminin işleyiş mekanizmasını anlamak için konuya taraf olan kişileri belirlemek faydalı olacaktır. Tanımdan da anlaşıldığı üzere bu işleme taraf olacaklar malın imalatçısı, kiralayan (leasing veren) ve kiracıdır (leasing alan).

- *Satıcı (imalatçı- supplier)*: Leasing anlaşması kapsamında işleme konu teşkil eden emtianın satın alındığı taraftır. Satıcının imalatçı olma zorunluluğu yoktur. Bu bağlamda bir emtianın satıcısı o malın imalatçısı olabileceği gibi o malın ticaretini yapan kişi yahut kurum olabilir.
- *Kiralayan (Lessor)*: Kiralayan taraf leasing şirketidir. Kiracının ihtiyaç duyduğunu belirttiği emtiayı imalatçı taraftan satın alan başka bir deyişle leasing akdini kiralayan taraftır. Finansal Kiralama Şirketleri, Yatırım ve Kalkınma Bankaları ve Özel Finansal Kurumlar lesaing şirketi olarak görev alabilmektedir.

²³² Vecdi ÜNAY, **Bankalarca Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, İstanbul: Es Yayınları, 1989, s.157.

²³³ KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.91.

- *Kiracı (lessee)*: Leasing akdi kapsamında dış ticarete konu emtiayı leasing şirketinden kiralayan taraf kiracıdır. Hukuken fiil ehliyetine haiz herkes leasing akdi çerçevesinde kiracı taraf olabilir.²³⁴

Leasing Türleri:

Faaliyet Leasing'i: Kira vadesinin kısa süreli olarak belirlendiği bir leasing çeşididir. Operasyonel leasing, kısa vadeli leasing ya da işletme leasingi olarak da isimlendirilebilir. Leasing işlemine konu teşkil eden malın ekonomik ömrünün, kira vadesinden daha uzun süreli olması esas alınır. Bu sebepten ötürü sözleşmede düzenlenen kira bedellerinin totali, ilgili malın maliyet bedelinden daha azdır. İlgili malların bakım sorumluluğu leasing firmasında olmakla beraber bakım-onarım için gerekli bedeller kira tutarına eklenebileceği gibi ödenmesi hususunda ayrı bir akit de düzenlenebilir. Bu leasing çeşidi kiracıya sözleşmeyi feshetme imtiyazı da tanır. Bu fesih hakkı bir nevi leasing ödeme yönteminin gelişen dünyaya uyumluluğunu göstermektedir. Aslında bu hak teknolojik olarak tedavülde olmayan mallarla karşılaşan kiracıya iade garantisi vermektedir. Bu leasing türü genellikle gemi ve uçak gibi taşıma araçlarının yahut bilgisayar gibi teknolojik malların ihtiyacı halinde kullanılır.

Finansal Leasing: Finansal leasing uzun süreli bir leasing türüdür. Kiralanan malın mülkiyeti hukuken leasing firmasındadır ancak malın zilyetliği tamamen kiracıya devredilir. Bir başka ifade ile kiracı işleme taraf malların fiili sahibi olarak taraf olur.

Dolaylı-Dolaysız Leasing: Bir leasing firmasının üretici yahut satıcıdan kiracı tarafından talep edilen malı satın alarak leasing sözleşmesi kapsamında kiracıya devretmesi dolaylı leasing olarak isimlendirilirken üretici yahut satıcının herhangi bir leasing firmasına ihtiyaç duymadan kendi gerçekleştirdiği leasing işlemi ise dolaysız leasing olarak adlandırılır.

Taşınır-Taşınmaz Leasing: Taşınır leasing her çeşit taşınır emtia kiralaması için uygulanan leasing işlemi taşınır leasingi olarak tanımlanır. Taşınmaz leasingi ise taşınmazın satın alımı yahut kiralınması gibi işlemlerin yanı sıra arsa arazi gibi

²³⁴ Mahmut VURAL, “Finansal Kiralama İşlemlerinde KDV Uygulaması”, **Active Dergisi**, Ekim-Kasım 2000, s.12.

taşınmazlar üzerine bina inşa edilmesi ve binanın mülkiyetinin leasing şirketinde kalmak üzere kiralanmasıdır.

Kaldıraçlı Leasing: Yüksek montanlı sermaye ihtiyacı gerektiren yatırımların finanse edilmesi amacı ile kullanılan bir türdür. Leasing firması, ihtiyaç duyulan fonların önemli bir bölümünü kredi kurumlarından temin eder. Malın mülkiyet hakkı leasing firmasında saklı tutulur. Nihayetinde bu tür leasing ile yüksek montanlı maliyet ile edinilebilecek bir mal, düşük bir bütçe ile edinilmiş olur.

Satış ve Geri Kiralama: Ekonomik konjunktürde şirketlerin sıcak paraya ihtiyaç duyduğu dönemlerde çoklukla tercih edilen bir leasing türüdür. Malın sahibi olan kişi veya kurum, mülkiyeti kendisinde olan malı bir finans kuruluşuna satar. Malı satın alan finans kuruluşu ise eş zamanlı olarak ilgili malı satın aldığı kişi veya kuruma kiralar. Bu bağlamda ilgili kişi veya kurum nakit ihtiyacını karşılamanın yanı sıra malın kullanım hakkından da feragat etmemiş olur.

Kapalı ve Açık Uçlu Leasing: Kapalı uçlu leasing yönteminde sözleşme ile belirtilen sürenin sonunda kiraya konu olan malın mülkiyeti malı kiraya veren tarafta kalır. Bir başka ifade ile kapalı uçlu leasing sözleşmesinde yer alan sözleşme bitiş süresinin nihayetinde kiracı malın mülkiyetini edinme hakkından men edilir. Açık uçlu leasing ise bu durumun tam aksini belirtir. Yani sözleşmenin sona ermesi müteakiben malın mülkiyeti kiracıda kalır.

Yüzde Leasing'i: Kiracı kişi kira tutarına munzam olarak bir evvelki dönem kazancının daha önceden belirlenmiş bir yüzde oranını kira olarak ödemekle yükümlüdür. Bu noktada önemli husus kiracının sözleşme koşullarında yer alan minimum gelir düzeyini aşıyor olmasıdır. Asgari gelir düzeyini aşan kiracıdan munzam kira bedeli istenir. Bu yöntemin nihai amacı leasing firmalarını enflasyonist ortamda yaşanabilecek değer kayıplarına karşı korumaktır.

Döner-Devresel Leasing: Leasing akdi vadesinin leasing konusu emtianın teknolojik yaşam süresinin daha uzun olması sebebi ile emtianın daha önceden belirlenmiş bir zaman dilimini müteakiben değiştirilmesini konu alan leasing türü döner leasingdir. Devresel leasing'de malın değiştirilmesi gibi bir uygulama söz konusu

değildir. Kiraya konu mal leasing akdi süresince kiracı tarafından kullanılmakta olup herhangi bir değişime gidilmemektedir.

Trampa Leasing: Swap leasing olarak da isimlendirilir. Bu leasing yöntemi kiracıyı leasinge konu malların bakım-onarım masraflarından ve olası zaman kayıplarından korumayı amaçlar. İlgili malların yıpranmalarına istinaden değişimlerinin gerçekleştirilebilmesine imkan tanır.

Geniş Kapsamlı Leasing: Bu leasing türünde mal herhangi bir kıstasa dahil değildir yani spesifik bir mal için sözleşme yapılmamaktadır. Özellikle bir malı konu alan sözleşme yerine tamamıyla çerçeve hükümleri içeren genel bir sözleşme düzenlenir. Anlaşma kapsamında leasing şirketi kiracıya belirli bedele kadar seçenekler sunar ve kiracı malı seçerken esneklik.

Deneme Süresi Leasing'i: Leasing sözleşmesi düzenlenirken kiracı tarafa altı ay ila on iki ay arasında deneme vadesi verilir. Böylelikle kiracı maldan sağlayacağı faydayı gözlemleme şansı edinir. Doğru malı seçtiğine ikna olan kiracı sözleşmeyi sürdürme kararı verebileceği gibi işlerliğinden memnun kalmayan kiracı da bu deneme süresi içerisinde sözleşmeye son verebilir.

İş ortaklığı Leasing: Mal fiyatının yüksek olması yahut da malın firmanın ihtiyaç duyduğu kapasiteden fazla olması halinde, malın birden fazla kiracı tarafından kiralanmasına imkan sağlayan leasing yöntemidir.

Yurtiçi Leasing: Malların ülke sınırları dâhilinden yahut ülke sınırları dışından temin edilmesinin göz ardı edilerek ülke sınırları içerisindeki kiracıya kiralanmasını konu alan leasing yöntemidir. Malın nereden alındığı önemli değildir ancak kiracı ve leasing firmasının aynı ülke sınırları içerisinde olması oldukça önemli bir husustur.²³⁵

²³⁵ H. Ali AKÇA, "Finansal Kiralama ve Türkiye'de Gelişimi", **HDTM Dergisi**, Ocak 1991, No.1, s.3.

Leasing Mekanizmasının İşleyişi

Leasing sürecini dokuz basamakta izlemek mümkündür.

1. Basamak: Leasing kontratına konu olacak mal kiracı tarafından belirlenir ve üretici ile malın bedeli ve teslim şartlarını konu alan bir ön sözleşme düzenlenir.

2. Basamak: Bu basamağa ulaşıldığında finansmana ihtiyaç duyan bir projenin varlığından söz etmek mümkündür. Yatırımcı şirket gerekli evrakları ve doneleri toplayarak bir leasing firmasına başvuruda bulunur.

3. Basamak: Belge ve bilgileri edinen leasing firması işleme ilişkin finansal analizleri gerçekleştirir. Analiz neticesinde ise yatırımcı şirkete bir öneri de bulunur. Bu öneri bir teklif niteliğindedir.

4. Basamak: Leasing firması ihtiyaç duyması halinde yatırımcıdan bazı teminatlar isteyebilir.

5. Basamak: Gerekli teminatların tamamlanması ve koşullar konusunda uzlaşılmasını müteakiben leasing firması ve yatırımcı arasında bir leasing akdi düzenlenir. Bu akit noter huzurunda onaylanarak taraflarca imzalanır. Teşvik kapsamında bir işlem gerçekleştirilecekse imzalanmış leasing akdi ile birlikte Hazine Müsteşarlığı'na başvuruda bulunulur ve leasing firmasına ilgili teşvik belgesinin devri sağlanır.

6. Basamak: Leasinge konu emtianın bedeli leasing firması tarafından üreticiye ifa edilir.

7. Basamak: Leasing işlemine konu mallar işleme kiracı olan tarafa devredilir.

8. Basamak: Tamamen leasing sözleşmesine bağlı kalmak koşulu ile kira bedelleri kiracı tarafından leasing firmasına ifa edilir. Bu ifa karşılığında da konu malları kullanım hakkını edinir.

9. Basamak: Leasing akdinde belirtilen sürenin son bulması durumunda üç farklı yol izlenebilir. Bunlardan ilki leasinge konu malların kiracı tarafça sözleşme

kurulum aşamasında belirlenen daha cüzi bir bedel ile satın alınmasıdır. İkinci yöntem ise ilgili sözleşmenin daha cüzi bir kira bedeli karşılığında sürdürülmesidir. Son yöntem ise kiracı tarafça kira karşılığı kullanılan malların leasing firmasına iadesinin gerçekleştirilmesidir.²³⁶

2.1.2.3.2. Factoring-Alacak Hakkının Devri

Factoring kelimesinin etimolojisi irdelendiğinde Latince 'de başkası hesabına hareket eden kişi anlamına gelen faktör kelimesinden türediği gözlemlenmektedir. Factoring birden farklı alanı kapsayan bir işlemdir. Ekonomi, iletme, hukuk gibi alanları bünyesinde barındıran factoring dış ticarete dair bir finansman tekniğidir. Factoring firmalara fon yaratmak gayesi ile kısa vadeli tüketim mallarının satılması aşamasında alacak hakkını özel bir finansman kurumuna devretmektir.²³⁷ Bir başka şekilde tanımlamak gerekirse factoring şirketlerin kredili satışları neticesinde vuku bulan alacak haklarını özel finansman kurumlarına devretmesidir. Bu finansman kurumlarından en aşina olunan kurumlar da bankalardır. Aslında burada ülke dışında yaptığı satışa istinaden alacak hakkı eden şirket belirli bir iskonto mukabilinde alacak hakkını faktör adlı kuruluşa devreder. Bu devir geri dönülmez bir taahhüttür.²³⁸

Factoring kısa vadeli alacakların devrine dayanan bir yöntemdir. Bahsi geçen alacak hakkı devri kapsamında şirketleri finanse etme taahhüdünde bulunulur. Bir nevi tahsilat hizmeti verilir ve bu hizmet bir garanti çerçevesinde gerçekleşir. Nakit akışının gücü bir firmanın aynı zamanda mali gücünü de ortaya koyar. Bu bağlamda factoring şirketlere sermaye sağlamak sureti ile nakit akışını hızlandırır. Hammadde alımından, üretim bandının işlerliğine ve hatta satış için gerekli faaliyetlerin sürdürülmesine kadar pek çok alana da firmaya destek olur. Tüm bunların yanında şirketleri dış borçlanmadan kurtaran, kendi sermayesini nakde çevirmeye imkân veren bir yöntem olarak da değerlendirilebilir.²³⁹

Factoring hizmeti faktör firması ve ihracatçı firma arasında düzenlenen bir akde dayanır. İthalatçıdan doğmuş yahut da doğacak bir alacağını kati suretle faktör

²³⁶ VURAL, **a.g.m.**, s.12 .

²³⁷ Haluk ERDEMOL, **Factoring ve Forfaiting Uygulamaları**, İstanbul: Akbank Ekonomi Yayınları, 1992, s.11.

²³⁸ Halil SEYİDOĞLU, **Uluslararası Finans**, Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2003, s.434.

²³⁹ KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.92.

kuruma satan ihracatçı bir nevi tahsilat riskini de devretmiş olur. Faktör firmalar ihracatçı ile faktöring sözleşmesi düzenlerken ithalatçının kredibilitesini de değerlendirirler. Faktöring hem iç ticarete hem de dış ticarete kullanılabilen bir finansman yöntemidir. Faktöring işlemini detaylandırmak için faktöring taraf olan kişi ve kurumları da tanımakta fayda olacaktır. Bu bağlamda yurtiçi faktöring işleminde üç esas taraftan bahsetmek gerekir. Bunlar alacaklı konumdaki satıcı işletme, satıcının alacak hakkını devrettiği faktör taraf yani factoring kurumu ve borçlu işletmedir. Dış ticarete konu bir faktöring işleminde ise dört taraf söz konusudur. Bunlar alacaklı konumdaki işletme, alacakları devralan factoring kurumu, borçlu işletme ve borçlunun ülkesinde işlemlere muhabirlik edecek banka yahut kurum.²⁴⁰

Factoring Türleri:

Örtülü Factoring: Alacak hakkının faktöring şirketine devri gerçekleştirilir ancak bu devrin borçluya bildiri yapılmaz. Faktöring şirketi yeni alacaklı olarak borçlu tarafa ihtarda bulunma hakkından ve kendisine temlik edilen alacağın bizatihi olarak tahsil imkânından da men edilir. Faktör yalnızca kendisine alacak hakkını devreden müşterisi kanalı ile borçluya ihtar gönderebilir. Faktöring şirketine dolaylı tahsilat hakkı veren bu yöntem alacak hakkını devreden müşteriye de kendisine yapılan ödemeleri gecikmeksizin faktöring firmasına iletme sorumluluğu yükler.²⁴¹

Rüculü Factoring: Bu türde şirketlerin yalnızca tahsilat ve finansman taleplerinin giderilmesi esas alınır. Bir başka ifade ile alıcının riski faktör firmaca yüklenilmez. Satıcı taraf kredili satışından vuku bulan alacak hakkını rücu etme esasına dayanmak sureti ile temlik eder ve bahsi geçen alacak mukabilinde belli bir oranı nakit olarak tahsil eder. Faktöring şirketi tahsilat muamelelerini gerçekleştirir fakat tahsilatı imkânsız hale gelen alacaklar için satıcıya rücu hakkı bakidir.²⁴²

Fatura İskontosu: Fatura iskontosu türü sırdaş factoring işlemi olarak da bilinir. Satıştan kaynaklı kredi ihtiyaçlarını gidermek isteyen ancak yönetsel hizmetli

²⁴⁰ Yusuf BAYRAKTUTAN, "Factoring ve Forfaiting", A.Ü. İİBF Dergisi, Cilt.9 Sayı.3-4, 1992, s.167.

²⁴¹ M. Vefa TOROSLU, **Factoring İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Beta Yayınları, 1999, s.32.

²⁴² KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.93.

rizikoya karşı korunmaya ihtiyaç duymayan satıcılara faktör şirketlerce sağlanan bir finansman türüdür.

Toptan Factoring: Çok sayıda küçük hacimli müşteriye hizmet veren satıcının tüm satışlarından edindiği cirosunun tamamını külliyen esası ile faktör firmaya temlik etmesi işlemidir.

Acenta Factoringi: Acenta factoring finansman türü borcun ifa edilmemesi riske karşı geliştirilmiş bir araçtır. Satıcı taraf, factorun adına kabil ada sahip bir firma belirler. Bu firmanın sahibi de nihayetinde factordur. Borçlar bu firmaya devredilir. Bahsi geçen firma factor namına ve hatta factorun acentası olma sıfatı ile işlemleri gerçekleştirir. Tahsilatın takibini yapmak da bu firmanın yükümlülükleri arasındadır.

İhbarsız Factoring: Borcun factore temlik esnasında, borçlu tarafa ihbarda bulunulmaz. Satıcı factorun casusu gibi pozisyon alır. Bu ihbar noksanlığından mütevellit factor borcun ifa edilmemesi riski hususunda tam sorumluluk almaz. Ancak kısmi yükümlülükleri mevcuttur. İhbarsız factoring işlemi, açıklanmayan factoring ismi ile de bilinir.

Bildirimsiz Factoring: Bildirimsiz factoringde alıcı tarafa herhangi bir ihbar yapılmaz. Satıcı taraf kredili satışını sıcak paraya dönüştürmekte iken alıcı taraf da riskini factor kuruluşa temlik etmektedir. Dikkat edilmesi gereken husus ise alıcı tarafın kredili satıştan doğan alacağının tahsilat vadesinde, tahsilat işleminin takibini kendi sorumluluğunda yürütüyor olmasıdır.

Toplu İskonto: Toplu iskonto, nakde ihtiyacı olan firmanın o esnada sahip olduğu kısa vadeli alacaklarının factor şirketçe satın alınmasıdır. Burada factor firmanın tek yükümlülüğü finansman sağlamaktır.

Factoring İşlemlerinin İşleyiş Mekanizması: Factoring işlemlerinin işleyiş mekanizması on adımdan oluşmaktadır ve factoringin uluslararası factoring yahut da yurtiçi factoring olmasına göre bazı nüanssal farklılıklar göstermektedir. Uluslararası factoring de alıcı taraf, factoring işletmesi ve satıcı taraf birbirinden farklı ülke sınırları içerisinde faaliyet göstermektedir. Yurtiçi factoring yahut uluslararası factoring

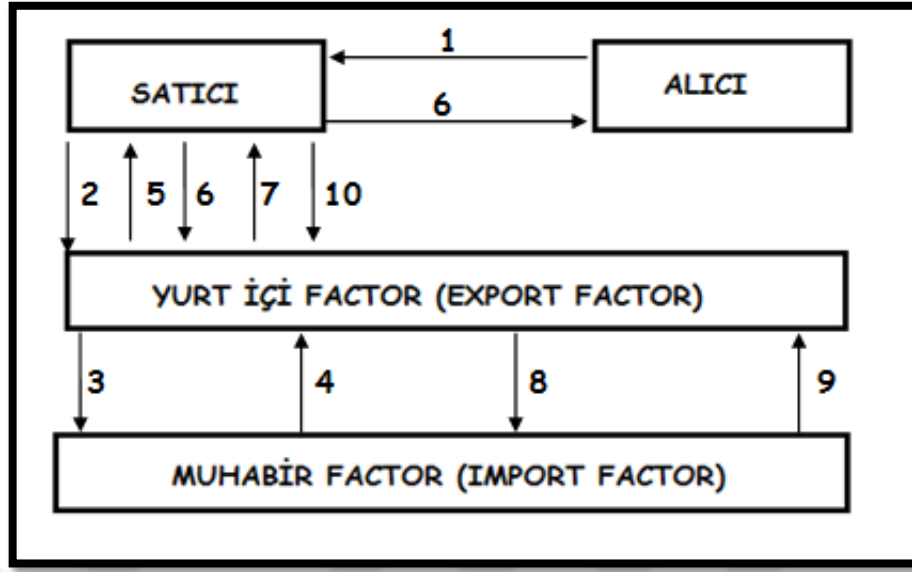
işlemlerinde satıcı taraf açısından pek bir farklılık mevcut değildir. Tahsilatın gerçekleştirilmesi, riskin üstlenilmesi ve hatta finansman gerçekleştirilmesi safhalarında hem yurtiçi de hem de uluslararası factoring işlemlerinde satıcının muhatabı kendisi ile aynı memlekette hizmet veren factor şirkettir. Ancak factor şirket için aynı durumdan bahsetmek doğru değildir. Bir başka ifade ile uluslararası factoring işleminde satıcı ile aynı ülke sınırları içerisinde faaliyet gösteren factor şirket, kendisinden farklı bir ülkede yer alan alacakları tahsil etmekle yükümlüdür. Bu nedenle ilgili gayr ülkede tahsilat işlemlerini yürütecek bir muhabir factor işletme ile ilişki kurmak zorundadır. Uluslararası ve yurtiçi factoring işlemlerinin işleyiş mekanizmaları birbirlerinden farklıdır.²⁴³ Ancak daha önceki safhalarda da bahsedildiği üzere uluslararası factoring işlemlerinde işleme muhatap taraflar yurtiçi factoring işlemine muhatap taraflardan farklıdır. Alıcı, satıcı ve factoring şirketi iki factoring türü için de aynı iken uluslararası factoring işleminde bir de muhabir factoring şirketi görev almaktadır.²⁴⁴ Yurtdışı factoring işlemlerinde borçların temlik edilmesi hususunda kati hüküm belirtecek taraf ithalatçının ülkesinde hizmet veren muhabir factor işletmedir.²⁴⁵

Bu çalışmada uluslararası factoringin bahsi geçen dört tarafın koordine bir şekilde bir araya gelmesi ile oluşturdukları işleyiş mekanizması anlatılmaktadır.

²⁴³ İTO, **Sorularla Factoring**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No.1998-67, 1998, s.22.

²⁴⁴ Berna KOCAMAN, **Finansal Açından Faktoring**, Ankara: Atilla Kitabevi, 1992, s.2.

²⁴⁵ SEYİDOĞLU, **Uluslararası Finans**, 2003, s.435.

Şekil 4: Factoring İşlemlerinin İşleyiş Mekanizması

Kaynak: İktisadi Araştırmalar Vakfı, “Türkiye’de Faktoring: Esaslar ve Uygulama III: Seminer Açılış ve Tebliğler”, **Türkiye’de Faktoring Semineri, 1996**, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, 1996, s.92.

1. Basamak: Alıcı taraf olan ithalatçı satıcı taraf olan ihracatçı ile görüşerek gereksinim duyduğu malların siparişini emrini verir.

2. Basamak: İhracatçı taraf, ithalatçıya dair edindiği bütün verileri ve satışa dair belgeleri kendi ülkesinde bulunan factor işletme ile paylaşır.

3. Basamak: İhracatçının ülkesinde konumlanan faktör işletme, ithalatçının ülkesinde yer alan muhabir faktör işletmeye edindiği tüm bilgileri iletir. Bu bilgi paylaşımı nihayetinde de ithalatçı hakkında limit oluşturulmasını talep eder. Muhabir faktör işletmesi ithalatçının durumunu inceler ve kredilendirilmesini uygun bulması halinde talep edilen limit tahsisini gerçekleştirir.

4. Basamak: Limit tahsisini onaylayan muhabir faktör işletme, ithalatçıya dair oluşturduğu bu limit tahsis bildirimini ihracatçının ülkesinde bulunan faktör işletmeye bildirir.

5. Basamak: İhracatçının ülkesinde konumlanan factor işletme, ithalatçı firma ile ilgili edindiği bilgileri ve muhabir factor işletme nezdinde oluşturulan limit tahsisini

ihracatçı firmaya ihbar eder. İhracatçının sıcak paraya ihtiyaç duyması halinde kendi ülkesinde konumlanan factor işletmeden ön ödeme alabilir.

6. Basamak: Bu adımda ihracatçı imzalanan sözleşme akdine ve diğer elzem evraklara istinaden ihracatını gerçekleştirir. Kendisine temlik gerçekleştirilen ticari fatura ve diğer ihracat evraklarını ithalatçıya ibraz eder. Eş zamanlı olarak da bu belgelerin birer nüshalarını da kendi ülkesinde bulunan factoring şirketine sunar.

7. Basamak: Sözleşme akdine bağlı kalmak koşulu ile ihracatçı ülkesindeki factoring şirketi ön ödemeyi ihracatçı hesabına gerçekleştirir.

8. Basamak: İhracatçının ülkesinde yer alan factoring firması temlik edilmiş ticari fatura ile diğer evrakları muhabir factoring firmasına iletir.

9. Basamak: Muhabir factoring işletmesi vadesi gelen ödemenin tahsilatını sağlar. Kendisine ait ödentileri bu bedelden karşılayarak kalan bedeli ihracatçının ülkesinde konumlanan factoring işletmesine havale eder.

10. Basamak: İhracatçının ülkesinde yer alan factoring işletmesi kendisine havale edilen tutar üzerinden ön ödeme yapılan bedeli ve kendi aracılığına dair oluşan komisyon, masraf ve faizi hesaplayarak mahsup eder. Kalan bedel ise ihracatçıya ödenir.²⁴⁶

2.1.2.3.3. Forfaiting – Alacak Hakkının Satışı

İhracatçının vadeli bir ödeme planı ile ödenmesine kanaat getirilmiş mal ya da hizmet satışı neticesinde vuku bulan kambiyo senedi, garanti taahhüt mektubu ya da alacağın temlikine müsaade eden herhangi bir araç yardımıyla belgelenmiş olan alacağının forfaiter olarak isimlendirilen tarafça satın alınması işlemi forfaiting olarak tanımlanmaktadır. Forfaiter olan taraf çoğunlukla bir banka veya bu hususta uzmanlaşmış bir finans kuruluşudur. Bu işlem muhteviyatı bakımından bir iskonto işlemidir. Ancak sade bir kambiyo senedi iskonto işleminden önemli ve farklı tarafları mevcuttur. Bir başka ifade ile kambiyo aval senedi sahibi bir ihracatçının bankaya

²⁴⁶ İktisadi Araştırmalar Vakfı, “Türkiye’de Faktoring: Esaslar ve Uygulama III: Seminer Açılış ve Tebliğler”, **Türkiye’de Faktoring Semineri**, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, 1996, s.91.

başvurarak iskonto talep etmesi nihayetinde gerçekleştirilen işlem forfaiting olarak değerlendirilemez. Asıl manada forfaiting işleminde ihraç edilecek mal ya da hizmet proje faslında iken ihracatçının talebi üzerine forfaiter tarafından işleme dair iskonto taahhüdü verilir. Mallarını dış ticarete konu eden ihracatçı, ithalatçı ülkece gönderilecek kambiyo senedinin iskonto edileceği garantisidir.²⁴⁷

Forfaiting 3 ay ila 10 yıl arasında vuku bulmak ile birlikte orta ve uzun vadeli dış ticaret işlemleri finansman yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Genellikle yatırım mallarına dayalı gerçekleştirilen uluslararası ticareti finanse etmek için kullanılır. Fakat zaman zaman nakde ihtiyaç duyan tüketim mallarını dış ticarete konu eden işletmelerin de forfaitingi tercih ettiği gözlemlenmektedir.²⁴⁸

Forfaiting işlemlerinde dört taraftan bahsetmek mümkündür. Bu taraflar ise şu şekil de açıklanabilir:

- *İhracatçı*: İhracatçı belirli bir vadede ödeme taahhüdüne dayanarak malın satımını gerçekleştiren taraftır. Forfaiting işleminde alacaklı olarak pozisyon alır. Forfaitist olarak da isimlendirilir.
- *İthalatçı*: Belirli bir vadede ödeme taahhüdünde bulunarak malı satın alan taraf ithalatçıdır. Forfaiting işleminde borçlu olarak pozisyon alır.
- *Garantör Banka*: Vadeli alım satıma istinaden düzenlenen kambiyo senedinin ödeneceğine dair taahhütte bulunan taraftır.
- *Forfaiting İşletmesi*: Vadeli alım satıma istinaden düzenlenen kambiyo senetlerini satın almak sureti ile alacaklı taraf olan ihracatçıyı finanse eden şirkettir.²⁴⁹

2.2. Dış Ticarete Bankacılık Sektörünün Rolü

İkinci Dünya Savaşı sonrasında birçok alanda dünyanın sanıldığı kadar büyük olmadığı kanaatine varılmıştır. Bunlardan en belirgin olan alan ise ekonomi alanıdır. Bir

²⁴⁷ Zekai ÖZDEMİR, “Dış Ticaret Finansman Tekniklerinden Faktoring ve Forfaiting İşlemleri”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2005, 2(10), 194-224.

²⁴⁸ KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.93.

²⁴⁹ Nuray KONDAK, **İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları -Alternatif Finansman Teknikleri**. İstanbul: Der Yayınları, 2002, s.153.

başka ifade ile ekonomi dünyası daha küresel bir hal almıştır. Ülkelerin birbirleri ile etkileşim içerisinde olduğu bir ekonomi dünyasında, bankacılık sektörü de şüphesiz ki uluslararası bankacılık hizmetleri alanında çeşitli gelişmeler kaydetmiştir. Ülkelerin birbiri ile alışveriş etme isteğinin dışında, daha mikro düzeyde bakıldığında birçok farklı sektörün hâkim şirketlerinin de çok uluslu faaliyet gösterme eğiliminde artış gözlemlendiği kaydedilmiştir. Bu faaliyet çeşitlerinin artış yönlü ivmelenmesi, beraberinde bankacılık sektöründeki hizmet çeşitliliğinin artışı da tetiklemiştir. Aslında çok uluslu faaliyet gösteren şirketlerin yarattığı ekonomik hareketin artışı, bankacılık sektörünün dış ticaret işlemleri üzerindeki hacmini arttırmıştır.²⁵⁰

Dış ticaretin mümkün olduğu bir ekonomik dünya olağan şartlar altında değerlendirildiğinde, bankaların aracılık etmediği bir konjonktür düşünülemez. Bu alanda geçmişten beri bankalar dış ticarete finansman sağlamak yahut da akreditif açmak gibi çeşitli kalemlerde incelenebilecek hizmetler vermişlerdir. Küreselleşen dünya çerçevesinde ise bankaların verdikleri hizmet kalemleri de oldukça çeşitlenerek artmıştır. Küreselleşme ile ortaya çıkan bankacılık hizmet kalemlerine örnek vermek gerekirse bunlar uluslararası leasing, ekonomik ve siyasal risk sigortası ya da hükümet destekli kaynaklarından finansman olabilir.²⁵¹

Enternasyonal bankacılık, sunulan hizmet türlerine istinaden değişik biçimlerde tanımlanabilir. Ticari bankacılık hizmetlerinde, bankanın müşterisinin farklı bir ülkede bulunması halinde sunulacak bankacılık hizmetleri ya ilgili bankanın merkez ofisi tarafından yahut da kendisinden farklı kurumlarca gerçekleştirilir. Böylelikle bankacılık işlemleri uluslararası hususiyet kazanmış olur.²⁵²

Enternasyonal banka, çokuluslu banka (multinational bank), uluslarüstü banka (transnational-supranational bank), yabancı banka (foreign bank) ve uluslararası banka (international bank) terimleri birbirlerinden farksız anlamlara haiz olup, akademide oldukça yaygın bir biçimde birbirlerinin ikamesi olarak kullanılmaktadır.

²⁵⁰ Alptekin GÜNEY, **Banka İşlemleri**, İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2008, s.123.

²⁵¹ Halil SEYDİOĞLU, **Uluslararası Finans**, 3. Baskı. İstanbul: Güzem Yayınlar, 2001, s.360.

²⁵² İlker PARASIZ, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 8. Baskı. Bursa: Ezgi Kitapevi, 2005, s.658.

Uluslararası bankacılık tanımları farklı kaynaklar üzerinde araştırıldığında ortak bir paydada buluşmaktadır ki bu payda bu kuruluşun en az iki farklı ülkede faaliyet gösterdiğiidir. Bir başka ifade ile uluslararası banka en az iki farklı ülkenin hukuksal düzenlemesine uymakla yükümlüdür. Bu ortak payda temel alındığında aslında en geniş kapsamlı uluslararası bankacılık tanımına varılmış olur. Ancak bu geniş tanımda bankanın hizmet sağladığı iktisadi faaliyete dair herhangi bir kıstas getirilmemiştir. Oysa dar anlamda kullanılan uluslararası bankacılık tanımında ise ilgili bankanın küresel çapta hizmet sunması beklenir ve sunduğu bu hizmet basit ticari faaliyetleri finanse etmekle sınırlı kalmayıp, tacir bankacılık, finansal kiralama, factoring, forfaiting ve hatta danışmanlık gibi çeşitli hizmetleri ve yeni mali metotların bütününe kapsamalıdır. Bu dar tanım referans olarak alındığında birkaç ülkede şube yahut temsilcilik kurmak sureti ile hizmet veren bir banka çokuluslu bir banka olarak değerlendirilmeyecektir. Çokuluslu olabilmesini teminen bir bankanın küresel ölçüde kıymeti olan fon arz edicileri ile talepkârlarını buluşturması ve tarafların risk, faiz vade gibi değişik hususlardaki yeğleme ve isteklerini mevzun hale getirmesi gerekmektedir. Ancak ne yazık ki bu dar tanımın dikkate alınması durumunda, hali hazırda bulunan enternasyonal bankaların oldukça az bir miktarı bu tanım dâhilinde kalacaktır. Örneğin, dünyanın yegane bankalarından biri olarak bilinen ABDA kökenli Morgan Bank, Amerika Birleşik Devletleri haricinde Londra, Tokyo, Hong Kong gibi dünyaca bilinen ekonomi merkezleri dışında şube ağı vasıtasıyla yapılanmıştır. Bu dar tanım nedeniyle, yaygın şube ağı olmasına rağmen uluslararası banka kapsamına girmemektedir.

Sonuç olarak uluslararası banka, kendi ülkesinde mevduat toplayabilen, kredi verebilen, bu hizmetlerin icap ettiği diğer faaliyetleri de uygulayabilen ve şube ağı vasıtası ile bu hizmetleri en az bir ülkede daha sunan banka olarak tanımlanabilir.²⁵³

2.3. Dış Ticarete Bankacılık Sektörünün Hizmet Kanalları

Uluslararası platformda hizmet verme gayesi olan bir bankanın merkez ofisi içerisinde dış ticaret ile ilgilenen bir hizmet birimi kurarak yapılanması beklenir. Kurulacak bu hizmet biriminin büyüklüğü standart bir şarta bağlanmadığı gibi bankanın

²⁵³ Tamer AKSOY, *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık*, İstanbul: SPK, 1998, s.22.

iş hacmini karşılayabilecek yapıda olması gerekmektedir. Bu hizmet birimi gelen talepleri karşılayacak şekilde şekillenmeli, ihtiyaç duyulması halinde de merkez ofisten ayrı yeni bir hizmet servisi kurmayı tercih etmelidir.²⁵⁴

2.3.1. Temsilcilikler

Uluslararası bankacılık alanında faaliyet göstermek gayesi güden bankalar gayr bir ülkede iş yapan müşterileri için o ülkede temsilcilik yazıhaneleri oluştururlar. Bu yazıhanelerde kendi kadrolarında hizmet veren çalışanları aracılığı ile hizmet verirler. Temsilcilikler yurtdışı şubeler gibi mevduat toplamadığı gibi kredilendirme işlemlerine aracılık etmez ve hatta akreditif açmazlar. Bu sebepten mütevellit de yurtdışı şubeler gibi değerlendirilmezler. Temsilciliklerin esas görevi müşterilerine buldukları ülke hakkında bilgi vermek, tavsiyelerde bulunmak ve o ülkedeki muameleleri sürdürmek ve şüphesiz ki esas ülkenin menfaatleri hakkında bölgesel işadamlarına bilgi vermektir. Temsilciliklerin Bankacılık hizmetleri verme hakkından yoksun olmalarından sebep sınırlı hizmet kabiliyetleri vardır.²⁵⁵

2.3.2. Şubeler

Şubeler, bankanın hukuki ve finansal bakımdan ayrılmaz bir parçasıdır. Şubelerin ferdi kuruluş protokolü, yönetim kurulu, hissedarları veya öz varlığı mevcut değildir. Hesaplarını ve defterlerini ana bankadan ayrı kaydetmesine rağmen borç-alacak kayıtları faaliyet gösterdiği ana bankaya dâhildir. Uluslararası faaliyet gösteren bankanın yurtdışında açtığı şubeler iki farklı bankacılık regülasyonuna da uyumlu biçimde çalışırlar. Bu iki farklı ülkeden kaynaklanan farklı kurallar bütünü bu anlamda ilgili şubeye çeşitli sınırlamalar da getirir. Nihai hedefi müşterileri kredilendirmek olan bu şubelerin çeşitli bankacılık hizmeti sunulması konusunda da desteklenmektedir. Krediler merkez bankanın likidite volümünü direkt olarak etkiler. Yine bu bağlamda şubelerce toplanan mevduatlar da merkez bankanın garantörlüğünde muhafaza edilir.

Son dönemlerde çokuluslu bankacılık alanında yaşanan olumlu devinimler neticesinde yurtdışı banka şube sayısında artış yönlü eğilim gözlemlenmektedir. Çünkü

²⁵⁴ PARASIZ, a.g.e., s.660.

²⁵⁵ GÜNEY, a.g.e., s.128.

dış ticarete girişen müşterisine istediği hizmeti arz edemeyen banka, iç pazar müşterisini de elinde tutmak konusunda zorlanmaktadır.²⁵⁶

2.3.3. Muhabir Bankalar

Dış ticaretin finanse edilmesi ve ülkelerarası finansal muameleler konusunda ihtisas edinen büyük bankalar muhabirlik hizmeti vermek konusunda da oldukça tercih edilen türlerdendir. Birbirinden farklı ülkelerde faaliyette bulunan ve işteş bir biçimde birbirlerinin hizmetlerini sürdürmek üzere aralarında anlaşma düzenleyen bankalar muhabir bankalar olarak isimlendirilmektedir. Uluslararası ticaretten doğan tahsilatların sağlanması gibi birçok alanda hizmet vermeleri mümkündür. Muhabir banka, bir bankanın merkez ofisi olarak düşünülmemelidir. Zaman zaman enternasyonal bir bankanın yabancı bir ülkede faaliyet gösteren bir şubesi de pek tabii kendisine ve başka bir bankaya muhabirlik hizmetinde bulunabilir. Birbirinden tamamen farklı bankaların da birbirine muhabirlik hizmeti sunmaları olağandır. Muhabir bankaların birbirleri nezdinde borç ve alacak kaydına müsaade eden hesapları bulunur.²⁵⁷

2.3.4. Konsorsiyum Bankaları

Konsorsiyum şirket ortaklığı demektir. Birden fazla bankanın bir araya gelmesi sureti ile oluşturulan, ortaklığın saptadığı kapsamda faaliyet gösteren, herhangi bir merkez bankasına bağlı bulunmayarak bağımsız hizmet veren birlikteliklerin oluşturduğu şirketler konsorsiyum bankalar olarak tanımlanmaktadır. Konsorsiyum bankalar kendisini oluşturan bankalardan ayrı bir hukuki kişiliğe sahiptir. Sürekliliği ise yine kendisini oluşturan bankalardan bağımsızdır. Konsorsiyumlar mevduat biriktirme yetilerinden men edilmişlerdir.²⁵⁸

2.3.5. Bağlı Bankalar

Bağlı bankalar bir diğer ismi ile bağımlı bankalar olarak bilinmektedir. İsmine konu olan 'bağlı' olma eylemindedir. Bir başka deyişle bağlı bankalar bir yabancı

²⁵⁶ PARASIZ, a.g.e., s.661-662.

²⁵⁷ SEYİDOĞLU, *Uluslararası İktisat*, s.233.

²⁵⁸ Ali İhsan KARACAN, "Uluslararası Bankacılık Organizasyonu", *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, 1995, 8(3), s.24.

bankaya kısmi yahut tamamen bağılı olmakla birlikte şahsi namlarıyla kurulup faaliyet gösteren bankalarıdır. Bu bankaların şahsi tüzel kişilikleri olmasına rağmen belirli bir oranı ya da topyekûn mülkiyeti bahsi geçen yabancı bankadadır. Konumlandıkları ülkenin hukuki düzenine uyum sağlamakla yükümlüdürler. Müşterilerine kredi kullandırabilirler ancak bu kredi için tahsis edilecek limit sınırlıdır çünkü limit tahsisi bağılı oldukları yabancı bankadan bağımsız kendi öz varlıklarına göre saptanır. Bir bankanın yurtdışına şube açmasındansa, başka bir yabancı bankaya bağılı banka açması daha efektif sonuçlar doğuracaktır. Bir bankanın yabancı bir ülkede açtığı şubeler açıldıkları ülkede yabancı olarak addedilen müşterilere hizmet verir ve o ülkenin yerli potansiyel müşterilerine hizmet vermekte çoğu zaman başarı sağlayamaz. Ancak bir bankanın bağılı banka klasmanında hizmet veriyor olması hem yerli müşteriye hem de o ülkeye yabancı sayılacak müşteriye de kendi pazarına çekmekte başarı sağlar. Bu nedendir ki bir bankanın yabancı bir ülke pazarında bağılı banka açma girişimi, şube açma girişiminden daha muvaffak neticeler elde ediyor olmasına vesile olacaktır. Tüm bunların yanında, bazı ülke mevzuatları başka bir ülkede faaliyet gösteren bir bankanın kendi ülkesinde şube açmasına engel teşkil eder. Kendi ülke mevzuatlarına uygun ya da kendi ülkesinin vergilendirme sistemine uygun faaliyet gösteren kuruluşların oluşturulmasına müsaade eder. Bu bağlamda da bağılı banka kuruluşu, şube kuruluşundan daha kolay olacaktır.²⁵⁹

2.3.6. Kıyı Bankacılığı

Kıyı bankacılığı bu bankaların faaliyet gösterdiği alanlar, aracılık ettiği işlemler yahut da konumlandıkları yerler göz önünde bulundurularak birbirinden farklı tanımları bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda en geniş ve basit anlamda kıyı bankacılığı dıştan dışa bankacılık hizmeti olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer deyişle ülke dışından edinilen gelirlerin, ülke dışında kullanılması kıyı bankacılığının tanımını kapsamaktadır. Bu tanımları bir nebze daha genişletmek gerekirse kıyı bankalar konumlandıkları ülke yerlilerinden gelir elde edemeyen ve onlara hizmet veremeyen, salt yabancılar için hizmet vererek onların faaliyetlerinden gelir elde eden, birçok bankacılık hizmetine aracılık edebilen ve mevzuat serbestisi içerisinde faaliyet gösteren

²⁵⁹ PARASIZ, a.g.e., s.662-663.

bankalardır. Bu bankalar yabancı para birimleri ile hizmet vermek yükümlülüğündedir ancak verdikleri hizmet diğer bankalardan başkalaşmış değildir. Bankacılık metotları göz önünde bulundurulduğunda, kıyı bankacılığı bir enternasyonal bankacılık çeşididir.²⁶⁰

2.4. Dış Ticarete Bankacılık Faaliyetleri

Globalleşen dünya neticesinde yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler bankacılık sektörünü de uluslararasılaştırmıştır. Bu bağlamda da çokuluslu faaliyet gösteren bankaların sayısında da artış yönlü eğilim gözlemlenmektedir. Artan enternasyonal banka sayısı ile piyasada kol gezen rekabet ürün çeşitliliğini arttırmış ve nihayetinde bankaların faaliyet alanını genişletmiştir.

2.4.1. Fon Transferi (Funds Transfer)

Enternasyonal bankaların en kadim faaliyetlerinin başında fon transferi gelmektedir. Birbirinden farklı piyasalarda gerçekleştirilen dış ticaret işlemleri neticesinde edinilen bedelin başka bir ülkede faaliyet gösteren bir bankaya aktarılması işlemi fon transferi olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşme neticesinde dünya üzerinde sermayenin hareketliliği de artmış ve fon transferi uluslararası bankacılık sektörünün en bilinen hizmeti haline almıştır.

Dış ticarete konu faaliyetlerde bulunan işletmeler, bu faaliyetlere istinaden ödemekle yükümlü oldukları bedel ifasını bankalar aracılığı ile gerçekleştirirler. Bir nevi fonunu transfer etme gayesinde olan müşteri bankaya müracaatta bulunur ve fon transfer işleminin başlamasına vesile olur. Bankalar bu ödemelere aracılık ederken genellikle ya farklı ülkede konumlanan şubelerini ya da muhabir banka anlaşması imzaladıkları bankaları kullanırlar. Gelişen teknoloji ile birlikte banka ile sürekli iş ilişkisinde olan müşterilerin bankaya fiilen gitmesine gerek kalmadan elektronik bankacılık kanallarını kullanmak sureti ile de fon transferi başvurusunda bulunma şansları mevcuttur. Müşteri talebine istinaden alınan fon transferi başvurusu ilgili bankaca değerlendirilir. Uygun şartların oluşmasını müteakip müşterinin hesabı bankaca borçlandırılarak işlem fiilen başlamış sayılır. Müşteriden tahsil edilen bu bedel ile

²⁶⁰ Erdoğan PEKCAN, *Kıyı Bankacılığı ve Türkiye*, İstanbul: İTO Yayınları, 1994, s.23.

muhabir bankanın hesabına alacak kaydı işlenir. Alacak kaydına haiz muhabir banka kendisine iletilen alıcı bilgilerine istinaden bünyesinde muhafaza ettiği bu bedeli alacaklı tarafa iletir. Böylelikle fon transferi işlemi gerçekleştirilmiş olur.

Bankalar arası gerçekleştirilen bu fon transferi işlemi SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) sistemi ile gerçekleştirilir. Bu sistem, belirli bir kod silsilesi ile çalışmaktadır ve oldukça hızlı bir sistemdir.²⁶¹

2.4.2. Mevduat Kabulü ve Kredi Tahsis Etme

Bir bankanın faaliyet göstermekle yükümlü olduğu en klişe konulardan biri de mevduat toplamak ve kredi vermektir. Bu iki hizmet hem yerel ekonomide hizmet veren bankalar için hem de uluslararası platformda hizmet veren bankalar için oldukça önemlidir. Bu önemli konuyu dinamik bir biçimde kullanıp verimli sonuçlar elde etmek isteyen bankalar asgari maliyet ile mevduat toplamak arzusunda bulunurken yine aynı mevduatları asgari risk ile müşterilerine kredi olarak sunma arzusu içinde bulunurlar.²⁶²

Enternasyonal bankacılık alanında kredi tahsisi yalnızca müşterilere sunulan bir hizmet türü değildir. Bankaların birbirlerini kredilendirmesi ve hatta bankalar ile devletlerarası kredilendirme işlemleri de gündeme gelmektedir. Bankaların birbirlerine sundukları bu kredi hizmeti aslında müşteriye sunulan kredi hizmetinden çokta farklı değildir. Ülkesi dışından kredi almak isteyen bir banka ülkesine kıyasla daha düşük bütçe ile edindiği fonu, ülkesindeki kurumsal, ticari veya bireysel müşterilere belli bir marj ile satar. Yani yabancı bir bankadan düşük bütçe ile satın aldığı fonu, karlı bir biçimde ülkesine getirir ve kendi müşterisine fon arzı sağlar. Böylelikle belirli bir kar elde etmiş olur. Çokuluslu bankacılık sektöründe devletler yahut resmi kurumlar da bankaların ciddi finansman kaynakları arasındadır. Bankalar bu kurumları yada devletleri kredilendirmek sureti ile ödemeler dengesi açıklarının giderilmesine, uzun dönemli yatırımların finanse edilmesine, borç faizlerinin ödenmesine destek olurlar.²⁶³

²⁶¹ Salih KAYA, *Uluslararası Bankacılık Uygulamaları*, s.22.

²⁶² PARASIZ, *a.g.e.*, s.668.

²⁶³ GÜNEY, *a.g.e.*, s.125.

2.4.3. Finansal Kaynak Tahsili ve Ödenmesi

Çekler, havaleler, seyahat çekleri gibi likiditesi paraya kıyasla düşük ancak ödemedede kullanılan araçların tahsilatına aracılık etmek bankaların yükümlülükleri arasındadır. Bu finansal enstrümanların yabancı ülke parası cinsinden düzenlenmeleri ve hatta başka bir ülkede o ülkenin yerel para cinsinden tahsil edilmeleri de belli kurallar çerçevesinde mümkündür. Tahsil edilmek istenen bu çeklerin düzenleyicisi çek bedelini kendi bankasında bulunan hesabına öder. Ancak tahsilatın farklı bir ülkeden gerçekleştirilmek istenmesi neticesinde kıymetli evrak çoğunlukla hava yolu taşımacılığı ile ilgili bankaya iletilir. Çeki alan ve hesabında para bulunan banka, muhabir banka kanalı ile ödemeyi gerçekleştirir. Bu bağlamda bankalar yerel olarak verdikleri kıymetli evrak tahsilat hizmetini aslında uluslararası platformda da vermiş olur.²⁶⁴

²⁶⁴ PARASIZ, a.g.e., s.668.

III. BÖLÜM

DIŞ TİCARETİN TARİHSEL GELİŞİMİ: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DIŞ TİCARET VE MEVZUATINA GENEL BİR BAKIŞ

3.1. Dünya ve Türkiye Perspektifinde Dış Ticarete Tarihsel Bir Bakış

Dış ticaret, uluslararası iletişim ve etkileşimin yadsınamaz tesirleri ile birlikte bilinmeyen kültürleri tanıma ve ihtiyaçların giderilmesi arzusunun nihayetinde pek çok medeniyetin gözbebeği bir konu olmuştur. Bahsi geçen medeniyetler silsilesini düşünürken tarihin derinliklerine kadar inmek mümkündür; kabile devletlerinden başlayarak imparatorlukları ve hatta ulus devletleri de kapsayan bir medeniyetler zincirinden bahsetmek de yerinde bir adım olacaktır. Bilgilenmek ve yeni değerleri bulmak gayesi ile kısıtlı bir bilimsel merakın çıktısı olan keşfetmek arzusu ile bulunan değerlerin, zaman içerisinde yadsınamayacak düzeyde sağladığı ekonomik faydaların da farkına varılınca; bu değişimlere uygun global rejimler kurulmuştur. Bu rejimler aslında dış ticaretin de gün yüzüne çıktığı noktanın ta kendisidir.

3.1.1. Dünya’da Dış Ticarete Tarihsel Açından Genel Bir Bakış

Dünya tarihi açısından bakıldığında dış ticaret birbirinden farklı lokasyonlarda farklı kültürler arasında gerçekleştirilmiş olsa dahi bilinen en eski ve nizami kullanılan enternasyonal ticaret yolları; İpek Yolu (*Silk Road/Silk Route*), Kral Yolu (*Royal Road/Persian Roayl Road*) ve Baharat Yolu’ dur (*Spice Route*). Teknolojik gelişimler neticesinde dış ticaret işlemlerine ilişkin işlerliğini koruyamayan bu uluslararası ticaret yolları tarihi ve turistik açıdan oldukça kıymetlidir.

Bahsi geçen bu önemli üç dış ticaret yolunu bahis dışı bırakırsak 16. yüzyıl öncesinde dünyanın kapalı tarım ekonomisine dayalı, yalnızca şehirlerarasında ticaretin gerçekleştirildiği feodal bir yapıda olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda ciddi kayıt altına alınması beklenen bir uluslararası ticaret olayı gerçekleşmemiştir. 16. yüzyıl ile

birlikte Merkantilist dönem başlamıştır ki bu dönem 18. yüzyıl başlarında yaşanan Sanayi Devrimi'ne kadar devam etmiştir. Merkantilizm aslında bir tür ekonomi politikası tedbirler bütünüdür. Bu politikada esas olan devletin refahını arttırmak yani devleti zenginleştirmektir. Devleti zengin ve kudretli kılmanın esas yolu ise değeli madenlerin ülke sınırlarına sokulması ve ülkede mevcut değerli maden hacminin artırılmasıdır. İhracat hacminin artırılması neticesinde ihracat fazlasının gerçekleştirilmesi ve böylelikle yerli parayı dünya paraları karşısında iktidar sahibi kılmak ülkedeki değerli maden hacmini arttırmanın yegâne yolu olarak düşünülmektedir. Bir başka ifade ile imalat tüketimden, ihracatın da ithalattan fazla olması hedeflenmiştir. Merkantilistler denizcilik alanında uzmanlaşmışlardır ki bunun esas amacı deniz aşırı yerlere ulaşarak ihracat gerçekleştirmektir. Amerika ve Ümit Burnu gibi coğrafi kesiflerin de yaşanması ile birlikte bu döneme ait ticari rotalar değişikliğe uğramıştır. 18. Yüzyıl başlarında yaşanan Sanayi Devrimi beraberinde reformsal değişimler de getirmiştir. Buhar gücü üretimde ve ulaşımda kullanılmaya başlanmış, el tezgahları yerini kitlesel üretim bantlarına bırakmış, büyük fabrika şehirleri oluşturulmaya başlanmıştır. Merkantilist dönem sonlanırken, Klasik Liberal Kapitalist dönem başlamıştır. Bu dönem ile birlikte işçi ve sanayici gibi toplumsal sınıflar belirmiştir. Ekonomik konjonktürde üretime dair sorunlar asgari düzeye inmiş ancak üretilen malların satılacağı konusunda ciddi pazar arayışlarına geçilmiştir. Dış ticaretin gelişmeye başladığı nokta olarak referans alabileceğimiz yeni pazarların bulunması hususu, aslında bir çeşit düzenli ödeme yöntemlerinin geliştirilmesine de gereksinim duyulduğunu gün yüzüne çıkartmıştır. Uluslararası ödeme yöntemleri kapsamında sanayi devriminin peşi sıra dünya ekonomisi beş farklı dönemde gelişimine devam etmiştir.²⁶⁵

3.1.1.1. Altın Para Dönemi (1870-1930)

1819 senesinde yürürlüğe giren 'Geri Alma Kanunu' ile birlikte İngiliz Parlamentosu tarafından ulusal ödeme sistemi olarak kullanılmaya başlanan 'Altın Standardı' altının sabit bir rasyo üzerinden nakit paraya döndürülmesi sistemidir. İngiltere'de başlayan bu uygulama bir sonraki yüzyılda Almanya ve Rusya gibi

²⁶⁵ VURUCU ve ARI, a.g.e., s.24-26.

sanayileşme konusunda gelişim kaydetmiş ülkelerce de kullanılmaya başlanmıştır. 1900 senesinde ise ‘Amerika Altın Standardı Kanunu’ kapsamında dolar-altın ilintisi Amerikan ekonomisinde de uygulamaya konulmuştur.²⁶⁶

I. Dünya Savaşının başladığı yıllara kadar sanayi konusunda önemli gelişmeler kaydeden batı dünyasında oldukça işler bir uygulama olan Altın Standardı, savaş ile birlikte terkedilmiştir. Milli paraların altın karşısındaki değer ölçütü yerine serbest piyasada belirlenen değer dikkate alınmıştır. Savaşın son bulması nihayetinde peyderpey İngiltere, ABD ve Rusya gibi ülkeler sisteme geri dönme gayretinde bulunsa da dünyada değişen ekonomik yapı sisteme eski gücünü kazandırmaya engel teşkil etmiştir.

3.1.1.2. Büyük Buhran Dönemi (1930-1944)

1929 senesinde Amerika Birleşik Devletleri’nde borsanın çöküşü ile başlayarak II. Dünya Savaşı sonuna kadar süren dönem Büyük Buhran Dönemi olarak addedilmektedir. Kısa süre içerisinde tüm dünyada etikleri hissedilen bu buhran neticesinde işsizlik verileri ciddi oranda arttı. İmalat sektörü %45 gibi bir oranla daralırken, dünya dış ticareti hacmi de %65 oranında küçüldü.

1931 senesinde Viyana’da bir bankanın iflas kararı açıklaması beraberinde dünyada yabancı yatırımcı paniği yaşandı. Yabancı yatırımcılar kısa dönemli yatırımlarını çekmek istedi ve dünyada uygulanan Altın Standardı uygulamasından vazgeçildi. Her ne kadar daha sonraki dönemde ülkeler bu standarda geri dönmek istese de sistem eski başarısını hiçbir zaman yakalayamadı. Nihayet olarak yerli paralar birbirlerine dönüşme yetilerini kaybettiler ve 1940’lı yılların ilk yarısında uluslararası ödemeler sisteminde “Bilateral” olarak da bilinen iki taraflı ödeme sistemleri uygulamasına başlandı.

²⁶⁶ Paul R. KRUGMAN ve Maurice OBSTFELD, **International Economics: Theory and Policy**, Fourth Edition, Addison-Wesley, New York-1997, s.540.

3.1.1.3. Bretton Woods Dönemi (1944-1973)

Dünya üzerinde ayrışmalara ve taraflaşmalara sebebiyet veren II. Dünya savaşı bitiminde yeni bir uluslararası işbirliğine ihtiyaç duyulmuştur. Serbestleşmiş dünya ticaretine ve çok taraflı denkleşmeye imkân tanıyan ve hatta savaşta yerle yeksan olan ulusal ekonomileri tekrar faaliyete geçirecek nitelikte bir uluslararası mali sistemin kurulması kaçınılmazdı. 1944 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlı New Hampshire eyaletinin bir kasabası olan Bretton Woods'ta toplanılmak sureti ile gerçekleştiren Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında 'Uluslararası Para Anlaşması' imzalandı. Anlaşmaya taraf ülkelerde sabit kur esas alınmak sureti ile altına dönüştürülebilen tek paranın Amerikan Doları olmasına kanaat getirildi. Bu bağlamda anlaşmaya taraf ülkelerin para birimlerinin direkt altına dönüştürülmesi yerine dolar karşısındaki değeri göz önünde bulundurulmaya başlandı. Bahsi geçen anlaşmanın bir diğer önemi ise Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun (*International Monetary Fund-IMF*) kurulmasına kanaat getirilmiş olmasıdır. Kuruluşları tamamlanan bu kurumlar 1946 senesi ile birlikte kâfi gelecek sayıda ülke ile anlaşmaya varmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), doları hem milli parası olarak kullanmış hem de ulusal paranın yegâne sahibi olarak da çeşitli avantajlar yakalamıştır. Ülkeler mal ve hizmet ihracatı ile dolar kazandırıcı faaliyetlere ihtiyaç duyarken ABD'nin böyle bir ihtiyacı hiç doğmamıştır. Bu sistem 1971 senesine kadar işlemiştir. Ancak tüm ulusla paraların dolara endeksli olması sonucunda ABD dışında sanayi gelişimini tamamlamış ülkelerde de dolar rezervini arttırmıştır. Dünya piyasasında hacmi fazla olan doların değeri, arz fazlasından dolayı hızlı bir şekilde düşüş eğilimine girmiştir. Piyasada yaşanan bu gerginlik sebebi ile de ABD 1971 senesinde Bretton Wood ile getirilmiş olan 'Altın Döviz Standardı' sistemine son vermiştir.

3.1.1.4. Karma Uygulamalar ve IMF Dönemi (1973-1980)

Sabit kur esasına dayanan Bretton Wood sisteminin terkedilerek 1973'lü yıllarda Amerikan Doları karşısında dalgalanmaya bırakılan diğer ülke paralarına uygulanan farklı kur politikaları denenmiştir. Bu kur politikaları; belirlenen yalnız bir para birimine dayandırılan yahut da bir karma sepetten oluşan para birimlerine

dayandırılan sabit kur sistemlerinden; bir gösterge veyahut da bir yönetime dayalı olarak belirlenen ya da külliye bağımsız dalgalı kur sistemleri gibi oldukça geniş bir yelpazeyi içerisinde barındırmaktadır. Dünya çapında Bretton Woods rejiminin ikamesi olarak kendine yer bulan en bilinen sistem ise 1970 senesinde IMF tarafından uygulamaya konan ‘Özel Çekme Hakları (*Special Drawing Rights –SDR*) sistemidir.²⁶⁷

3.1.1.5. Liberalizasyon ve Globalleşme Dönemi (1980-...)

Hizmet, iş gücü, kişi, mal ve sermayenin uluslararası serbest hareketini kısıtlayıcı niteliğe haiz ve rekabeti negatif yönlü etkileyecek ulusal limitlerin kaldırılması liberalizasyon olarak tanımlanır. Liberalizasyonun asıl amacı globalleşmedir. Bir başka ifade ile dünyayı tek bir şemsiye gibi düşünerek, ülkeler arasında mal ve hizmet hareketlerini serbest bir biçimde dolaşımını sağlamaktır.²⁶⁸

Sovyetler Birliği’nin yıkılması ile birlikte dünya üzerinde iki kutuplu sistem çökmüştür. 1970’li senelerin son dönemlerinde yaşanan bu çöküntü dünya ekonomisini de ulusallıktan sıyırmaya başlamıştır. Gelişen teknolojinin de olumlu desteği ile beraber birçok ulusun yerli hizmet ve mal piyasaları ile mali piyasaları birbiri ile iç içe geçti. Bu entegrasyon yerel piyasalara yabancı pazarlar sunarken rekabeti de perçinledi. Rekabet neticesinde kar payları düştü ancak üretimde kalite artışı yaşandı.²⁶⁹

3.1.2. Türk Dış Ticaretine Tarihsel Açından Genel Bir Bakış

Türk ekonomisinde dış ticaretin temelleri Osmanlı Dönemi’nden başlayarak ele alınması halinde anlamlı bir bütünlük kazanacaktır. Balta Limanı Anlaşması Osmanlı’nın ekonomik anlamda ilk kez dışarıya açılmasını temellendirmektedir. Bu anlaşma Osmanlı’nın uluslararası ekonomik entegrasyonu olarak algılansa da ne yazık ki daha çok yarı bağımlılık olarak vuku bulmuştur. Devlet otoritesinin zayıflaması, kaybedilen savaşlar, iç karışıklıklar gibi birçok sorun ile boğuşmaya gayret eden Osmanlı Devleti’nin ekonomisi gitgide zayıflamış ve 1854 yılında ilk kez dışarıdan borç almaya başlamıştır. Dışarıdan borç alan her devlet gibi, borç aldığı ülkelere tanıdığı

²⁶⁷ VURUCU ve ARI, **a.g.e.**, s.27-29.

²⁶⁸ International Monetary Fund, ‘**World Economic Outlook**’, A Survey by the Staff of the International Monetary Fund, May-1997, Chapter-III, s.45.

²⁶⁹ VURUCU ve ARI, **a.g.e.**, s.30.

ayrıcalıklar da Osmanlı ekonomisinin çöküşüne zemin hazırlamıştır. Evvela İngiltere gibi sanayi devinimini gerçekleştirmiş ülkelerin ihtiyacı olan hammaddenin temini konusunda da Osmanlı Devleti önemli bir paya sahip olmuştur. Lozan Antlaşması şartları sebebi ile de Osmanlı Devleti bünyesinde kalmaya devam eden yabancı yurttaşlara birtakım finansal ayrıcalıklar tanınmıştır. Tanınan bu finansal ayrıcalıklar 1929 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Yaşanan bu vaziyet sadece Osmanlı ekonomisini olumsuz etkilemekte kalmamış, yeni kurulmuş bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti ekonomisine de negatif etkiler bırakmış ve dış ticaretimizde büyük bir tahribat olarak vuku bulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş yıllarından başlamak sureti ile 1980 yılına kadar dış ticaret hacminin artırılması gayesi ile çeşitli girişimlerde bulunmuştur. 1980 yılına kadar dış ticareti önemseyen ve işlerliğini arttırmak isteyen Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu bağlamda pek çok hukuksal düzenlemeler yapmıştır. Yalnızca bu düzenlemeler ile kısıtlı kalmayıp çeşitli uluslararası kuruluşlar ile de iş birliği içerisine girmiş ve çeşitli anlaşmalara imza atmıştır. 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları neticesinde de uluslararası piyasalarda yer alma çabaları daha ileri seviyelere ulaşmıştır. Bu kararlar sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti ithal ikameci ekonomi modelini terk etmek sureti ile ihracat temelli bir ekonomik büyüme planlamıştır. Dış ticarete yaşanan bu liberalleşme sonucunda yabancı sermayeye yatırım cazibesini yitirmiştir. Tüm bu gelişmeler neticesinde dış ticaret olumlu bir halde seyretse de yazık ki dış ticaret açığı kapatılamamıştır. Dış ticaret açığının kapanmamış olmasındaki en önemli etken enerji ihtiyacının dışarıdan satın alınmak sureti ile karşılanması ve üretim sektöründe kullanılan orta ve yüksek teknolojili ürünlerin dışarıdan satın alınmasıdır.²⁷⁰

Çalışmanın bu bölümünde 24 Ocak 1980 kararları ile Gümrük Birliği Anlaşmasının imzalandığı 1996 yılları arasında yaşanan dönemin ve 1996-2018 yılları arasında yaşanan dönemin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde dış ticaret açısından durumu incelenmiştir. Bu bölümde kullanılan Tablo1, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5 ve Tablo 6, TÜİK resmi internet sitesi üzerinden “yıllara göre dış ticaret,1923-2018” başlıklı veri setinden temin edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır.

²⁷⁰ Ünal ÖZDEMİR, Güzin KANTÜRK YİĞİT ve Muhammed ORAL, “Cumhuriyetten Günümüze Ekonomi Politikaları Bağlamında Türk Dış Ticaretinin Gelişimi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 35, 149-174, 2017, s.150.

3.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Öncesi Döneme Ait Dış Ticaret

Bu bölümde 1980 ila 1995 yılları arası Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve Türk bankacılık sektörünün durumu irdelenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, 24 Ocak Kararları neticesinde iç piyasada imalat koşullarının iyileştirilmesi konusunda hassasiyetle çalışmıştır. İç pazar ekonomisi ile temellenen ve ihracatı teşvik eden iktisadi kalkınma modeli tercih edilmiştir. Bu ihracat destekli dış ticaret modellemesi neticesinde Türk bankacılık sektöründe ve ekonomisinde ciddi bir serbestleşme yaşanmıştır. Bir diğer ifade ile ülke nezdinde liberal ekonomi anlayışı kol gezmeye başlamıştır. Liberal ekonominin hakim olduğu bir ekonomik sistemde yerel bankaların uluslararası çalışma arzusu artış göstermiş, küreselleşen dünya ile entegre bir bankacılık sistemi benimsenmiştir. Ekonomide yaşanan bu serbestleşme fiyat oluşumlarını da etkilemiştir. Fiyatlar herhangi bir otoriteye belirlenmek yerine, serbest piyasa ekonomisinde alıcı ve satıcının pazarda uzlaştığı noktada belirlenmiştir. Bankaların hizmet çeşitliliğinin düzenlenmesi, bankaların gözetlenmesi ve tahkik etmesine dair uluslararası standardizasyon sağlanmak üzere çeşitli organizasyonlar gerçekleştirilmiştir.²⁷¹

24 Ocak 1980 Kararları, aslında bir nevi istikrar kararları olarak yorumlanmaktadır. Türkiye'nin dış ticarete konu ithalat-ihracat bileşiminin ekonomik istikrarı sağlamak amacı ile nasıl daha verimli kullanılacağına dair çeşitli uygulamalara başvurulmuştur. Bu istikrarlı ekonomi arzusu sonucunda da dışa açık bir ekonominin var olması gerektiği kanaatine varılmıştır. Dünya piyasasına ait olmak demek, rekabetçi bir piyasada konumlanıyor olmak demektir. Dış ticarete diğer ülkeler ile rekabet edebilir bir ülke olmak ve milli sermayeye katkı sağlamak gayesi ile yabancı kaynakların kullanımına başlanmıştır. Bu liberal ekonomi dönemi ülkede 1980 ila 1990 seneleri arasında kati bir biçimde uygulanmıştır. 1990 ila 1995 seneleri arasında ise ülkenin dış ticaretinde en önemli aktör Avrupa Birliği (AB) üye ülkeleri olarak gözlemlenmektedir. Bu yıllarda Türkiye'nin AB'ye adapte olmasında en mühim yol olan Gümrük Birliği Anlaşması'na dair birtakım hazırlıklar yapılmıştır. Türkiye

²⁷¹ Ekrem ERDEM, **Para Banka ve Finansal Sistem**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2010, s.301.

Cumhuriyeti Devleti, AB ile gerçekleştirdiği görüşmeler neticesinde 1 Ocak 1996'da resmi olarak Gümrük Birliği'ne kabul edilmiştir.

Özetle bu dönemde ithal ikameci dış ticaret politikası terk edilerek, yerine ihracata dayalı bir ekonomik kalkınma politikası benimsenmiştir. Bu ihracata dayalı politika şüphesiz ki bankacılık sektörünü de çokuluslu faaliyet göstermeye mecbur bırakmıştır.²⁷²

3.1.2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Öncesi Döneme Ait İhracat (1980 ila 1995 arası dönem)

24 Ocak İstikrar Kararları ile birlikte benimsenen ihracatı teşvik modeli uygulamaya konulmuştur. Bu bağlamda piyasaya ihracatı özendirmek için çeşitli devlet teşvikleri sunulmuştur. Bunlardan en bilinenleri vergi iadeleri, ihracat yapmak isteyen kişilere sunulan düşük faizli krediler, ihracata dayalı dış ticaret işlemlerine uygulanan vergi, resim ve harç istisnaları ve ihracatçıya döviz kullanma kolaylıkları olarak sıralanabilir.²⁷³

1980 sonrasında bahsi geçen kararlar sebebi ile ülkenin ihracat hacminde ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Döviz açığı azalmış, yurtdışı pazar ile rekabet gücüne haiz Türk sanayiciler ekonomik piyasada önemli ölçüde kendisine yer edinmiştir. Dünyada ikinci petrol krizinin yaşandığı bu dönemde küresel bir ekonomik durgunluk söz konusu iken, Türkiye'nin sahip olduğu ihracat avantajı oldukça önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.²⁷⁴

İhracatı arttırmak için devlet kanalı ile çeşitli nakdi teşvikler ile yerli sanayici desteklenmiştir. Bu nakdi teşviklerin yanında piyasaya sunulan görece düşük faizli krediler ve sigortalar da yine yerli ihracatçıyı destekler niteliktedir. 1987 yılında Türk sanayicisinin ihracat konusunda yurtdışı ile rekabet kabiliyetinin artırılması ve ihracatın desteklenmesi kapsamında Türk Eximbank kurulmuştur.²⁷⁵

²⁷² Hakan ŞAKAR, *Genel Bankacılık Bilgileri*, İstanbul: Strata Yayıncılık, 2000, s.256.

²⁷³ ŞAKAR, *a.g.e.*, s.332.

²⁷⁴ A. AY, *Türkiye'de Dış Ticaret ve Kur Politikası Uygulamaları*, Konya: Çizgi Kitap Evi, 2007, s.143.

²⁷⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, Ankara: Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007, s.11.

Tablo 1: 1979-1995 Döneminde Türkiye İhracat Verileri (-\$,-%)

Yıllar	İhracat	
	Değer (000 \$)	Değişim (%)
1979	2.261.195	-
1980	2.910.122	28,7
1981	4.702.934	61,6
1982	5.745.973	22,2
1983	5.727.834	-0,3
1984	7.133.604	24,5
1985	7.958.010	11,6
1986	7.456.726	-6,3
1987	10.190.049	36,7
1988	11.662.024	14,4
1989	11.624.692	-0,3
1990	12.959.288	11,5
1991	13.593.462	4,9
1992	14.714.629	8,2
1993	15.345.067	4,3
1994	18.105.872	18,0
1995	21.637.041	19,5

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=621, (07.03.2019)

Tablo 1 üzerindeki veriler yorumlandığında kapalı ekonomiden sıyrılarak dışa açık bir konjonktür yakalayan Türk ekonomisi dünya piyasaları ile rekabet edebilir bir yapıya da ulaşmıştır. 1980 yılındaki ihracat verileri 1981 yılı ile kıyaslandığında geçen bir yıllık sürede %61,6 oranında bir artış yakalamıştır. Yine Tablo-1'den okunan bir diğer vaziyet ise 1980 ile başlayıp 1995' kadar uzanan bu süreçte ortalama %16,2'lik ihracat artışıdır. 1990 yılına kadar artan bir ivme ile seyreden ihracat artışı, 1990-1993 yılları arasında %7,2 gibi bir oranla yavaşlamış ancak bu kısa süreli yavaşlama ortalamayı etkilememiştir. 1993 yılı sonrası ihracat hacmi artış yönlü hareketine devam etmiştir.

1980 İstikrar Kararları ile birlikte dışa açık ekonomin en belirgin özelliği olan serbest piyasa koşullarında hareket eden Türkiye Cumhuriyet Devleti ekonomisinin hedeflerini yabancı sermayeyi yurda çekmek, faizlerin ve fiyatların serbest piyasada belirlenmesi ve nihayetinde de ihracatın artırılması olarak sıralamak mümkündür. Bu kararlar Türk ekonomisi için adeta bir dönüm noktasıdır; kararlar öncesi ithal ikameci

ve iç pazara dönük olan ekonominin dış piyasalara açılımı sağlanmıştır. İstikrar Kararları ile birlikte kambiyo politikası da serbestleşmiştir. Serbestleşen kambiyo politikasının en yadsınamaz etkisi günlük bazda belirlenen kur politikası üzerinde olmuştur. Döviz kurunun serbest piyasa koşullarında günlük olarak belirlendiği bu süreçte TL'nin sürekli değer kaybı da başlamıştır. Yine ithalat sınırlayıcısı olarak bilinen ithalat kotaları da ihmal edilmek sureti ile işleme alınmış ve serbest ithalat rejimine geçilmiştir. Tüm bunların yanında ihracat teşvikleri de ciddi olarak gözlemlenmektedir.²⁷⁶

3.1.2.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Öncesi Döneme Ait İthalat (1980 ila 1995 arası dönem)

1980 yılı Türk ekonomisi için gerçek bir dönüşüm yılı olarak addedilebilir. Bu yıla kadar ithalata dayalı ekonomi çeşitli miktar ve döviz tutarı kotaları konularak, ithalatı gerçekleştirilecek ürünlerde türlü vergilendirmelere gidilerek veya ülke haddinde belirlenen fiili ithalat kapasitesini sınırlandırılarak denetim sağlanmak istenmiştir.²⁷⁷

İthal ikameye dayalı ekonomi politikasından vazgeçilerek, ihracat temelli şekillenen Türk ekonomisi bu geçişi aşama aşama sağlamıştır. Ülkede hâkim olan liberalleşme havası 1984 senesi ithalat rejimi ile birlikte reformsal bir değişikliğe imza atmıştır. Bu rejimin dayandığı temel standartlar şu şekilde sıralanabilir.

- Olması gerekenden daha fazla korumacı politika ile sarmalanan sanayinin dış piyasaya açılarak rekabetçi yapısını gün yüzüne çıkması amaçlanmıştır ki burada gaye artış yönlü ivme sergileyen iç piyasa fiyatlarına karşı tüketiciyi muhafaza etmektir.
- Uluslararası ticaretin liberalleşmesi hedeflenmiştir.
- Bedeli ödenmek üzere ithal edilecek ürün sayısının çoğaltılması ve bu vesile ile birlikte kafî ölçüde üretilemeyen yahut da üretilen ancak dağıtım

²⁷⁶ M. TAŞKIN, *1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Politikaları*”, *Dış Ticaret Dergisi*, Özel Sayı.147, 2003, s.10.

²⁷⁷ ŞAKAR, *a.g.e.*, s.325.

kademesinde sorunlar yaşanan ürünlerin fiyatında saptanan aşırı artışların engellenmesi amaçlanmıştır.²⁷⁸

Tablo 2: 1979-1995 Döneminde Türkiye İthalat Verileri (-\$,-%)

Yıllar	İhracat	
	Değer (000 \$)	Değişim (%)
1979	5.069.432	
1980	7.909.364	56,0
1981	8.933.374	12,9
1982	8.842.665	-0,1
1983	9.235.002	4,4
1984	10.757.032	16,5
1985	11.343.376	5,5
1986	11.104.771	-2,1
1987	14.157.807	27,5
1988	14.335.398	1,3
1989	15.792.143	10,2
1990	22.302.126	41,2
1991	21.047.014	-5,6
1992	22.871.055	8,7
1993	29.428.370	28,7
1994	23.270.019	-20,9
1995	35.709.011	53,5

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=621, (07.03.2019)

Tablo 2 üzerindeki detaylar incelendiğinde rekabetçi yapıya adım atan Türk ekonomisi 1979'da 5.069 küsur milyon dolar hacmine sahip olan ithalat rakamını, 1980'de 7.909 küsur milyona taşıyarak %56 gibi bir oranla artış seyri izlemiştir. Tabloda bahsi geçen 16 yıllık süreç içerisinde ise Türk ekonomisinde ithalatın payı ortalama %14,8 gibi bir oranla artmıştır.

²⁷⁸ Rıdvan KARLUK, *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim*, İstanbul: Beta 2002, s.471-472.

3.1.2.1.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Öncesi Döneme Ait Dış Ticaret Dengesi (1980 ila 1995 arası dönem)

24 Ocak Kararları ile birlikte ciddi bir kabuk değişimine giren Türk ekonomisi için 1980 yılı yadsınamaz bir öneme sahiptir. İthal ikameciliğin terkedilerek, ihracata dayalı liberal bir sistemin geliştirilmesi amaçlanan bu yıllarda verimlilikte ve rekabette artışlar hedeflenmiştir. Piyasada oluşan arz ve arzın yaratılması sürecinde oluşan maliyette iyileştirmeye gidilmekle kalınmamış aynı zamanda da ihracat fiyatlarında yaşanan artışlar neticesi ile birlikte ihracat rakamlarının yükseliş yönlü ivmelenmesi de gerçekleşmiştir. Ancak ilgili yıllarda gerçekleşen ithalat ve ihracat rakamları karşılaştırıldığında, ciddi artış gösteren ihracat hacmine rağmen ithalat rakamları da artmıştır. Hatta liberal ekonomi konjonktürü vesilesi ile de ithalat rakamlarının daha büyük oranlarda arttığı da yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda ilgili yıllarda ihracata kıyasla daha büyük bir oranla artan ithalat, dış ticaret açığının büyümesini kaçınılmaz kılmıştır.²⁷⁹

Bir sonraki sayfada detayı verilen Tablo-3 verilerine göre, 1988 yılına kadar ihracatın ithalatı karşılama oranları sürekli olarak artış yönlü bir ivme kaydetmektedir. 1980'lerde %36,8 olan bu oran, 1995'lerde %60,6 seviyelerine ulaşmıştır. 1980 ila 1989 senelerini kapsayan zaman diliminde düşüş yönlü bir gerileme gözlemlenmiş olup, 1980'de ortalama 4.999 milyon dolar olarak kaydedilen dış ticaret açığı, 1988'de ortalama 2.673 milyon dolar olarak izlenmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı %81,4 ile 1988 senesinde azami seviyesine ulaşmış olup, takip eden yıllarda düşüş eğilimi kaydedilmiştir. İlgili yıllar arasında bazı yılların kapsam dışı bırakılması halinde, dış ticaret hacminin sürekli artış grafiği çizdiğini söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Liberalleşen ekonomi göz önüne alındığında dış ticaret hacmi 1980'de 10.819 küsur milyon dolardan 1995'de 57.346 küsur milyona yükselmiştir.

²⁷⁹ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), s.215.

Tablo 3: 1979-1995 Döneminde Türkiye İthalat Verileri (-\$,-%)

Yıllar	İhracat (000 \$)	İthalat (000 \$)	Dış Ticaret Açığı (000 \$)	Dış Ticaret Hacmi (000 \$)	İhracat/İthalat Karşılama Oranı (%)
1980	2.910.122	7.909.364	-4.99.242	10.891.486	36,8
1981	4.702.934	8.933.374	-4.230.439	13.636.308	52,6
1982	5.745.973	8.842.665	-3.096.692	14.588.639	65,0
1983	5.727.834	9.235.002	-3.507.168	14.962.836	62,0
1984	7.133.604	10.757.032	-3.623.429	17.890.636	66,3
1985	7.958.010	11.343.376	-3.385.367	19.301.386	70,2
1986	7.456.726	11.104.771	-3.648.046	18.561.497	67,1
1987	10.190.049	14.157.807	-3.967.757	24.347.856	72,0
1988	11.662.024	14.335.398	-2.673.374	25.997.422	81,4
1989	11.624.692	15.792.143	-4.167.451	27.416.835	73,6
1990	12.959.288	22.302.126	-9.342.838	35.261.413	58,1
1991	13.593.462	21.047.014	-7.453.552	34.640.476	64,6
1992	14.714.629	22.871.055	-8.156.426	37.585.684	64,3
1993	15.345.067	19.428.370	-14.083.303	44.773.436	52,1
1994	18.105.872	23.270.019	-5.164.147	41.375.891	77,8
1995	21.637.041	35.709.011	-14.071.970	57.346.052	60,6

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=621, (07.03.2019)

3.1.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Sonrası Döneme Ait Dış Ticaret: (1996-2018)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, takvimler 6 Mart 1995'i gösterdiğinde AB ile kapsamını Ankara Antlaşması ve Katma Protokolü'nün belirlediği Gümrük Birliği Anlaşması'nı imzalamıştır. Küreselleşme ve uluslararası ticarete serbestleşmenin önemli bir kademesi olan Gümrük Birliği Anlaşması, ülkemizde 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmiştir. Bu uygulama ile amaçlanan anlaşmaya taraf ülkeler arasında malların serbest dolaşımına imkân yaratmak ve taraf olmayan ülkeler ile gerçekleştirilecek dış ticarete ortak gümrük tarifeleri uygulamaktır. Gerçekleştirilen bu dış ticaret iyileştirilmesi ülkemizin ithalat ve ihracat rakamlarına da yansımıştır.

Ne yazık ki dış ticaret alanında yaşanan bu pozitif süreç sürdürülebilirlik açısından çok da başarılı olarak değerlendirilemez. 1997 senesinde yaşanan Asya Krizi, 1998 senesinde Rusya'ya sızranmış ve Rusya ile bavul ticareti gerçekleştiren Türkiye'nin de ekonomisinde derin ve sancılı bir süreç başlatmıştır. Peşi sıra ülkemizde yaşanan

1999 depremi de bu sancılı döneme eklenmiş ve Türk ekonomisi ciddi anlamda zor bir süreç deneyimlemiştir. 2000 senesinin kasım ayında ve 2011 senesinin şubat ayında yaşanan finansal krizler de zaten kötü konjunktürde bulunan ekonomiye bir darbe daha vurmuştur. Yaşanan tüm bu kaotik olaylar neticesinde sadece yatırım ve tüketim harcamalarında düşüşler değil, aynı zamanda ithalat ve ihracat kalemlerinde de ciddi düşüşler yaratmıştır.

Yaşanan tüm bu olumsuzluklara rağmen Türk ekonomisi, ticaret merkezli bir büyüme politikası içerisinde seyretmiştir.²⁸⁰

3.1.2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Sonrası Döneme Ait İhracat

Gerçekleşen Asya Krizi, Rusya Krizi ve 1999 depremi ile birlikte Türk ekonomisinin yalnızca büyüme hızı azalmamış aynı zamanda da ihracat hacmi de ciddi anlamda olumsuz etkilenmiştir. 1996 senesinde ihracat rakamları 23,2 milyar dolar seviyesinde seyrederken, 1999 senesinde 26,6 milyar dolara yükselmiştir. İhracat verilerinde gözlemlenen bu rakamsal artış olumlu bir performans gibi gözükse de, yıllar arasında gerçekleşen değişimin pek de başarılı bir performans olduğunu söylenemez. Bir başka ifade ile 1999 senesinde ihracat hacminde yaşanan değişim bahsi geçen olaylar sebebi ile negatif yönlü hareket etmiştir. Döviz kuruna dayalı istikrar programının uygulandığı 2000 yılında TL değer kazanmış, ancak Euro-Dolar paritesi düşmüş; Euro'nun Dolar'a karşı değeri azalmıştır. Bu sebepten dolayı da zaten düşüş eğiliminde olan ihracat hacmi güçsüz bir seyir izlemiştir. 2001-Şubat ekonomik krizi ile birlikte de gayrisafi milli hasılda ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Türk Lirası (TL) değer kaybetmiş ve yerli pazarda oluşan tüketim talebi azalmıştır. İç pazarda oluşan bu talep azlığı, üreticileri dış pazarlara yönlendirerek ihracat hacmine olumlu katkılar sağlamıştır. 2003 yılları ile 2008 yılları arasında ise ihracat hacminde olağandışı bir artış gözlemlenmektedir. Bu yıllarda Türk Lirası'nın değer kazanmasına rağmen Türk ekonomisinde yaşanan hızlı büyüme, dünya ticaretinde yaşanan hareketlilik, makine ve edevat yatırımlarındaki yükseliş ve nitelikli iş gücünün artması gibi sebepler ihracat

²⁸⁰ VURUCU ve ARI, a.g.e., s.35.

rakamlarının bu olağandışı yükselişine sebep teşkil etmektedir.²⁸¹ Ancak 2007 yılı son dönemlerinde tüm dünyada etkisini göstermeye başlayan global ekonomik kriz 2008 sonları itibarı ile Türk ekonomisini de derinden etkilemiştir. Öyle ki 2008 yılında ülkemiz, ortalama ihracat hacminde %23,1 gibi bir artış yaşarken hissedilen krizin etkisi ile birlikte 2009 sonunda %22,6 oranında bir gerileme ile karşılaşmıştır. Bu düşüşün temel nedeni krizin etkisindeki ekonomik dünyada yaşanan talep yetersizliğidir. Yaklaşık 30 milyar dolar azalan Türk ihracatı, ihracata yakından bağımlı sanayi sektörünü de kalbinden vurmuştur. Bir domino etkisi ile sanayide gerçekleşen bu olumsuzluk, istihdamı azaltmış; işsizlik rakamları tavanı zorlamıştır. İhracatın düşmesi emek ücreti dışındaki her türlü maliyeti yükseltmiş ve üretim sektörünün can damarını zedelemiştir. Global finansal krizin sebep olduğu bu 2010 yılı ihracat hacmi düşüşü, 2010 yılında %11,5 gibi bir oranla yükselerek kendisini bir nebze toparlamıştır. Yaklaşık 113 milyar dolar civarında seyreden 2010 yılı ihracat hacmindeki bu artış, aslında ihracatın ithalata bağımlılığının başladığı noktadır. 2010 yılında imalat ve bilhassa ihraç edilen ürünlerin imalatı ciddi oranlarda ithalata dayalı olup; ülke içerisinde yaratılan katma değer oldukça düşüktür.²⁸² İhracat 2011 yılında 134,9 milyar dolar, 2012 yılında 152,6 milyar dolar, 2013 yılında ise 151,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında gerçekleşen ihracat hacminin artışını altın ticaretine bağlamak ve hatta 2013 yılında gerçekleşen yüzde 0,4 puanlık ihracat hacmindeki düşüşü de yine altın ticaretine bağlamak yerinde bir ilgilendirme olacaktır. Başka bir ifade ile 2013 senesinde mal ihracatı ciddi oranda artmış ancak altın ihracatının sebep olduğu baz etkisi, yekûn ihracat hacminde bir miktar gerilemeye sebep olmuştur.²⁸³ AB ülkelerinde yaşanan ekonomik toparlanma sebebi ile bu ülkelere gerçekleştirilen ihracatın artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Öyle ki, 2012 yılında ülkemizin ihracat hacminde AB'nin %38'e kadar gerileyen payı, 2014 yılı eylül ayında %43,9'a kadar tırmanmıştır. Türkiye'nin pozitif büyüme rakamlarına en ciddi dayanağının ihracattan geldiği gözlemlenmektedir.²⁸⁴ 2015 yılı 2014'e kıyasla yüzde 8,7'lik bir düşüş ile 143

²⁸¹ Zafer YÜKSELER ve Ercan TÜRKAN, **Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar**. İstanbul: Ekonomik Araştırma Forumu Çalışma Raporları Serisi, 2006, s.23-24.

²⁸² Gökhan TURGUT, "Türkiye'nin İhracatında 1980 Sonrası Sektörel Kompozisyon ve Pazar Analizi", **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, 2013), s.64.

²⁸³ Hatice KARAHAN, "Türkiye'de İhracat: 2013 Yılı Değerlendirmesi", **Seta Perspektif**, 3-4, 2014, <https://www.setav.org/turkiyede-ihracat-2013-yili-degerlendirmesi/> (08.03.2019), s.4.

²⁸⁴ Erdal KARAGÖL, "İhracat Yükselişini Sürdürüyor", **Seta Perspektif**, 1-2, 2012, <http://setav.org/tr> (08.03.2019).

milyar 730 milyon dolarlık ihracat sahnesini izlemiştir. 2016 yılında ise 2015 yılına kıyasla yüzde 0,9'luk bir kayıp ile ihracat hacmi 142,6 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. 2015 yılı ile düşüş trendine giren ihracat hacminin sebepleri irdelendiğinde, petrol ve emtia fiyatlarındaki güçsüzlük, Amerikan Doları'nın güçlü gidişatı, Çin'in büyümesinde yaşanan yavaşlama ve yakın coğrafyamızda yaşanan gelişmelerin ihracatımızı olumsuz etkilediği ileri sürülmektedir.²⁸⁵ Türkiye'nin ihracat hacmi 2017 yılında tekrar yükseliş eğilimine girerek yüzde 10,1 gibi bir oranla 157 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 2018 yılında ise ihracatımız 168,1 milyar dolara ulaşarak Cumhuriyet tarihi rekorunu kırmıştır. Bu kapsamda 2018 yıl genelinde haziran ve ağustos ayları hariç 12 ayın 10'unda Türkiye Cumhuriyeti tarihinin aylık olarak ihracat rekorları kırılmıştır.²⁸⁶ Yukarıda bahsi geçen bilgilere dair rakamsal detaylara Tablo 4'ten ulaşmak mümkündür.

²⁸⁵ TİM (Türkiye İhracat Meclisi), www.tim.org.tr,

http://www.tim.org.tr/files/downloads/Raporlar/ekonomi_dis_ticaret_raporu_2015.pdf (08.03.2019)

²⁸⁶ TİM, İhracat Raporu.

Tablo 4: 1996-2018 Döneminde Türkiye İhracat Verileri (-\$,-%)

Yıllar	İhracat	
	Değer (000 \$)	Değişim (%)
1996	23 224 465	7,3
1997	26 261 072	13,1
1998	26 973 952	2,7
1999	26 587 225	-1,4
2000	27 774 906	4,5
2001	31 334 216	12,8
2002	36 059 089	15,1
2003	47 252 836	31,0
2004	63 167 153	33,7
2005	73 476 408	16,3
2006	85 534 676	16,4
2007	107 271 750	25,4
2008	132 027 196	23,1
2009	102 142 613	-22,6
2010	113 883 219	11,5
2011	134 906 869	18,5
2012	152 461 737	13,0
2013	151 802 637	-0,4
2014	157 610 158	3,8
2015	143 838 871	-8,7
2016	142 529 584	-0,9
2017	156 992 940	10,1
2018*	168 023 391	7,0

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=621, (07.03.2019)

* 2018 verileri geçicidir.

3.1.2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Sonrası Döneme Ait İthalat

1995 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Gümrük Birliği anlaşması gerçekleştirilmiştir. Bu anlaşma şartları vesilesi ile Avrupa Ekonomi Topluluğu'ndan ithal edilen sanayi ürünlerinde tüm vergileri, eş etkili tedbirler ve miktar kısıtlamaları

kaldırılmış ve iki taraf arasında ortak gümrük tarifeleri uygulanmaya başlanmıştır.²⁸⁷ Genel konjoktüre bakıldığında ithalata dayalı sanayi modelinin varlığı su götürmez bir gerçektir. Bu bağlamda ithalatın artması ve ekonomik büyümenin gerçekleşmesi de olağandır. İthalat hacmi göz önünde bulundurulduğunda yatırım ve hammadde kalemlerinin payı %10 dolaylarındadır. Bu sebeple olacaktır ki, ithal ikameci politikaların hâkim olduğu dönemleri de kapsayan uzun soluklu bir periyottan beri sanayi sektörü hammadde ve yatırım ithalatına ciddi oranda bağımlıdır.²⁸⁸ 1997 yılında Güney Doğu Asya ülkelerinde yaşanan kriz bu ülkelerin para birimlerini diğer ülkelere kıyasla değersiz kılmıştır. Bu krizin tüm dünya ekonomilerine etkisi de yadsınamaz boyuttadır. Türk ekonomisine etkisinden bahsetmek gerekirse para birimi değersizleşen bu ülkelerden gerçekleştirilen ithalat artmıştır. Krizin etkisi ile bu artış bir önceki yıla göre %11,3 gibi bir oranda, görece düşük bir ivme ile gerçekleşmiştir. Güney Doğu Asya ülkelerinde yaşanan finansal krizin etkileri henüz sonlanmadan 1998'de Rusya Krizi olarak bilinen krizin baş göstermesi de tüm dünya ekonomileri gibi Türk ekonomisini de derinden etkilemiştir. Ülkemizin Rusya ile gerçekleştirdiği ticareti negatif yönde etkileyen bu kriz sebebiyle de ithalat hacmi %5,4 gibi bir oranla gerileyerek 45 milyar dolar seviyesine düşmüştür. Dünyada birbiri ardına yaşanan bu krizlerin etkisini henüz atlatamayan Türk ekonomisi, 1999 senesinde yaşanan Marmara Depremi ile bir kez daha sarsılmış olacak ki ithalat hacmi döneme kıyasla rekor bir düşüş ile 40 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Marmara Bölgesi, Türk sanayisi ve ticaretinde kıymetli bir paya sahiptir. Bu bölgede yaşanan herhangi bir coğrafi yahut beşeri olumsuzluk kaçınılmaz bir biçimde tüm ülke ekonomisine yansımaktadır.²⁸⁹ Kasım 2000 yılı ve Şubat 2001 yılı finansal krizlerin de etkisi ile beraber yatırım ve tüketim harcamalarında önemli daralmalar meydana gelmiştir. Bu daralmalar ile birlikte 2001 senesinde gayrisafi milli hasılda ciddi küçülmeler gözlemlenmektedir. Tablo 5'ten de anlaşıldığı üzere 2001 yılına gelindiğinde ithalat yaklaşık 10 milyar dolar civarında daralarak bir önceki yıla göre %24 oranında azalmıştır.²⁹⁰ Krizi müteakip üç

²⁸⁷ Ela ÇOLPAN NART, **Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi**, Journal of Yasar University, 2010, 17(5) 2874-2885, s.2879.

²⁸⁸ AY, **a.g.e.**, s.195.

²⁸⁹ Hasan Alp ÖZEL, **Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi Teori ve Uygulama**, İstanbul: Kriter Yayınevi, 2018, s.29.

²⁹⁰ Ferdi ORDU, "Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği", (**Yüksek Lisans Tezi**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013) s.74.

sene içerisinde sistemli bir artış ile miktar bazında 100 milyar dolar düzeyine yaklaşan ithalat hacmi, 2005 yılında artış hızı nazarında 2004 yılına kıyasla yaklaşık %50 oranında düşmüştür.²⁹¹ Daha başka bir şekilde ifade etmek gerekirse 2004 senesinde %40,7 olarak belirlenen ithalat değişim oranı, 2005 senesinde %19,7 olarak belirlenmiştir. 2008 yılında dünyada meydana gelen küresel finansal krizin peşi sıra 2009 yılında ithalata %30,2 oranında bir azalış meydana gelmiştir. Bu azalış 2005 yılında yaşanan daralmanın ardından dördüncü yıla isabet etmektedir.²⁹² Bu noktada önemle altı çizilmelidir ki, 2005 yılında yaşanan bir azalış değil bir daralmadır. Başka bir deyişle ithalat artış hızında bir yavaşlama oluşmuştur. Fakat 2009 ve 2012 senelerinde ithalat rakamları üzerinde görülen kayıplar birer azalış örneğidir.²⁹³ 2011-2015 yılları arasında gerçekleştirilen ithalat rakamları 2013 yılı hariç diğer yıllar düşüş eğiliminde olmuştur. 2011 senesinde 240.841 milyon dolara kadar artan ithalat hacmi 2012 senesinde 236.545 milyon dolara düşmüştür, ancak 2013 yılında tekrar artış trendine girerek 251.661 milyon dolar seviyesine tırmanmıştır. 2014 senesinde ise yeniden düşüş eğilimine giren ithalat hacmi 2015 senesinde 207.234 milyon dolar seviyesine kadar gerilemiştir. 2008 yılında gerçekleşen finansal krizin tesiri, 2015 yılına değin Türkiye’de hissedilir olmuştur.²⁹⁴ 2015 yılında gerçekleşen darbe girişimi sebebi ile de ithalat 242 milyar dolar seviyesinden 207 milyar dolar seviyesine kadar gerilemiştir.²⁹⁵ 2016 senesinde ithalat yüzde 4,2 oranında azalarak 198,6 milyar dolar seviyesine düşmüştür. Peş peşe yaşanan bu düşüş trendi 2017 senesinde bozulmuş, ithalat hacmi yüzde 17,7 oranı ile bir önceki yıla kıyasla yükselerek 233.799 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır.

²⁹¹ SEYİDOĞLU, **Uluslararası Finans**, s.47-48.

²⁹² İlker PARASIZ, **Para Teorisi ve Politikası**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2009, s.85.

²⁹³ T. ÖZER, Türkiye’de 1908-2010 Arası Uygulanan Döviz Kuru Politikaları, (**Yüksek Lisans Tezi**, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), s.89.

²⁹⁴ Nurdan MAZLUM, **Trabzon İl Ekonomisinin Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Yeri**, Temmuz 2018, s.54.

²⁹⁵ Zeynep KAPLAN, “Türkiye’nin Lojistik Performansının Dış Ticarete Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin Üniversitesi, 2018), s.54.

Tablo 5: 1996-2018 Döneminde Türkiye İthalat Verileri (-\$,-%)

Yıllar	İhracat	
	Değer (000 \$)	Değişim (%)
1996	43 626 642	22,2
1997	48 558 721	11,3
1998	45 921 392	-5,4
1999	40 671 272	-11,4
2000	54 502 821	34,0
2001	41 399 083	-24,0
2002	51 553 797	24,5
2003	69 339 692	34,5
2004	97 539 766	40,7
2005	116 774 151	19,7
2006	139 576 174	19,5
2007	170 062 715	21,8
2008	201 963 574	18,8
2009	140 928 421	-30,2
2010	185 544 332	31,7
2011	240 841 676	29,8
2012	236 545 141	-1,8
2013	251 661 250	6,4
2014	242 177 117	-3,8
2015	207 234 359	-14,4
2016	198 618 235	-4,2
2017	233 799 651	17,7
2018*	223 039 038	-4,6

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=621, (07.03.2019)

* 2018 verileri geçicidir.

3.1.2.2.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Gümrük Birliği Anlaşması Sonrası Döneme Ait Dış Ticaret Dengesi

1996 yılında Gümrük Birliği anlaşmasına taraf olunması vesilesi ile ithalat hızlı bir yükseliş eğilimine girmiştir. Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirmesine karşın ihracat artışı beklentinin altında kalmıştır. Böylelikle de dış ticaret açığı artmıştır. Tablo 6'ya göre 1996-1998 yılları arasında ihracatın ithalatı karşılama oranı %50 seviyelerindedir. 1999 yılında ise, bu oran tekrardan artmış; yüzde 60 seviyelerine tırmanmıştır. Bu artışların sebebini, ihracat hacminin artmasından ziyade ekonomik kriz ve deprem sebebi ile ithalattaki düşüşten kaynaklı olduğunu belirtmek yerinde bir tespit

olacaktır.²⁹⁶ 2000 yılında dünya piyasalarında gerek Euro aleyhinde gerçekleşen olaylar, gerek petrol fiyatlarının yükselmesinin sebep olduğu maliyet artışları, gerekse harici etkenlerin sebep olduğu sorunlar ihracatçılar için güç bir dönem olduğunu işaret etmektedir. Tüm bunların yanında Ekonomik İstikrar Programı ile birlikte uygulanan kur politikası Türk Lirası'nı reel anlamda değerli kılarak ihracatımızı olumsuz yönde etkilemiştir. İhracat hacmi, ithalat hacminde yaşanan artışı bir önceki yıla kıyasla daha düşük bir oranla karşılamıştır.²⁹⁷ Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerine değin kararlı bir biçimde yürütülen İstikrar Programı'nın temel amacı, sürdürülebilir bir borç yönetimi sağlamak ve iki yılın nihayetinde tek haneli enflasyon oranlarına erişmek olarak belirlenmiştir. Bu amaca istinaden döviz kurlarının yükselişi kontrol altına alınmış, döviz kuru bir 'çıpa' olarak kullanılmıştır. Faiz oranları ve enflasyonun düşürülmesi ile yerli ve yabancı yatırımcıların, sermaye yatırımlarını gerçekleştirebileceği bir ekonomik ortam hazırlanmaya çalışılmıştır. Aslında bu vesile ile de ekonominin canlandırılması amaçlanmıştır. Ekonomik canlılığın gerçekleşmesi halinde ise kredibilitesi artan bir Türk ekonomisi ile birlikte ülkenin borçlanma maliyetlerinin uygun koşullarda finansmanını sağlanacaktır. Tüm bu amaçlara ve hedeflere hizmet etmesi açısından, TCMB döviz kurlarını önceden ilan etmiş ve spekülatif dalgalanmaların önüne geçmiştir. Birinci yılın nihayetinde enflasyon ne yazık ki hedef seviyeye çekilememiş, Türk Lirası diğer para birimlerine karşı reel olarak aşırı değer artışı sağlamıştır. Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi ihracat hacmini negatif yönlü olarak ivmelendirirken, ithalat hacmini teşvik edici nitelikte bir pozisyon almıştır. Bu sebep nedeni ile de dış ticaret açığı ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bir başka ifade ile aşırı değerlenen Türk Lirası, ithalatı %34 oranı ile artış yönlü ivmelendirerek yaklaşık 54,503 milyar dolar seviyesinde zirveye taşımıştır. İhracat için ise benzer bir tablodan bahsetmek mümkün değildir. İhracat yalnızca % 4,4 oranında bir artış ivmesi ile 27,775 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 82,278 milyar dolar seviyesinde seyreden dış ticaret hacmi döneme kıyasla ciddi bir büyüklük olarak gözüксе de, ihracatın ithalatı karşılama oranı %51 seviyelerine gerilemiştir. 2001 senesinde ise küresel olarak ekonomide bir yavaşlamadan bahsetmek yerinde olacaktır; bu yavaşlama yalnızca üretim sektöründe

²⁹⁶ SEYİDOĞLU, *Uluslararası Finans*, 2003, s.614.

²⁹⁷ Fatma TOP, "Dış Ticarete Ödeme ve Teslim Şekilleri: Bucak Mermer Sektörü Örneği", (**Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Isparta, 2014), s.57.

değil ticaret alanında da göze çarpmaktadır. İki yıl üst üste yaşanan bu ekonomik krizlerin neticesinde gerçekleşen istikrarsızlık, hem tüketicinin hem de yatırımcının güvenini yerle yeksan etmiştir. Bankacılık sektöründe baş gösteren yapısal sorunların büyük bir kısmına çözüm bulunamamıştır. Tüm bu sebepler dolayısı ile döviz kuru, ekonomi otoriteleri tarafından serbest dalgalanmaya bırakılmıştır. Ancak bu dalgalanma ile birlikte döviz kuru ve faiz oranı artış yönlü bir eğilim sergilemiştir. Döviz kurunun ve faiz oranının arttığı bu piyasada tüketim harcamaları, yatırım ve üretim hacmi ciddi anlamda daralmıştır. Dalgalı kur politikası iç piyasa talebini daraltmakla kalmayıp, Türk Lirası'nın diğer para birimleri karşısında değer kaybetmesine de sebep olmuştur. Değer kaybeden Türk Lirası'nın sonucu olarak da 2001 yılı rakamları ele alındığında ihracat hacmi bir önceki yıla kıyasla %12 oranında artarken, ithalat hacmi %24 oranında azalmıştır. 2001 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 75,7 seviyelerine yükselmiş; ihracat hacminin gayri safi milli hâsıla içerisinde %20'lik bir pay edinmiş ve enflasyon oranının %20 düzeyinin altında seviyelere indiği gözlemlenmiştir. Bu dönemde, sanayi üretiminde ciddi manada artış olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında kapasite kullanım oranlarının artış göstermesi de olumlu gelişmeler arasında yer almaktadır. Kriz ile kesintiye uğrayan İstikrar Programı, 2002 ve 2003 yıllarında uygulanmaya devam edilmiştir. Bu program ile birlikte ihracatın olumlu bir seyir artışı içerisinde olduğunu gözlemlemek mümkündür. 2002 yılında 36 milyar dolar seviyelerinde belirlenen ihracat hacmi %37,4 gibi bir artış oranı ile 2003 yılında 47,2 milyar dolar seviyelerine, 2004 yılında ise 63 milyar dolar seviyelerine tırmanmıştır. Bahsi geçen üç yıl içerisinde artan ihracat seviyelerine paralel olarak büyüme hızları da oldukça yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. İthalat rakamlarına göz atmak gerekirse, bu rakamlarda da ciddi oranlı artışları gözlemlemek mümkündür. 2001 yılında 40,5 milyar dolar seviyesinde seyreden ithalat hacmi, 2002 yılında 50,8 milyar dolar seviyesine, 2003 yılında ise %0,4 oranında bir artış ile 97,3 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.²⁹⁸ Genel bir ifade ile 2002 ile 2007 yılları arasında üretimde ve ihracatta yüksek oranda artışlar yaşanmış, enflasyon oranları azalmıştır. Ancak Türk ekonomisinde ithalatın ihracattan daha yüksek bir ivme ile artıyor olması neticesinde cari açık da artmıştır.²⁹⁹

²⁹⁸ C. Erdem HEPKTAN, **2. Ulusal İktisat Kongresi**, (20-22 Şubat) / DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir, 2008.

²⁹⁹ Fatih ACAR, "Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013)", **Çalışma Dünya Dergisi**, Cilt.1, Sayı.2, 2013, s.17.

2008 senesinde yaklaşık olarak 334 milyar dolar seviyesine yükselen dış ticaret hacmi, küresel finansal kriz sebebiyle ortalama %27,2 oranında bir azalış ile birlikte 2009 senesinde 243 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Amerika Birleşik Devletleri esaslı bu ekonomik kriz kısa bir süre içerisinde tüm dünyaya sıçramış ve Türk dış ticaret hacmini de oldukça olumsuz bir biçimde etkilemiştir.³⁰⁰ Bu olumsuz ekonomik performansa son vermek gayesi ile Çin, Latin Amerika ülkeleri, Afrika, Hindistan ve Orta Doğu ile yeni dış ticaret ortaklıkları geliştiren Türkiye, 2010 yılında dış ticaret hacmini ortalama %23,2 gibi bir oranla arttırmıştır. Bu yükseliş performansını 2011 yılında da %25,5 artış oranı ile sürdürmüştür.³⁰¹ 2012 yılına kadar Türkiye’de yaşanan dış ticaret manzarasına bakmak gerekirse 1994 ve 2001 yıllarında Türkiye’de yaşanan krizlerin ve 2008 yılında başlayan küresel krizin dış ticaret dengesi üzerindeki tesiri epeyce büyük olmuştur. Kriz yıllarında dış ticaret açıklarında yaşanan azalmalar beklenmedik bir olaymış gibi değerlendirilmemelidir. Bahsi geçen yıllarda ithalatın düşmesinden dolayı dış ticaret dengesinde ortaya çıkan iyileşmeler geçicidir. Bunun kanıtı olarak kriz yıllarından sonra bu açığın tekrar hızlı bir şekilde artmış olması gösterilebilir. 1994, 2001 ve 2009 yıllarında dış ticaret açıklarında iyileşmeler görülmektedir; ancak hemen sonrasında dış ticaret açıklarının hızla arttığı aşikârdır. 2013 senesine gelindiğinde ihracatın ithalatı karşılama oranı %60,3 seviyelerine tekrar gerilemiştir. 2013 yılının son dönemlerinde Türkiye’nin dış ticaret açığı 99 milyar dolar dolaylarındadır. Böylesine ciddi bir dış ticaret açığını bertaraf etmek oldukça güçtür.³⁰²

2014 yılında ihracat %3,8 artarak 157,6 milyar dolar olmuş ve milli gelir içindeki payı %19,7’ye yükselmiştir. İthalat %3,8 azalmış ve 242,2 milyar dolara gerilemiştir. Dış ticaret açığı 84,5 milyar dolara düşerken, dış ticaret hacmi de gerilemiş ve 399,8 milyar dolara düşmüştür.³⁰³ Tablo 6’dan da anlaşıldığı üzere 2015 ve 2016’da Türkiye’nin hem ihracat hem de ithalat hacmi düşmüştür. Bununla paralel olarak da

³⁰⁰ E. Robert HALL ve B. John HALL, **Maroecenomics**. Norton International Student Edition, 1992, s.96.

³⁰¹ S. ERKİLİÇ, “Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri”, (**Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü, 2006), s.96-97.

³⁰² Savaş KAYA, “Türkiye’de Dış Ticaretin Finansmanı, Bankalardan Dış Ticaret Hizmeti Alan İşletmelerin Bu Hizmetlerden Memnuniyet Düzeylerinin ve Beklentilerinin Belirlenmesi: Ankara Örneği”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, Ekim 2014), s.59-60.

³⁰³ http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ah_UKEwjN9LGhh4LhAhWuposKHeiqAuEQFjACegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.tim.org.tr%2Ffiles%2Fdownloads%2FRaporlar%2Fekonomi_dis_ticaret_raporu_2015.pdf&usg=AOvVaw3B4We631sRbkPm5mIqqr0D, (08.03.2019)

zaten düşüş eğiliminde olan dış ticaret hacmi, 2016 yılı sonunda 341 milyar dolar seviyesinde seyretmektedir. 2017 yılına gelindiğinde ise artan dış ticaret hacmine rağmen, ihracatın ithalatı karşılama oranı son üç yılın en düşük oranı olarak yüzde 67,1 seviyesindedir. 2018 yılı verileri geçici olmakla birlikte önceki yıllara kıyasla, ihracatın ithalatı karşılama oranında ve dış ticaret hacminde artış gözlemlenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) ve Ticaret Bakanlığı işbirliğiyle oluşturulan geçici dış ticaret verilerine göre; ihracat 2019 yılı Ocak ayında, 2018 yılının aynı ayına göre %5,9 artarak 13 milyar 170 milyon dolar, ithalat %27,2 azalarak 15 milyar 673 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı Ocak ayında, ülkemizin dış ticaret açığı %72,5 azalarak 2 milyar 503 milyon dolara gerilemiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise 2018 yılı Ocak ayında %57,8 iken, 2019 yılı Ocak ayında %84'e olarak kaydedilmiştir.³⁰⁴

³⁰⁴ <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30653>, (08.03.2019)

Tablo 6: 1996-2018 Döneminde Türkiye Dış Ticaret Dengesi Verileri (-\$,-%)

Yıllar	İhracat (000 \$)	İthalat (000 \$)	Dış Ticaret Açığı (000 \$)	Dış Ticaret Hacmi (000 \$)	İhracat/İthalat Karşılama Oranı (%)
1996	23 224 465	43 626 642	-20 402 178	66 851 107	53,2
1997	26 261 072	48 558 721	-22 297 649	74 819 792	54,1
1998	26 973 952	45 921 392	-18 947 440	72 895 344	58,7
1999	26 587 225	40 671 272	-14 084 047	67 258 497	65,4
2000	27 774 906	54 502 821	-26 727 914	82 277 727	51,0
2001	31 334 216	41 399 083	-10 064 867	72 733 299	75,7
2002	36 059 089	51 553 797	-15 494 708	87 612 886	69,9
2003	47 252 836	69 339 692	-22 086 856	116 592 528	68,1
2004	63 167 153	97 539 766	-34 372 613	160 706 919	64,8
2005	73 476 408	116 774 151	-43 297 743	190 250 559	62,9
2006	85 534 676	139 576 174	-54 041 499	225 110 850	61,3
2007	107 271 750	170 062 715	-62 790 965	277 334 464	63,1
2008	132 027 196	201 963 574	-69 936 378	333 990 770	65,4
2009	102 142 613	140 928 421	-38 785 809	243 071 034	72,5
2010	113 883 219	185 544 332	-71 661 113	299 427 551	61,4
2011	134 906 869	240 841 676	-105 934 807	375 748 545	56,0
2012	152 461 737	236 545 141	-84 083 404	389 006 877	64,5
2013	151 802 637	251 661 250	-99 858 613	403 463 887	60,3
2014	157 610 158	242 177 117	-84 566 959	399 787 275	65,1
2015	143 838 871	207 234 359	-63 395 487	351 073 230	69,4
2016	142 529 584	198 618 235	-56 088 651	341 147 819	71,8
2017	156 992 940	233 799 651	-76 806 711	390 792 592	67,1
2018	168 023 391	223 039 038	-55 015 647	391 062 429	75,3

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=621, (07.03.2019)

* 2018 verileri geçicidir.

3.1.3. Türk Dış Ticareti' ne Bankacılık Açısından Genel Bir Bakış

Dünya genelinde ticaret hareketlerinin düşmesi, ticaret finansmanı için duyulan ihtiyacı da aynı oranda azaltmaktadır. Fakat dünyada yaşanan konjonktürel belirsizliklerin varlığı, güven unsurunun varlığını da zedelemektedir. Bu belirsizlikler hali hazırda sınırlı olan kaynaklara erişimin meşakkatini, mevcut riski ve likidite sorunlarını arttırmaktadır. Belirtilen sorunların artışı beraberinde maliyet unsurunu da arttırmakta ve uluslararası ticaretin finansmanına destek olacak bir sistem aranmaktadır. Bu sistemin en bilinen aktörü ise bankacılık sektörüdür. Bu bağlamda yaşanan tüm kriz ve belirsizliklere rağmen Türkiye'nin güçlü bir bankacılık sistemine haiz olması

oldukça kıymetli bir mevzudur. Gerçekleşen ekonomik krizlerin çeşitli alanlara etkisi şüphesizdir. Türkiye’de üretim, tüketim ve finans gibi alanlarda baş gösteren sorunlar sebebiyle bir süre krizin etkisi hissedilmiş olsa da, 2010 senesinde bankacılık sektörünün güçlü yapısının desteği ile birlikte bu etki azalmıştır.³⁰⁵

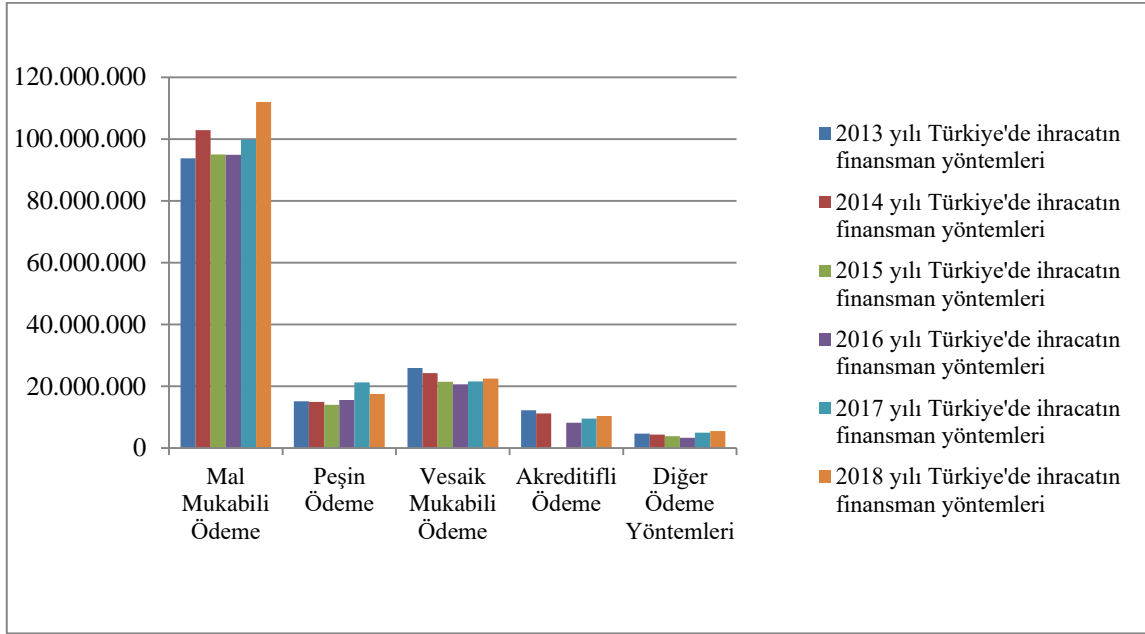
Milli para biriminin istikrarlı bir değere sahip olması, yabancı bankaların yerli bankalar tarafından ihraç edilen döviz cinsinden akreditiflere teyitlerini ekleme hususundaki iştahlarını artmaktadır. 2008 yılı Eylül ayında başlayan ve tüm dünyayı tesiri altına alan kriz sebebiyle Türk Lirası, Amerikan Doları karşısında %40’ları aşan değer kaybı ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yükseliş eğiliminde olan piyasa ekonomilerine özel fon akımlarının adım adım azaldığı bir süreçte Türk Lirası’nın değerini saklayabileceği de muallaktır. Türk Lirası’nın yabancı para birimleri karşısında değerini kıymetli kılması oldukça önemli bir konudur. Değersizleşen Türk Lirası, dış ticaret finansmanını güçleştiren bir husustur.³⁰⁶

3.1.3.1. Türkiye’de İhracatın Finansmanı

Grafik 1, TÜİK resmi internet sitesi üzerinde yer alan “Ödeme şekillerine göre ihracat, 1998-2019” başlıklı veri setinden temin edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır. Bu veri seti ihracat işlemlerinin finansmanında yıllar bazında 17 çeşit ödeme türüne ait detaylı rakamları içermektedir. Çalışmanın daha anlaşılır olması açısından 17 çeşit ödeme türünün ayrı ayrı değerlendirilmesi yerine, uygulamada sıklıkla karşılaşılan ödeme türleri ana kalemler olarak esas alınmıştır. Mal mukabili ödeme, peşin ödeme, vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödeme Türk dış ticaretinin finansmanında yaygın olarak kullanılan ödeme türlerindedir. Bu dört ana ödeme türüne dair veriler kalem kalem değerlendirilirken; geri kalan 13 çeşit ödeme türü diğer başlığı altında sınıflandırmıştır. Diğer başlığı altında yer alan ödeme türleri; vadeli akreditif, bedelsiz teslim, özel takas, kabul kredili akreditif, kabul kredili vesaik mukabili, kabul kredili mal mukabili ve özel hesap olarak sıralanabilir.

³⁰⁵ O. ACAR, “Türkiye’de Dış Ticaret Ve Dış Ticaretin Finansmanı Durum Değerlendirmesi”. **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Dış Ticaretin Finansmanı Raporu**, Ankara, 2009, s.2.

³⁰⁶ ACAR, a.g.e., s.10.

Grafik 1: 2013-2018 Ödeme Türlerine Göre İhracatın Finansmanı

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=640, (08.03.2019)

Grafik 1'e göre Türkiye'de 2013 ila 2018 yılları arasında gerçekleştirilen ihracatın ciddi bir oranı mal mukabili yöntemi ile finanse edilmektedir. Bu yöntemde göre malı teslim alan ithalatçı, teslimattan sonra mal bedelini ithalatçıya öder.³⁰⁷ Mal mukabili ödeme yöntemi, ihracat işleminde malı satan taraf olan ihracatçı için maksimum düzeyde risk taşır. Dünya piyasaları, Türk ihracatçısına mal bedelini ödmeden önce malı teslim almak istemektedir. İkinci olarak tercih edilen finansman tekniği ise vesaik mukabili ödemedir. İhracat işlemlerinde ikinci olarak tercih edilen vesaik mukabili finansman yönteminde mal henüz seyahat halinde iken, malın nakliye edildiğine dair belgelerin ithalatçıya gönderilmesini esas alır.³⁰⁸ Bir başka ifade ile dünya piyasaları mal bedelini ödmeden önce, Türk ihracatçısının malları sözleşmeye uygun yüklediğini ve sevk ettiğini teyit etmek istemektedir. Üçüncü en çok tercih edilen ihracat finansman tekniği ise peşin ödeme yöntemidir. Peşin ödeme yöntemine ait rakamlar diğer iki yöntemle kıyasla düşük olmasına karşın göz ardı edilemeyecek seviyelerde kol gezmektedir. Bu yöntemde göre de önce mal bedelinin tahsilatını

³⁰⁷ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.149.

³⁰⁸ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.150.

gerçekleştiren ihracatçı, tahsilatın peşi sıra malları gönderir.³⁰⁹ İhracat işlemlerinde Türk ihracatçısının da dünya piyasalarına yeterince güvenmediği düşülebileceği gibi imalatçısı olduğu ürünlerin imalatına başlayacak ekonomik güce sahip olmadığı da düşünülebilir.

Tablo 7, TÜİK resmi internet sitesi üzerinden “Ödeme şekillerine göre ihracat, 1998-2019” başlıklı veri setinden temin edilen bilgiler doğrultusunda tanzim edilmiştir. İhracatın finansmanında kullanılan ödeme türleri Grafik 1 ile aynı sınıflandırma yöntemi çerçevesinde düzenlenmiştir. Diğer kalemi altında sınıflandırılan ödeme yöntemlerinin rakamsal hacmi, basit matematik hesaplama yöntemleri kullanılarak tanzim edilmiştir. Bu bağlamda yıllar bazında gerçekleştirilen mal mukabili ödeme, peşin ödeme, vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödeme yöntemleri ile gerçekleştirilen ihracat hacimleri toplamı ilgili yıldaki toplam ihracat hacminden çıkartılmıştır.

Tablo 7: 2013-2018 Ödeme Türlerine Göre İhracatın Finansmanı

Yıllar	Mal Mukabili Ödeme	Peşin Ödeme	Vesaik Mukabili Ödeme	Akreditifli Ödeme	Diğer Ödeme Yöntemleri	Toplam İhracat Hacmi
2013	93.795.859	15.136.099	25.878.334	12.280.664	4.711.682	151. 802. 637
2014	102.834.175	14.929.437	24.228.910	11.239.517	4.378.120	157. 610.158
2015	94.969.939	13.947.391	21.415.158	9.694. 014	3.812.370	143.838.871
2016	94.864.147	15.531.258	20.610.973	8.154.558	3.368.648	142.529.584
2017	99.706.911	21.207.214	21.508.386	9.550.969	5.019.461	156.992.940
2018	112.012.905	17.530.478	22.467.607	10.406.810	5.549.420	167. 967.219

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=640, (08.03.2019)

Tablo 7 göz önüne alındığında 2013 yılında ihracatın finansmanında 93 milyon dolar seviyesinde mal mukabili ödeme yapılırken, 2018 yılına gelindiğinde bu rakam 112 milyon dolar seviyelerine kadar yükselmiştir. 2013 ile 2018 yılları arasında mal mukabili ile finanse edilen Türk ihracatının bazı yıllarda düşerken bazı yıllarda da yükselerek dalgalı bir seyir ile hareket ettiğinden bahsetmek mümkündür. Bu yükseliş ve düşüşler toplam ihracat hacmi ile doğru orantılı olarak seyretmektedir. 2013 yılında vesaik mukabili ödeme yöntemi ile finanse edilen ihracat 25 milyon dolar seviyesinde seyredenken, kademeli bir düşüş trendine girmiştir. Bu düşüş trendi 2016 yılına kadar

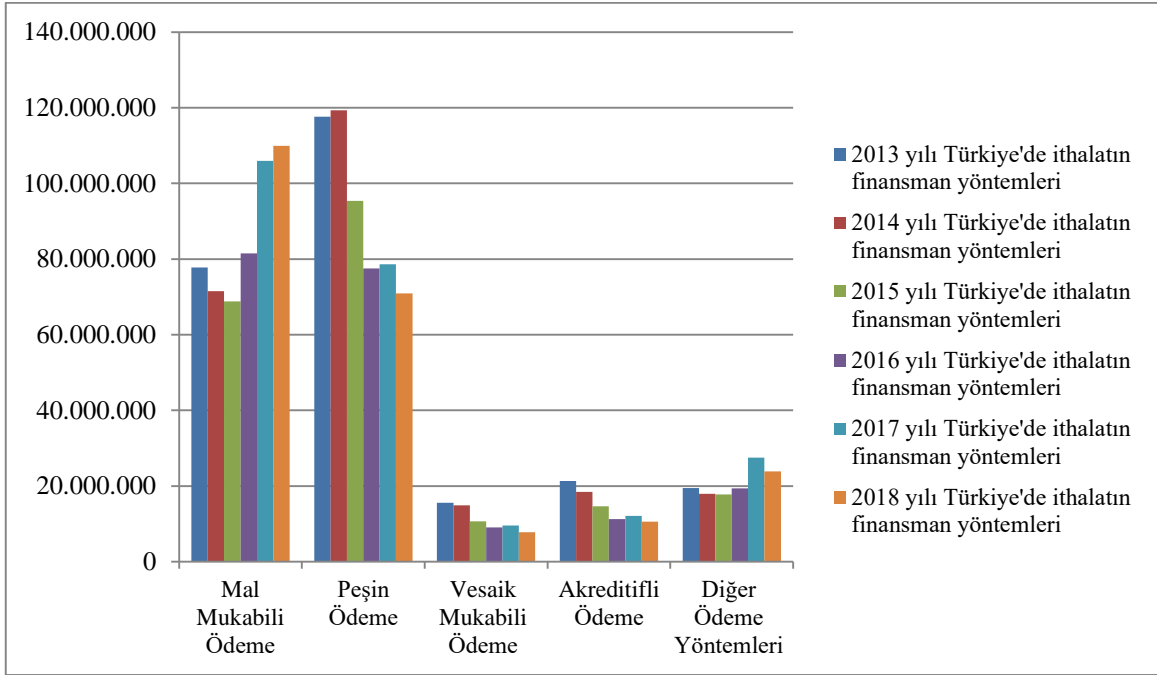
³⁰⁹ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.147.

sürmüş ve 2016 yılında 20 milyon dolar seviyesine kadar gerilemiştir. 2017 yılında yukarı yönlü hareketi ile düşüş eğilimine son vermiş, artış eğilimine girmiştir. 2018 yılında 22 milyon dolar seviyesini aşan vesaik mukabili ödeme yöntemi, bu periyotta hiçbir zaman 2013 yılı seviyesini yakalayamamıştır. İhracatın finansmanında tercih edilen peşin ödeme ve akreditifli ödeme yöntemleri ise yıllar itibarı ile dalgalı hacimlere sahip olmak ile birlikte, 2018 yılında sırası ile 17 milyon dolar ve 10 milyon dolar seviyesinin üzerinde yer almaktadır.

Türkiye’de 2013 ile 2018 yılları arasında gerçekleşen ihracatın finansmanını genel olarak değerlendirmek gerekirse en çok tercih edilen ödeme yönteminin mal mukabili olduğunu söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Bu bağlamda denebilir ki; mal mukabili ödeme yöntemini tercih eden Türk ihracatçısı dünya piyasaları tarafından bilinirliğini ve güvenilirliğini artırma gayesi içerisindedir.

3.1.3.2. Türkiye’de İthalatın Finansmanı

Grafik 2, TÜİK resmi internet sitesi üzerinden “Ödeme şekillerine göre ithalat, 1998-2019” başlıklı veri setinden temin edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır. Bu veri seti ihracat işlemlerinin finansmanında yıllar bazında 17 çeşit ödeme türüne ait detaylı rakamları içermektedir. Çalışmanın daha anlaşılır olması açısından 17 çeşit ödeme türünün ayrı ayrı değerlendirilmesi yerine, uygulamada sıklıkla karşılaşılan ödeme türleri ana kalemler olarak esas alınmıştır. Mal mukabili ödeme, peşin ödeme, vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödeme Türk dış ticaretinin finansmanında yaygın olarak kullanılan ödeme türlerindedir. Bu dört ana ödeme türüne dair veriler kalem kalem değerlendirilirken; geri kalan 13 çeşit ödeme türü diğer başlığı altında sınıflandırmıştır. Diğer başlığı altında yer alan ödeme türleri; vadeli akreditif, bedelsiz teslim, özel takas, kabul kredili akreditif, kabul kredili vesaik mukabili, kabul kredili mal mukabili ve özel hesap olarak sıralanabilir.

Grafik 2: 2013-2018 Ödeme Türlerine Göre İthalatın Finansmanı

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=641 , (08.03.2019)

Grafik 2'ye göre Türkiye’de 2013 ila 2018 yılları arasında gerçekleştirilen ithalatın büyük bir kısmı peşin ödeme yöntemi ile finanse edilmiştir. İthalat işlemlerinde peşin ödeme yönteminin tercih edilmesi durumunda; ithalatçı, ithalat başlanmadan önce mal bedelini ihracatçıya öder. Mal bedelinin tahsil edilmesini müteakibe ihracatçı malı gönderir.³¹⁰ İlgili dönem nicelik açısından ele alındığında peşin ödeme yöntemi mal mukabili ödeme yöntemi izlemektedir. Bu finansman tekniğinde ise ihracatçı malı herhangi bir bedel tahsil etmeden önce ithalatçının ülkesine gönderir. Malını çeken ithalatçı, mal bedelini öder.³¹¹ Bu iki finansman yöntemi taban tabana zıttır. Peşin ödemeli ithalatta ithalatçının riski maksimum iken, mal mukabili finansmana dayalı ithalatta ihracatçının riski en yüksek düzeydedir. Bu bağlamda tüme varmak gerekirse gerçekleştirilen ithalat işlemleri bazında dünya piyasaları ve Tük piyasaları birbirini güven unsurunu sağlayacak düzeyde tanımamaktadır.

Tablo 8, TÜİK resmi internet sitesi üzerinden “Ödeme şekillerine göre ithalat, 1998-2019” başlıklı veri setinden temin edilen bilgiler doğrultusunda tanzim edilmiştir.

³¹⁰ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.154.

³¹¹ KARAGÜL ve İLTER, a.g.e., s.154

İthalatın finansmanında kullanılan ödeme türleri Şekil 2 ile aynı sınıflandırma yöntemi çerçevesinde düzenlenmiştir. Diğer kalemi altında sınıflandırılan ödeme yöntemlerinin rakamsal hacmi, basit matematik hesaplama yöntemleri kullanılarak temin edilmiştir. Bu bağlamda yıllar bazında gerçekleştirilen mal mukabili ödeme, peşin ödeme, vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödeme yöntemleri ile gerçekleştirilen ithalat hacimleri toplamı ilgili yıldaki toplam ithalat hacminden çıkartılmıştır.

**Tablo 8: 2013-2018 Ödeme Türlerine Göre İthalatın Finansmanı
(Değer: Bin ABD \$)**

Yıllar	Mal Mukabili Ödeme	Peşin Ödeme	Vesaik Mukabili Ödeme	Akreditifli Ödeme	Diğer Ödeme Yöntemleri
2013	77.764.400	117.639.578	15.523.196	21.271.411	19.462.665
2014	71.528.310	119.326.765	14.920.305	18.442.201	17.899.537
2015	68.796.115	95.343.025	10.690.854	14.660.717	17.743.648
2016	81.525.295	77.472.048	9.031.204	11.237.065	19.352.624
2017	105.984.927	78.638.169	9.588.459	12.098.657	27.489.440
2018	109.907.781	70.943.368	7.754.973	10.582.416	23.857.943

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=641 , (08.03.2019)

Tablo 8 göz önüne alındığında 2013 yılında ithalat finansmanında 117 milyon dolar seviyesinde peşin ödeme yapılırken, 2018 yılına gelindiğinde bu rakam 70 milyon dolar seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu gerileme ithalat hacminin de kademeli olarak düşüş eğiliminde oluşuna bağlanabileceği gibi, Türk ithalatçısına duyulan güvenin artıyor olması şeklinde de yorumlanabilir. İthalatta mal mukabili ödeme yöntemi 2013 yılında 77 milyon dolar seviyesinde iken, 2018 yılında 110 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. Kademeli olarak düşen ithalat hacminde, mal mukabili ödeme yönteminin yükseliyor olması, peşin ödeme yönteminde varılan kanıyı destekler niteliktedir; yıllar içerisinde dünya ihracatçılarının Türk ithalatçılara duyduğu güven artmaktadır. Akreditifli ödeme yöntemi ile finanse edilen ithalat işlemleri 2013 yılında 21 milyon dolar seviyesinde iken istikrarlı bir şekilde düşüş eğilimine girerek 2018 yılında 10 milyon dolar seviyesine kadar geriler. Vesaik mukabili ile finanse edilen ithalat işlemleri ise 2013 yılında 15 milyon dolar civarında iken, 2018 yılında 7 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. Vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödeme yöntemlerindeki

düşüşü, toplam ithalat rakamlarının düşüşe bağlamak yerinde ancak yetersiz bir yorum olacaktır. Yıllar içerisinde değişen ve gelişen teknoloji, gereksinim duyulan ihtiyaçların çeşitlenmesi gibi sebeplerle bankacılık sektörünün alternatif ödeme yöntemleri geliştirmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu bağlamda diğer ödeme yöntemleri kategorisi altında irdelenen farklı ödeme yöntemleri türemiştir. Akreditifli ödeme ve vesaik mukabili ödemenin istikrarlı düşüşü bir nevi diğer ödeme yöntemleri kategorisi ile finansmanın hacmini arttırmıştır.

3.2. Türk Bankacılık Sektöründe Dış Ticaret Mevzuatı

Uluslararası ticarete serbestleşme ve küresel adaptasyon aşamalarının en mühim konularından biri de, adaptasyon aşmasındaki ülkelerin deregülasyon faaliyetlerini sonuçlandırma eğiliminde olmalarıdır. Deregülasyonu, herhangi bir işgal alanına kamu gücü tarafından konulan kurallar vasıtası ile müdahale ve sınırların bertaraf edilmesi olarak tanımlamak mümkündür. Dış ticarete serbestleşme ve globalleşmeyi kısıtlayıcı kararların rafa kaldırılması, bu alanda faaliyet gösterecek olan ülkeler açısından oldukça önemli bir husustur.

Türkiye Cumhuriyeti'nde dış ticaretinde, 1980 senesinden başlamak sureti ile 1990 senelerinin ortasına kadar kamu otoritelerince sıkı bir müdahale ve kısıtlar sistemi hâkimdir. Başka bir deyişle bu seneler arasında gerçekleştirilen dış ticaret işlemlerinde kamu otoritesinin denetimi ve müdahalesi aşikâr bir biçimde hissedilmektedir. 1995 senesi ise dış ticaret mevzuatı yapısı açısından oldukça önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönüm noktası niteliğine haiz yılda hem Dünya Ticaret Örgütü hizmete geçmiş ve ülkemiz bu örgüte üyelik sağlamış hem de AB ile Gümrük Birliği Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti uluslararası anlaşmalar kapsamında küresel adaptasyon gayesi ile dış ticarete uygulanan kısıtlayıcı kuralları kaldırmak mecburiyetinde kalmıştır. 1995 senesi ile birlikte ülkemizde dış ticaret alanında deregülasyon politikaları uygulanmıştır.³¹²

10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 Sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı 1 numaralı Kararnamesi ile

³¹² VURUCU ve ARI, a.g.e., s.39.

birlikte Ticaret Bakanlığı kurulmuş; daha önceden Ekonomi Bakanlığı ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın görev sorumlulukları Ticaret Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır. İthalat, ihracat ve serbest bölge ticareti faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler bu bakanlığa devredilmiştir. Kambiyo işlemleri hakkında yardımcı tertip yetkisine haiz kurumlar ise TCMB ve Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı olarak belirlenmiştir. Ancak bu iki kurumun da asıl yükümlülüğü para ve döviz politikaları üzerinedir. Bu nedendir ki bu kurumlar sadece kambiyo işlemlerine, ihracat-ithalat bedellerinin ödemelerine ve tahsilatlarına dair düzenleme yapmaktadırlar.³¹³

3.2.1. Kambiyo Mevzuatı

İspanyolca kökenli olan kambiyo kelimesinin sözlükteki karşılığı değiş tokuştur. Uluslararası ticaret alanında ise kambiyo, farklı ülkelere ait para birimlerinin birbirleri arasında değiş tokuş işlemine tabi tutulmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nde kambiyo mevzuatından bahsedilecekse öncelikle bu mevzuatın temelini oluşturan Türk Parasını Koruma (TPKK) Hakkında Kanun'dan bahsedilmelidir. Kanunun kendisine tanıdığı yetki ile Bakanlar Kurulu, bu kanuna ek düzenlemeler yapabilmektedir. Başka bir ifade ile TPKK Hakkında Kanun tarafından çizilen çerçevede kalmak koşulu ile karar alma yetkisi Bakanlar Kurulu'na aittir. Alınan kararlar doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı tebliğ sureti ile uygulama direktifi verir ve bu uygulama direktiflerinin yön haritası niteliğinde genelgeler ile TCMB ekonomiye yön verir.³¹⁴

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun:

25 Şubat 1930 tarihinde ilk kez yayımlanan 1567 sayılı TPKK Hakkında Kanun üç yıl geçerli olma koşulu ile yürürlüğe girmiş olup, çeşitli zamanlarda yayımlanan Kanunlar ile süresi uzatılmıştır. Son olarak Şubat 1970'de yayımlanan 1224 sayılı Kanun ile geçerliliği süresiz olarak uzatılmıştır. Dış ticaret hakkında gerçekleştirilecek bir çalışma kapsamında bu kanunun ilk üç maddesinin altını çizmek gerekir.

³¹³ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf> (10.03.2019)

³¹⁴ VURUCU ve ARI, a.g.e., s.40.

- Kanun'unun 1. ve 2. Maddelerinde efektif, hisse senedi, döviz, tahvil alım satımı ile kıymetli maden ve taşların ve ticari senetler ile ödeme yapmaya imkân tanıyan her tip araç ve evrakın ithalatı ve ihracatına dair düzenleme ve kısıtlamaya dair yetkiyi Cumhurbaşkanı'na vermiştir. Bu maddeler Cumhurbaşkanı'nın bu konuda alacağı kararları Resmi Gazete' de yayımlamak ile de yükümlü kılmıştır.
- İlgili kanunun 3. Maddesi'nde ise yaptırımlar düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Cumhurbaşkanı'nın bu Kanun kapsamındaki kararlarına uygun hareket etmeyenlere, üç bin Türk Lirası'ndan yirmi beş bin Türk Lirası'na kadar idari para cezası yaptırım uygulanır. Bir başka ifade ile Kanun'un 1. Madde 'sinde bahsi geçen değerleri izinsiz suretle yurt içine sokanlar yahut yurt dışına çıkaranların, ilgili suç Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu çerçevesinde suç teşkil etmese ve hatta teşebbüs aşamasında kalsa dahi idari para cezası ile cezalandırılacaklarını beyan eder. Kanun'un 1. Madde 'sinde bahsi geçen değerleri izinsiz suretle yurt içine sokanlar yahut yurt dışına çıkaranlar Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümlerince suç ya da kabahat olarak değerlendirilmemesi halinde ilgili kıymetlerin rayiç bedeli meblağında idari para cezasına çarptırılırken; yalnızca teşebbüs aşamasında kalanlar ise bu bedelin yarısı kadar idari para cezası ile cezalandırılırlar. "Her türlü mal, kıymet, hizmet ve sermaye ithal ve ihraç edenler veya bu işlere aracılık edenlerden bu işlemlerinden doğan alacaklarını 1 inci maddeye göre alınan kararlardaki hükümlere göre ve bu kararlarda tayin edilen süreler içinde yurda getirmeyenler, yurda getirmekle yükümlü oldukları kıymetlerin rayiç bedelinin yüzde beşi kadar idari para cezasıyla cezalandırılırlar. İdari para cezasına ilişkin karar kesinleşinceye kadar alacaklarını yurda getirenler, birinci fıkra hükmüne göre idari para cezası verilir. Ancak, verilecek idari para cezası yurda getirilmesi gereken paranın yüzde iki buçuğundan fazla olamaz. İthalat, ihracat ve diğer kambiyo işlemlerinde döviz veya Türk Parası kaçırmak kastıyla muvazaalı işlemlerde bulunanlar, yurda getirmekle yükümlü oldukları veya kaçırdıkları kıymetlerin rayiç bedeli kadar idari para cezasıyla

cezalandırılırlar. Bu fiilin teşebbüs aşamasında kalması halinde verilecek ceza yarı oranında indirilir.” (Madde 3)³¹⁵

TPKK Hakkında 32 Sayılı Karar:

Takvim 7 Ağustos 1989’u gösterdiğinde Bakanlar Kurulu, TPKK Hakkında 32 Sayılı Karar’ı yürürlüğe koymuştur. Türk mevzuatında dış ticaret konusunun daha iyi anlaşılması amacı ile bu kararın ilgili maddelerini detaylandırmak gerekmektedir.

Madde 1, bu kararın aşağıda sıralanan konular hakkında düzenleyici ve kısıtlayıcı kurallar bütününden oluştuğunu açıklamaktadır. Bu konular:

- Türk Parasının kıymetini muhafaza etmek gayesi ile yabancı paralar karşısında değerinin saptanması
- Döviz ve dövizi ima eden dokümanlara dair bütün işlemlerle dövizlerin tasarruf ve idaresi
- Türk Parası ve Türk Parasını ima eden dokümanların ihraç ve ithalatı
- Kıymetli maden, taş ve eşyalara dair işlemler ile ithalat, ihracat, görünmeyen işlemler ve sermaye hareketlerine dair kambiyo işlemleri olarak sıralanmıştır.

İlgili madde hükmü uyarınca “Bu Karar'a ve bu Karar'ın uygulanması amacıyla Bakanlık tarafından yayımlanacak tebliğlere muhalefet, 1567 Sayılı Kanun'a muhalefet sayılır.”³¹⁶

Madde 2 kapsamında ‘a’ bendinden başlayarak ‘v’ bendine kadar devam eden tanımlar, Karar’da bahsi geçen terimlerin tanımıdır. Bu terimlere Karar’ın orijinal metninden ulaşmak mümkündür.

³¹⁵ [http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.3.1567&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=1567&Tur=1&Tertip=3&No=1567\(10.03.2019\)](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.3.1567&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=1567&Tur=1&Tertip=3&No=1567(10.03.2019))

³¹⁶ VURUCU ve ARI, a.g.e., s.41-42.

- Türk parası hakkında teferruatları barındıran Madde 3 hükmüne göre “Türk Parası ve Türk Parasıyla ödemeyi sağlayan belgelerin yurttan ihracı ve yurda ithali serbesttir. Dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye’de Türk parası ile ödeme, tahsilat ve tevdiatta bulunmaları serbesttir.” (Madde 3/a ve Madde 3/b) Ancak bu serbesti Karar’da konulan meblağ limitlerini aşması halinde bildirim tabi tutulmaktadır. “Bankalar, ithalat, ihracat ve görünmeyen işlemler dışındaki yurtdışına yapılan 50.000-USD karşılığını aşan TL transferlerine ilişkin bilgileri transfer tarihinden itibaren 30 gün içinde Bakanlık tarafından belirlenecek mercilere bildirirler.” (Madde 3/c) Bankalara dair bildirim yükümlülüğün muhatap kurumu Bakanlık takdirine bırakılmıştır. Sadece bildirim yapılacağı kurum değil, meblağı Karar ile belirlenen TL tutarın ihracatına dair esaslar da Bakanlık takdirine bırakılmıştır. Buna göre “25.000-TL’yi aşan Türk Parasının yurt dışına çıkarılması Bakanlık tarafından belirlenecek esaslar dâhilinde yapılır.” (Madde 3/d) Bakanlık takdirine bırakılan hususları TPKK Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ detaylarında bulmak mümkündür.
- Döviz hakkında bilgileri içeren Madde 4 hükmüne “Yurda döviz ithali ve yurttan döviz ihracı serbesttir.” (Madde 4/a) Türkiye’de yerleşik kişilerin maliki oldukları dövize dair hangi kanallar vasıtası ile işlem gerçekleştirebileceği ve döviz tasarruflarının hangi şartlarda icazete tabi olduğu, ilgili madde kapsamında belirlenmiştir. Buna göre “Türkiye’de yerleşik kişilerin beraberlerinde döviz bulundurmaları, bankalar, yetkili müesseseler, Posta ve Telgraf Teşkilatı (PTT) , kıymetli maden aracı kuruluşları ile yurt dışında döviz alım satımına yetkili kuruluşlardan döviz satın almaları ve bunlara döviz satmaları, dövizleri bankalarda açacakları döviz hesaplarında tutmaları, efektif olarak kullanmaları, bankalar vasıtasıyla yurt içinde ve yurt dışında tasarruf etmeleri serbesttir. Türkiye’de yerleşik kişilerin, dışarıda yerleşik kişilerden, Türkiye’de yapacakları işlemler nedeniyle döviz kabul etmeleri serbesttir.” (Madde 4/b ve Madde 4/c) Yurt dışında yerleşik kişilerin gerçekleştireceği döviz alım satımına aracılık edebilecek kurumlar ise aynı Madde hükmüne “Dışarıda

yerleşik kişiler; bankalar, yetkili müesseseler, PTT, kıymetli maden aracı kuruluşları ve aracı kurumlarla döviz alım ve satımı yapabilirler.” (Madde 4/d) “Türkiye’de yerleşik kişiler ile dışarıda yerleşik kişilerin, bankalar vasıtasıyla yurtdışına döviz transfer ettirmeleri serbesttir. Bakanlık yurtdışına döviz transferi yapılabilecek diğer kuruluşları belirlemeye yetkilidir. Bankalar, ithalat, ihracat ve görünmeyen işlemler dışındaki yurtdışına yapılan 50.000-USD ve eşiti döviz aşan transferlere (Döviz tevdiat hesaplarından yapılan transferler dâhil) ilişkin bilgileri, transfer tarihinden itibaren 30 gün içinde Bakanlıkça belirlenecek mercilere bildirirler. 10.000 Avro veya eşitini aşan efektifin yurt dışına çıkarılması Bakanlıkça belirlenecek esaslar dâhilinde yapılır.” (Madde4/e ve Made4/f) Hükmünden de anlaşıldığı üzere, Karar belirttiği meblağlara dair bildirim yükümlülüğünün muhatap kurumunu Bakanlık takdirine bırakmıştır. İlgili Madde son bendi uyarınca “Türkiye’de yerleşik kişilerin, Bakanlıkça belirlenen haller dışında, kendi aralarında menkul ve gayrimenkul alım satım, taşıt ve finansal kiralama dâhil her türlü menkul ve gayrimenkul kiralama, leasing ile iş, hizmet ve eser sözleşmelerinde sözleşme bedeli ve bu sözleşmelerden kaynaklanan diğer ödeme yükümlülükleri döviz cinsinden veya dövize endeksli olarak kararlaştırılmaz.” (Madde 4/g) Bu hüküm alenen Türk Parasının değerini koruma gayesindedir.

- Döviz kurlarına dair bilgi edinmenin mümkün olduğu Madde 5’e göre “Yabancı paraların Türk parası karşısındaki değeri, Merkez Bankası’nca tespit edilen usuller çerçevesinde belirlenir.” (Madde 5) Başka bir ifade ile döviz kurlarını belirlenmesine dair usuller TCMB tarafından yayımlanır ve bu usullere bağlı kalmak esastır.
- Madde 6 ile hükme bağlanan dövize ilişkin işlemler kapsamında konvertibl döviz cinslerini belirlemeye Merkez Bankası yetkili kılınmış olup; Merkez Bankası, Bakanlıkça uygun görülecek diğer kuruluşlar ve bankalar dövize ilişkin işlemleri gerçekleştirmeye yetkili kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. Yetkili kurumları detaylıca tasvir eden Madde 6 hükmünce “PTT, yetkili

müesseseler ve Borsa İstanbul Anonim Şirketi (A.Ş.) bünyesindeki piyasalarda Borsa İstanbul A.Ş. ile ilgili mevzuat kapsamında olmak üzere kıymetli maden aracı kuruluşları efektif alım satımı yapabilirler.” (Madde 6/3) Aracı kurumların gerçekleştireceği dövize ilişkin işlemlerde belirli sınırlar getiren ilgili Karar maddesi uyarınca “Aracı kurumlar sadece sermaye piyasası faaliyetlerinin gerçekleştirilmesiyle sınırlı olmak kaydıyla sadece hesap sahibi müşterileri ile döviz alım satımı yapabilirler.” (Madde 6/4). Kurumların dövize ilişkin işlemlerinin nihayetinde edinecekleri döviz mevcudunun akıbeti hakkında bilgiye erişmek de bu madde kapsamında mümkündür. “Bankalar, PTT, yetkili müesseseler, kıymetli maden aracı kuruluşları ve aracı kurumlar döviz mevcutlarını, Bakanlıkça belirlenecek oran ve esaslar çerçevesinde Merkez Bankasına devrederler.” (Madde 6/5) Madde 6’da yukarıda sıralanan bilgilerin yanı sıra, Sermaye Piyasası mevzuatı kapsamına konu teşkil eden döviz işlemlerine dair detaylara da erişmek mümkündür.

- Kıymetli madenler, taşlar ve eşyalara dair hükümler, 32 Sayılı Karar Madde 7 kapsamındadır. İlgili madde uyarınca “Kıymetli madenler, taşlar ve eşyaların Dış Ticaret Rejimi esasları dâhilinde Türkiye’ye ithali ve ihracı serbesttir.” (Madde 7/a) Karar kıymetli madenlerin işlenme esasını standart ve standart olmayan olarak iki kategoriye ayırmış olmasına karşın, uygulanacak ithalat veya ihracat bildirim esasını aynı yöntemle bağlamıştır. Buna göre “Standart ve standart dışı işlenmemiş kıymetli madenlerin, ithal ve ihracında gümrük idarelerine beyan verilmesi yeterli olup, ithalat ve ihracat rejim, karar ve yönetmelikleri uygulanmaz.” (Madde 7/a) Her ne kadar kıymetli madenlerin ithalat ve ihracat serbestisi, bildirim kapsamında serbesti esasına dayansa da durumun istisnası şu şekilde tanımlanmaktadır: “Ancak, standart ve standart dışı işlenmemiş kıymetli madenlerin ihracatında ilgililerin talebi durumunda, 15/12/1999 tarihli ve 99/13812 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Karar, İhracat: 2008/6 sayılı İhracat,

Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ ile 17/1/2005 tarihli ve 2005/8391 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Dâhilde İşleme Rejimi Kararı ve bunlara dayanılarak yayımlanan düzenlemeler uygulanabilir. Bu talepleri inceleyip sonuçlandırmaya Ticaret Bakanlığı yetkilidir.” (Madde 7/a) Kıymetli maden ithalatı da Karar maddelerinden anlaşıldığı üzere serbesttir ancak bu ithalatın hangi kurumlar aracılığı ile gerçekleştirileceği Karar kapsamında belirlenmiştir. “Standart işlenmemiş kıymetli madenlerin ithali yalnızca, Merkez Bankası ile kendi mevzuatlarındaki hükümler saklı kalmak kaydıyla Kıymetli Madenler Borsası üyesi kıymetli maden aracı kuruluşları tarafından yapılır. Ancak, Kıymetli Madenler Borsası üyesi aracı kuruluşlar ithal ettikleri standart ve standart dışı işlenmemiş kıymetli madenleri üç iş günü içinde Borsaya teslim etmek zorundadır.” (Madde 7/a) Kıymetli maden, eşya ve taşların yurt içinde alım satımı hakkında detaylı bilgiye de yine bu madde çerçevesinde erişmek mümkündür. “Kıymetli madenler, taşlar ve eşyaların yurt içinde alım ve satımı serbesttir. Ancak yurt içinde cevherden her tür ve şekilde üretilen kıymetli madenlerin alım ve satım işlemleri de Borsa İstanbul A.Ş. tarafından düzenlenecek yönetmeliklerle belirlenecek esaslara göre Borsa İstanbul A.Ş. ’de yapılır.” (Madde 7/b) Karar bu bağlamda bazı yetkileri de Borsa İstanbul A.Ş. ’ye devretmektedir. Ziyet eşyası niteliğine haiz kıymetli maden, taş veya eşyaların yolculuk esnasında ne şekilde değerlendirileceği ise şu şekilde açıklanmaktadır: “Yolcular, beraberlerindeki kendilerine ait değeri 15.000-USD’yi aşmayan ve ticari amaç taşımayan ziyet eşyası niteliğinde kıymetli madenlerden ve taşlardan yapılmış eşyaları yurda getirebilirler ve yurtdışına çıkarabilirler. Daha fazla değerdeki ziyet eşyalarının yurtdışına çıkarılması, girişte beyan edilmiş olmasına veya Türkiye’de satın alındığını tevsik etme şartına bağlıdır.” (Madde 7/c) İlgili madde kapsamında ele alınan son konu ise “Merkez Bankası ve Kıymetli Maden Aracı Kuruluşları ithal ettikleri işlenmemiş kıymetli madenlerin yurt içindeki alım satım işlemlerini sadece Borsa İstanbul A.Ş. ’de yaparlar. Şu kadar ki ziyet veya süs eşyasına

dönüştürülmüş şekli hariç olmak üzere Borsa İstanbul A.Ş. 'de hangi tür ve şekilde kıymetli madenlerin işlem göreceği ve teşekkül ettirilecek piyasalar Borsa İstanbul A.Ş. tarafından düzenlenecek yönetmeliklerle belirlenir.” (Madde 7/d)

- Dış ticaret işlemlerinden ihracat konusunu ele alan Madde 8 hükmünce “İhracat bedellerinin tasarrufu serbesttir. Bakanlık ihtiyaç duyulması halinde ihracat bedellerinin yurda getirilmesine ilişkin düzenleme yapmaya yetkilidir.” (Madde 8). Bu madde kapsamında anılan ihracat bedellerinin yurda getirilmesi konusu tamamen değişikliğe uğramıştır. Başka bir ifade ile ihracat bedellerinin tasarrufu serbest değildir. Bu bedellerin tasarrufuna dair esaslar TPKK Kanunu Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2018-32/48) Madde 3 ve İhracat Genelgesi Madde 4 kapsamında ele alınmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu Tebliğ ve Genelge'ye dair esaslara ulaşmak mümkündür.
- Dış ticaret işlemleri kapsamında ithalat mevzuunu değerlendiren Madde 9 hükmünce “İthalat ve transit ticaret işlemlerine ilişkin yurt dışına döviz ve Türk Lirası transferi bankalarca yapılır.” (Madde 9)
- Karar Madde 10 hükmünde görünmeyen işlemler kapsamında döviz ödemesi gerektiren işlemler yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca “Uluslararası nakliyat, bankacılık, sigortacılık, dışarıya yaptırılan hizmetler ve diğer görünmeyen işlemlerle ilgili olarak yurt dışına Türk parası transferleri ile döviz tahsis ve transferleri ve efektif satışları Merkez Bankası'nca belirlenecek usul, esas ve limitler çerçevesinde bankalarca yapılır.” (Madde 10)
- Görünmeyen işlemler esasına dayanan döviz kazandırıcı faaliyetler ise Madde 11 kapsamında yer almaktadır. Madde 11 hükmünce “Türkiye'de yerleşik kişiler, dışarıda yerleşik kişiler için veya bunlar adına yurt içinde veya dışında yapmış oldukları tüm hizmet (müteahhitlik hizmetleri dâhil)

karşılığı dövizler ile dışarıda yerleşik kişiler nam ve hesabına yapılan gider karşılığı dövizleri serbestçe tasarruf edebilirler.” (Madde 11)

- Türkiye’ye gelecek yabancı sermaye hareketlerine dair esaslar Madde 12 ile hükme bağlanmaktadır. Buna göre “Yabancı yatırımcılar tarafından Türkiye’ye yapılacak doğrudan yatırımlar 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve buna bağlı olarak oluşturulan mevzuat çerçevesinde gerçekleştirilir.” (Madde 12) Yine bu husus kapsamında edinilen gelirlerin bankalar aracılığı ile ülke dışarısına çıkarılması da madde kapsamında edinilebilir bilgiler arasındadır. “Yabancı yatırımcıların Türkiye’deki faaliyet ve işlemlerinden doğan net kâr, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedelleri, lisans, yönetim ve benzeri anlaşmalar karşılığında ödenecek meblağlar bankalar aracılığıyla yurt dışına serbestçe transfer edilebilir.” (Madde 12) Tüm bunların yanında konu petrol alanında faaliyet gösteren yabancı yatırımcının Türkiye’de faaliyet göstermesi olduğunda, Karar konuyu başka bir Karar hükmüne tabi bırakmaktadır. Buna göre “6326 sayılı Petrol Kanununa göre Türkiye’de faaliyette bulunma ve transfer talepleri, bu Kanun ve ilgili mevzuat hükümlerine tabidir.” (Madde 12)
- Türkiye’den gidecek yerli sermaye hareketlerine dair usul ve esaslar ise Madde 13 ile hükme bağlanmaktadır. Buna göre “Türkiye’de ve dışarıda yerleşik gerçek kişilerin, bankalar aracılığıyla kişisel sermaye hareketlerine ilişkin yurtdışından yurtiçine ve yurtiçinden yurtdışına yapacakları transferler serbesttir. Kişisel sermaye hareketlerinin kapsamı Bakanlıkça belirlenir. Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt dışında irtibat bürosu, temsilcilik ve benzerlerini kurmaları ve bunların kuruluş masrafları ile faaliyet giderlerinin bankalarca transferi serbesttir. Bankalar ve gümrük idareleri yurt dışında yatırım veya ticari faaliyette bulunmak üzere sermaye ihraç eden Türkiye’de yerleşik kişileri, her bir işlem tarihinden itibaren 30 gün içinde Ticaret Bakanlığı’na bildirirler. Bakanlık, bu maddenin uygulaması ile ilgili olarak Türkiye’de yerleşik kişilerden istenecek bilgi, belge ve bunların gönderilme süreleri ile gönderileceği kurumlara ilişkin

esasları belirlemeye yetkilidir.” (Madde 13/1, Madde 13/2, Madde 13/3 ve Madde 13/4)

- Kişisel sermaye hareketlerine dair bilgilerin yer aldığı Madde 14 uyarınca “Türkiye’de ve dışarıda yerleşik gerçek kişilerin, bankalar aracılığıyla kişisel sermaye hareketlerine ilişkin yurtdışından yurtiçine ve yurtiçinden yurtdışına yapacakları transferler serbesttir. Kişisel sermaye hareketlerinin kapsamı Bakanlıkça belirlenir.” Bunun yanında “Göçmen ve mültecilerin, İskân Kanunu ve gümrük mevzuatı dışındaki ithal talepleri Bakanlıkça sonuçlandırılır.” (Madde 14)

Madde 15’de sermaye hareketleri kapsamında menkul kıymet hareketlerinde değinilmektedir. Kanunun bu maddesi bazı bentleri ile farklı kanunlara atıfta bulunmakta olup dış ticaret açısından önem arz eden maddeleri aşağıda sıralanmaktadır.

- “Menkul kıymetlerin ve diğer sermaye piyasası araçlarının yurda girişi ve çıkışı serbesttir.” (Madde 15/a)
- “Kamu kurum ve kuruluşları hariç olmak üzere, Türkiye’de yerleşik tüzel kişilerce ihraç veya halka arz olunacak sermaye piyasası araçlarının, sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde Sermaye Piyasası Kurulu’na kaydettirilmesi koşuluyla yurt dışında satışı serbesttir.” (Madde 15/b)

Bu madde kapsamından da anlaşıldığı üzere Türkiye’de yerleşik kişilerin maliki olduğu Sermaye Piyasası Kurulu tarafınca kayıt altına alınmış menkul kıymetlerin ülke dışına çıkartılması serbestisi esastır.

- “Dışarıda yerleşik kişilerin, Türkiye’de menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarını ihraç etmeleri ve bunların halka arz ve satışı sermaye piyasası mevzuatı hükümleri çerçevesinde yapılır.” (Madde 15/c)

Ülke dışında yerleşik kişilerce Türkiye’de gerçekleştirilecek menkul kıymet ihracatlarına dair usul ve esaslar sermaye piyasası mevzuatı hükümlerine atfedilmiştir.

- “Dışarıda yerleşik kişilerin, (yurt dışındaki yatırım ortaklıkları ve yatırım fonları dâhil) her türlü menkul kıymetler ile diğer sermaye piyasası araçlarını sermaye piyasası mevzuatına göre yetkili bulunan bankalar ve aracı kurumlar vasıtası ile satın almaları, satmaları, bu kıymetler ve araçlara ait gelirler ile bunların satış bedellerini bankalar aracılığıyla transfer ettirmeleri serbesttir.” (Madde 15/d-i) Bu hüküm uyarınca Türkiye dışında yerleşik kişilerin menkul kıymet hareketleri ve bu kıymet hareketlerinden edindikleri gelirlerin transfer işlemlerinin bankalar kanalı ile gerçekleştirilmesi kaydı ile serbesttir.
- “Türkiye’de yerleşik kişilerin; bankalar ve sermaye piyasası mevzuatına göre yetkili bulunan aracı kurumlar vasıtasıyla yurt dışındaki mali piyasalarda işlem gören menkul kıymetleri ve diğer sermaye piyasası araçlarını satın almaları, satmaları ve bu kıymetlerin alış bedellerini bankalar aracılığı ile yurt dışına transfer ettirmeleri serbesttir.” (Madde 15/d-ii) Bu hüküm uyarınca Türkiye’de yerleşik kişilerin yurtdışı piyasalarından edindikleri menkul kıymetlere dair hareketleri ve bu kıymet hareketlerinden edindikleri gelirlerin transfer işlemlerinin bankalar kanalı ile gerçekleştirilmesi kaydı ile serbesttir.

Madde 19 döviz tevdiat ve altın depo hesapları hakkında hükmü içermektedir. Bu madde uyarınca “ Merkez Bankası ve bankalar, Türkiye’de ve yurt dışında yerleşik kişiler adına döviz tevdiat hesapları ve altın depo hesapları açabilirler. Bu hesaplar üzerinde, sahipleri serbestçe tasarrufta bulunabilirler. Bu hesaplara ait faizler banka hesap sahibi arasında serbestçe tespit edilir. Anapara ve faizlerin transferleri ile altının iadesi bankalarca kendi kaynaklarından karşılanır. Bu hesaplar nedeniyle doğacak lehte ve aleyhteki kur farkları ilgililere aittir.”

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar’ın dış ticaret kapsamında birincil önem arz eden hükümleri yukarıda detaylıca irdelenmektedir. Yine dış ticaret açısından kıyasla düşük önem arz eden ancak bilinmesinde fayda görülen hükümlerini genel başlıklar halinde sıralamak yerinde olacaktır. Buna göre:

- Madde 16 gayrimenkul kıymetler
- Madde 17 yurtdışından edinilen krediler
- Madde 17/A yurtiçinden temin edilen krediler
- Madde 18 gayri nakdi krediler, garanti ve kefaletler hakkında hükümleri içermektedir.

Madde 17 kapsamında daha sonraki bölümlerde aktarılacak tebliğler kapsamında köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yukarıda sıralanan hususlar Karar'ın ilk beş bölümünü kapsamaktadır. Altıncı bölümünde usul ve müşterek esaslar yer alırken, yedinci bölümünde ise çeşitli hükümler başlığı altında toplanmış detaylara erişmek mümkündür.³¹⁷

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin 2008-32/34 Sayılı Tebliğ:

TPKK Hakkında 32 Sayılı Karar'a dair tebliğ 28 Şubat 2008 tarihinde Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'na yayınlanmıştır. 32 Sayılı Karar'da tayini Bakanlık kararına bırakılan hususlar bu Tebliğ ile belirlenmiştir. Yayınlanma tarihinden günümüze değin çeşitli değişikliklere uğrayan bu Tebliğ 'Hazine Müsteşarlığı 2008-32/34 Sayılı Tebliğ' olarak bilinmektedir.³¹⁸ İlgili Tebliğ maddelerinde Türk Parası, döviz, efektifler, dövize natık çekler, döviz mevcutları, kıymetli maden ve taşlar, transit ticaret, yurtdışından menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları alım-satımı, yurt dışına sermaye ihracı, krediler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanan kredilerin bildirimini, kişisel sermaye hareketleri, yurtdışı müteahhitlik hizmetleri gibi birçok konu hakkında bilgiye erişmek mümkündür. Bu konulara dair usuller ve müşterek hükümler de yine Tebliğ'in ilgili maddelerinde açıklanmaktadır. Güncel döneme dek çeşitli revizyonlara uğrayan bu kararın dış ticaret ve bankacılık açısından asli önem arz eden hükümlerini aşağıdaki sıra ile özetlemek mümkündür.

- “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar gereğince tesbiti Bakanlığa bırakılan konular bu Tebliğ ile düzenlenmiştir.” (Madde 1) Bu

³¹⁷ Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu 32 Sayılı Karar.

³¹⁸ VURUCU ve ARI, a.g.e., s.48.

hüküm Tebliğ'in hangi konular hakkında düzenleme yaptığını açıklamaktadır. Başka bir deyişle Tebliğ, Türk parası hakkında Bakanlık tarafından kendi takdirine takdim edilen konuları düzenler.

- 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ Madde 3, Türk parası ve döviz işlemlerine dair konuları ele almaktadır. İlgili hüküm uyarınca “Merkez Bankası Türk parasının değerini piyasa şartlarına göre belirleyebilmek için gerekli önlemleri alır. Merkez Bankası ve bankalar uluslararası piyasalarda döviz ve Türk parası ile ilgili işlemleri yapabilirler.” (Madde 3/1 ve Madde 3/2) Merkez Bankası'nın görevini belirten bu hüküm aynı zamanda Türk Parası ya da yabancı para ile işlem yapmaya yetkili kuruluşları da açıklamaktadır. Yine aynı Madde kapsamında Türkiye’de yerleşik kişilerce yabancı paraların alınıp satılması hususuna da açıklık getirilmektedir. Buna göre “Türkiye’de yerleşik kişilerce ilgili transferlerin bankalar ve PTT aracılığıyla yapılması kaydıyla, yurt dışında bulunan bankalar ile bulunduğu ülkenin mevzuatına göre döviz alım satımına yetkili bulunan kuruluşlardan döviz alınması ve bunlara döviz satılması serbesttir.” (Madde 3/4)Tük Parasının ve Türk Parası ile ödemeyi sağlayan her türlü aracın ihracı serbestisi esastır ancak belirli meblağları aşan kısmının bildirimini ilgili hükümce şarta bağlanmıştır. Buna göre “Yolcu beraberliği yapılan 25.000 TL’yi aşan Türk Parası ve Türk Parası ile ödemeyi sağlayan belge çıkışlarında gümrük idarelerine Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan nakit beyan formu ile beyanda bulunulur.” (Madde 3/5) Bildirimde bulunulmaması yahut yanlış veya yanıltıcı bildirimde bulunulması halinde yapılması gereken işlem de yine ilgili hükümde şu ifadeler ile açıklanmaktadır: “Yolcu beraberliği yapılan 25.000 TL’yi aşan Türk Parası ve Türk Parası ile ödemeyi sağlayan belge çıkışlarında beyanda bulunulmaması veya yanlış ya da yanıltıcı beyanda bulunulduğunun tespiti halinde söz konusu değerler gümrük idaresince muhafaza altına alınır ve durum şüpheli kabul edilerek Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığına bildirilir. Ayrıca, gümrük idarelerince 20/2/1930 tarihli ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanununun 3 üncü maddesinin birinci

fikrası uyarınca işlem yapılabilmesini teminen Cumhuriyet Savcılıklarına bildirimde bulunulur.” (Madde 3/6) Türk Parasının ihracında bu ihracata dolaylı veya doğrudan aracılık eden Gümrük idareleri veya bankalar gibi kurumlara düşen bildirim görevleri de mevcuttur. Hükümde bahsi geçen ibareler ise şu şekilde yer almaktadır “Gümrük idareleri, yurt dışına yapılan 50.000-USD karşılığını aşan Türk Parası çıkışlarına ilişkin bilgileri aylık olarak Merkez Bankasına bildirirler. Bankalar, ithalat, ihracat ve görünmeyen işlemler dışındaki yurt dışına yapılan 50.000-USD ve eşiti dövizini aşan transferlere (Döviz tevdiat hesaplarından yapılan transferler dâhil) ilişkin bilgileri, transfer tarihinden itibaren otuz gün içinde Merkez Bankasına bildirirler.” (Madde 3/7 ve Madde 3/8)

- Madde 4, efektif ve dövize natik çekler başlığı ile düzenlenmektedir. “Bankalar, yetkili müesseseler, PTT ve kıymetli maden aracı kuruluşları; Kendilerine ibraz edilen dövizini natik çekler karşılığında bankacılık teamüllerine uygun olarak kısmen Türk Parası ve kısmen efektif veya tamamen efektif ödemesinde bulunabilirler. Efektif veya dövizini natik çekleri bankacılık teamüllerine uygun olarak aynı ve ayrı cins efektiflerle değiştirebilirler. Bankalar ve PTT bunları döviz olarak yurt dışına havale edebilirler.” (Madde 4/1-a ve Madde 4/1-b) Bu hüküm dövize natik çek ve efektif ödemelerinde bulunabilecek kuruluşları ve bu kuruluşların hangi çerçevede ödeme yapmaları gerektiği hususunda bilgi vermektedir. 32 Sayılı Karar hükümlerinden ülkeden döviz ihracının serbestisinin esas olduğu bilinmektedir ancak aynı Karar’a binaen bildirim yükümlülüğü de mevcuttur. Bu bildirim yükümlülüğüne dair “Yolcu beraberliği yapılan 10.000 Avro veya eşitini aşan döviz çıkışlarında gümrük idarelerine Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan nakit beyan formu ile beyanda bulunulur.” (Madde 4/2) Bu hükme uygun davranmayanlara dair yaptırımlar da yine aynı madde içerisinde işlenmektedir. “Yolcu beraberliği yapılan 10.000 Avro veya eşitini aşan döviz çıkışlarında beyanda bulunulmaması veya yanlış ya da yanıltıcı beyanda bulunulduğunun tespiti halinde söz konusu değerler gümrük idaresince muhafaza altına alınır ve durum şüpheli kabul edilerek

Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı'na bildirilir. Ayrıca, gümrük idarelerince TPKK Hakkında Kanun'un 3 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca işlem yapılabilmesini teminen Cumhuriyet Savcılıklarına bildirimde bulunulur." (Madde 4/3) Tebliğ yalnızca yolcu beraberinde gerçekleştirilen döviz çıkışlarını değil; gümrük hattından çıkışı sağlanan efektifleri de bildirim tabi kılmıştır. Ülkeden döviz çıkışını gerçekleştiren kişilerin hükümlerce belirlenen meblağlara dair bildirim yükümlülükleri esasken; gümrük idarelerinin de yine ilgili hükümde belirlenen meblağlara dair bildirim yükümlülükleri mevcuttur.

- "TPKK Hakkında kararlar ve bu kararlara ilişkin tebliğler uyarınca Merkez Bankası'nca çıkarılan genelgeler tebliğ hükmündedir." (Madde 16/1) hükmüne varılmıştır.³¹⁹

Sermaye Hareketleri Genelgesi:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından 2 Mayıs 2018'de yayınlanan bu genelge kendi varlığına dair dayanağı 2008-32/34 numaralı Tebliğ'in on altıncı maddesinden almaktadır. Genelgenin amacı "sermaye hareketleri kapsamında, sermaye ve menkul kıymetlerin Türkiye'ye ithaline ve Türkiye'den ihracına, gayrimenkul kıymetlere ilişkin gelir ve satış bedellerinin transferine, yurt dışından ve yurt içinden döviz kredisi kullanımlarına ilişkin bankalar ve finansal kuruluşlarca takip edilecek usul ve esasları düzenlemektir." (Madde 1) olarak hükmüne bağlanmıştır. Bu Genelge ile 32 Sayılı Karar'da köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Sermaye Hareketleri Genelgesi kapsamında 32 Sayılı Karar'ın 2inci maddesinin (y) ve (z) bentlerine yeni tanımlamalar getirilmiştir. Buna göre "32 sayılı Kararın 2 inci maddesinin (y) bendi uyarınca ihracat, transit ticaret, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerden elde edilen gelirler firmanın döviz gelirleri olarak kabul edilir." (Madde 15/1) hükmedilmiştir. Genelge ile 32 Sayılı Karar'ın 2. Maddesi (y) bendine yeni eklenen 'döviz geliri' kavramı ilgili mevzuat ile belirlenen ihracat, transit ticaret, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı

³¹⁹ [http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=9.5.11990&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=\(02.03.2019\)](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=9.5.11990&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=(02.03.2019))

hizmet ve faaliyetlerden elde edilen gelirler olarak tanımlanmıştır. Bir diğer yeni kavram olarak nitelendirilen 'kredi bakiyesi' kavramı ise yurt içinden ve yurt dışından temin edilen nakit döviz kredisi borçlarının geri ödemesi yapılmamış toplamı olarak değerlendirilir.

Bu Genelge 'ye istinaden 32 Sayılı Karar'ın 17 inci Maddesi'ne dair hususlarda değişikliğe gidilmiş olup, bankacılık ve dış ticaret açısından önem teşkil eden noktaları aşağıdaki gibi özetlenmektedir. Döviz gelirlerine dayalı kredi kullandırım esasları "Döviz geliri olan ve kullanım tarihindeki kredi bakiyesi 15 milyon USD altında kalan Türkiye'de yerleşik kişiler, kullanılmak istenen kredi tutarı ile mevcut kredi bakiyesi toplamı son üç mali yılın döviz gelirleri toplamını aşmamak kaydıyla yurt dışından döviz kredisi kullanabilirler." (Madde 20/1) hükmüne bağlanmıştır. Bu hüküm çerçevesinde döviz geliri bulunan Türkiye'de yerleşik kişilerin, son üç mali yıldaki döviz geliri toplamını aşmamak kaydıyla yurtiçinden ve yurtdışından nakdi döviz kredisi kullanabileceği anlaşılmaktadır. Döviz kredisi kullanımının genel kuralları kapsamında "32 sayılı Karar'ın 17 inci maddesinin altıncı fıkrası ile 17/A maddesinin altıncı fıkrası uyarınca Türkiye'de yerleşik gerçek kişiler yurt dışından ve yurt içinden döviz kredisi kullanamaz." (Madde 14/1) hükmüne bağlanmıştır. Bu hüküm çerçevesinde yurtiçinde yerleşik gerçek kişiler gerek yurtiçi gerekse yurtdışı kaynaklardan döviz kredisi kullanma hakkından men edilmiştir. Genelge de yer alan "32 sayılı Kararın 17 inci maddesinin yedinci fıkrası ile 17/A maddesinin yedinci fıkrası uyarınca Türkiye'de yerleşik kişiler yurt içinden ve yurt dışından dövize endeksli kredi kullanamaz." (Madde 14/2) hükmüne binaen dövize endeksli krediler uygulamadan kaldırılmış olup dış ticaret alanında Türk bankacılık sektöründe köklü bir değişime gidilmiştir. Bu hükme ve Genelge'nin bu hükmünü destekleyici diğer hükümleri kapsamında Karar'ın yürürlüğe girdiği tarihte açık bulunan dövize endeksli krediler hiçbir şekilde dövize endeksli kredi olarak yenilenmeyecek ve vadelerinde kapatılacaktır. Yine Karar'ın yürürlüğe girdiği tarihte açık bulunan döviz kredileri, Karar'a uygun olmadıkça döviz kredisi olarak yenilenmeyecek ve vadelerinde kapatılacaktır. "Döviz geliri olmayan Türkiye'de yerleşik kişiler bu Genelgenin 21 inci ve 40 ıncı Maddelerinde yer alan istisnalar dışında döviz kredisi kullanamaz." (Madde 14/3) şeklinde hükmedilmiştir. Buna göre döviz geliri olmayan kişilerin nakdi döviz

kredisi kullanımları Genelgenin 21 inci maddesi ile 32 Sayılı Karar'ın 17/3 ve Genelgenin 40 ıncı Maddesi ile 32 Sayılı Karar'ın 17A/3 maddesinde yer alan istisnai şartlara bağlanmıştır. Döviz geliri olmayan Türkiye'de yerleşik kişilerin yurtiçinden ve yurtdışından döviz kredisi kullanabilmeleri için istisnai haller:

- Uygun Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında verilecek döviz kredileri,
- Kullanım tarihinde, kredi bakiyesi 15 milyon ABD doları veya üzerinde bulunanlara kullanılacak döviz kredileri,
- Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararın eki (I) sayılı listenin 17. Sırasındaki kullanılmamış makine ve cihazların finansmanına yönelik döviz kredileri,
- Uluslararası nitelikli yurtiçi ihaleyi kazananlara veya savunma sanayii projesinin üstlenenlere kullanılacak döviz kredileri,
- Bankaların Türkiye'deki şubelerinde bulunan döviz ve/veya OECD ülke yönetimlerince ihraç edilen yabancı para menkul kıymet tutarını aşmayacak yurtiçi döviz kredileri,
- Kamu-özel işbirliği modeli kapsamında gerçekleştirilecek projeleri yürüteceklere verilecek döviz kredileri,
- Son üç malî yılda döviz geliri olmadığı halde, muhtemel döviz gelirini ve döviz geliri sağlayacak faaliyetlerini tevsik edenlere yönelik döviz kredileri,
- Bakanlıkça belirlenecek esaslar dâhilinde verilecek döviz kredileri şeklinde özetlenebilir.

Genelge Madde 15'de değerlendirilen 'döviz gelirleri kapsamı' hususu da 32 Sayılı Karar'a eklenen güncellemelerden bir diğeridir. Bu madde hükmü uyarınca firmaların döviz gelirlerinin tespiti için, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve/veya Yeminli Mali Müşavirler tarafından onaylanmış belgelerin bankalara tevsik edilmesi gerekir.

Döviz gelirlerine dayalı kredi kullandırımı başlığı altında ele alınan konu oldukça önemli bir husus içermektedir. "Bankalar ile finansal kuruluşlar, 32 sayılı Kararın 17/A maddesinin üçüncü fıkrası kapsamı dışında kullandıkları kredilerin 14

üncü Madde hükümlerine uygunluğunu kontrol etmekle yükümlüdür. Kredi bakiyesinin son üç mali yılın döviz gelirleri toplamını aştığının sonradan tespit edilmesi durumunda yurt içinde bankalardan ve finansal kuruluşlardan (serbest bölge şubeleri dâhil) kullanılan kredilerin aşımaya neden olan kısmı, tespit yapıldığı müteakip on işgünü içerisinde geri çağırılır veya Türk Lirası krediye dönüştürülür. Bu kredilerle ilgili olarak Bakanlığa bildirimde bulunulur. Kredinin geri çağırılan veya Türk Lirası'na dönüştürülen kısmı firmanın kredi bakiyesinden düşülerek Risk Merkezine bildirimde bulunulur.” (Madde 39) hükmüne varılmıştır. Bu hususu bankacılık sektörü ve dış ticaret açısından ele almak gerekirse; bankalarca ve bankaların yurtdışı şubelerince kullanılan kredi bakiyesinin, son üç mali yıldaki döviz geliri toplamını aştığının sonradan tespit edilmesi durumunda kullanılan kredilerin aşımaya neden olan kısmı geri çağırılır veya Türk Lirası krediye dönüştürülür.³²⁰

TCMB I-M Sayılı Genelge:

Takvimler 3 Temmuz 1991’i gösterdiğinde TCMB, TPKK Hakkında 32 Sayılı Karar ile Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı’nın 2008-32/34 Sayılı Tebliği’ne dair I-M sayılı bir genelge yayımlamıştır. Çeşitli tarihlerde revizyonlara uğrayan bu genelge konvertibl döviz cinsleri, efektif sevkiyatı, döviz kurları döviz pozisyon yönetimi, görünmeyen işlemlere dair esaslar, krediler kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları, döviz alım satım belgeleri ve Türk Parası transfer belgesi düzenlenmesi gibi bilgileri bünyesinde barındırmaktadır.³²¹

3.2.2. İhracat Mevzuatı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde 37 Sayılı “Ekonomi Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” kapsamında Ticaret Bakanlığı’nın ihracat konusunda hedefleri ve görevleri belirlenmiştir. Esas olan ihracatın teşvik edilmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesidir. Bu bağlamda İhracat Rejimi Kararı, İhracat Teşvik Kararı, Hazine ve Maliye Bakanlığı İhracat Tebliği,

³²⁰ [\(04.03.2019\)](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d58bd2eb-b966-4765-a0cc-626c507449d8/Sermaye+Hareketleri+Genelgesi+-+8.+De%C4%9Fi%C5%9Fiklik.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-d58bd2eb-b966-4765-a0cc-626c507449d8-msMStiD)

³²¹ [\(04.03.2019\)](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Mevzuat/Kambiyo/)

İhracat Yönetmeliği ve TCMB İhracat Genelgesi'nin konuya dair hükümleri ele alınacaktır.³²²

İhracat Rejimi Kararı:

İhracat Rejimi Kararı, Yüksek Planlama Kurulu'nun 22.11.1995 tarih 95/84 sayılı Raporu'nda yer alan malumatlar doğrultusunda Bakanlar Kurulu tarafından rapor ile aynı tarihte karara bağlanmıştır. Bu Karar'ı dış ticaret mevzuatı açısından ele almak gerekirse 3. ve 4. maddelerini detaylandırmak yerinde olacaktır.

- İhracat Rejim Kararı Madde 3, ihracata yetkili mercii tanımlamaktadır. “İhracatta yetkili mercii, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlıktır.” (Madde 3) 10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 Sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı 1 numaralı Kararnamesi ile birlikte Ticaret Bakanlığı kurulmuş ve daha önceden Ekonomi Bakanlığı olarak belirlenen ihracata yetkili mercii bu Karar neticesinde Ticaret Bakanlığı olarak tayin edilmiştir. Ticaret Bakanlığı mevzuata bağlı kalmak koşulu ile kendisinde bulunan yetkilerin kullanılması esansında İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, İhracatçı Birlikleri, Türkiye İhracatçılar Meclisi, uluslararası gözetim şirketleri ya da konu ile ilgili diğer kurumları vazifelendirebilir hükmü de ilgili madde kapsamında değerlendirilmiştir.
- “Kanun, kararname ve uluslararası anlaşmalarla ihracı yasaklanmış mallar dışında kalan bütün malların ihracı, 3 üncü maddenin (b) bendi müstesna olmak üzere, bu Karar çerçevesinde serbesttir. Kamu kurum ve kuruluşları, madde bazında miktar veya dönem itibariyle ihracatın kısıtlanmasına veya yasaklanmasına yönelik kanun ve kararnamelerin hazırlanması aşamasında Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın görüşünü alırlar. İhracat faaliyetlerinin koordineli bir şekilde yürütülebilmesini teminen ilgili kurum ve kuruluşların kendi mevzuatları uyarınca ihracata yönelik olarak alacakları kararlar ile alım ve satımı ilgili mevzuatla belirli bir merciiin

³²² <https://www.ticaret.gov.tr/ihracat/mevzuat> (04.03.2019)

iznine bırakılmış malların ihracına ilişkin esas ve uygulamaların tespiti aşamasında Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın uygun görüşü alınır. İhracat işlemlerinde, ilgili mevzuatla belirlenmiş olanlar dışında hiçbir belge aranmaz. Kamu kurum ve kuruluşları, ihracat işlemlerinin azami ölçüde süratle tamamlanmasını teminen gerekli düzenlemeleri yaparlar.” (Madde 4). Maddenin yorumlanmasından önce önemle hatırlatılmalıdır ki, güncel uygulamada Dış Ticaret Müsteşarlığı kurumunun yetkileri Ticaret Bakanlığı'na devredilmiştir ve bu madde kapsamında aranan uygunluk görüşünü vermeye yetkili merci Ticaret Bakanlığı'dır. Maddeyi yorumlamak gerekirse, dış ticaret işlemlerinde ihracatın serbestisi esastır. Kanun, kararname ve uluslararası anlaşmalarla ihracı yasaklanmış mallar ve piyasalarda meydana gelen olağan dışı bir gelişme, ihracata konu malda görülen yetersizlik, kamu güvenliği, kamu ahlakı, insan sağlığı, hayvanların, bitkilerin veya çevrenin korunması amacıyla yönelik tedbirler, sanatsal, tarihi ve arkeolojik değer taşıyan metanın korunması nedenleriyle ihracatta kısıtlama veya yasaklanması gereken durumların varlığı ise istisna teşkil etmektedir. Bu durumların var olmaması koşulu ile ihracat serbestisi esastır.³²³

İhracatı Teşvik Kararı:

Bakanlar Kurulu tarafından 23.12.1999 tarih 99/13812 sayılı kararı İhracatı Teşvik Kararı olarak bilinmektedir. İhracat hacmini arttırmak, ülkemiz ihraç mallarını enternasyonal piyasalarda rekabet kudretine haiz kılmak ve yine ülkemiz ihraç pazarlarını geliştirmek gayesiyle ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnasına ilişkin tertibatların sağlanması ve yürütülmesini esas almaktadır.³²⁴

³²³ <https://ticaret.gov.tr/data/5b87066213b8761450e18deb/%C4%B0hracat%20Rejim%20Karar%C4%B1.docx> (04.03.2019)

³²⁴ KAYA, Uluslararası Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, s.259-260.

Hazine ve Maliye Bakanlığı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin 2018-32/48 Numaralı Tebliğ (İhracat Bedelleri):

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara İlişkin Tebliğ (İhracat Bedelleri Hakkında) (Tebliğ No: 2018-32/48) 04.09.2018 tarihli ve 30525 sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup, bahsi geçen Tebliğ’in 13 üncü maddesinin ikinci fıkrasında Tebliğ hükümlerinin yayımı tarihinden itibaren 6 ay süreyle geçerli olduğu ifade edilmiştir. Ancak, 03.03.2019 tarihli ve 30703 sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanan 2019-32/53 sayılı Tebliğ ile bu süre 1 yıl olarak değiştirilmiştir, mevcut durumda 04.09.2018-04.09.2019 döneminde gerçekleştirilen ihracat işlemlerini kapsamı yönünde bir değişiklik yapılmıştır. Ayrıca, 04.09.2018-04.09.2019 döneminde fiili ihracı gerçekleştirilen ihracat işlemlerine ilişkin bedellerin 04.09.2019 tarihinde Tebliğ’in yürürlük süresi dolduktan sonra dahi yurda getirilme zorunluluğu ortadan kalkmamaktadır. Bir diğer ifadeyle, 04.09.2018-04.09.2019 döneminde fiili ihracı gerçekleştirilen ihracat işlemlerine ait bedellerin Tebliğ’de belirtilen süreler içerisinde yurda getirilmesi ve söz konusu bedellerin en az yüzde 80’ini bir bankaya satılması zorunlu bulunmaktadır.³²⁵

“Bu Tebliğin amacı, ihracat bedellerinin yurda getirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.” (Madde 1) olarak hükmedilmiştir. “Bu Tebliğin uygulanmasına yönelik Bakanlıkça belirlenecek usul ve esaslar Merkez Bankasınca ilan edilir.” (Madde 12/1) hükmü uyarınca bu tebliğin tamamlayıcısının Merkez Bankası tarafından yayınlanan İhracat Genelgesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda bu tebliği İhracat Genelgesi ile birlikte değerlendirmek çok daha anlamlı olacaktır. İleriki safhalarda açıklanacak olan İhracat Genelgesi’nin atıfta bulunduğu maddeler bu çalışma kapsamına eklenmiş olup, Tebliğ’in tamamına Hazine ve Maliye Bakanlığı internet sitesinden erişmek mümkündür.

³²⁵ <https://www.hmb.gov.tr/haberler/2018-32-48-sayili-teblig-kapsaminda-ihracat-bedellerinin-yurda-getirilmesi-hakkinda-duyuru> (04.03.2019)

İhracat bedellerinin yurda getirilmesi başlığı altında ele alınan Madde 4 hükümlerini ele almak gerekirse;

- “2018-32/48 sayılı Tebliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Tebliğ’in yürürlük süresi boyunca fiili ihracatı gerçekleştirilen işlemlere ilişkin ihracat bedellerinin yurda getirilme süresi fiili ihraç tarihinden itibaren 180 günü geçemez. 180 gün azami süre olup bedellerin ithalatçının ödemesini müteakip doğrudan ve gecikmeksizin yurda getirilmesi esastır.” (Madde 4/1)
- “İhracat bedellerinin en az %80’i bir bankaya satılır ve ihracat bedellerini alan bankaca Döviz Alım Belgesi (DAB) düzenlenir. Birinci fıkrada belirtilen 180 günlük süre içerisinde kalınması şartıyla ihracat bedeli dövizlerin yurda getiriliş tarihinden sonraki bir tarihte bankaya satılması mümkündür.” (Madde 4/2)
- “İhracat işlemlerine ait sözleşmelerde bedellerin tahsili için fiili ihraç tarihinden itibaren 180 günden fazla vade öngörülmesi durumunda, bedellerin yurda getirilme süresi vade bitiminden itibaren 90 günü geçemez. Öngörülen vadenin tespiti için ihracatçının yazılı beyanıyla birlikte vade içeren sözleşmenin ya da vadeyi tevsik niteliğini haiz proforma fatura veya poliçenin aracı bankaya ibrazı zorunludur.” (Madde 4/5)
- “İhracat bedelinin satış tarihi DAB’ın düzenlendiği tarihtir.” (Madde 4 /6)
- “Serbest bölgelere yapılan ihracat işlemleri 2018-32/48 sayılı Tebliğ hükümleri kapsamındadır.”(Madde 4/7)
- “İran ve Suriye’ye yapılan ihracat işlemleriyle ilgili olarak 2018-32/48 sayılı Tebliğin 3 üncü maddesinin birinci fıkrası uygulanmaz.” (Madde 4/8)

2018-32/48 sayılı Tebliğ Madde 4 ile birlikte Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar 8 inci madde hükümsüz kalmıştır. İhracat bedellerinin tasarruf serbestisi ortadan kaldırılmıştır. Yukarıda sıralanan Madde 4 hükümlerince yurda getirilmesi esastır.

İhracat bedellerinden indirim başlığı altında açılan Madde 7 hükümlerini ele almak gerekirse;

- “İhracatla ilgili navlun, sigorta primi, komisyon, ardiye, depolama, antrepo, gümrük resmi, harç ve faktoring masrafları ile uluslararası para piyasalarında geçerli faiz oranlarını geçmemek üzere iskonto giderleri gibi masraflar için yapılacak indirimler ile konsinyasyon yoluyla ihraç edilen mallarla ilgili nakil, muhafaza, bakım ve fümügasyon, rafa (maniplasyon), satış ve benzeri masrafların ihracat bedelinden mahsubu veya görünmeyen işlemlere ilişkin hükümler çerçevesinde döviz transferi talepleri bankalarca incelenip sonuçlandırılır.” (Madde 7/1)
- “Ticari teamüllerin gereği olarak satış akdinde veya akreditiflerde ayrıca varış yerinde tartı ve analiz yapılması şartı bulunuyorsa, tartı ve analiz sonucunda tespit edilen vezin noksanlığı veya kalite farkı ile ekspertiz ve tahkim ücretleri ve rafa (maniplasyon) masraflarının (hariçteki gözetme şirketleri ücretleri dahil) mal bedelinden mahsubu veya görünmeyen işlemlere ilişkin hükümler çerçevesinde döviz transferi talepleri bankalarca incelenip sonuçlandırılır.” (Madde 7/2)
- “Bedel getirme süreleri içinde yurda getirilen ihracat bedelleri; ihracatçının ithalat bedelleri, sermaye hareketlerine ilişkin ödemeleri, görünmeyen işlemlere ilişkin giderleri ve transit ticaretinin alış bedeli ile söz konusu süreler içinde bankalarca mahsup edilebilir.” (Madde 7/3)
- “Dış ticaret mevzuatı hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilen mal ihraç ve ithalinde, tarafların aynı kişiler olması ve ihraç bedellerinin yurda getirilme süresi içinde kalınması kaydıyla, mal ihraç ve ithal bedellerinin bankalarca mahsubu mümkündür.” (Madde 7/4)³²⁶

³²⁶ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/09/20180904-2.htm> (04.03.2019)

İhracat Yönetmeliği:

Ticaret Bakanlığı kurulmadan önceki dönemde Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca 06.06.2006 tarih 26190 sayı ile yayımlanan İhracat Yönetmeliği geçerliliğini korumaktadır. Bu Yönetmelik dış ticaret mevzuu kapsamında kıymetli bir yere sahiptir. Bu nedenle ilgili hükümler aşağıdaki sıra ile değerlendirilerek açıklanmaktadır.

- İhracat Rejimi Yönetmeliğinin amacı “İhracat Rejimi Kararı çerçevesinde, ihracatın ülke ekonomisi yararına düzenlenmesini, desteklenmesini ve artırılmasını sağlamak için ihracatta yetkili mercii ve uygulanacak usul ve esasları düzenlemektir.” (Madde 1) olarak hükmedilmiştir.
- İhracata dair genel esaslar kapsamında “İhracat işleminin başlaması için ihracatçıların, İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine onaylattıkları gümrük beyannamesi ile ihracatın yapılacağı gümrük idaresine başvurmaları gerekir.” (Madde 5) hükmüne varılmıştır. Bu madde ile ihracat işlemini gerçekleştirmek isteyen bir ihracatçının başlangıç aşamasında ne yapması gerektiğini ve hangi belgelere ihtiyaç duyduğunu açıklamaktadır.
- İhracatı ön izine tabi mallar için yapılacak olan ihracata dair bilgi de yine Yönetmelik maddeleri arasında yer almaktadır. “İhracı uluslararası anlaşma, kanun, kararname ve ilgili sair mevzuat uyarınca belli bir mercinin ön iznine bağlı malların ihracatında, ilgili mercilerden ön izin alındıktan sonra ihracat mevzuatı hükümleri uygulanır.” (Madde 6) İhracı ön izine tabi olan malların ihracatçısı için anahtar niteliğinde olan bu maddenin amacı, kontrollü teminine müsaade edilen bir malın usulsüz ihracatının önüne geçmektir.
- İhracı kayda bağlı mallar için gerçekleştirilecek ihracata dair çerçeve yine Yönetmelik hükümlerinde bulunmaktadır. “İhracı kayda bağlı mallar, Müsteşarlıkça yayımlanacak Tebliğ ile belirlenir.” (Madde 7/1). Bu madde kapsamında ihracatçının ihraç etmek istediği malın kayda bağlı olup olmadığına dair şüphesinin oluşması halinde, tebliğlerine göz atması

gereken muhatap adres gösterilmiştir. Uygulamada konuyu tebliğ etmeye yetkili makam Ticaret Bakanlığı olarak belirlenmiştir.

- “İhracı Kayda Bağlı Mallara İlişkin Tebliğ kapsamındaki malların ihracından önce gümrük beyannamelerinin İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince kayda alınması gerekir.” (Madde 7/2) Kayda bağlı malın ihracını gerçekleştirmek arzusunda olan ihracatçının başlangıç aşamasında ne yapması gerektiğini ve hangi belgelere gereksinim duyacağı bu madde kapsamında açıklanmıştır. “İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince kayda alınmış gümrük beyannamesinin gümrük idarelerine sunulma süresi, İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğinin onay tarihinden itibaren uzatılmamak üzere otuz gündür. Ancak, ülkemiz ihraç ürünlerine miktar kısıtlaması uygulayan ülkelere yapılan, kısıtlama kapsamındaki malın ihracına ait kayıt meşruhatı düşülerek onaylanmış gümrük beyannamelerinin gümrük idarelerine sunulma süresi, otuz günden daha kısa veya daha uzun olarak Müsteşarlıkça belirlenebilir.” (Madde 7/3) Bu maddede kayda bağlı mal ihracatına taraf olacak Türk ihracatçısının gerekli belgeleri edinmesinin peşi sıra, ilgili işlemleri yürütmek ile yükümlü olduğu sürelerden bahsedilmektedir. Bu süreler dair istisna tanıma kudretine haiz muhatap kurum da ilgili madde hükümlerinde mevcuttur.
- Yönetmelik Madde 9 hükmünde, konsinye ihracata dair bilgilere edinmek mümkündür. “Konsinye ihracat başvuruları ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine yapılır.” (Madde 9/1). Konsinye ihracat gerçekleştirmek isteyen Türk ihracatçısı bu madde kapsamında değerlendirilir ve İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği’ne başvuru yapması esastır. Konsinye ihracata dair başvurunun sonuçlandırılması malın muhteviyatına bağlı olarak farklı kurumların icazetine yahut görüşüne tabi olabilir. “Madde ve/veya ülke politikası açısından Müsteşarlıkça getirilebilecek düzenlemeler kapsamındaki mallarla ilgili konsinye ihraç talepleri Müsteşarlığın görüşü alındıktan sonra, bunun dışında kalan mallara ilişkin talepler ise doğrudan İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince sonuçlandırılır.” (Madde 9/2)

olarak hükmedilmiştir. İhracatçının başvurusu neticesinde edindiği gümrük beyannamelerinin geçerlilik süresi de yine ilgili madde hükümlerinde açıklanmaktadır. Buna göre “İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince konsinye ihracat olarak onaylanmış gümrük beyannamelerinin otuz gün içinde gümrük idarelerine sunulması gerekir.” (Madde 9/3). Bir başka ifade ile İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği’nin icazet verdiği konsinye ihracat talepleri otuz günlük süre içerisinde gerçekleştirilmelidir. Çalışmanın birinci bölümünde de detaylarına yer verilen konsinye ihracat; kesin satışı daha sonra gerçekleştirilmek üzere malın gönderilmesi şeklinde gerçekleştirilen ihracattır. Bu bağlamda konsinye ihracata konu malı, Yönetmelik kapsamında belirtilen süreler içerisinde gönderen ihracatçının kesin satışı da beklenmektedir. “İhracatçılar, konsinye olarak gönderilen malların kesin satışının yapılmasından sonraki otuz gün içinde durumu, kendileri tarafından düzenlenmiş kesin satış faturası veya örneği ve gerekli diğer belgeler ile birlikte izni veren İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine bildirir.” (Madde 9/4) hükmedilmiştir. Malın nakledildiğini ve kesin satışının gerçekleştiğini ispatlayan belgeler ile birlikte, kesin satışı takip eden otuz gün içerisinde daha öncesinde konsinye ihracat başvurusunun yapıldığı İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği’ne bildirim yükümlülüğü ihracatçıya aittir. Konsinye olarak ihraç edilmiş bir malın kesin satışının yapılma süresi ve bu sürenin istisnası da yine Yönetmelik hükümlerinde yer almaktadır. “Konsinye olarak gönderilen malın ihraç tarihinden itibaren bir yıl içinde kesin satışının yapılması gerekir. Bu süre, haklı ve zorunlu nedenlere istinaden müracaat edilmesi halinde, izni veren İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince iki yıl daha uzatılabilir.” (Madde 9/5). Konsinye olarak ihraç edilmiş bir malın kesin satışın gerçekleşmemesi halinde izlenecek yol da ilgili hükümde mevcuttur. Buna göre “Konsinye olarak gönderilen malın, konsinye ihraç izin süresi içinde satılamaması halinde, malın gümrük mevzuatı çerçevesinde yurda getirilmesi gerekir.” (Madde 9/6)

- “Ülkemizi temsilen katılınacak uluslararası yurt dışı fuar ve sergiler Müsteşarlık tarafından belirlenir.” (Madde 10/1). Bu madde kapsamında ülkemizi yurt dışında temsil etme yetisine haiz ihracatçıların belirlenme esaslarının kim tarafından gerçekleştirileceği hükmüne açıklık getirilmektedir. Müsteşarlık Kurumu varlığını sürdürmediğinden dolayı, uygulamada muhatap kurum Ticaret Bakanlığı içerisindeki ilgili birimdir. “Uluslararası ticari fuarlara ve sergilere, gerek ülkemizi temsilen ulusal düzeyde gerekse bireysel olarak katılacak firma ve kuruluşlarca yurt dışına gönderilecek bedelli veya bedelsiz mallar ile yurt dışında düzenlenecek bilim, sanat, kültür veya tanıtım amaçlı fuar/sergi, konferans, seminer gibi etkinliklere kişi veya kuruluşlarca gönderilecek bedelli veya bedelsiz malların yurt dışına çıkışıyla ilgili başvurular doğrudan ilgili gümrük idarelerine yapılır. Gümrük idareleri söz konusu malların yurt dışına çıkışı için yapılan talepleri ilgili mevzuat çerçevesinde inceleyip sonuçlandırır.” (Madde 10/2) Bu hükümden de anlaşıldığı üzere mevzu milli çıkarların korunması ve ülkenin temsili olduğu durumlarda, ihracatçının işini kolaylaştırıcı yollar benimsenmektedir. Bir başka ifade ile amaç ülkenin temsil edilmesi ise İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği’ne yapılan başvuru aşaması atlanarak, direkt gümrük idarelerinin tasarruf ve yetkisinde ihracat yapılmasına müsaade edilmiştir. “Gümrük idareleri, yukarıda belirtilen amaçlarla yurt dışına çıkışına izin verdikleri bedelli ve/veya bedelsiz mallar (bilim, sanat, kültür, tanıtım amaçlı fuar/sergi hariç) ile ilgili gümrük beyannamelerinin onaylı bir örneğini, beyannamenin kapanış tarihinden itibaren, en geç onbeş gün içinde firmanın beyan ettiği İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine gönderir.” (Madde 10/3). Bu madde ile ülkemizi temsilen icabet edilen fuar ve sergiler için ihraç edilen mala dair geri bildirim esas sürenin gümrük beyannamesinin kapanış tarihinden itibaren on beş günlük bir süreye tabi olduğu anlaşılmaktadır. “Uluslararası ticari fuar ve sergilerde sergilenmek üzere yurt dışına çıkarılan malların kesin satışına ilişkin talepler, geçici çıkışa esas gümrük beyannamesinin İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince onaylanmasını müteakip gümrük idarelerince

sonuçlandırılır.” (Madde 10/4) Bu hüküm uyarınca gümrük idarelerince işletilen sürecin sonuçlandırılmasında muhatap kurumun da yine gümrük idaresi olduğu anlaşılmaktadır. Süreci sonuçlandırıcı kurum olan gümrük idarelerinin işleme dair aradığı belgelere de yine Yönetmelik maddelerinden erişmek mümkündür. “Gümrük idareleri, özel organizatör kuruluşların ülkemizi temsilen ulusal düzeyde katılacağı ticari nitelikli fuarlarda ve sergilerde, yürürlükteki Yurt Dışında Fuar Düzenlenmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ hükümleri gereğince, organizatör kuruluşa Müsteşarlıkça (İhracat Genel Müdürlüğü) verilmiş olan "Yeterlilik Belgesi" veya "Geçici Yeterlilik Belgesi" (kamu ve meslek kuruluşları ile vakıflarca düzenlenen fuarlarda bahse konu belgeler aranmaz) ile birlikte ilgili fuarın ulusal katılım organizasyonunun söz konusu kuruluşça yapılmasının onaylandığını gösterir uygunluk yazısını ararlar.” (Madde 10/5) Yukarıda sıralananlar haricinde gerçekleşen ihracat talepleri ise Madde 10 bent 6 hükmü ile belirtilmiştir. Buna göre “Yukarıda belirtilen hususlar dışında kalan talepler Müsteşarlıkça incelenip sonuçlandırılır.” (Madde 10/6) Uygulamada müsteşarlık yetkisine bırakılan tüm işlemler Ticaret Bakanlığı bünyesinde yer alan ilgili birimdir.

- İthal edilmiş malın ihracına dair esaslar ise Madde 11’de kendisine yer bulmuştur. “Gümrük mevzuatı çerçevesinde serbest dolaşıma girmiş yeni veya kullanılmış malın ihracı genel esaslar çerçevesinde yapılır. Ancak, ihracatın desteklenmesine yönelik mevzuat, yatırım mevzuatı ile gümrük mevzuatının mahrecine iade hükümleri saklıdır.” (Madde 11)
- Yönetmelik kapsamında serbest bölgelere gerçekleştirilecek ihracatın şekil ve esasları da açık bir dille anlatılmaktadır. “Serbest bölgelere yapılacak ihracat, ihracat mevzuatı hükümlerine tabidir. Ancak, Dahilde İşleme Rejimi, KDV uygulamaları ve Türkiye İhracat Kredi Bankası uygulamalarına dair mevzuat hükümleri saklıdır.” (Madde 12). Serbest bölgeler daha önceki bölümlerde anlatıldığı üzere özellikli bölgelerdir. Bu bölgelere gerçekleştirilecek olan ihracat teşvik kapsamında değerlendirilir

ve bu nedenledir ki Dâhilde İşleme Rejimi, KDV uygulamaları ve Türkiye İhracat Kredi Bankası uygulamaları hükümleri saklı tutulmaktadır.

- Yönetmelikte diğer ihracat şekillerine tabi olarak gerçekleştirilecek ihracat işlemleri için uygulanacak esaslar bulunabileceği gibi transit ticaret için uygulanacak esaslar da mevcuttur.
 - ✓ “Kayda bağlı ihracat, bedelsiz ihracat, savunma sanayii dışındaki alanlarda offset kapsamında yapılacak ihracat ile yurt dışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik kapsamında yapılacak ihracata ilişkin usul ve esaslar Müsteşarlığın bağlı olduğu Bakanlıkça belirlenir.” (Madde 13/1). Bu hükümde kastedilen ihracat çeşitleri için muhatap kurum Ticaret Bakanlığı olarak uygulanmaktadır.
 - ✓ “Ticari kiralama yoluyla yapılacak ihracat gümrük mevzuatı hükümlerine tabidir.” (Madde 13/2)
 - ✓ “Uluslararası anlaşmalarla ticareti yasaklanmış mallar ile Müsteşarlığın madde politikası itibariyle transit ticaretinin yapılmasını uygun görmediği mallar transit ticarete konu olamaz. İthalat ve ihracat yapılması yasaklanmış ülkelerle transit ticaret yapılamaz.” (Madde 13/3) Yasaklı malların transit ticarete konu olması Yönetmelik hükmü ile engellenmiştir. Bununla birlikte dış ticaret yapmaya yasaklı ülkeler ile de transit ticaret kapsamında gerçekleştirilebilecek ithalat yahut ihracat işleminin de önü kesilmiştir. Özetlemek gerekirse yasaklı mal ve yasaklı ülke kapsamında dış ticaret işlemlerin gerçekleştirilmesine icazet verilmeyen işlemlere transit ticaret kapsamında da izin verilmez. Bir örnekle açıklanması gerekirse Datça hurmasını ihracatı yasaklı bir maldır. Türk ihracatçısı Datça hurmasını İspanya’ya ihraç etmek istediği durumda Yönetmelik hükümleri çerçevesinde ihracatı gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Aynı ihracatçı Datça hurmasını serbest bölge sınırları içerisinde üretiyor olsa dahi Türk ihracat rejimine

tabi olmasından dolayı yine İspanya'ya gönderemez. Yani malın muhteviyatı dış ticaret işlemine yasaklı ise, transit ticarete de yasaklıdır.

- ✓ “Takas ve bağlı muamele işlemleri yürürlükteki ihracat ve ithalat rejimleri çerçevesinde yürütülür.” (Madde 13/4)
- ✓ “Yurtdışına e-ticaret kapsamındaki mal ihracıyla ilgili işlemler, dış ticaret ve gümrük mevzuatı hükümlerine tabidir.” (Madde 13/5)
- Yönetmelikte ortak hükümler çerçevesinde değerlendirilen alıcısı tarafından kabul edilmeyen mallara dair usul ve esasları da bulmak mümkündür.
 - ✓ “Alıcısı tarafından kabul edilmeyen mallar karşılığında aynı bedel ve şartlarla mal ihracına ilişkin talepler, durumu gösterir belgelere istinaden gümrük mevzuatı çerçevesinde giriş ve çıkışta ayniyeti tespit edilmek suretiyle gümrük idarelerince sonuçlandırılır.” (Madde 14/1) Buna göre alıcısı tarafından kabul görmeyen bir mala dair işlemlerin yürütülme esasları gümrük idarelerine bırakılmıştır. Başka bir ifade ile malı kabul görmeyen ihracatçının muhatap kurumu gümrük idareleridir.
 - ✓ “Alıcısı tarafından kabul edilmeyen malların başka bedel ve şartlarla aynı veya farklı alıcılara satışına ilişkin talepler, durumu gösterir belgeler ve yeni satış sözleşmesine ait İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince onaylı faturanın ibrazından sonra gümrük idarelerince sonuçlandırılır.” (Madde 14/2) hükmü uyarınca alıcısı tarafından kabul görmeyen bir malın başka bir kişiye veya aynı kişiye satımına dair esaslar yine gümrük idarelerince sonuçlandırılır.
 - ✓ “Gümrük idarelerince sonuçlandırılan talepler ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine ve mükellefin bağlı bulunduğu vergi dairesine bildirilir.” (Madde 14/3) hükmüne göre gümrük idarelerinin sonuçlandığı alıcısı tarafından kabul görmeyen malın aynı veya farklı bir kişiye satılmasına dair taleplerin bildirimini yapılmak

zorundadır. Bu bildirimde muhatap kurumlar ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği ve mükellefin vergi dairesidir.

- ✓ “Alıcısı tarafından kabul edilmeyen malların bozulabilir nitelikte olması halinde, bu tür talepler İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği veya daha sonra İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine bilgi vermek kaydıyla Müsteşarlık yurt dışı teşkilatınca sonuçlandırılır. Müsteşarlık yurt dışı teşkilatınca sonuçlandırılan talepler, ilgili gümrük idaresine bildirilir.” (Madde 14/4)
- ✓ “Yukarıda yer alan hususlar, ihracatın desteklenmesine yönelik mevzuat kapsamında yapılmış olması halinde, ait olduğu mevzuat hükümlerine tabidir.” (Madde 14/5)
- Yönetmelik kapsamında alıcısına teslim edilemeyen mallar ve bu malların terk edilmesine dair esaslar da yer almaktadır. Bu tip mallar için uygulanacak hükümler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir. Madde 15 kapsamında önemle hatırlatılmalıdır ki, güncel uygulamada Dış Ticaret Müsteşarlığı’na dair yetkiler, Ticaret Bakanlığı çatısı altında görev yapan İhracat Genel Müdürlüğü’nce yürütülür.
- ✓ “Yanma, çalınma gibi haklı ve zorunlu nedenlerle alıcısına teslim edilemeyen mallara ilişkin ihracat talepleri, durumu gösteren belgelere dayanılarak Müsteşarlıkça (İhracat Genel Müdürlüğü) sonuçlandırılır.” (Madde 15/1)
- ✓ “Geri getirilmesinde ekonomik yarar görülmeyen malların terk edilmesine ilişkin talepler, durumu gösteren belgelere dayanılarak Müsteşarlıkça (İhracat Genel Müdürlüğü) sonuçlandırılır.” (Madde 15/2)
- ✓ “Yukarıda belirtilen hususlar, ihracatın desteklenmesine yönelik mevzuat kapsamında yapılmış olması hâlinde, ait olduğu mevzuat hükümlerine tabidir.” (Madde 15/4)

- İhracat bedellerinin ülke sınırlarına getirilmesine dair esaslar da ortak hükümler çerçevesinde yerini almaktadır. “İhracat bedellerinin yurda getirilmesi hususu kambiyo mevzuatı hükümlerine tabidir.” (Madde 18). Yönetmelik yurda getirilecek ihracat bedellerine dair esaslar için kambiyo mevzuatına atıfta bulunmaktadır. Bu hüküm çerçevesinde yurda getirilecek ihracat bedellerinin kambiyo mevzuatı hükümlerine tabi olduğu anlaşılmaktadır.
- “İhracata ilişkin olarak bu Yönetmelikte belirlenen konular dışında kalan hususlar İhracat Rejimi Kararı çerçevesinde Müsteşarlıkça (İhracat Genel Müdürlüğü) sonuçlandırılır.” (Madde 19) Yönetmelik kendi çerçevesinde konu bulamayan ihracat işlemleri için de muhatap kurumu İhracat Genel Müdürlüğü olarak belirlemektedir.

26190 sayılı İhracat Yönetmeliği'nde dış ticaret açısından asli önem arz eden hükümleri yukarıda detaylıca irdelenmektedir. Yine dış ticaret açısından kıyasla düşük önem arz eden ancak bilinmesinde fayda görülen hükümlerini genel başlıklar halinde sıralamak yerinde olacaktır. Buna göre:

- Madde 16 İhracatçı Birlikleri tarafından yapılacak işlemler
- Madde 17 Gümrük idareleri tarafından gerçekleştirilecek işlemler
- Madde 20 yürürlükten kaldırılan yönetmelik
- Geçici Madde 1 başlamış işlemler
- Madde 21 yönetmeliğin yürürlük tarihi
- Madde 22 yönetmeliğin yürütmeye dair hususları hakkında hükümleri içermektedir.³²⁷

İhracat Genelgesi:

Kasım 2018 tarihinde TCMB tarafından İhracat Genelgesi yayınlanmıştır. “Bu Genelgenin amacı, ihracat bedellerinin yurda getirilmesine ilişkin usul ve esasları

³²⁷ <https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-mevzuat-ihracat-mevzuati-ihracat-yonetmeligi.html>
(04.03.2019)

düzenlemektir.” (Madde 1) olarak hükme bağlanmıştır. Başka bir ifade ile ihracatçının ihracata esas bedellerini ülke içerisine getirilmesi bu genelge hükümlerine tabi bırakılmıştır. “ Bu Genelge, 7/8/1989 tarihli ve 89/14391 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan TPKK Hakkında 32 Sayılı Karar ile 4/9/2018 tarihli ve 30525 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanan TPKK Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (İhracat Bedelleri Hakkında) (Tebliğ No: 2018-32/48)’in 12inci maddesinin birinci fıkrasına dayanılarak hazırlanmıştır.” (Madde 2) hükmüne binaen bu genelgenin dayanağını oluşturan mevzuat açıklanmaktadır.

İhracat bedellerinin yurda getirilmesi usul ve esaslar Madde 4 kapsamında değerlendirilmektedir. “2018-32/48 sayılı Tebliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Tebliğ’in yürürlük süresi boyunca fiili ihracatı gerçekleştirilen işlemlere ilişkin ihracat bedellerinin yurda getirilme süresi fiili ihraç tarihinden itibaren 180 günü geçemez. 180 gün azami süre olup bedellerin ithalatçının ödemesini müteakip doğrudan ve gecikmeksizin yurda getirilmesi esastır.” (Madde 4/1) hükmüne göre 04.09.2018 tarihinden sonra gerçekleştirilen ihracat işlemlerine konu bedellerin yurda getiriliş süresi fiili ihracat tarihinden sonra 180 günlük azami süre olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda 04.09.2018 tarihi öncesinde fiili ihracatı gerçekleştirilen bedeller veya bu tarihten önce ihracatçıya peşin ödenen bedeller kapsam dışı bırakılmıştır. “İhracat bedellerinin en az %80’i bir bankaya satılır ve ihracat bedellerini alan bankaca DAB düzenlenir. Birinci fıkrada belirtilen 180 günlük süre içerisinde kalınması şartıyla ihracat bedeli dövizlerin yurda getiriliş tarihinden sonraki bir tarihte bankaya satılması mümkündür.” (Madde 4/2) hükmü ile ihracata konu bedellerin yurda getirilmesine bankalarca aracılık edileceği anlaşılmaktadır. Bu noktada önemle hatırlatılması gereken husus ise ihracat bedelinden kastedilenin mal bedeli olmasıdır. Navlun ve sigorta masrafları ihracat bedeli kapsamında değerlendirilmemektedir. İhracata konu mal bedelinin yüzde 80’i bir banka tarafından Genelge 1. Madde ’de belirtilen 180 günlük süre içerisinde Türk Parasına çevrilmesi zorunlu kılınmaktadır. Başka bir ifade ile getirilen ihracat bedelleri derhal bir bankaya satılmak zorunda değildir ancak 180 günlük süre içerisinde kalınması şartıyla, getirilen ihracat bedeli dövizlerin yurda getiriliş tarihinden sonraki bir tarihte bankaya satılması mümkündür. Bedeli fiili ihracattan 180 günden fazla süre ile yurda getirilecek olan ihracat işlemlerine ait

hususular da genelge çerçevesinde hükme bağlanmıştır. Buna göre “İhracat işlemlerine ait sözleşmelerde bedellerin tahsili için fiili ihraç tarihinden itibaren 180 günden fazla vade öngörülmesi durumunda, bedellerin yurda getirilme süresi vade bitiminden itibaren 90 günü geçemez. Öngörülen vadenin tespiti için ihracatçının yazılı beyanıyla birlikte vade içeren sözleşmenin ya da vadeyi tevsik niteliğini haiz proforma fatura veya poliçenin aracı bankaya ibrazı zorunludur.” (Madde 4/5). Genelge Madde 4 ihracat bedeli dövizin bir bankaya satış tarihini de şüpheye yer bırakmayacak şekilde düzenlemiş ve “İhracat bedelinin satış tarihi DAB’ın düzenlendiği tarihtir.” (Madde 4/6) olarak hükme bağlamıştır.

“Serbest bölgelere yapılan ihracat işlemleri 2018-32/48 sayılı Tebliğ hükümleri kapsamındadır.” (Madde 4/7). Genelge, serbest bölgelere gerçekleştirilen ihracata dair esaslarda ise 2018-32/48 Tebliğ hükümlerine atıfta bulunmuştur. Başka bir ifade ile serbest bölgelere gerçekleştirilen ihracat işlemleri bu genelge kapsamından ziyade ilgili tebliğ hükümleri kapsamında değerlendirilir.

Bu genelge ile birlikte ülkelere göre farklı ihracat uygulamalarından da söz etmek mümkündür. “İran ve Suriye’ye yapılan ihracat işlemleriyle ilgili olarak 2018-32/48 sayılı Tebliğin 3 üncü maddesinin birinci fıkrası uygulanmaz.” (Madde 4/7) hükmüne bağlanmıştır. Bu hükümden de anlaşıldığı üzere, İran ve Suriye’ye yapılan ihracat işlemleri bu uygulama kapsamına girmemektedir. “Suç gelirlerinin aklanması ve terörün finansmanına yönelik mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla ihracat bedellerinin bankacılık sistemiyle doğrudan ülkemize transferinin mümkün olmadığı Afganistan, Irak ve Libya’ya yapılan ihracat işlemlerinde ihracat bedelinin bankalarca tahsilinin;

- a) İthalatçının Türkiye’deki bankalarda bulunan hesaplarından transferi yoluyla veya
- b) İhracat bedelinin ihracat işlemiyle ilişkisi kurulmak şartıyla üçüncü bir ülkeden bankalar aracılığıyla transferi yoluyla veya
- c) İhracatçının yazılı beyanının yanı sıra işlemin niteliğine göre satış sözleşmesi ya da kesin satış faturası (veya proforma fatura) ile Gümrük

Beyannamesi ibraz edilmek kaydıyla Nakit Beyan Formu aranmaksızın efektif olarak yapılması mümkündür.” (Madde 8/5) olarak hükmedilmiştir.

İndirim ve mahsup işlemlerini konu alan 21. Madde kapsamında “2018-32/48 sayılı Tebliğ’in 7 inci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarında belirtilen indirim, mahsup ve döviz transferi işlemleri aracı bankalarca sonuçlandırılır.” (Madde 21/1) ve “İhracat bedelinin mahsuben ödemede kullanılabilmesi için mahsup talebinin bedel getirme süreleri içinde yapılması gerekir.” (Madde 21/3) olarak hükme bağlanmıştır. Bu hükme binaen 2018-32/48 sayılı Tebliğ’in ihracat bedelinden indirimler başlıklı 7 inci maddesinde belirtilen tenzilatların sağlanması ve mahsup işlemlerinin gerçekleştirilmesini müteakiben kalan nihai tutarın yüzde sekseninin bir bankaya satılması zorunludur kanısına erişilmektedir. Mahsup işlemlerinde malı ihraç ve ithal edenin aynı kişiler olması durumunda uygulanacak hüküm de ilgili Genelge kapsamında ele alınmaktadır. “Dış ticaret mevzuatı hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilen mal ihraç ve ithalinde, tarafların aynı kişiler olması ve ihraç bedellerinin yurda getirilme süresi içinde kalınması kaydıyla, ilgili GB’lerin bankalara ibrazı durumunda mal ihraç ve ithal bedellerinin bankalarca mahsubu mümkündür. Bu kapsamda mahsup edilen tutarların yurda getirilmesi zorunlu değildir. Ancak mahsup sonrası kalan tutar için bu Genelgenin 8 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanır.” (Madde 21/5) hükmüne varılmaktadır. Mahsup işlemlerinde malı ihraç ve ithal edenin farklı kişiler olması durumunda uygulanacak hüküm de yine ilgili Genelge kapsamında yer almaktadır. Buna göre “Dış ticaret mevzuatı hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilen mal ihraç ve ithalinde, tarafların farklı kişiler olması ve ihraç bedellerinin yurda getirilme süresi içinde kalınması kaydıyla, ilgili GB’lerin bankalara ibrazı durumunda mal ihraç ve ithal bedellerinin bankalarca mahsubu mümkündür. Bu kapsamda mahsup edilecek tutarların yurda getirilmiş olması zorunludur. Ancak mahsup sonrası kalan tutar için bu Genelge’nin 8 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanır.” (Madde 21/6). Mahsuben ödemede Döviz Alım Belgesi ve Döviz Satım Belgesi düzenlenmesine dair hususlar da Genelge kapsamında yer almaktadır. “Mahsuben ödeme işleminde, DAB ve Döviz Satım Belgesi (DSB) mahsup tarihinde geçerli aynı kur üzerinden düzenlenir.” (Madde 21/10) hükmü ile düzenlenecek belgede uygulanacak döviz kurunun belirlenmesine dair esaslar vurgulanmaktadır. Farklı döviz

cinslerinin taraf olduğu mahsuben ödemeye ilişkin seçilecek kur bilgileri ve döviz alış/satışa binaen hazırlanan belgenin hangi döviz cinsi üzerinden düzenleneceğine dair esaslar da ilgili madde kapsamında kendine yer bulmaktadır. Buna göre “Mahsuben ödemede kullanılacak (alışı yapılacak) döviz cinsi ile mahsuben ödenecek (transfer edilecek) gidere ilişkin döviz cinsinin farklı olması halinde mahsuben ödenecek azami tutar mahsup tarihindeki Merkez Bankası çapraz kurları esas alınmak suretiyle tespit edilir. Bu durumda DAB alışı yapılan, DSB transfer edilen döviz cinsinden düzenlenir.” (Madde 21/11) olarak hükmedilmiştir. Aracı ihracatçı vasıtası ile mahsuben ödemenin konu teşkil eden ihracata dair düzenlenecek belgelerin esası da yine bu madde kapsamında değerlendirilmektedir. Buna göre “Aracı ihracatçı vasıtasıyla yapılan ihracatta, ihracat bedeli, ihracatçının onayı ile imalatçının veya tedarikçinin bu maddede sayılan bütün döviz giderlerinin mahsuben ödenmesinde kullanılabilir. Bu durumda DAB ihracatçı, DSB imalatçı ve tedarikçi firma adına düzenlenir.” (Madde 21/12)

Son olarak da ihracat hesabının kapatılmasında ihtiyaç duyulan belgelerden bahsetmek yerinde olacaktır. Genelge'nin 25. Maddesi kapsamında bu belgelerin neler olduğuna dair bilgiler mevcuttur. “İhracat hesabının kapatılabilmesi için GB örneği, ilgili DAB ve DSB satış faturası ile indirim ve mahsup konusu belgelerin aracı bankaya ibrazı zorunludur.” (Madde 25)³²⁸

3.2.3. İthalat Mevzuatı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde 37 Sayılı “Ekonomi Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” kapsamında Ticaret Bakanlığı'nın ithalat konusunda hedefleri ve görevleri belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ithalat mevzuatının ana kaynağı İthalat Rejimi Kararı'dır. Bunun yanında İthalat Yönetmeliği ve İthalat Tebliğlerinden de mevzuat açısından bahsetmek yerinde olacaktır.³²⁹

³²⁸ <http://mobil.tobb.org.tr/DuyuruResimleri/2699-1.pdf> (04.03.2019)

³²⁹ VURUCU ve ARI, a.g.e., s.65.

İthalat Rejimi Kararı:

Bakanlar Kurulu kararına istinaden 31 Aralık 1995 tarih 22510 sayılı mükerrer karar olarak resmi gazete yayımlanan İthalat Rejimi Kararı ithalat mevzuatının yegâne anahtarı niteliğindedir. Bu kararın konumuz açısından önem teşkil eden hükümlerini ele almak gerekirse, kararın ilk yedi maddesi genel hükümleri içermektedir.

- “Bu Kararın amacı, ithalatın ülke ekonomisi yararına ve uluslararası ticaretin gereklerine uygun olarak düzenlenmesini sağlamaktır. İthalat, bu Karar ile bu Karara dayanılarak çıkarılacak yönetmelik, tebliğler, ilgili kuruluşlara verilecek talimatlar, çok taraflı veya iki taraflı anlaşmalar hükümleri çerçevesinde yürütülür.” (Madde 1) Kararın muhteviyatından da anlaşıldığı üzere bu kararın nihai amacı ülkemiz faydasını esas almak sureti ile uluslararası ticarete konu ithalat hükümlerini tertip etmektir.
- “Bu Kararda yer alan hususlara ilişkin yönetmelik ve tebliğler çıkarmaya, Karar metninde sözü edilen izinleri ve talimatları vermeye, ithalatın her aşamasında gerekli görülecek değişiklikleri yapmaya ve önlemleri almaya, ithal malları fiyatlarının gerektiğinde kontrolünü yapmaya veya yaptırmaya, özel ve zorunlu durumları inceleyip sonuçlandırmaya Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı yetkilidir.” (Madde 2) Bu maddede ise kanun koyucu ilgili kurumun yetki çerçevesini çizmiştir. Her ne kadar maddede yetkili makam Dış Ticaret Müsteşarlığı olarak belirtilmiş olsa dahi, güncel uygulamada ilgili işlemlerin yetkilisi Ticaret Bakanlığı’dır.
- “Türkiye ile ticari ilişkilerinde ticaret ve ödemeler dengemizi bozacak nitelikte kayıtlar koyan veya uygulama yapan, anlaşmalar ile kararlaştırılan yükümlülüklerini yerine getirmeyen, ithalat rejimimizin genellik ilkesi ile bağdaşmayacak şekilde ayırıcı işlemler uygulayan ülkeler, kuruluşlar ve firmalar hakkında taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar çerçevesinde uygun görülecek gerekli önlemler alınır” (Madde 3). Bu madde kapsamında ülkemizin gerçekleştirdiği ithalatı zorlaştıran hükümler uygulayan ülkelere, firmalara yahut kurumlara karşı alınacak önlemler belirtilmiştir.

- “Ticaret politikası önlemleri; İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat, İthalatta Korunma Önlemleri Hakkında Mevzuat, İthalatta Kota ve Tarife Kontenjanı İdaresi Hakkında Mevzuat, İthalatta Gözetim Uygulanması Hakkında Mevzuat, Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında Mevzuat, İkili Anlaşmalar ve Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşeli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında Mevzuat, Türkiye'nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında Mevzuat ve Çin Halk Cumhuriyeti Menşeli Malların İthalatında Korunma Önlemleri Hakkında Mevzuat hükümleri çerçevesinde yürütülür.” (Madde 4)
- “Kamu ahlakı, kamu düzeni veya kamu güvenliği; insan, hayvan ve bitki sağlığının korunması veya sınai ve ticari mülkiyetin korunması amaçlarıyla ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde alınan önlemlerin kapsamı dışındaki malların ithali serbesttir.” (Madde 5) Bu madde kapsamı ithalatın serbestisi ilkesine dayanmaktadır. Ancak ithalatın serbestisi kamu güvenliği, kamu sağlığı veya kamu düzenine aykırı olması istisna hali teşkil etmektedir.
- “İthalat bedellerinin ödenmesi, kambiyo mevzuatı hükümlerine tabidir.” (Madde 6) hükmü kapsamında ise ithalat bedellerinin ödenmesi hususunda kambiyo mevzuatı hükümleri adres gösterilmiştir.
- “Eski, kullanılmış, yenileştirilmiş, kusurlu (defolu) ve yatık (zamanla dayanıklılığını yitirmiş) malların ithali izne tabidir.” (Madde 7) hükmü ithalatçının korunması çerçevesinde alınmış bir karar olarak değerlendirilebilir. İthalatçının faydasına olarak yorumlanacak bu kavram, malın yıpranmasına ilişkin oluşabilecek bir zararı önlemek gayesi ile ithalatı izne tabi tutmaktadır.
- İthalat Rejim Kararı üzerinde kimlerin ithalatçı olabileceğine dair hüküm de mevcuttur. Bu hüküm ithalata ait esaslar başlığı altında yer almaktadır. “İthalat Yönetmeliğinde belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde ve istisnalar

haricinde, VUK hükümleri uyarınca vergi numarası verilen her gerçek ve tüzel kişi ile tüzel kişilik statüsüne sahip olmamakla birlikte yürürlükteki mevzuat hükümlerine istinaden hukuki tasarruf yapma yetkisi tanınan kişiler ortaklıkları ithalat işlemlerini yürütebilir.” (Madde 8)

- Madde 11 kapsamında “Türk müteahhitlik firmalarının yurt dışında inşaat, tesisat, montaj, mühendislik, proje, müşavirlik, işletme, bakım ve onarım gibi üstlendikleri işlerle ilgili olarak satın aldıkları makine ve teçhizatın Türkiye'ye kesin ve geçici ithali ile bunlara ilişkin süre uzatımları Müsteşarlığın iznine bağlıdır. Söz konusu malların geçici ithalinde ise, ödenmesi gereken Gümrük Vergisi miktarının tamamı teminata bağlanır. Geçici ithali yapılan makine ve teçhizatın kesin ithale dönüştürülmesi halinde, teminata bağlanan Gümrük Vergisi miktarının tamamı irad kaydedilir.” hükmüne bağlanmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içerisinde açılacak fuar ve sergilere katılıma dair işlemlerin yürütülmesinde yetkili kurumu Ticaret Bakanı olarak belirtilmiştir. Madde 12 kapsamında ele alınan bu husus “Ülkemizde açılan uluslararası fuar ve sergilerin ithalatla ilgili işlemlerinin düzenlenmesine ve yürütülmesine Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan yetkilidir.” Olarak hükmedilmiştir.
- İthalat Rejim Kararı'nın yürütülmesinden sorumlu kurum ise Madde 16 kapsamında “Bu Kararı Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan yürütür.” Olarak belirtilmiştir. Başka bir ifade ile bu kararın yürütülmesi sorumluluğu Ticaret Bakanı'ndadır.

İthalat Rejim Kararı'nın yukarıda sıralanan maddeleri dış ticaret perspektifinde asli önem arz etmektedir. Kararın diğer maddelerine Ticaret Bakanlığı resmi internet sitesinden erişmek mümkündür.³³⁰

³³⁰ <https://www.ticaret.gov.tr/ithalat/ithalat-rejimi/ithalat-rejimi-karari> erişim 05.03.2019 (04.03.2019)

İthalat Yönetmeliği:

Ticaret Bakanlığı'nın kuruluş faaliyetinden önce, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 31.12.1995 tarihinde yayımlanan ithalat Yönetmeliği geçerliliğini korumaya devam etmektedir. 22510 mükerrer sayı ile Resmi Gazete 'de yayımlanan bu yönetmelik, ithalat mevzuatı açısından oldukça kıymetlidir. Bu kararın en güncel halini ele almak gerekirse, önem teşkil eden maddelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- “Vergi numarasına sahip her gerçek ve tüzel kişi ile tüzel kişilik statüsüne sahip olmamakla birlikte yürürlükteki mevzuat hükümlerine istinaden hukuki tasarruf yapma yetkisi tanınan kişiler ortaklıkları ithalat işlemlerini yürütebilir. Ancak,
 - ✓ Özel anlaşmalara dayanan ithalatta,
 - ✓ Kitap ve diğer yayınların ithalatında,
 - ✓ Ülkemizde açılan uluslararası fuar ve sergilerde Müsteşarlıkça perakende satışına izin verilen malların ithalatında, vergi numarasına sahip olma şartı aranmaz.

Tarife kontenjanları ve kota uygulamaları kapsamında gerçekleştirilecek ithalat işlemlerini yapmaya hakkı olacak kişilere ilişkin olarak, gerektiğinde ilgili mevzuatında özel şartlar belirlenebilir.” (Madde 3) hükmü uyarınca ithalatçının sahip olması gereken vergi kimlik numarası hususu ve istisnaları karara bağlanmıştır.

- “Kambiyo mevzuatı hükümleri saklı kalmak kaydıyla, ithalat yapmak isteyen kişiler, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde almaları gereken belgelerle birlikte doğrudan gümrük idarelerine başvururlar.” (Madde 4). Bu madde kapsamında ithalatçının gereken belgeleri toplaması ve ithalat yapmaya hazır hale gelmesini müteakiben gümrük idarelerine direkt olarak başvurabileceği aşikârdır.

- “FOB teslim şekli dışındaki ithal başvurularında proforma faturalarda, mal, navlun ve sigorta bedelleri ayrı ayrı belirtilir. Navlun ve sigorta bedelleri ve bunlara ait farklarla ilgili işlemler kambiyo mevzuatına tabidir.” (Madde 5) hükmü uyarınca Yönetmelik yalnızca mal bedeli ile ilgilenmektedir. Yönetmelik uyarınca ithalatın tabi olduğu esaslar yalnızca mal bedeli için geçerli olup navlun ve sigorta hususları kambiyo mevzuatı hükümleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Yönetmeliğin diğer maddelerine Ticaret Bakanlığı resmi internet sitesinden erişmek mümkündür.³³¹

İthalat Genelgesi:

2009 yılında İthalat ve İhracat Genelgesi, Hazine Müsteşarlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur. Farklı tarihlerde çeşitli revizyonlara uğrayan genelgenin son haline ilgili kurumun internet sitesinden erişmek mümkündür. İthalata dair düzenleyici hükümler içeren bu genelgenin asıl gayesi ithalat bedellerinin ifa edilmesi ve ifa edilme yöntemlerine dair usul ve esasları tertiplemeaktır. Çalışmanın bu kısmında İthalat Genelgesi'nin dış ticaret ve bankacılık açısından önemli bulunan hususları açıklanmaktadır.³³²

“İthalat bedelleri, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar, bu Karar'a ilişkin 2008/32-34 Sayılı Tebliğ ve Hazine Müsteşarlığı tarafından bunlara ek olarak yapılacak düzenlemeler çerçevesinde ithalatçı ile ihracatçı arasındaki sözleşmeye ve uluslararası kurallar ile bankacılık teamüllerine göre bankalar aracılığıyla döviz veya TL olarak ödenir.” (Madde 2.1) hükmü uyarınca ithalat bedellerinin ödenmesi hususunda döviz cinsi serbestisi hâkimdir. Bir başka ifade ile ithalatçı ve ihracatçının sözleşme çerçevesinde anlaştığı döviz cinsi üzerinden bedelin ifası mümkün kılınmıştır. İthalat bedellerinin ödenmesi hususuna da yine genelge kapsamında ulaşmak mümkündür. “İthalat bedelleri banka kaynaklarından, ithalatçıya ait döviz tevdiat hesabından, kredi kartından, ithalatçı tarafından ihracat bedeli olduğu beyan edilen alışı yapılmamış ihracat bedelinden veya sermaye hareketlerine ilişkin hükümler

³³¹ <https://www.ticaret.gov.tr/ithalat/ithalat-rejimi/ithalat-yonetmeliği> (04.02.2019)

³³² VURUCU ve ARI, a.g.e., s.68.

çerçevesinde sağlanan kredilerden karşılanmak suretiyle ödenebilir.” (Madde 2.3.1) ancak “Bankalarca ithalat bedelinin ödenmesini teminen çek düzenlenemez.” (Madde 2.3.2) hükmü çerçevesinde karara bağlanmıştır. İthalat bedelinin kredi kartı ile ödenebileceği hükmüne binaen bu durumda hangi mevzuat çerçevesinde değerlendirileceği de Genelge kapsamında kendisine yer edinmiştir. Buna göre “Bedeli kredi kartı ile ödenen ithalat işlemleri Sermaye Hareketleri Genelgesi hükümleri çerçevesinde sonuçlandırılır.” (Madde 2.3.3). Genelge, ithalat bedellerinin ödenmesi konusunda ithalatçısı Türkiye’de olan bir ithalat işlemi için ihracatçı adına hesap açılabileceğini ve hesaba havale yolu ile ödenebileceğini de belirtmektedir. Bu bağlamda “İthalat bedeli, ihracatçının veya bankasının talimatına istinaden Türkiye’de bu ihracatçı adına açılan döviz tevdiat hesabı veya Türk Lirası mevduat hesabına yatırılmak suretiyle ödenebilir.” (Madde 2.3.4) hükmü esastır. Genelge hükümlerinde ithalatın mal mukabili yapılıyor olması durumunda ödenecek bedelin ifasına dair esaslar da yer almaktadır. “Mal mukabili ithalatta firmaların mal bedelinin transferine ilişkin talepleri firmanın yazılı olarak beyan edeceği gümrük beyannamesi tarih ve numarasına istinaden bankalarca yerine getirilir.” (Madde 2.3.5) İthalatçının banka aracılığı ile ödediği bedele dair bir belge talep etmesi halinde bankanın bu belgeyi tanzim ve ibraz etmekle yükümlü olduğu hususu da Genelge esasları arasında yer almaktadır. Buna göre “Bankalarca aracılık edilen ithalat ödemeleri kapsamında firmalarca talep edilmesi halinde bu ödemelere ilişkin bilgileri içeren yazı verilebilir.” (Madde 2.3.6) hükmüne varılmıştır. Genelgenin bedel ifasına dair esaslarının son maddesi ise “Vadeli akreditif, kabul kredili ve mal mukabili ödeme şekline göre yapılan ithalatta, firmaların beyanına istinaden görünmeyen işlemlere ilişkin hükümler çerçevesinde faiz transferi yapılabilir.” (Madde 2.3.7) şeklindedir. Başka bir ifade ile bedeli mal ediminden sonra ödenecek olan ithalat işlemleri için doğan faiz bedellerinin transferi de serbesti kapsamında değerlendirilmektedir.

Üçüncü ülkelerdeki bankalar nezdinde akreditif açılması hususu da yine İhracat Genelgesi kapsamında değerlendirilen konulardandır. Genelge de Madde 2.3.7. uyarınca “Vadeli akreditif, kabul kredili ve mal mukabili ödeme şekline göre yapılan ithalatta, firmaların beyanına istinaden görünmeyen işlemlere ilişkin hükümler çerçevesinde faiz transferi yapılabilir.” Hükmü esastır.

“Transit ticaret alış bedellerinin ödenmesinde ithalat bedellerinin ödenmesinde esas olan kurallar geçerlidir.” (Madde 2.6.) kapsamında ise transit ticarete konu işlemlere dair bedellerin ifasında ithalat hükümlerinin geçerli olduğu belirtilmektedir.³³³

3.2.4. Serbest Bölgeler Mevzuatı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde serbest bölgelere dair yasal mevzuatın en genel çerçevesi 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile çizilmiştir. Bu kanun farklı dönemlerde güncellenerek çeşitli değişikliklere uğramış olup dış ticaret mevzuatı açısından önem arz eden konuları kanunun en güncel hali ele alınarak aşağıdaki şekilde paylaşmak yerinde olacaktır.

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Madde 6 serbest bölgelere dair hukuki tanımı barındırmaktadır. Buna göre “Serbest bölgeler, Türkiye Gümrük Bölgesinin parçaları olmakla beraber; yer ve sınırları Cumhurbaşkanınca belirlenmiş, serbest dolaşımda olmayan eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmaksızın ve serbest dolaşıma sokulmaksızın, gümrük mevzuatında öngörülen haller dışında kullanılmamak ya da tüketilmemek kaydıyla konulduğu, ithalat vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin ve kambiyo mevzuatının uygulanması bakımından Türkiye Gümrük Bölgesi dışında olduğu kabul edilen ve serbest dolaşımdaki eşyanın bir serbest bölgeye konulması nedeniyle normal olarak eşyanın ihracına bağlı olanaklardan yararlandığı yerlerdir. Bu bölgelerde gümrük ve kambiyo mükellefiyetine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz.” (Madde 6) Kanun’da serbest bölge sınırlarını çizmeye yetkili kurumu “Türkiye’de serbest bölgelerin yer ve sınırlarını belirlemeye Cumhurbaşkanı yetkilidir.” (Madde 2) ve faaliyet gösterecek kurumların kuruluşuna müsaade edecek yetkili kurumu “Serbest bölgelerin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli veya yabancı gerçek veya tüzelkişilerce kurulmasına, işletilmesine Cumhurbaşkanınca izin verilir” (Madde 2) ifadeleri ile belirlemiştir. Serbest bölgede yürütülecek faaliyet kollarını tayin etmeye yetkili kurumu şu şekilde belirlemiştir: “Serbest bölgelerde, Yüksek Planlama

³³³ <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwj-zLCj5vhAhUDIMUKHSC8AfwQFjABegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.asyaport.com%2Fuploads%2FDocument%2F5be88f6-b1e1-44df-9495-bac7778eeb13.pdf%3Fv-636623717162260893&usq=AOvVaw3AYiKslppCAfp5f5JqVABo> (04.02.2019)

Kurulunca uygun görülecek her türlü sınai, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapılabilir.” (Madde 4)³³⁴

3218 sayılı Serbest Bölgeler kanununa dayalı 21520 sayılı Serbest Bölgeler Yönetmeliği düzenlenmiştir. Bu yönetmelik 10.03.1993 tarihi ile resmi gazetede yayımlanmıştır. Yönetmeliğin amacı kendi bünyesi Madde 1’de şu şekilde tanımlanmıştır: “Bu Yönetmeliğin amacı; Serbest Bölgelerin kurulması, yönetilmesi, işletilmesi ve 3218 sayılı Kanunun 7’nci maddesi ile oluşturulan Özel Hesabı’nı tahsilat ve harcama esasları ile bu Özel Hesaba ilişkin diğer hususları düzenlemektir.”³³⁵

Serbest bölgelerde Türk Lirası ile yapılabilecek ödemelere ilişkin karar 16.08.1985 tarih 85/9801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. Bu karara göre:

“Serbest Bölgelerdeki faaliyetler ile ilgili her türlü ödemeler 6.6.1985 tarihli ve 3218 sayılı Kanunda belirtilen dövizle yapılır.” (Madde 1/1) hükmüne varılmıştır. “Ancak, bölgede yatırım sırasındaki mal ve hizmet bedelleri ile işçi ücretleri ile kiralar Türk Lirası üzerinden ödenebilir. Bölge Müdürlüğü ile bu bölgelerdeki diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara bütün ödemeler Türk Lirası ile yapılır.” (Madde 1/2) hükmü ile de Türk Lirası’nın kıymetine verilen önem anlaşılmaktadır.³³⁶

3.2.5. Transit Ticaret Mevzuatı

Yürürlükte bulunan 26190 sayılı İhracat Yönetmeliği transit ticareti “yurt dışında veya serbest bölgede yerleşik bir firmadan ya da antrepodan satın alınan malın, ülkemiz üzerinden transit olarak veya doğrudan doğruya yurt dışında veya serbest bölgede yerleşik bir firmaya ya da antrepoya satılması” olarak tanımlamaktadır.³³⁷ Transit ticaret uygulamada reexport ticareti olarak da isimlendirilir.³³⁸ İthalat vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmayan serbest dolaşıma girmemiş mal ile ihracatla ilgili gümrük işlemleri tamamlanmış malın, gümrük idareleri nezareti altında

³³⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3218.pdf> (11.02.2019)

³³⁵ <https://ticaret.gov.tr/data/5b9b970113b8761cc09f9c2c/Karar.pdf> (19.03.2019)

³³⁶ <https://ticaret.gov.tr/data/5b9b970113b8761cc09f9c2c/Karar.pdf> (19.03.2019)

³³⁷ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060606-10.htm> (11.03.2019)

³³⁸ VURUCU ve ARI, a.g.e., s.75.

Türkiye Gümrük Bölgesi içinde bir noktadan diğerine taşınması transit rejimi hükümlerine tabidir.³³⁹

Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Transit Ticarete İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: İhracat 2006/6) birinci madde ikinci fıkra uyarınca “transit ticarete alış ve satış bedelleri arasında lehte fark olması esastır.” Tebliğ birinci madde ikinci fıkra ise farkın lehte olmaması durumunda talep edilecek transit ticaret belgesi forumuna dair esasları belirlemektedir. Buna göre “Ancak, alış ve satış bedelleri arasında aleyhte farkın söz konusu olması halinde, transit ticaret formunun düzenlenmesine ilişkin talepler

- i) Aleyhte farkın, kambiyo mevzuatında belirlenen genel terkin limitini aşmaması ya da genel terkin limitini aşmakla birlikte kambiyo mevzuatında belirlenen mücbir sebep hallerine dayandığının tevsiki halinde ilgili bankalarca,
- ii) Aleyhte farkın, genel terkin limitini aşmakla birlikte, mücbir sebep halleri dışında kalan haklı durumlara dayanması halinde Dış Ticaret Müsteşarlığınca (İhracat Genel Müdürlüğü), sonuçlandırılır.” (Madde 2/2)³⁴⁰

26190 sayılı İhracat Yönetmeliği on üçüncü madde üçüncü fıkrası kapsamında da belirtildiği üzere uluslararası anlaşmalarla ticareti yasaklanmış mallar ile ilgili makamın madde politikası itibarıyla transit ticaretinin yapılmasını uygun görmediği mallar transit ticarete konu olamaz. İthalat ve ihracat yapılması yasaklanmış ülkelerle transit ticaret yapılamaz.³⁴¹

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara İlişkin tebliğ (Tebliğ No: 2008-32/34) kapsamında “Transit ticaret konusu malların ithalat ve ihracat işlemlerine dair vergi, resim, harç ve fon tahsil edilmez.” (Madde 7). Bahsi geçen Tebliğ ile transit ticaret satış bedellerinin tasarrufu serbestisi hâkim kılınmıştır. Bu

³³⁹ Hakan KESKİN, *Lojistik, Küresel Tedarik Zinciri Pratikleri*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2011, s.94

³⁴⁰ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060606-17.htm> (19.03.2019)

³⁴¹ 26190 sayılı İhracat Yönetmeliği Madde 13 Fıkra 3.

bağlamda transit ticarete dair hesaplarının takibinin bankalarca sağlanmasına dair bulunan mevcut uygulama son bulmuştur.³⁴²

2017 yılında Ekonomi bakanlığı tarafından yayınlanan 2017/4 sayılı İhracat, Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış Ve Teslimler İle Döviz Kazandırıcı Hizmet Ve Faaliyetlerde Vergi, Resim Ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ kapsamında “Transit ticarete konu malın satın alınması ve satılması ile transit ticaretin finansmanında kullanılan kredilerin, vergi, resim ve harç istisnasından yararlanma süresi transit ticaret alış bedelinin transfer tarihinden itibaren 18 (on sekiz) aydır. Ancak transit ticaret alış bedelinin vadeli akreditif vasıtasıyla ödendiği işlemlerde vergi, resim ve harç istisnasından yararlanma süresi, transit ticaret işlemlerinin başlangıcından itibaren 18 (on sekiz) aydır.” (Madde 14/2) olarak hükme bağlanmıştır.³⁴³

3.2.6. Sınır Ticareti Mevzuatı

En genel anlamda sınır ticareti, birbirine komşu iki farklı ülke arasında imzalanan özel bir anlaşma kapsamında sınır hattında hayatlarını idame ettirenlerin gereksinimlerinin karşılanması gayesi ile gerçekleştirilen, rutin dış ticaret işlemlerinde uygulanan formalitelerin kapsam dışı bırakıldığı bir çeşit dış ticaret rejimidir.

2016/8478 sayılı Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı ile ülkemiz 13 sınır ilimizde gerçekleştirilecek dış ticaret işlemleri, sınır ticaretine ilişkin kararlar dâhilinde değerlendirilecek olup bu iller Ağrı, Artvin, Ardahan, Iğdır, Hatay, Van, Kilis, Hakkâri, Gaziantep, Şırnak, Şanlıurfa, Kars ve Mardin’dir. Bahsi geçen kararın uygulanabilmesi için 6/1. Madde uyarınca esnaf ve tacir sıfatına haiz kişilerin sınır ticareti dâhilinde ihracat ve ithalat yapabilmeleri yahut mağaza kiralayabilmeleri için asgari koşul Sınır Ticareti Belgesi’ne haiz olmalarıdır. Bahsi geçen Karar’ın 10 Maddesi’ne göre ise Sınır Ticareti Belgesi malikleri, ilgili gümrük kapısı ya da Sınır Ticaret Merkezi’nden ihracat işlemi yapma kudretine haizdir. Bu şekilde ihracatı gerçekleştirilecek malın faturası ile birlikte ilgili ihracatçı birliğine

³⁴² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/02/20080228-6.htm> (19.03.2019)

³⁴³ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/05/20170518-4.htm> (19.03.2019)

onaylatılması ve onaylı gümrük beyannamesinin yetkili gümrük idaresine ibraz edilmesi mecburidir.³⁴⁴

³⁴⁴ Bakanlar Kurulu, “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar”, Karar Sayısı: 2016/8478, **Resmi Gazete** Tarih-No: 18.03.2016-29657.

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI ÇERÇEVESİNDE DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

4.1. Türk Bankacılık Sektörünün Muhasebe Sistemi Hakkında Genel Bilgi

Bankalar en genel ifade ile sermayenin teşebbüse nakledilmesine imkân veren itibar kuruluşlarıdır. Bu itibar kuruluşları kendilerine münhasır özellikleri vasıtası ile çeşitli hizmetler üretirler ve bu hizmetler ile birlikte ekonomik hayatın devamlılığını sağlarlar.³⁴⁵ Tasarruf sahiplerinden edindikleri fon fazlasını, çeşitli sebeplerden dolayı fona ihtiyaç duyan kişi ve kurumlara kredi olarak veren bankalar, ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi, geliştirilmesi ve izlenmesi yönünden ehemmiyeti peyderpey artan bir muadeleyi gerçekleştirmektedirler. Bankalar tarafında gerçekleştirilen işlemlerin etkin bir biçimde izlenmesi ve değerlendirilmesi, hem bankaların kendileri hem de bu kuruluşları denetleyen otoriteler ve bunlarla iş ilişkisi içinde bulunan kişi ve kuruluşlar için büyük önem arz etmektedir.³⁴⁶ Varlık ve kaynakların izlenmesi, kar ve zararın tespit edilmesi, diğer şahıslar adına kıymetlerin izlenmesi, ödenecek vergi ve harçların takip edilmesi, plan, bütçe, verimlilik ve maliyet analizlerinde kullanılacak değerlerin bulunması ve borç ve alacakların izlenmesi gibi hususlar banka muhasebesinin esas fonksiyonlarıdır.³⁴⁷

Bankalar faaliyette buldukları tüm işlemleri 01.01.1986 tarihinden itibaren Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi çerçevesinde muhasebeleştirirler. Bu muhasebeleştirme işlemi, muhasebe kavramları kapsamında benzer muhteviyata sahip işlemleri benzer hesaplar altında muhasebeleştirmeyi amaçlar. 1986 yılından beri sektörde gerçekleşen gelişmelere bağlı olarak bahsi geçen hesap planına yeni hesaplar

³⁴⁵ Orhan SEVİLENGÜL, **Banka Muhasebesi**, 3. Baskı. Ankara: Gazi Kitapevi, 2001, s.1.

³⁴⁶ Mesut YILDIRIM, **Banka Muhasebesi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 258, 2008, s.25.

³⁴⁷ GÜNEY, a.g.e., s.2.

eklenmiş, var olan hesaplarınsa beyanatları değiştirilmiştir.³⁴⁸ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu bankaların muhasebe ve raporlama sistemi hakkında çerçeve bilgiyi bünyesinde barındırmaktadır. Söz edilen Kanun madde 37 uyarınca **“Bankalar, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu’nun ve kuruluş birliklerinin görüşü alınmak suretiyle Kurulca belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tek düzeni uygulamak; Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca yayımlanan muhasebe ve finansal raporlama standartlarına uygun olarak tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmek ve finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır.”**³⁴⁹ Bankalar, gerçekleştirdikleri işlemleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yayımlanan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik doğrultusunda muhasebeleştirilir. Bankalarda gerçekleşen işlemlerin, 27/1/2011 tarihli ve 27828 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu’nun 1 sıra Numaralı Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ hükümleri çerçevesinde Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak muhasebeleştirilmesi esastır.³⁵⁰

4.1.1. Türk Bankacılık Sektöründe Uygulanan Muhasebe İlkeleri, Temel Varsayımlar ve Muhasebe Standartları

Muhasebe işlemlerinin gerçekleştirilmesinde ve mali tabloların hazırlanmasında muhasebe ilkeleri esas alınır. Gerçekleştirilecek olan bir işlem için birden çok muhasebe ilkesinin uygun olması halinde, bu ilkelerden en uygun olanı dikkate alınır ve tutarlı bir biçimde kullanılır. Uygulamada muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları aracılığı ile kullanılır. Muhasebe standartları, muhasebe işlemlerinde ve mali tabloların hazırlanmasında esas alınması mecburi olan muhasebe ilkeleri ile

³⁴⁸ YILDIRIM, a.g.e., s.25.

³⁴⁹ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.5411&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5411> (15.04.2019)

³⁵⁰ Cemal İBİŞ, Neşe Çoban ÇELİKDEMİR ve Özgür ÇATIKAŞ, **Banka Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, 2018, s.73.

uygulamadaki başlıkları minimum seviyeye indiren düzenlemelerdir. Banka muhasebesinin temel ilkeleri süreklilik, dönemsellik, tutarlılık, sosyal sorumluluk, kişilik, parayla ölçülme, maliyet esası, tarafsızlık ve güvenilir belge, ihtiyatlılık ve özün önceliği olarak belirlenmiştir ve muhasebe politikalarının saptanarak uygulanmasında bu ilkelere uyulması mecburidir. Süreklilik, dönemsellik ve tutarlılık ilkeleri hem muhasebenin temel ilkeleri arasında yer alır hem de muhasebenin temel varsayımları olarak adlandırılır. Temel varsayımların geçerli olmadığı durumlarda bu husus mali tablo açıklama ve dipnotlarda muhakkak suretle belirtilir. Uygulanan muhasebe politikalarından önemli olanların mali tablolarda, dipnotlarda gösterilmesi ve ekler aracılığı ile açık ve anlaşılır bir biçimde belirtilmesi şarttır. Muhasebe politikalarıyla ilgili açıklamalar mali tablolarla ayrılmaz bir bütün oluşturur.³⁵¹ Türk bankacılık muhasebe sistemi incelenirken, muhasebe temel ilkelerini ve muhasebe standartlarını tanımak gerekmektedir.

4.1.1.1. Muhasebe İlkeleri ve Temel Varsayımlar

➤ Süreklilik

Süreklilik kavramı, gerçekleştirilen faaliyetlerin belirli bir süreye bağlı olmaksızın sürdürülebileceğini açıklar. Faaliyeti gerçekleştiren kurumun sahiplerinden bağımsız olarak, faaliyeti gerçekleştiren kurumun ömrünün sürekli olduğu varsayımın dayanır.³⁵² Kuruluş sözleşmesinde sınırlı bir süre ya da sınırlı bir amaç için faaliyet gösterme gayesinde olan kuruluşlar haricinde, bu kuruluşların faaliyet süresinin sınırsız olacağına inanılır.³⁵³ Bu kavramın geçerliliği yitirdiğinin veya yitireceği beklentisinin tespit edildiği durumlarda, mali tablo dipnotlarında ilgili hususun açıklanması beklenir.³⁵⁴ Süreklilik kavramı aynı zamanda maliyet esası kavramının da temelini oluşturur.³⁵⁵

³⁵¹ YILDIRIM, **a.g.e.**, s.26-27.

³⁵² KARAGÜL ve İLTER, **a.g.e.**, s.127.

³⁵³ Nihat KÜÇÜKSAVAŞ, **Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması Tek Düzen Hesap Planı Uygulamaları**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım 1997, s.12.

³⁵⁴ YILDIRIM, **a.g.e.**, s.27.

³⁵⁵ Nilüfer TETİK, "Muhasebenin Temel Kavramları Ve Mali Tablolar İlkelerinin Yönetim Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi". **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Sayı 2, 147 – 160. 1997, s.151.

➤ Dönemsellik

Dönemsellik kavramı, süreklilik kavramı çerçevesinde sınırsız olarak varsayılan faaliyet ömrünün, belirli dönemlere ayrılması ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak belirlenmesi olarak tanımlanır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hasılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir.³⁵⁶

İşletme faaliyetlerinin zamanında kontrol edilebilmesi veya değerlendirilebilmesi gereksinimi dönemsellik kavramının doğumuna sebebiyet vermiştir. İşletmenin gerçekleştirdiği faaliyetteki karlılığını belirlemek, kar paylarını öğrenmek veya çalışan personelin ücretlerini ödemek için sonsuz olduğu varsayılan işletme ömrünün faaliyet döneminin sonuna kadar beklemek mümkün değildir. Bu nedendir ki işletme ömrü belirli dönemlere bölünmek sureti ile değerlendirilir. Faaliyet ya da muhasebe dönemi için çoğunlukla bir yıllık süre esas alınır.³⁵⁷

➤ Tutarlılık

Tutarlılık kavramı, muhasebe uygulamaları için tercih edilen muhasebe politikalarının, dönemler esasıyla herhangi bir değişikliğe maruz kalmadan uygulanmasını tanımlar. Bu kavram, mali tablolarda belirtilen finansal yapı ve faaliyet sonuçlarının dönemler arasında karşılaştırılmasına olanak sağlar.³⁵⁸ Benzer nitelikli işlemler ve vakalarda, kayıt düzenleri ve değerlendirme ölçütlerinin aynılığı esastır. Esasında bu aynılık mali tablolarda biçim ve içerik yönünden tek düzeni öngörmektedir. Geçerli bulunduğu hallerde işletmeler, uyguladıkları muhasebe politikalarını terk ederek, yeni politikalar benimseyebilirler. Yaşanan bu değişikliklerin ve bunların mali etkilerinin mali tabloların dipnotlarında belirtilmesi esastır.³⁵⁹

Bankacılık sektörü açısından bu kavramı ele almak gerekirse; bir bankanın raporlama sistemi, tutarlı, karşılaştırılabilir, bankanın özelliklerine uygun ve

³⁵⁶ <https://www.ismmmo.org.tr/Mevzuat/I-Muhasebenin-Temel-Kavramlari---4003> (15.04.2019)

³⁵⁷ KÜÇÜKSAVAŞ, a.g.e., s.12-13.

³⁵⁸ Ata ATABEY, Raif PARLAKKAYA ve Ali ALAGÖZ. **Genel Muhasebe ve Dönem Sonu İşlemleri**, Konya: Atlas Kitabevi, 2004, s.34.

³⁵⁹ Mevlüt ÖZER, **Vergisel ve Teknik Boyutuyla Muhasebe**, 1. Baskı. Ankara: Özkan Matbaacılık, 1998, s.13.

gereksinimlerini karşılar muhteviyatta olması önemlidir. Bankanın uyguladığı raporlama sisteminde zaruri haller haricinde herhangi bir değişikliğe gidilmemelidir.³⁶⁰

➤ Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluk kavramı; muhasebe uygulamalarının işlerliğinde ve mali tabloların intizam ve ibrazında; belli bir zümreden ziyade, toplumun tamamının faydasının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gereğini ifade eder.³⁶¹ Faaliyetlerini yerine getiren bir işletmenin, sorumluluklarının bilincinde olması gerekir. Bu bağlamda gerçekleştirdiği faaliyetin ilk denetleyicisinin kendisi olması beklenir. İşletmenin paylaştığı veya muhafaza ettiği muhasebe bilgilerin doğru, tarafsız, adil ve kurallara uygun olması esastır. Yanlış veya yanıltıcı bilgilere haiz mali tablolar aracılığı ile kullanıcıları aldatmamalıdır. Bu kavram yalnızca hukuki sorumluluğu değil vicdani ve ahlaki sorumluluğu da içerisinde barındırmaktadır.³⁶²

➤ Kişilik

Kişilik kavramı, işletmenin sahiplerinden, ortaklarından, yöneticilerinden, personelinden ve diğer ilgililerden bağımsız bir kişiliğe haiz olduğunu ve bu bağlamda muhasebe işlemlerinin sadece bu kişilik adına gerçekleştirildiğini tanımlar.³⁶³ Kişilik kavramı uyarınca işletme herhangi bir tüzel kişiliğe malik olmasa dahi muhasebe işlemleri kapsamında bağımsız bir kişilik olarak değerlendirilir ki bu durum da muhasebe kişiliği olarak tanımlanır. Muhasebe kişiliği hususu, tüzel kişiliğe haiz ancak ayrı muhasebeleri bulunan birimler için de esas teşkil etmektedir. Bankaların tek bir tüzel kişiliği olmasına karşın, şubelerinin muhasebe kayıtları ayrı ayrı tutulur. Başka bir ifade ile banka şubelerinin, bankadan bağımsız bir tüzel kişiliği olmamasına karşın her bir şubenin birbirinden bağımsız muhasebe kişiliği vardır.³⁶⁴

³⁶⁰ YILDIRIM, a.g.e., s.28.

³⁶¹ Nalan AKDOĞAN ve Nejat TENKER. **Mali Tablo Analizi**, Ankara: Gazi Yayınevi, 2001, s.39.

³⁶² Milli Eğitim Bakanlığı, **Muhasebe ve Finansman Bilanço**, Ankara: Meb Yayınları, 2007, s.7.

³⁶³ İBİŞ, ÇELİKDEMİR ve ÇATIKKAŞ, a.g.e., s.6.

³⁶⁴ Orhan SEVİLENGÜL, **Genel Muhasebe**, 15.Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi, 2009, s.18.

Bankacılık sektöründe, kişilik kavramının doğurduğu en aşikâr sonuç her muhasebe kişiliğine haiz şubenin varlıkları, borçları, hak ve yükümlülükleri birbirinden bağımsız olarak izlenir; gelir ve gider kalemleri kendi bünyelerinde değerlendirilir.

➤ Parayla Ölçülme

Bu kavram, işletmedeki olayların ölçülüp, ifade edilmelerinde, ortak ölçünün para (ulusal para) olmasını anlatır. Muhasebe işlemleri gerçekleştirilirken, yabancı para işlemleri haricindeki işlemler ulusal para birimi esas alınarak kaydedilir. Yabancı para birimi ile gerçekleştirilen işlemler ise ilgili para birimi üzerinden kaydedilir ancak raporlama dönemlerinde ulusal para birimindeki karşılığı esas alınarak değerlendirilir.³⁶⁵

➤ Maliyet Esası

Maliyet esası kavramına göre, işletmelerin para ve alacaklar dışındaki tüm varlıkları ile gider oluşturan kalemlerinin, elde edilme maliyetleri ile muhasebeleştirilmesi icap etmektedir. İşletme içinde varlıkların şekil değiştirmesi ve giderlerin tüketilmesinde de elde edilme maliyetleri esas alınmalıdır. Maliyet esası kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı ile yakından ilgilidir. Bu açıdan, işletmelerin duran varlıklarını günlük değerleri ile kaydetmesine hiç gerek yoktur. Çünkü işletme faaliyetlerine son vermedikçe, duran varlıklarını satması olağan değildir.³⁶⁶ Bu kavram, değişen piyasa konjonktürüne istinaden devamlı olarak düzeltme kayıtları yapılması hususuna duyulan ihtiyacı ortadan kaldırır. Aynı zamanda bu kavramın varlığı varlıklara dair gerçekleştirilen hareketlerin güvenilir belgelere dayandırılmasını da amaçlar. Finansal varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde ve yeniden değerlemeye dair hükümler bu ilkenin istisnası niteliğindedir.³⁶⁷

➤ Tarafsızlık ve Güvenilir Belge

Tarafsızlık ve güvenilir belge kavramı, gerçek olayları belirten ve usule mütenasip olarak tanzim edilmiş güvenilir belgelere dayalı muhasebeleştirme işlemi

³⁶⁵ YILDIRIM, a.g.e., s.29.

³⁶⁶ KÜÇÜKSAVAŞ, a.g.e., s.14.

³⁶⁷ YILDIRIM, a.g.e., s.29-30.

olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda muhasebe politikalarının belirlenmesinde ve muhasebe kayıtlarının düzenlenmesinde tercih edilecek yöntemin tarafsız ve önyargısız olarak seçilmesi bu ilke açısından oldukça önemlidir.³⁶⁸

➤ İhtiyatlılık

Muhasebe bilgilerinin toplanması, doğruluklarının ve geçerliliklerinin analiz edilmesi, kaydedilmesi, sınıflandırılması, finansal tablolar halinde dönüştürülmesi, tahlil edilmesi ve yorumlanmasında varlığı kabul edilen esaslar bütünü yansıtır. Bu bağlamda ihtiyatlılık kavramı, muhasebe açısından anayasa niteliğinde olup oldukça önemli bir kavramdır.³⁶⁹ Bu kavramın ilk ve en bilinen açıklaması Bliss'in ihtiyatlılık tanımıdır. Buna göre 'ihtimali kazançları göz ardı et ancak; ihtimali zararları gözden kaçırma'. İhtimali kardan kasıt, karı meydana getiren gelirin hukuki olarak tanınır olması ve bu gelirin gerçekliğinin herhangi bir şüpheye mahal vermez olmasıdır.³⁷⁰ Başka bir ifade ile ihtiyatlılık kavramının tanımı, belirsizlik ortamlarının hâkimiyetinde ilerleyen bir karar alma yahut uygulama sürecinde, asgari düzeyde tedbirli ve temkinli olmak olarak ifade edilir. Muhasebe politikaları tercih edilirken, olası risk ve değişkenliklerin dikkate alınması gerekir. Tüm bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere; karın resmi olarak doğumu gerçekleşmeden önce herhangi bir pozisyon alınmazken, zararın tahmin edilebilir olduğu andan itibaren aksiyon alınması esastır. Bir başka deyişle, ihtimali borçlar, giderler ve zararlar için karşılık ayrılır ancak ihtimali karlar ve gelirler için herhangi bir muhasebe kaydı gerçekleştirilmez.³⁷¹

➤ Özün Önceliği

Özün önceliği kavramı, gerçekleştirilen faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi aşamasında işlemlerin biçimleri ve özleri arasında farklılık olması halinde özünün göz önünde bulundurulmasının esas olduğunu ifade eder. Başka bir ifade ile faaliyete dair bir işlem değerlendirilirken işlemin finansal özelliklerine bakılır ve işletme için ifade

³⁶⁸ YILDIRIM, a.g.e., s.30.

³⁶⁹ Erdoğan ARSLAN, "Muhasebenin Temel Kavramları", **Yaklaşım**, Sayı: 3. 1993, s.38.

³⁷⁰ Nihan KABAN, "Muhasebenin İhtiyatlılık Kavramının Karşılıklar ve Yedekler Açısından Karşılaştırmalı Bir İncelemesi" (**Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.2.

³⁷¹ YILDIRIM, a.g.e., s.30.

ettiği gerçek değer göz önüne alınır.³⁷² Genellikle işlemlerin biçimleri ile özlerinin birbiri ile uyumlu olması beklenir ancak birbirinden farklılık göstermesi halinde özün önceliği dikkate alınır.³⁷³

4.1.1.2. Muhasebe Standartları

Muhasebe standartları, mali tabloların hazırlanmasına ve bankacılık işlemlerinin gerçekleştirilmesine dair esasları belirleyen standartlar bütünüdür. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, 600 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca uluslararası standartlar ile uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları'nın tanzim edilmesi ve yayımlanmasında yetkili kurum olarak belirlenmiştir. Bu kurum, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board – IASB) ile gerçekleştirmiş olduğu lisans anlaşması kapsamında Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nı (IFRS) yorumları ile birlikte yayımlamaktadır. Bahsi geçen bu standartlar, nihayetinde Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun yayımladığı ve 2001 yılı sonrasında IAS(International Accounting Standard- Uluslararası Muhasebe Standardı)/IFRS (International Financial Reporting Standards – Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) isimlerini alan standartların birebir Türkçe çevirileridir.³⁷⁴

Türkiye Muhasebe Standartları Seti; Kavramsal Çerçeve, Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları, Türkiye Muhasebe Standartları Yorumları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Yorumlarından teşekkül etmektedir. Söz konusu set, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından yayımlanan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) Seti ile tam uyumludur.³⁷⁵ Bankalar, bu standartların tamamına uygun işlem yapmak ile yükümlüdür. Türkiye Finansal Raporlama Standartları, bankacılık sektöründe dış ticaret işlemleri ve muhasebeleştirilmesi açısından değerlendirildiğinde “Yabancı Para

³⁷² Beyhan MARŞAP, “Muhasebe Mesleği Fonksiyonları ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:37, 1996, 119-123.

³⁷³ Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, **Resmi Gazete**, 1/21447 (M), 26/12/1992.

³⁷⁴ <http://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/6651/TMS/TFRS-ve-TMS/TFRS-Yorumlar%C4%B1-nedir?> (15.04.2019).

³⁷⁵ Özen AKÇAKANAT, Serpil SENAL ve Burcu ASLANTAŞ ATEŞ, “Türkiye Muhasebe Standartları Çalışmalarının İçerik Analizi Bakımından Değerlendirilmesi (2004-2011)”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt.5 Sayı.3, 2013, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/201729> (16.04.2019), s.2.

İşlemleri ve Avans Bedeli” konulu TFRS 22’nin önemini göz ardı etmek mümkün değildir. TFRS 22, yabancı bir para biriminde alınan veya verilen avansların kur değerlemesi ve bu bakiyelerin satış ya da maliyet hesaplarına nasıl yansıtılması gerektiği ile ilgilidir. Türkiye Muhasebe Standartları, bankacılık sektöründe dış ticaret işlemleri ve muhasebeleştirilmesi açısından değerlendirildiğinde önemli bulunan standartlar aşağıdaki tabloda konusu ile birlikte sıralanmıştır.

Tablo 9: Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebeleştirmede Önemli Bulunan Standartlar

No:	Standardın Konusu
TMS 1	Finansal Tabloların Sunuluşu
TMS 8	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar
TMS 18	Hasılat
TMS 21	Kur Değişiminin Etkileri
TMS 23	Borçlanma Maliyetleri
TMS 27	Bireysel Finansal Tablolar
TMS 29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama
TMS 32	Finansal Araçlar: Sunum

4.1.2. Türk Bankacılık Sektöründe Kullanılan Banka Tekdüzen Hesap Planı

Bankalarda kullanılan muhasebe uygulamaları, 26.01.2007 tarihinde 26415 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan “Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ” ile düzenlenmiştir. Bu tebliğ, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda yer alan 37 ve 93 üncü maddeler ile 26333 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğe binaen tanzim edilmiştir. Türkiye’de bulunan tüm kalkınma ve mevduat bankaları bu tebliğ hükümlerine göre faaliyet göstermek zorundadır. Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’in yayımlanma amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bankalar için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tek tip standart bir yapı sağlama,

- Bilanço ve gelir tablosunun standart bir biçimde doğrudan edinilmesi,
- Denetim ve gözetim için gereksinim duyulan bilgilerin teyit edilebilir, denetlenebilir, doğrudan ve sağlıklı bir biçimde edinilmesi,
- Ekonomiyi gözlemleyen ve düzenleyen kurumların gereksinim duyduğu bilgileri ve diğer istatistikî bilgileri doğrudan edinmesi,
- Verimlilik analizi, finansal analiz, risk analizi gibi türlü analiz çeşitleri ve bu analizlerin doğru tahlilleri için gereksinim duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesinin sağlanması.³⁷⁶

Bankacılık sektörü gerek faaliyet alanlarının gerekse işlemlerinin, işletmelere kıyasla daha farklı olması sebebi ile farklı bir Tekdüzen Hesap Planı kullanır.³⁷⁷ Bankaların kullandığı bu hesap planı 0'dan 9'a kadar numaralar ile ifade edilen bir sistemden oluşmaktadır. Çalışma çerçevesinde ele alınan mevduat ve kalkınma bankalarının kullandığı hesap planına dair oluşturulan nümerik sistemin grupları aşağıdaki şekildedir.

0	Dönen Değerler
1	Krediler
2	Yatırım Amaçlı Değerler
3	Mevduat ve Diğer Yabancı Kaynaklar
4	Özkaynaklar
5	Faiz Gelirleri
6	Faiz Giderleri
7	Faiz Dışı Gelirler
8	Faiz Dışı Giderler
9	Bilanço Dışı Hesaplar

Tekdüzen hesap planında yer alan bu ana hesap kodlarının çalışma prensibine göre; bilanço ve gelir tablosunda yer alış şekline Tablo 10'dan ulaşılabilir.

³⁷⁶ İBİŞ, ÇELİKDEMİR ve ÇATIKKAŞ, a.g.e., s.74.

³⁷⁷ İBİŞ, ÇELİKDEMİR ve ÇATIKKAŞ, a.g.e., s.80.

Tablo 10: Tekdüzen Hesap Planının Bilanço ve Gelir Tablosundaki Yerleri

	Aktif Hesapları	Pasif Hesapları
Bilanço Hesapları	(0) Dönen Değerler (1) Krediler (2) Yatırım Amaçlı Değerler	(3) Mevduat Hesapları (4) Özkaynaklar
	Gider Hesapları	Gelir Hesapları
Gelir Tablosu Hesapları	(6) Faiz Giderleri (8) Faiz Dışı Giderler	(5) Faiz Gelirleri (7) Faiz Dışı Gelirler
	(9) Bilanço Dışı Hesaplar	(9) Bilanço Dışı Hesaplar

Kaynak: İBİŞ, ÇELİKDEMİR ve ÇATIKKAŞ, a.g.e., s.107

Hesaplar her grup içerisinde, Türk parası ve yabancı para olmak üzere iki farklı kategoride izlenmektedir. Bankaların yabancı para işlemlerinden vuku bulan bakiyelerin kayıt altına alındığı hesaplar, yabancı para cinsinden çalışan hesaplar olarak isimlendirilir. Yabancı para cinsinden çalışan hesaplarda yer alan tutarlar, dönem sonlarında değerlemeye tabi tutularak

İlgili hesaplara aktarılırlar. Yabancı para ile gerçekleştirilen işlemlerden yahut yabancı para cinsinden kayıt edilen hesaplardan edinilen komisyon, faiz ve bilimum gelirler, işlemin gerçekleştirildiği tarihteki döviz kuru ile yerli para birimine dönüştürülür ve ilgili yabancı para kar-zarar hesaplarına kayıt edilir. Bahsi geçen bu yabancı para menşeli gelirler yerli para biriminden tahsil edilse dahi, yine ilgili yabancı para kar-zarar hesaplarında kaydedilmek sureti ile izlenir. Ülkemiz bankacılık sisteminde uygulanan Tekdüzen Hesap Planı'nda, Türk Parası ve yabancı para ayrımı defteri kebir hesaplarına bağlı kılınmak sureti ile düzenlenmiştir. Defteri kebir hesaplarının son hanesinin çift olması hesabı Türk Parası hesabı yaparken, tek olması yabancı para olarak düzenler. Örneğin '012 Yoldaki Paralar' hesabının son rakamının çift olması, bu hesabın Türk Parası üzerinden kayıt altına alındığını ifade ederken; "013 Yoldaki Paralar" hesabının son rakamının tek olması bu hesabın yabancı para ile çalıştığını belirtmektedir. Hesap numaralama sistemi 6 haneden oluşan bir sistemdir. Bazı istisnai hesaplarda bu haneler 7'yi bulmaktadır. Hesap numaralarının okunabilir olması bankacılık muhasebe sisteminin anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda hesap numaralarının haneler şeklinde gösterimi şu şekildedir:

1	2	3	4	5	6
A	B	C	D	E	F

- A - Grup numarasını belirtir
- BC - Defteri kebir hesap numarasını belirtir
- DE - Yardımcı hesap numarasını belirtir
- F - Alt hesap numarasını tanımlar

Bu gösterim şeklinin daha iyi anlaşılır kılınabilmesi açısından, Tekdüzen Hesap Planı'nda yer alan bir hesabı ele almak yerinde olacaktır. Örneğin “310002 – Üç Aydan Altı Aya Kadar Vadeli (6 Ay dâhil)” hesabını tanımak gerekirse;

3 1 0 0 0 2

- 3 Mevduat ve Diğer Yabancı Kaynaklar – Hesap grubu kodunu belirtir.
- 310 Tasarruf Mevduatı (Yurt İçi Yerleşik Gerçek Kişiler-Vadeli) – Defteri kebir hesap kodunu belirtir.
- 31000 Sabit Faizli – Yardımcı hesap kodunu belirtir.
- 310002 Üç Aydan Altı Aya Kadar Vadeli (6 Ay Dâhil) - Alt hesap kodunu belirtir.

Tekdüzen Hesap Planı haricinde defterikebir hesaplarının kullanılması olanak dâhilinde değildir. Bu nedenle bankalar aktif bir faaliyet içinde kullanmasalar dahi Tekdüzen Hesap Planı kapsamında açılmış tüm defterikebir hesaplarını, alt ve yardımcı hesapları kullanmakla yükümlüdürler. Bu hesap planı, ülkemizde faaliyette bulunan bankaların gereksinimlerini azami düzeyde karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Buna karşın, sektörde fonksiyonları ve kategorileri çerçevesinde büyük farklılık gösteren bankalar da mevcuttur ve bu farklılıkları karşılayacak bazı hesapların işleyiş detayları muhasebe ilke ve esaslarına bağlı kalmak koşulu ile yine bankaların kendi tasarruflarına bırakılmıştır.

Gözetim sistemi yahut istatistiki gayelerle bankalardan edinilecek bilgilerin Tekdüzen Hesap Planında yer alması beklenmemektedir. Bu bilgilerin hesap planında yer alması, sistemini oldukça karmaşık bir forma sokmaktadır; bu nedenledir ki pratik ve uygulanabilir bir hesap sistemi için yoksunluğu tercih edilmiştir. Bu bağlamda, Tekdüzen Hesap Planı'nda yer almayan ancak bankalardan edinilmesi gereken bilgilerin güvenilirliği ve doğruluğu için veri tabanı sistemi tavsiye edilmektedir. Başka bir ifade ile bankalar Tekdüzen Hesap Planı çerçevesinde kaydetmedikleri ancak gözetim veya denetim gücüne haiz kurumların ihtiyaç duyduğu bilgileri bünyelerinde muhafaza ettikleri bir veri tabanı üzerinden temin ederler.³⁷⁸

4.1.2.1. Dış Ticaret İşlemlerine Dair Ödeme Yöntemlerinin Gerçekleştirilmesinde Sıklıkla Kullanılan Banka Muhasebe Hesapları

Bu bölüm kapsamında dış ticaret işlemlerinde mal bedelinin ödenmesi aşamasında sıklıkla kullanılan hesaplara yer verilmektedir. Hesap isimlerinin başlangıcında yer alan numaralar tek düzen hesap planında yer alan hesap kodlarını ifade eder.

Banka muhasebesi ve işletme muhasebesinin temel olarak birbirine çok benzese de farklı kurgular üzerinden işlediği daha önceki bölümlerde aktarılmıştır. Yaygın bir şube ağı üzerinden hizmet veren bankacılık sektörünün varlık ve kaynak yapısı da diğer işletmelere kıyasla farklıdır. Bankalar çeşitli dış ticaret işlemlerine aracılık etmeleri vesilesi ile diğer işletmelerden farklı olarak yabancı para işlemlerini de muhasebe sistemlerine konu ederler. Bunun yanında gerek işlem çeşitliliği gerekse işlem hacminin yüksek montanlı seyretmesi sebebi ile de banka muhasebesinde nazım hesaplar yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu bağlamda banka muhasebesi çerçevesinde dış ticaret işlemlerinde kullanılan hesapların ayrıntılı olarak incelenmesinden önce konu hakkında iki önemli hususun üzerinde durmakta fayda olacaktır. Bunlardan birincisi yabancı para işlemler hususu iken bir diğeri de nazım hesapların yaygın bir biçimde kullanımınıdır.

³⁷⁸ İBİŞ, ÇELİKDEMİR ve ÇATIKKAŞ, a.g.e., s.106-107-108.

Dış ticaret işlemlerinin temel mantığı birbirinden farklı ülkelerde yer alan alıcı ve satıcının birbiri ile alışveriş etmesi üzerine kuruludur. Bu alışverişin muhatap tarafları şüphesiz ki birbirinden farklı para birimleri ile çalışmaktadır. Tam da bu noktada dış ticaret işlemlerine aracılık eden bankacılık sektörünün diğer işletmelerden farklı olarak yabancı para üzerinden yapılan işlemlere de aracılık etmesi hususu ortaya çıkar. Bankalarda yabancı para değer hareketleri Türk parası karşılığı üzerinden kayıt altına alınır ancak bu değerlerin yabancı para bedellerinin de izlenmesi zaruridir. Yabancı para işlemlerinin bankalarca muhasebeleştirilmesi için tek düzen hesap planı ile birlikte sabit kur kavramı esas alınmıştır. İşlemleri varlık ve kaynaklardaki ilgili hesabına yabancı para üzerinden (sabit kur) kaydederken bunun Türk parası üzerinden tutarı (cari kur) bir yabancı para mevcudu hesabında (Döviz alım-satım hesabı veya Efektif alım-satım hesabı) izlenmektedir.³⁷⁹ Ülke parası karşılığında devamlı değer değişimine konu olan yabancı paralarla ilgili alış ve satış işlemlerinin cari kur üzerinden değerlendirilerek kaydedilmesi, gerçek döviz miktarını ve bu paralar üzerinden borç ve alacakların ne olduğunun belirlenmesine olanak sağlayacaktır. Bu yetersizliği önlemek için döviz işlemleri (kambiyo işlemleri) hem cari kur (ülke parası) üzerinden hem de sabit kur (döviz) üzerinden muhasebeleştirilir.³⁸⁰

Bankacılık sektöründe dış ticaret işlemlerinin muhasebeleştirilmesi aşamasında nazım hesap kullanımının önemi yadsınamaz boyuttadır. Bankalar mülkiyeti kendisinde olmayan ancak elinde bulundurduğu çeşitli kıymetlerin veya gerçekleştirdikleri işlem esnasında bir kıymet barındırmayan fakat daha sonra ortaya çıkabilecek muhtemel sorumluluklarını ve taahhüt ettiği yükümlülüklerini nazım hesaplar altında izlerler. Bu hesaplar kati bir borcu yahut alacağı ifade etmezler ancak hukuki bir işlemin varlığını alenen ifade ederler.³⁸¹ İngilizce’de “off the balance sheet accounts” olarak bilinen nazım hesaplar aynı zamanda bilanço dışı hesaplar olarak da bilinir. Nazım hesaplar, bilanço üzerinde aktif ve pasif kategorisine dâhil olmayan ve bilançoya net niteliğinde kayıt olan hatırlatıcı niteliğine haiz hesaplardır.³⁸² Bu hatırlatıcı hesap özelliklerinin

³⁷⁹ SEVİLENGÜL, **Banka Muhasebesi**, s.10.

³⁸⁰ Sami KARACAN, **Banka Muhasebesi**, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 39, Kocaeli, 2000, s.27.

³⁸¹ KARACAN, **a.g.e.**, s.27.

³⁸² Mervyn LEWIS, **Off-the-Balance-sheet Activities**, The New Palgrave Dictionary of Money and Finance, Vol.3. MacMillan, 1992.

yanında gerçek bir aktif veya pasif hesap olmamaları sebebiyle birbirleriyle karşılıklı olarak işlem görürler ve yine ilgili işlemin sonunda karşılıklı kapatılırlar.³⁸³

Bu bilgiler ışığında banka muhasebesi kapsamında dış ticaret işlemlerinin finansmanında sıklıkla kullanılan hesaplar aşağıda sıralanmıştır.

- **025-YURTDIŞI BANKALAR YABANCI PARA**

Yurtdışı Bankalar-Yabancı Para hesabı, tek düzen hesap planı içerisinde dönen değerler grubunda yer almaktadır. Bu grup altında kategorize edilen hesaplar likiditesi yüksek hesaplardır. Başka bir ifade ile nakde dönüştürülmeleri oldukça kolaydır; herhangi bir vade taşımazlar. Bu hesap altında izlenen değerlerin kısa süre içerisinde nakde dönüştürülmek sureti ile kullanılmaları mümkündür.

Bu hesapta, özel kanunlar ile mevduat kabulü yetkisine haiz kuruluşlar ve yabancı bankalar ile gerçekleştirilen bankacılık işlemleri neticesinde edinilen kambiyo çek ve havale bedelleri, efektifler, iştirah edilen çek ve senet bedelleri, dövizler ve akreditif bedelleri izlenir. “025 Yurtdışı Bankalar Yabancı Para” hesabı açılış kaydı borç tarafına yapılan ve borç kalanı veren aktif karakterli bir hesaptır. Bu hesapta yer alan bakiye bankanın mevcut bir döviz alacağına varlığını ifade eder.

Bu çalışma kapsamında ithalat emri veren müşterinin hesabından alınan ilgili bedeller, “025 Yurtdışı Bankalar Yabancı Para” hesabı aracılığıyla ihracatçıya gönderilir.³⁸⁴ Bu hesabın uygulamada sıklıkla kullanılan yardımcı hesapları aşağıdaki gibidir:

02500	VADESİZ HESAP
025000	SERBEST HESAP
025001	SERBEST OLMAYAN HESAP
02501	VADELİ HESAP
025010	SERBEST HESAP
0250100	KISA VADELİ
0250101	ORTA VE UZUN VADELİ
025011	SERBEST OLMAYAN HESAP

³⁸³ Ali Rıza KAYMAZ, Cemal Ellitas ve Veysel Kula, “Mali Hesaplar ve Muhasebeleştirilmesi”, **Mali Çözüm**, 71, 2005, s.113.

³⁸⁴ YILDIRIM, **a.g.e.**, s.61.

0250110	KISA VADELİ
0250111	ORTA VE UZUN VADELİ

- **291-ŞUBELER CARİ HESABI YABANCI PARA**

Bir banka içerisinde yer alan şubelerin birbirleri ile veya yetkili şubeler ile veya genel müdürlüklerinde ilgili birimler ile gerçekleştirdikleri yabancı para ve kıymetli maden cinsinden işlemlerinin izlendiği çift yönlü bir hesaptır. “291 Şubeler Cari Hesabı Yabancı Para” hesabı aynı zamanda sabit fiyat ile hareket gören bir kambiyo hesabıdır. Bu hesaba ilk kaydı gerçekleştiren şube işlem dekontunu karşı şubeye iletir. İşlem dekontunu alan karşı şube bir nevi mahsup işlemi yaparak “291 Şubeler Cari Hesabı Yabancı Para” hesabını karşılıklı olarak kapatır. Bu hesabı kullanan her şube, banka tarafından belirlenen belirli dönemlerde tam mutabakat sağlamakla yükümlüdür.³⁸⁵

- **294-DÖVİZ ALIM SATIM HESABI TÜRK PARASI**

Bankalarda döviz üzerinden gerçekleştirilen işlemlerin Türk Parası karşılıklarının izlendiği bir hesaptır. Bu hesabın borç bakiye verebilmesi gibi alacak bakiye verebilmesi de mümkündür. Başka bir ifade ile çift karakterli bir hesaptır. Uygulamada da sıklıkla karşılaşılan kambiyo işlemlerinde sabit bir kur üzerinden hareket gören “295 Döviz Vaziyeti Yabancı Para” hesabı ile karşılıklı olarak çalışır. Bu hesaba, bankaların kambiyo pozisyonunu ilgilendiren her çeşit döviz ve efektif alış veya satışlarının karşılığını oluşturan Türk paraları kaydedilir. Bankaların döviz veya efektif alışından dolayı nakit olarak veya bir döviz tevdiat hesabı vasıtasıyla ödediği Türk parası tutarlar için bu hesaba borç kaydı gerçekleştirilirken, döviz veya efektif satışından dolayı nakit olarak veya bir döviz tevdiat hesabı vasıtasıyla tahsil ettiği Türk parası tutarlar için ise alacak kaydı gerçekleştirilir.

- **295-DÖVİZ VAZİYETİ YABANCI PARA**

“295 Döviz Vaziyeti Yabancı Para” hesabı, bankalar tarafından satın alınan ya da satılan döviz cinsi varlıkların yabancı para cinsi üzerinden tesis edilen karşılıklarının

³⁸⁵ YILDIRIM, a.g.e., s.188

sabit bir kur üzerinden kaydedildiği hesaptır. Bu hesap çift karakterli bir hesap olup borç veya alacak bakiye verebilir. Uygulamada sıklıkla karşılaşılan kambiyo işlemlerinde “294 Döviz Alım Satım Türk Parası” hesabı ile karşılıklı olarak çalışır. Bankalarca belirlenen dönem sonu işlemlerinde, gerçekleştirilen değerlemeler sonucunda “294 Döviz Alım Satım Türk Parası” hesabı ile denkliği sağlanmak zorundadır.

“295 Döviz Vaziyeti Yabancı Para” hesabı bankanın sahip olduğu döviz miktarını gösterir nitelikte bir hesaptır. Pasif özellikli bu hesabın alacak bakiye vermesi bankanın ilgili döviz cinsi üzerinden net varlığı yani fazla pozisyon, borç bakiye vermesi ise net yükümlülüğü yani açık pozisyon olduğunu gösterir.

• **301-DÖVİZ TEVDİAT HESABI-VADESİZ**

TPKK Hakkında Karar ve bu karara dair tebliğler hükmünce Türkiye’de veya yurtdışında yerleşik gerçek veya tüzel kişiler adına bankalar tarafından konvertibl döviz cinsleri üzerinden döviz tevdiat hesabı (DTH) açılabilmektedir. Döviz tevdiat hesapları pasif özellikli hesaplardır ve sabit bir fiyat üzerinden hareket görürler. Bu hesapta yer alan bakiyeler, bankalarca dönem sonu işlemleri esnasında değerlemeye tabi tutularak Türk parasına çevrilir.³⁸⁶ Bu hesabın uygulamada sıklıkla kullanılan alt hesapları aşağıdaki gibidir:

30100	YURTIÇİNDE YERLEŞİK GERÇEK KİŞİLER
301000	SABİT FAİZLİ
301001	DEĞİŞKEN FAİZLİ
30103	YURTIÇİNDE YERLEŞİK TÜZEL KİŞİLER
301030	SABİT FAİZLİ
301031	DEĞİŞKEN FAİZLİ
30110	YURTDIŞINDA YERLEŞİK GERÇEK KİŞİLER
301100	SABİT FAİZLİ
301101	DEĞİŞKEN FAİZLİ
30112	YURTDIŞINDA YERLEŞİK TÜZEL KİŞİLER
301120	SABİT FAİZLİ
301121	DEĞİŞKEN FAİZLİ

³⁸⁶ YILDIRIM, a.g.e., s.196.

- **304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KURULUŞLAR MEVDUATI YURTIÇİ YERLEŞİK KİŞİLER VADESİZ**

TCMB'nin ilgili düzenlemeleri uyarınca resmi kuruluşlara ait mevduatlar, ticari kuruluşlara ait mevduatlar ve diğer kuruluşlara ait mevduatlar “304 Resmi, Ticari ve Diğer Kuruluşlar Mevduatı Yurtiçi Yerleşik Kişiler Vadesiz” hesabı altında izlenir.³⁸⁷ Bu çalışma kapsamında sıklıkla karşılaşılan ticari kuruluşlar mevduatı ve yardımcı hesaplarına aşağıda yer verilmiştir.

TİCARİ KURULUŞLAR MEVDUATI

30420	GERÇEK KİŞİLERİN TİCARİ İŞLETMELERİ
304200	SABİT FAİZLİ
304201	DEĞİŞKEN FAİZLİ
30421	HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)
304210	SABİT FAİZLİ
304211	DEĞİŞKEN FAİZLİ

- **380-ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER TÜRK PARASI**

Bankanın gerek kendi tüzel kişiliği nedeniyle gerek personeli için gerekse tesis ettiği iş ilişkisi nedeniyle doğan üçüncü kişi işlemleri için vergi yükümlüsü ya da vergi sorumlusu olması halinde ödeyeceği vergi, resim, harç ve primler “380 Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler Türk Parası” hesabında izlenir. Bu çalışma kapsamında bankanın yükümlü veya sorumlu sıfatı altında ödemekle yükümlü olduğu “380005 Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi” hesabına sıklıkla rastlamak mümkündür. “380005 Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi” hesabı müşteriden nakit olarak tahsil edilerek ya da müşterinin cari hesaplarından karşılanmak sureti ile tahsil edilerek ödenen vergileri ifade eder.³⁸⁸

³⁸⁷ YILDIRIM, a.g.e., s.198.

³⁸⁸ YILDIRIM, a.g.e., s.229-230.

- **392- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR TÜRK PARASI**

“392 Alacaklı Geçici Hesaplar Türk Parası” hesabı mahsup yeri ve şekli daha önceden kati olarak belirlenmemiş ya da kısa vadede tediye olunacak veya ilgili farklı hesaplara devredilecek bakiyelerin izlendiği bir hesaptır. Bu hesapta izlenen bakiyeler, banka için sahici bir borç vasfı taşımamaktadır. Çoğunlukla bankanın iç işlemleri sebebiyle geçici bir vaziyette pozisyon alan bu bakiyeler “392 Alacaklı Geçici Hesaplar Türk Parası” hesabında takip edilir. Bu hesap pasif özellikli bir hesap türüdür. “392 Alacaklı Geçici Hesaplar Türk Parası” hesabının alt hesapları aşağıdaki gibidir.

39200	TAKAS HESABI
39201	KASA FAZLALIKLARI
39202	KAZANILMAMIŞ GELİRLER
392022	GECİKME FAİZLERİ VE DİĞER KARŞILIKLAR
392023	PEŞİN TAHSİL EDİLEN ÜCRET VE KOMİSYONLAR
392028	ALINAN OPSİYON PRİMLERİ
392029	DİĞER
39203	DEKONTU BEKLENEN MUAMELELER HESABI
39205	VERİLEN PROVİZYONLAR
392050	ŞUBELERE VERİLEN
392051	BANKALARA VERİLEN
39299	DİĞER ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR

- **393- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR YABANCI PARA**

“393 Alacaklı Geçici Hesaplar Yabancı Para” hesabı mahsup yeri ve şekli daha önceden kati olarak belirlenmemiş ya da kısa vadede tediye olunacak veya ilgili farklı hesaplara devredilecek bakiyelerin izlendiği bir hesaptır. Bu hesapta izlenen bakiyeler, banka için sahici bir borç vasfı taşımamaktadır. Sıklıkla bankanın iç işlemleri sebebiyle geçici bir vaziyette pozisyon alan bu bakiyeler, üçüncü kişileri ilgilendirmeyen bakiyelerdir. “393 Alacaklı Geçici Hesaplar Yabancı Para” hesabı pasif özellikli bir

hesap olup, sabit fiyat üzerinden hareket görür. Bu hesap dönem sonu değerlendirme işlemlerine tabi tutulur.³⁸⁹ Alt hesapları aşağıdaki şekildedir:

39300	TAKAS HESABI
39301	KASA FAZLALIKLARI
39302	KAZANILMAMIŞ GELİRLER
393023	PEŞİN TAHSİL EDİLEN ÜCRET VE KOMİSYONLAR
393028	ALINAN OPSİYON PRİMLERİ
393029	DİĞER
39303	DEKONTU BEKLENEN MUAMELELER HESABI
39305	VERİLEN PROVİZYONLAR
393050	ŞUBELERE VERİLEN
393051	BANKALARA VERİLEN
39399	DİĞER ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR

• **760-BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ TÜRK PARASI**

“760 Bankacılık Hizmet Gelirleri Türk Parası” hesabı bankanın herhangi bir kredi işleminden bağımsız, yürüttüğü bankacılık hizmetleri karşılığında müşteriden tahsil ettiği Türk parası ücret ve komisyonların kaydedildiği bir hesaptır. Bu hesabın uygulama kapsamında sıklıkla kullanılan yardımcı hesapları şu şekildedir:

76000	İTHALAT AKREDİTİFİ KOMİSYONLARI
760000	TEYİTLİ
760001	TEYİTSİZ
76001	MAL MUKABİLİ İTHALAT KOMİSYONLARI
76002	VESAİK MUKABİLİ İTHALAT KOMİSYONLARI
76003	TAHSİL SENEDİ KOMİSYONLARI
76004	ALINAN İSTİHBARAT ÜCRETLERİ
76005	HAVALE KOMİSYONLARI
76006	EMTİA MUHAFAZA KOMİSYON VE ÜCRETLERİ

³⁸⁹ YILDIRIM, a.g.e., s.237-238.

76007	SİGORTA KOMİSYONLARI
76008	TAHSİL VE TEDİYE KOMİSYONLARI
76009	KİRALIK KASA GELİRLERİ
76010	TÜRK LİRASI TAHSİL VESAİKİNDEN ALINAN KOMİSYON
76011	EFEKTİF VE DÖVİZ ALIM SATIM KOMİSYONLARI
76012	TAHSİLE ALINAN TİCARİ VESAİK KOMİSYONLARI
76013	ŞUBELERDEN ALINAN KOMİSYON VE ÜCRETLER
76014	MUHABİRLERDEN ALINAN ÜCRET VE KOMİSYONLAR
76015	SEYAHAT ÇEKLERİ ÜCRETLERİ
76016	İTİBAR MEKTUPLARI KOMİSYONLARI
76017	EKSPERTİZ ÜCRETLERİ
76018	İHRACAT AKREDİTİFİ KOMİSYONLARI
76019	KREDİ KARTI ÜCRET VE KOMİSYONLARI
76020	MENKUL KIYMET ÖDÜNÇ PİYASASI İŞLEMLERİ KOMİSYONLARI
76099	ALINAN DİĞER KOMİSYON VE HİZMET GELİRLERİ

• **761-BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ YABANCI PARA**

“761 Bankacılık Hizmet Gelirleri Yabancı Para” hesabı bankanın herhangi bir kredi işleminden bağımsız, yürüttüğü bankacılık hizmetleri karşılığında müşteriden tahsil ettiği yabancı para cinsi ücret ve komisyonların kaydedildiği bir hesaptır.³⁹⁰ Bu hesabın uygulama kapsamında sıklıkla kullanılan yardımcı hesapları şu şekildedir:

76100	İTHALAT AKREDİTİFİ KOMİSYONLARI
761000	TEYİTLİ

³⁹⁰ YILDIRIM, a.g.e., s.26.

761001	TEYİTSİZ
76101	MAL MUKABİLİ İTHALAT KOMİSYONLARI
76102	VESAİK MUKABİLİ İTHALAT KOMİSYONLARI
76103	TAHSİL SENEDİ KOMİSYONLARI
76104	ALINAN İSTİHBARAT ÜCRETLERİ
76105	HAVALE KOMİSYONLARI
76106	EMTİA MUHAFAZA KOMİSYON VE ÜCRETLERİ
76107	SİGORTA KOMİSYONLARI
76108	TAHSİL VE TEDİYE KOMİSYONLARI
76109	KİRALIK KASA GELİRLERİ
76110	TÜRK LİRASI TAHSİL VESAİKİNDEN ALINAN KOMİSYONLAR
76111	EFEKTİF VE DÖVİZ ALIM SATIM KOMİSYONLARI
76112	TAHSİLE ALINAN TİCARİ VESAİK KOMİSYONLARI
76113	ŞUBELERDEN ALINAN KOMİSYON VE ÜCRETLER
76114	MUHABİRLERDEN ALINAN KOMİSYONLAR
76115	SEYAHAT ÇEKLERİ ÜCRETLERİ
76116	İTİBAR MEKTUPLARI KOMİSYONLARI
76117	EKSPERTİZ ÜCRETLERİ
76118	İHRACAT AKREDİTİFLERİ KOMİSYONLARI
76119	KREDİ KARTI ÜCRET VE KOMİSYONLARI
76120	MENKUL KIYMET ÖDÜNÇ PİYASASI İŞLEMLERİ KOMİSYONLARI
76199	ALINAN DİĞER KOMİSYON VE HİZMET GELİRLERİ

- **791-DİĞER FAİZ DIŞI GELİRLER YABANCI PARA**

“791 Faiz Dışı Gelirler Yabancı Para” hesabı, yabancı para türünden edinilmiş faiz harici diğer gelirlerin yabancı para türü dövizler karşılığı Türk parası üzerinden kaydedildiği bir hesaptır.³⁹¹

- **931-AKREDİTİF TAAHHÜTLERİMİZDEN ALACAKLAR YABANCI PARA**

Banka Tek Düzen Hesap Planı’nda “93 hesap grubu”, bilanço kayıtlarında yer almayan ancak fiili olarak banka bünyesinde bulunan, bankanın kendi mülkiyetinde olmamasına rağmen zilyetliğini elinde bulundurduğu kıymetlerin izlendiği kayıtları içeren hesaplardan oluşmaktadır.³⁹² “931 Akreditif Taahhütlerimizden Alacaklar Yabancı Para” hesabında, bankanın taraf olarak görev aldığı görüldüğünde ödemeli ithalat akreditifleri, vadeli ithalat akreditifleri, kabul kredili ithalat akreditifleri, teyitli ihracat akreditifleri gibi akreditiflere dair tahsilatı beklenen bakiyeler izlenir. Bu hesap “933 Akreditif Taahhütlerimizden Borçlar Yabancı Para” hesabı ile karşılıklı olarak çalışır. “931 Akreditif Taahhütlerimizden Alacaklar Yabancı Para” hesabının yardımcı hesapları aşağıdaki gibidir:

93100 AÇIK İTHALAT AKREDİTİFLERİ

93102 TEMİNATLI İTHALAT AKREDİTİFLERİ

93110 TEYİTLİ İHRACAT AKREDİTİFLERİ

93120 ŐUBELERİMİZ EMİRLERİ

- **933-AKREDİTİF TAAHHÜTLERİMİZDEN BORÇLAR YABANCI PARA**

Bankanın taraf olarak görev aldığı görüldüğünde ödemeli ithalat akreditifleri, vadeli ithalat akreditifleri, kabul kredili ithalat akreditifleri, teyitli ihracat akreditifleri ve garanti akreditifleri “933 Akreditif Taahhütlerimizden Borçlar Yabancı Para” hesabı

³⁹¹ YILDIRIM, a.g.e., s.264.

³⁹² Engin YARBAŞI, “Türkiye Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Nazım Hesapların Önemi ve Dış Ticaret İşlemlerindeki Yeri”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:7 Sayı:13, Bahar 2008, s.228.

ilgili yardımcı hesabında takip edilir. Sabit fiyat üzerinden hareket gören bu hesap, dönem sonları itibarıyla değerlemeye tabi tutulur ve ilgili kur farkları “931 Akreditif Taahhütlerimizden Alacaklar Yabancı Para” hesabına borç veya alacak verilir. Bu hesap “931 Akreditif Taahhütlerimizden Alacaklar Yabancı Para” hesabı ile karşılıklı olarak çalışır.³⁹³ Bu hesaba dair uygulamada sıklıkla karşılaşılan yardımcı hesaplar ise aşağıdaki gibidir.

93300	KABUL KREDİLİ İTHALAT AKREDİTİFLERİ
933000	TEYİTLİ
933001	TEYİTSİZ
93303	VESAİK İBRAZINDA ÖDENECEK İTHALAT AKREDİTİFLERİ
933030	TEYİTLİ
933031	TEYİTSİZ
93304	VADELİ İTHALAT AKREDİTİFLERİ
933040	TEYİTLİ
933041	TEYİTSİZ
93310	TEYİTLİ İHRACAT AKREDİTİFLERİ
93320	ŞUBELERİMİZE EMİRLERİMİZ
93390	DİĞER AKREDİTİFLER
933900	GARANTİ AKREDİTİFLERİ
933901	DİĞER

• **983-EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER YABANCI PARA**

“98 hesap grubu” bankanın yabancı para hareketlerinin takibatını kolaylaştırılması ve doğru sonuçların çıkartılması gayesiyle oluşturulmuş bir hesap grubudur. Bu grubun yararı, yabancı paralı işlemlerden doğan varlık ve kaynakların orijinal para cinsinden takibinin kolaylaşması olduğu kadar dönem sonlarında kur farkından oluşan kambiyo kâr ya da zararının hesaplanmasındaki kolaylıktır.³⁹⁴ “983 Emanet ve Rehinli Kıymetler Yabancı Para” hesabında müşterinden alınan emanet veya rehin yabancı para kıymetler izlenir. Bu hesap “985-Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Yabancı Para” hesabı ile karşılıklı olarak çalışır.

³⁹³ YILDIRIM, a.g.e., s.276.

³⁹⁴ YARBAŞI, a.g.m., s.228.

98300	EMANET KIYMETLER
983000	MÜŞTERİ ADINA İŞLETİLECEK FONLAR VE x PORTFÖY MEVCUTLARI
983001	EMANETE ALINAN MENKUL DEĞERLER
983002	TAHSİLE ALINAN ÇEKLER
983003	TAHSİLE ALINAN TİCARİ SENETLER
983004	TAHSİLE ALINAN DİĞER KIYMETLER
983005	İHRACINA ARACI OLUNAN KIYMETLER
983007	TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR İÇİN
983008	DİĞER EMANET KIYMETLER
983009	EMANET KIYMET ALANLAR

98310	REHİNLİ KIYMETLER
983100	MENKUL KIYMETLER
983101	TEMİNAT SENETLERİ
983102	EMTİA
983103	VARANT
983104	GAYRİMENKUL
983108	DİĞER REHİNLİ KIYMETLER
983109	REHİNLİ KIYMET ALANLAR

• **985-EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER YABANCI PARA**

Bankalara muhafaza edilmek veya üzerinde işlem yapılmak gayesi ile teslim edilen kıymetler ile kredi ya da diğer bankacılık işlemleri sebebiyle bankalarca rehin edilen ya da ipotek verilen kıymetlerin, sahipleri açısından izlendiği bir hesaptır. Bu hesap “983 Emanet ve Rehinli Kıymetler Yabancı Para” hesabı ile karşılıklı çalışır.³⁹⁵

• **997-DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR YABANCI PARA**

Banka Tek Düzen Hesap Planı’nda yer almayan ama bankalarca izlenmesi gereken tüm yabancı para nazım kayıtlar bu hesap altında izlenir. “997 Diğer Bilanço Dışı Hesaplardan Alacaklar Yabancı Para” hesabı “999 Diğer Bilanço Dışı Hesaplardan Borçlar Yabancı Para” hesabı ile karşılıklı çalışır.

³⁹⁵ YILDIRIM, a.g.e., s.287.

- **999-DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR YABANCI PARA**

Banka Tek Düzen Hesap Planı'nda yer almayan ama bankalarca izlenmesi gereken tüm yabancı para nazım kayıtlar bu hesap altında izlenir. "997 Diğer Bilanço Dışı Hesaplardan Alacaklar Yabancı Para" hesabı "999 Diğer Bilanço Dışı Hesaplardan Borçlar Yabancı Para" hesabı ile karşılıklı çalışır.

4.2. Bankalarda Gerçekleştirilen Dış Ticaret İşlemlerine Dair Ödeme Yöntemlerinin Olay Örgüsü Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde, dış ticaret işlemlerinin Türk bankacılık sektöründe sıklıkla tercih edilen ödeme yöntemleri çerçevesinde muhasebeleştirilmesi konu alınacaktır. III. Bölüm kapsamında detaylarına yer verilen dış ticaret işlemlerinin finansmanı yöntemleri göz önünde bulundurulacak olup; bu bağlamda mal peşin ödeme, mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödeme türlerinin bankalarca muhasebeleştirilmesi işlenecektir.

Ödeme türlerinin muhasebe kayıtları ihracat ve ithalat işlemlerine göre farklılık göstermektedir. İhracat işlemlerinde, ihracatçının bankası sıfatı ile işleme taraf olan Türk bankaları gönderilen mal bedeli karşılığında gelen paranın muhasebe kaydını gerçekleştirirken; ithalat işlemlerinde satın alınan malın bedelini ödeyen taraf olarak muhasebe kaydı gerçekleştirecektir. Bir başka ifade ile Türk bankacılık sektörü, ihracat işlemlerinde kasasına para giren taraf iken; ithalat işlemlerinde kasasından para çıkan taraftır.

4.2.1. Peşin Ödeme Yönteminin Muhasebeleştirilmesi ve Örnek Uygulama

Peşin ödeme yöntemi, genellikle ithalatçı ve ihracatçının birbirini yeterince tanıdıkları dış ticaret işlemlerinde tercih edilir. İhracatçı malları yüklemeden önce, mal bedelini peşin olarak tahsil eder.

Dış ticaret işlemlerinin finansmanında peşin ödeme yönteminin tercih edilmesi halinde gerek ihracatçının gerekse ithalatçının bankasında gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarının anlaşılır olması açısından örnek bir kurgu üzerinden ilerlenecektir.

Ege bölgesi, İzmir ilinde yaklaşık 20 senedir faaliyet göstermekte olan “Ceyse Tekstil Ürünleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi” yerli bir tekstil firmasıdır. Kadın giyim üzerine çalışan bu firma seri üretim yapmakta ve bölgede pazarın lider markası olan “Ceyse” markasını yönetmektedir. Rakiplerine kıyasla başarılı bir üretim bandına sahip olan Ceyse, tekstil sektöründe yerli üretimin iç pazar ile buluşması ve dış pazarlara açılması açısından oldukça önemli bir noktadadır. Firma, üretim bandına girecek olan kumaşları ve iplikleri özenle seçmekte; tasarımı, kalitesi, rengi gibi birçok etmeni göz önünde bulundurmaktadır. Ceyse, küreselleşmenin etkisi ile yerli pazar kadar yabancı pazarlara da nüfuz eden moda akımlarının getirdiği ihtiyacı karşılar nitelikte üretimler gerçekleştirmektedir.

Ceyse Tekstil Ürünleri San. Ve Tic. A.ş. kurulduğu günden bu yana, ülkenin lider bankalarından biri olan Egees Bankası’nın İzmir Bornova Şubesi ile çalışmaktadır. İzmir Bornova Şubesi kambiyo işlemlerini gerçekleştirme konusunda yetkili bir şubedir.

4.2.1.1. Peşin Ödeme Yöntemi ile Bedeli Tahsil Eden İhracatçı Bankanın Muhasebe Kaydı

Özgün tasarımlara sahip olan Ceyse, uzun zamandır İtalyan pazarında da kendine yer bulmaktadır. İtalyan kadın giyim sektöründe hakim firmalardan biri olarak bilinen Necoce Milliners (Pvt) Ltd., döviz kurunun sağladığı avantajdan dolayı maliyetlerini minimize etmek gayesi ile ürünlerini Ceyse Tekstil Ürünleri San. Ve Tic. A.ş. firmasından tedarik etmektedir. Uzun yıllardır birbirini tanıyan bu iki firma düzenli aralıklar ile birbirleriyle alışveriş içerisinde bulunmaktadırlar. 2008 yılında Türkiye’de yaşanan finansal krizin etkisi ile birlikte ihracatçı konumunda olan Ceyse, nakit akışında yaşanabilecek olası problemleri öngörerek stoklu üretimi durdurmuştur. Başka bir ifade ile krize karşı temkinli bir tavır takınan firma talebe binaen üretim yapmayı tercih etmiş; stokta ürün bulundurmayı reddetmiştir. Necoce Milliners (Pvt) Ltd. 2008 yılı Kasım ayında daha önceden de Ceyse’den temin ettiği “X785-Women Shirt Blue” kodlu kadın gömleği için siparişte bulunmuştur. Stokta ürünü bulunmayan ve nakit akışını bu sipariş için değiştirmek istemeyen Ceyse firması, gerçekleştirilecek olan ihracat işleminde bedeli peşin olarak tahsil etmek istediğini belirtmiştir. Böylelikle Ceyse, üretime geçmek için ihtiyaç duyduğu nakit finansmanını karşılamış olacaktır. Geçmiş dönemde

gerçekleştirdiği ticari faaliyetlere binaen birbirini yeterince tanıyan bu iki firma peşin ödeme yöntemi ile gerçekleştirilecek bir ihracat işlemi için satış kontratı düzenlemişlerdir. Bu satış kontratında da mal bedeli 36.825,16 USD olarak belirlenmiştir.

Egees Bankası'nın ilgili süspan hesabında Ceyse firması hesabına geçilmek üzere mal bedeli kadar bir bakiye oluşmuştur. Bu tutarın hangi tür ile finanse edilecek bir dış ticaret işlemi kaynaklı olduğunu tespit etmek için ticari müşteri temsilcisi, firma yetkilisi ile görüşür ve bedelin bir peşin ihracat işlemi sebebi ile geldiği kanaatine varılır. Henüz mallar yüklenmediği için işlemi gümrük beyannamesi ile takip etmek mümkün değildir. Bu nedendir ki Ceyse'den herhangi bir gümrük beyannamesi talep edilmez; ancak varsa proforma faturanın bankaya iletilmesi talep edilir. Gelen proforma fatura ile tutarın uygunluğu bir zorunluluk olmamasına rağmen, banka iş akışı çerçevesinde kontrol edilir.

Gümrük beyannamesinin olmadığı bu finansman şeklinde, Ceyse'den "peşin ihracat talep taahhütnamesi" alınır. Bu taahhütnamede süresi yasalarca belirlenen zaman dilimi içerisinde malın ithalatçıya gönderilmemesi halinde firmanın KKDF ödeyeceğine dair beyanını içermektedir. Böylelikle bu taahhütname bankayı sorumluluk altına girmekten imtina eder. İhracat işlemleri teşvik kapsamında değerlendirilir ve KKDF'den muaftırlar. Ancak peşin ödemeli bir ihracat işleminde mal gönderilmeden önce bedeli gelir ve bu bedelin herhangi bir gümrük beyannamesi ile dış ticaret işlemi olduğuna dair ispatı mevcut değildir. Süresi mevzuatça belirlenen zaman dilimi içerisinde bedele ilişkin malın gönderilmemesi halinde, firma yurtdışından kredi kullanıyor konumunda sayılacaktır ve bu kredi de KKDF doğuracaktır. Peşin ihracat talep taahhütnamesinin temini ile birlikte bankanın "025-Yabancı Para Yurt Dışı Bankalar" hesabında alacak bakiye olarak gözüken bedeli peşin tahsil edilecek ihracat işleminin muhasebeleştirilmesi başlar.

▪ **Peşin Ödemeli İhracat Bedelinin Müşteri Hesabına Geçilmek Üzere Aracı Hesaba Aktarılması**

025-YURTDIŞI BANKALAR-Y.P.	36.825,16 \$	
02500-Vadesiz Hesap		
025000-Serbest Hesap		
291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.		36.825,16 \$

▪ **Peşin Ödemeli İhracat Bedelinin Banka Aracı Hesabından Müşteri Hesabına Geçilmesi**

291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.	36.825,16 \$	
301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ		36.825,16 \$
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler		
301030-Sabit Faizli 301030X-Ticari İşletmeler-Ceyse		

. Ülkemizde ilgili mevzuat gereği ihracat bedellerinin tamamı yurt içine getirilmek ve mal bedelinin yüzde 80'inini fiili ihraç tarihinden sonraki 180 gün içerisinde Türk Lirası'na çevrilmek zorundadır. Ceyse firmasının ihraç ettiği X785-Women Shirt Blue bedeli olan 36.825,16 Amerikan Doları yukarıdaki kayıtlar ile birlikte firmanın döviz tevdiat hesabına alacak kaydedilmiştir. Ceyse bu bedeli üretim bandında kullanmak istemektedir ve mevzuatça bu bedelin yabancı kaynaklı olma özelliğini yitirmemesi gerekmektedir. Kullanılmak istenen ihracat bedelinin yabancı kaynaklı olma özelliğini yitirmemesi amacı ile bedel Türk Lirası'na çevrilir; bedelin derhal kullanımı ancak bu koşulda mümkündür.

▪ **Peşin Ödemeli İhracat Bedelinin Türk Lirası Alışının Gerçekleştirilmesi**

Ceyse firması döviz tevdiat hesabında alacak bakiye olarak izlenen peşin ihracat bedeli borçlandırılarak, şubenin geçici cari hesabına alacak kaydedilir.

301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	36.825,16 \$
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler-Müşterilerimiz	
301030- Sabit Faizli	
301030.X- Ticari İşletmeler Mevduatı-Ceyse	
393- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-Y.P	36.825,16 \$
39399- Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- Y.P	
39399X-EB Bornova Şubesi İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap	

Şubenin alacaklı geçici cari hesabına alınan bedel, döviz vaziyeti hesabına alacak kaydedilir.

393- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-Y.P	36.825,16 \$
39399- Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- Y.P	
39399X- EB Bornova Şubesi İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap	
295-DÖVİZ VAZİYETİ-Y.P.	36.825,16 \$

Döviz vaziyeti kasasında bulunan peşin ihracat bedeli, döviz alım satım hesabı ile karşılıklı çalışarak bedel Türk Lirasına çevrilir. İşlem gününde bir Amerikan Doları 5,9777 Türk Lirası değerindedir. Türk Lirası bakiyeye dönen ihracat bedeli müşteri hesabına geçilmek üzere şubenin geçici hesabına alacak bakiye olarak kaydedilir.

294-DÖVİZ ALIM SATIM HESABI-T.P.	220.129,76 TL
392-ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-T.P.	220.129,76 TL
39299-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- T.P.	
39299X- EB Bornova Şubesi İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap	

Şube muhasebesinde bulunan Türk Lirası'na dönmüş ihracat bedeli müşteri hesabına alacak kaydedilir.

392-ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-T.P.	220.129,76 TL
39299-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- T.P.	
39299X- EB Bornova Şubesi İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap	
304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	220.129,76 TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)	
304210-Sabit Faizli	
304210X- Ticari İşletmeler Mevduatı- Ceyse	

Bu kayıt ile birlikte firmanın henüz malın sevkiyatını yapmadan önce elde ettiği peşin ihracat bedeli Türk Lirası'na çevrilmiştir. Daha sonraki aşamada Ceyse mallarını yükleyecek ve gümrükten edindiği gümrük beyannamesini Egees Bankası İzmir Bornova Şubesi'ne teslim edecektir. Bu teslimat birlikte bedeli daha önceden tahsil edilen peşin ihracat işleminin fiili ihracatı gerçekleştiği tespit edilecek ve yine bankaca gümrük beyannamesi kapatılacaktır. Bu kapama işlemi elektronik ortamda gerçekleştirilmekte olup, ilgili vergi dairesine bildirimde bulunmaktadır.

Ceyse firması Egees Bankası'nın kıymetli bir müşterisidir bu nedenle Egees Bankası bedel transferine aracılık ettiği bu işlem için herhangi bir komisyon tahsil etmemiştir.

4.2.1.2. Peşin Ödeme Yöntemi ile Bedeli İfa Eden İthalatçı Bankanın Muhasebe Kaydı

İtalyan pazarı için imalatçı konumda olan Ceyse, üretim için ihtiyaç duyduğu ipliklerin büyük bir kısmını Pakistan menşeli bir firma olan Demoripaki Denim&Yarn Co., Ltd. firmasından tedarik etmektedir. Demoripaki Denim&Yarn Co., Ltd. kalitesi dünyaca bilinen bir iplik üreticisidir. Firma, giza pamuğundan üretilen ipliklerin Pakistan piyasasında monopol imalatçısı konumundadır. 'Pioneers' dergisinde yer alan röportajda Demoripaki firmasının yönetim kurulu başkanı Sayın Ahmed Demori, firmasının başarısının arkasındaki sırrı şu cümleleri ile açıklamıştır : "Demoripaki üretimden tutun da paketleme safhasına kadar her kademesinde titiz çalışan bir firmadır. Tüm bu titizliklerin yanına güçlü bir finans departmanı da eklenince başarı kaçınılmaz olmaktadır. Dünya krizlerinden çoğu kez tek sıyrık almadan çıkmıştır. Tüm bu başarılar

tesadüf değildir. Demoripaki kurulduğu günden bu yana dünyanın çeşitli ülkelerine mal ihraç etmektedir. Nakit akışını likidite esasına dayandırmaktadır. Başka bir ifade ile ihracat için gerekli meblağı ithalatçıdan peşin tahsil etmeden ihracata başlamamaktadır. Bu vazgeçilmez ve terkedilmez bir şirket geleneğidir; ülkelere veya ithalatçının yapısına göre değiştirilmez.” . Ceyse, Demoripaki’nin gerek şirket geleneği vesilesi ile gerek monopol iplik üreticisi olması sebebi ile gerekse ortalama 12 yıldır karşılıklı olarak sürekli iş ilişkisi içerisinde bulunulması sebebi ile gerçekleştirdiği ve gerçekleştireceği tüm ithalat işlemlerin bedellerini peşin ödeme yöntemi ile ifa etmektedir. Bu işleme konu giza pamuğundan üretilen ROPEXGIZA kodlu ipliklerden 10.000 metre sipariş edilmiştir. Bu ipliklerin birim fiyatı ise 1 Euro olarak belirlenmiştir. Yani bu ithalat işlemi için Ceyse’nin, Demoripaki’ye 10.000 Euro peşin ödeme yapması beklenmektedir.

Ceyse firmasının tek imza ile temsile yetkili gerçek kişi sahibi Ceyda Hanım, Egees Bankası- İzmir Bornova Şubesi’ni bu kez gerçekleştirmek istediği ithalat işlemi belirtmek için ziyaret eder. Bedeli peşin ödenen ithalat işleminin transferine aracılık etmek dışında başka bir konumu olmayan Egees Bankası İzmir Bornova Şubesi kambiyo yetkili bir şubedir. Firma yetkilisi Ceyda Hanım’dan aldığı talimata binaen bedel transferi işlemi başlar.

▪ Peşin İthalat Bedelinin Transfer Edilmesi

Firma hesabından çıkan peşin ithalat bedeli, rambursman banka hesaplarının izlendiği “025-Yabancı Para Yurt Dışı Bankalar” hesabına gönderilmek üzere şubeler cari hesabına alacak kaydedilie.

301-DÖVİZ TEVDİAT HESABI-VADESİZ	10.000 €
30103-Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler	
301030-Sabit Faizli	
301030X-Ticari İşletmeler Mevduatı –Ceyse	
291-ŞUBELER CARİ HESABI-Y.P.	10.000 €

Egees Bankası İzmir Bornova Şubesi'nin bu işlem için rambursman banka olarak tercih ettiği Almanya'da faaliyet gösteren German Economic Bank'ın provizyon limiti 50.000 Euro'dur. İşlemin provizyon tutarının altında kalıyor olması sebebi ile bankanın Hazine Birimine bilgi vermesine gerek yoktur. Başka bir ifade ile German Economic Bank ile gerçekleştirilecek olan 10.000 Euro tutarındaki işlem, bankanın döviz pozisyonu için rezervasyona ihtiyaç duyduğu tutarın altındadır. Bu sebeplerden dolayı İzmir Bornova Şubesi herhangi bir provizyon almadan peşin ithalat ithalat bedelini "025-Yabancı Para Yurt Dışı Bankalar" hesabına aktarır.

<hr/>	
291-ŞUBELER CARİ HESABI-Y.P.	10.000 €
025-YURTDIŞI BANKALAR-Y.P.VADESİZ	10.000 €
02500-Vadesiz Hesap	
025000-Serbest Hesap	
<hr/>	

Ceyse ve Demoripaki aralarında gerçekleştirdikleri anlaşmaya binaen muhabir banka nezdinde oluşacak masrafların muhatabı ihracatçıdır. Bu nedenle işlemde sebep doğan muhabirlik masraf ve komisyonları Egees Bankası nezdinde herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmamaktadır.

Egees Bankası, peşin ithalatına aracılık ettiği bu işlem için Ceyse firmasından tek seferde 1.000-TL işlem masrafı tahsil edecektir. Şube tarafından müşterinin Türk Lirası hesabından tahsil edilecek olan bu masraf bedeline dair muhasebe kaydı aşağıdaki şekilde gerçekleştirilir.

▪ **Peşin İthalat İşlemine Aracılık Eden Banka Masrafının Tahsilatı**

304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	1.000-TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)	
304210-Sabit Faizli	
304210X- Ticari işletmeler Mevduatı-Ceyse	
760- BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ-T.P.	1.000-TL
76099- Alınan Diğer Komisyon ve Hizmet Gelirleri	
76099XX-Peşin İthalat Kom	

Ceyse firmasına sunulan bankacılık hizmeti neticesinde edinilen 1.025 TL gelirden yüzde 5 oranında BSMV tahsil edilecektir. 50 Türk Lirası değerinde vuku bulan BSMV Gelir İdaresi Başkanlığı'na aktarılmak üzere müşteri hesabından tahsil edilmektedir.

▪ **Firma alacaklı cari hesabından gerçekleştirilen BSMV tahsilatı**

304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	50- TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)	
304210-Sabit Faizli	
380-ÖDENECEK VERGİ,RESİM, HARÇ VE PRİMLER-T.P.	50- TL
380005- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	

4.2.3. Mal Mukabili Ödeme Yönteminin Muhasebeleştirilmesi ve Örnek Uygulama

Mal mukabili ödeme yöntemine göre gerçekleştirilen bir dış ticaret işleminde malın alıcısı malın satış sözleşmesinde belirlenen yere gelmesinden sonra mal bedelini öder. Başka bir ifade ile malları çeken ithalatçı, daha önceden anlaşmaya varılmış bir tarihte ödemeyi gerçekleştirir.³⁹⁶ Bedelini tahsil etmeden malların çekilmesine müsaade eden ihracatçı, aslında bir nevi ithalatçıya kredi sağlamaktadır. Bu ödeme yöntemini

³⁹⁶ Ümit AKKAYA, “Vesaik Mukabili ve Mal Mukabili Ödeme Şekillerinin Karakteristik Özellikleri”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s.108.

tercih eden ihracatçının, ithalatçının mal bedelini ödeyeceğine ya da ilgili mevzuat gereği ödemenin gecikmeyeceğine dair itimadı mevcuttur. Nitekim mallarını çeken ithalatçıyı mal bedelini ödemeye zorlayıcı herhangi bir kuvvet bulunmamaktadır.³⁹⁷

Dış ticaret işlemlerinin finansmanında mal mukabili ödeme yönteminin tercih edilmesi halinde gerek ihracatçının gerekse ithalatçının bankasında gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarının anlaşılır olması açısından örnek bir kurgu üzerinden ilerlenecektir.

Tuekmer Boya ve Kimya Anonim Şirketi, Marmara Bölgesi İstanbul ilinde faaliyet gösteren oldukça başarılı bir firmadır. Sprey boya kategorisinde kendisi ile rekabet içerisinde olabilecek herhangi bir yerli pazar firması mevcut değildir. Gerek boya kalitesi açısından gerekse sprey boyanın paketleme mekanizmasının işlerliği açısından sektör devidir. Tuekmer bünyesinde imal edilen “SCTU- Spray Paint” kodlu ürünü yalnızca yerli pazarda değil dünya pazarında da kendi talebini yaratmaktadır. Firmanın çeşitli ülkelere ithal ettiği bu ürünün ezeli ve en bilinen talibi ENG Paintings SPA olarak bilinen bir İtalyan firmasıdır. İtalyan mimarisinin bilinen ihtişamına dair dekoratif boyamalar “SCTU-Spray Paint” ile hayat bulmaktadır. Marka değeri oldukça yüksek olan Tuekmer imal ettiği sprey boyanın, ambalaj kutusunu EV Chemical Productions Ltd. isimli Rus bir firmadan ithal etmektedir.

Tuekmer Boya ve Kimya Anonim Şirketi, Türkiye'nin gözde yerli bankalarından biri olan Türkiye Demir Bankası A.Ş. Beylikdüzü Kurumsal Şubesi ile çalışmaktadır. Beylikdüzü Kurumsal Şubesi yetkili bir şubedir ve tüm kambiyo işlemlerini kendi bünyesi içerisinde yürütmektedir.

4.2.3.1. Mal Mukabili Ödeme Yöntemi ile Bedeli Tahsil Eden İhracatçı Bankanın Muhasebe Kaydı

ENG Paintings SPA Dış Satın Alma Departmanı yetkilisi Joseph Englan'ın, Tuekmer Boya ve Kimya Anonim Şirketi yetkilisi Tuba Ekmeler ile görüşmesi sonucunda verilen karar ile ihracat işlemi başlar. Tuekmer ve ENG Paintings aralarında bir satış kontratı düzenler. Bu kontrata binaen her pakette 400ml hacminde yer alan ve

³⁹⁷ Turhan TUMAY, *Dış Ticaret Banka Tekniği*, 2. Basım, İstanbul: Kent Basımevi, 1987, s.261-262.

toplamda 10.000 adet paket sipariş edilen “SCTU-Spray Paint” boyanın ödemesi malın teslim alınmasından sonra gerçekleşecektir. Bir başka ifade ile tercih edilen ödeme yöntemi mal mukabili ödeme yöntemi olarak gerçekleşecektir. Tuekmer firmasının ENG Paintings’e güveni tamdır.

Ambarlı Limanı’ndan yüklenen mallar, Cenova Limanının’dan ENG Paintings tarafından teslim alınmıştır. İhracatın finansmanı mal mukabili şeklinde gerçekleşecek olmasından dolayı malların teslim alınmasından sonra ENG Paintings, Tuekmer’e 54.576,12 Euro değerinde olan mal bedelini gönderdiğini belirtmiştir.

Türkiye Demir Bankası A.Ş. Beylikdüzü Kurumsal Şubesi’nin ilgili muhasebe hesabında Tuekmer firması hesabına geçilmek üzere mal bedeli kadar bir bakiye oluşmuştur. Bu tutarın peşin ihracata dair veya mal mukabiline dair bir bedel olduğunu tespit etmek için ticari müşteri temsilcisi, firma yetkilisi ile görüşür ve bedelin bir mal mukabili ihracat işlemi olduğu kanaatine varılır. Bedel gelmeden önce malların yüklenmiş olması sebebi ile firma nezdinde tutulan bir gümrük beyannamesi olması beklenir ve bu gümrük beyannamesinin bankaya teslim edilmesi talep edilir. Beyannamenin temini ile birlikte bankanın muhasebe sisteminde bedeli mal mukabili tahsil edilecek ihracat işlemine dair kayıt aşaması başlar.

Gelen bedelin mal mukabili bir ihracat işlemine ait olduğunun tespit edilmesi ile birlikte bedelin kolaylıkla izlenebilmesi açısından sistemde bir referans oluşturulur. Bu referans numarası 13845KF90044 olarak kaydedilmiştir. Bu ana kadar gerçekleşen işlemi özetlemek gerekirse banka muhasebe hesabına önce mal bedeli gelir, işlemin bir dış ticaret işlemi kaynaklı olup olmadığı tespit edilir; sonra bu işleme dair bir dosya referansı oluşturulur. Böylelikle de bir muhasebe kaydı ile sisteme iz bırakılır.

▪ **Gelen Bedelin Banka Tarafından İzlenmesi Açısından Düzenlenen Nazım Kayıt**

997- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR - Y.P	54.576,12 €
997XXX- Mal Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri	
999- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR - Y.P	54.576,12 €
999XXX- Mal Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri-Gerçekleşmesi Beklenen İhracat	

Mal mukabili ihracat işlemine aracılık eden bankanın risk altında bulunduğu ya da ödeme taahhüdü altına girdiği herhangi bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle Türkiye Demir Bankası A.Ő bu işlemi gerçekleştirirken nihai amacı raporlama evresinde işlemlere kolayca ulaşabilmektir. Tek amacı sistemde bir dosya oluşturmak olan bu kayıt ters kayıt ile kapatılır.

▪ **Bir Önceki Kaydın Ters Kayıt İle Kapatılması**

999- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR - Y.P	54.576,12 €
999XXX- Mal Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri-Gerçekleşmesi Beklenen İhracat	
997- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR - Y.P	54.576,12 €
997XXX- Mal Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri	

Türkiye Demir Bankası A.Ő “025-Yabancı Para Yurt Dışı Bankalar” muhasebe hesabında alacak bakiye olarak gözüken bu ihracat bedeli müşterinin hesabına geçilmek üzere borçlandırılır ve “291-Yabancı Para Şubeler Cari Hesap” üzerinde alacak bakiye tesis edilir. Daha sonra bu hesap borçlandırılarak, Tuekmer Boya döviz tevdiat hesabı alacaklandırılır.

▪ **Mal Mukabili İhracat Bedelinin Müşteri Hesabına Geçilmek Üzere Aracı Hesaba Aktarılması**

025-YURTDIŞI BANKALAR-Y.P.	54.576,12 €	
02500-Vadesiz Hesap		
025000-Serbest Hesap		
291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.		54.576,12€

▪ **Mal Mukabili İhracat Bedelinin Banka Aracı Hesabından Müşteri Hesabına Geçilmesi**

291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.	54.576,12€	
301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ		54.576,12 €
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler		
301030 - Sabit Faizli		
301030X-Ticari işletmeler-Tuekmer Boya		

Ülkemizde ilgili mevzuat gereği ihracat bedellerinin tamamı yurt içine getirilmek ve mal bedelinin yüzde 80’i fiili ihraç tarihinden sonraki 180 gün içerisinde Türk Lirası’na çevrilmek zorundadır. Tuekmer firmasının ihraç ettiği “SCTU-Spray Paint” sprey boya bedeli olan 54.576,12 Euro, yukarıda yer alan muhasebe kayıtları silsilesi ile birlikte firmanın döviz tevdiat hesabına alacak kaydedilmiştir.

Firmanın talimatına istinaden gelen ihracat bedelinin tamamı Türk Lirası’na çevrilir. Döviz bedelinin Türk Lirası’na çevrilme aşmasında sisteme bir gümrük beyannamesi numarası girilir ve böylece gümrük beyannamesinde yazan tutar kapatılmış olur. 54.576,12 Euro değerindeki gümrük beyannamesinin kapatılıyor olması, 54.576,12 Euro değerinde mal gönderen Tuekmer’in mal bedelinin tamamını tahsil ettiğini gösterir nitelikte bir işlemdir.

▪ **Mal Mukabili İhracat Bedelinin Türk Lirası Alışının Gerçekleştirilmesi**

Tuekmer Boya döviz tevdiat hesabında yer alan mal mukabili ihracat bedeli borçlandırılarak, şubenin geçici cari hesabına alacak kaydedilir.

301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	54.576,12 €
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler	
301030- Sabit Faizli	
301030X- Ticari İşletmeler Mevduatı-Tuekmer Boya	
393- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-Y.P	54.576,12 €
39399- Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- Y.P	
39399X-TDB Beylikdüzü Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap	

Şubenin alacaklı geçici cari hesabına alınan bedel, döviz vaziyeti hesabına alacak kaydedilir.

393- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-Y.P	54.576,12 €
39399- Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- Y.P	
39399X-TDB Beylikdüzü Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap	
295-DÖVİZ VAZİYETİ-Y.P.	54.576,12 €

Döviz vaziyeti kasasında bulunan mal mukabili ihracat bedeli, döviz alım satım hesabı ile karşılıklı çalışarak bedel Türk Lirasına çevrilir. İşlem gününde bir Euro 6,9053 Türk Lirası değerindedir. Türk Lirası bakiyeye dönen ihracat bedeli müşteri hesabına geçilmek üzere şubenin geçici hesabına alacak bakiye olarak kaydedilir.

294-DÖVİZ ALIM SATIM HESABI-T.P.	376.864,48 TL
392-ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-T.P.	376.864,48 TL
39299-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- T.P.	
39299X- TDB Beylikdüzü Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici	

Şube muhasebesinde bulunan Türk Lirası'na dönmüş ihracat bedeli müşteri hesabına alacak kaydedilir.

392-ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-T.P.	376.864,48 TL
39299-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- T.P.	
39299X- TDB Beylikdüzü Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici	
304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	376.864,48 TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)	
304210-Sabit Faizli	
304210X- Ticari İşletmeler Mevduatı- Tuekmer Boya	

İhracat bedelinin maldan sonra geliyor olması işlemin vade içermesi anlamına geliyor gibi algılanabilir. Bu bağlamda gerçekleştirilen ihracat işleminin vergi yükümlülüğü doğurup doğurmadığı konusu netleştirilmelidir. Ülkemizde ihracatı teşvik kanunları sebebi ile; mal mukabili, vesaik mukabili ve akreditif ihracat işlemleri herhangi bir vergi kapsamında değerlendirilmez. Bu nedendir ki Tuekmer firması hem KKDF'den hem de BSMV'den muaf olarak değerlendirilir.

Tuekmer firması, Türkiye Demir Bankası A.Ş. ile bedeli mal mukabili tahsil edilen ihracat bedeli için 500TL komisyon ödeyecektir.

▪ **Firmanın Mal Mukabili ihracat İşlemine Aracılık Etmesi Sebebi İle Ödediği Komisyon**

304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	500- TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)	
304210-Sabit Faizli	
304210X- Ticari İşletmeler Mevduatı- Tuekmer Boya	
760- BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ-T.P.	500 -TL
76099- Alınan Diğer Komisyon ve Hizmet Gelirleri	

4.2.3.2. Mal Mukabili Ödeme Yöntemi ile Bedeli İfa Eden İthalatçı Bankanın Muhasebe Kaydı

İthalatçının bankası olarak taraf olunan dış ticaret işlemlerinde mal mukabili ödeme yönteminin tercih edilmesi halinde, ithalata konu olan malın, bedele ilişkin herhangi bir koşul aranmaksızın gümrükten çekilmesine olanak sağlar. Bu sebep ile mal mukabili ithalata konu olan malın bedelinin ifa edilmesi tamamen ithalatçı ile ihracatçı arasındaki özel ilişkiye göre belirlenir ve malın ithalatçı tarafından teslim alınmasından sonra gerçekleşir. Mal mukabili ödeme şeklinde bankalar taraf değildir. Vesaikin bedelsiz tesliminin banka kanalıyla yapılmış olması bu durumu değiştirmez. Bankanın, ithalat bedelinin tahsili konusunda römiz mektubundaki teslim şartlarını yerine getirmiş olması şartı ile farklı bir yükümlülüğü mevcut değildir. Mal bedelinin bankalar aracılığıyla transfer edilmesi bu durumu değiştirmez. Mal mukabili ithalat bedeli transferi için müracaat edilmesi halinde transfer işlemi tıpkı peşin ithalattaki gibidir.

Uygulama üzerinden devam etmek gerekirse ithalat talebi Tuekmer Boya ve Kimya Anonim Şirketi'nin gerçekleştireceği bir üretim bandı için ihtiyaç duyduğu 20.000 adet spreyci boyacılı ambalaj ile başlar. Tuekmer, uzun yıllardır Rusya'da bulunan EV Chemical Productions Ltd. ile çalışmaktadır; karşılıklı güven bağı kurulmuştur. Tuekmer daha sonra ihraç edeceği spreyci boyaların bedelini de mal mukabili ödeme yöntemi ile tahsil edeceğinden dolayı ithal edeceği ambalajları da malları gümrük hattından çektikten sonra yapmak istemektedir. Firma böylelikle nakit akış döngüsünde paranın zaman karşısında değer kaybetmesine müsaade etmeyecek, yalnızca transfer işlemine aracılık eden banka komisyon maliyetine katlanacaktır. Birbirleri ile satış kontratı düzenleyen Tuekmer ve EV Chemicals, mal bedelinin tahsilatını malın teslimatından sonra yapılması konusunda uzlaşır. Malları MARDAŞ Limanı'ndan çeken Tuekmer ödemeyi gerçekleştirmek üzere Türkiye Demir Bankası A.Ş. Beylikdüzü Kurumsal Şubesi'ne başvurur. Beylikdüzü Kurumsal Şubesi kambiyo işlemleri yapmaya yetkili bir şubedir.

Dış ticaret işlemine konu mal bedeli Tuekmer Boya ve Kimya Anonim Şirketi'nin döviz tevdiat hesabında alacak bakiye olarak izlenmektedir. Tuekmer

yetkilisi mal mukabili ithalat işlemi gerçekleştirdiğini ve mal bedelini ödemek istediğini belirten bir talimat hazırlar ve şubesine teslim eder.

▪ **Mal Mukabili İthalat Bedelinin Firma Hesabından Ödenmesi**

<hr/>	
301-DÖVİZ TEVDİAT HESABI-VADESİZ	445.786,40 €
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler	
301030-Sabit Faizli	
301030X-Ticari İşletmeler Mevduatı-Tuekmer Boya	
291-ŞUBELER CARİ HESABI-Y.P.	445.786,40 €
<hr/>	

Böylece ithalat bedeli Tuekmer firması hesabından alınarak, ihracatçıya transfer edilmek üzere “291-Yabancı Para Şubeler Arası Cari Hesaba” alacak kaydedilir. Şube gerçekleştirilecek transfer işlemi için bilinen usuller çerçevesinde bankanın Hazine Birimi ile görüşür ve provizyon alır. Provizyon ile birlikte gerçekleştirilecek transfer işlemi kesinleşmiş sayılır. Kesinleşen provizyon neticesinde aracı hesap borçlandırılarak, ihracatçıya ödemek üzere yurt dışı banka hesabına alacak kaydedilir.

▪ **Mal Mukabili İthalat Bedelinin Yurt Dışına Gönderilmesi**

<hr/>	
291-ŞUBELER CARİ HESABI-Y.P.	445.786,40 €
025-YURTDIŞI BANKALAR-Y.P.VADESİZ	445.786,40 €
02500-Vadesiz Hesap	
025000-Serbest Hesap	
<hr/>	

Tuekmer mal mukabili ithalat işlemi için bankasına, firma alacaklı cari hesabından 2.000-TL masraf öder.

▪ **Firmanın alacaklı cari hesabından işlem masrafı ödemesi**

304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	2.000- TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)	
304210-Sabit Faizli	
304210X-Ticari İşletmeler Mevduatı-Tuekmer Boya	
760- BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ-T.P.	2.000 -TL
76001- Mal Mukabili İthalat Komisyonları	

Gerçekleştirilen mal mukabili ithalat işlemi herhangi bir teşvik belgesi kapsamında değildir. Bu nedenle bankacılık işlemi neticesinde elde edilen gelirden doğan BSMV Gelir İdaresi Başkanlığı'na aktarılmak üzere Tuekmer'in vadesiz alacaklı cari hesabından tahsil edilir.

▪ **Firma Hesabından Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Tahsilatı**

304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	100- TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)	
304210-Sabit Faizli	
380-ÖDENECEK VERGİ,RESİM, HARÇ VE PRİMLER-T.P.	100-TL
380005- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	

4.2.4. Vesaik Mukabili Ödeme Yönteminin Muhasebeleştirilmesi ve Örnek Uygulama

Literatürde vesaik mukabili ödemeye dair çeşitli tanımlara rastlamak mümkündür. Ünay'a göre vesaik mukabili ödemenin tanımı ise şöyledir: “*vesaik mukabili ödeme; ithalatçının, satın alacağı malın bedelini o malı temsil eden bir belgeye dayanarak ödemesi şeklini ifade eder.*”³⁹⁸ Başka bir ifade ile vesaik mukabili ödeme, ithalatçının bankasının ihracata konu malın bedelini, ihracatçının bankasına ifa etmesi karşılığında vesaik adı verilen belgelerin ithalatçıya teslimini öngören ödeme

³⁹⁸ Vecdi ÜNAY, **Bankalarca Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, İstanbul: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Yayın No. 6, 1989, s. 57.

türüdür.³⁹⁹ İthalatçının, malın maliki olabilmesinin yegâne yolu, malı temsil eden evraklara malik olmasından geçer. Evraklara malik olmanın yolu da, mal bedelini ifa etmektir. Bu özellik, vesaik mukabili ödemenin en belirgin özelliği olarak düşünülmektedir.⁴⁰⁰ Bu ödeme yöntemi, satıcının, malın bedelini tahsil etmeden önce sevk edecek kadar alıcıya güvendiği ve iyi tanıdığı, ancak malların alıcıya teslim edilmesinden önce bedel tahsilatını garanti altına almak istediği ödeme şeklidir.⁴⁰¹ Alıcı kendisine ulaşan evrakları kontrol ederek sipariş ettiği malın sipariş sözleşmesi ile uygunluğunu kontrol edebilme şansına haizdir ve bu nedenle alıcı açısından oldukça güven verici bir yöntemdir. Satıcı açısından değerlendirildiğinde, satışa konu malın tek bir seferde hepsinin gönderilmesinin gerekmediği satışlarda bu yöntemin kullanılması, bedel tahsilatının gerçekleşmesinde doğabilecek risklere karşı kıyasla daha az dezavantajlı olacaktır.⁴⁰²

Dış ticaret işlemlerinin finansmanında vesaik mukabili ödeme yönteminin tercih edilmesi halinde gerek ihracatçının gerekse ithalatçının bankasında gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarının anlaşılır olması açısından örnek bir kurgu üzerinden ilerlenecektir.

Bursa'nın İnegöl ilçesinde yaklaşık 70 yıldır faaliyette bulunan FTA Mobilya Endüstri Sanayi ve Ticaret A.Ş. küçük bir aile işletmesiyken son 40 yıldır sektörde yarattığı farklılıklar ile kurumsal bir işletme halini almıştır. Küçük bir marangoz tezgâhında, mahalleli için yaptığı ufak tefek mobilya üretimleri ile sektöre ilk kez adım atan ve bugünün FTA Mobilya'sının aslında ilk kurucusu olan Fevzi Tarık Atıla'nın başarısı o dönemlerde evlatlarına nasihat niteliğinde olan şu sözlerden gelmektedir: "Üretmek için çabala. Önce komşun için kaliteli ürün üret; sonra komşunun komşusunun senden satın almaya gelmesini bekle. Herkese güven ama temkinli ol. Önce sen kontrol et. Sattığın ürünü önce sen kontrol et, aldığın ürünü önce sen kontrol et. Verdiğin parayı önce sen say; aldığın parayı önce sen say." . Firma bu nasihatler

³⁹⁹ Yaser GÜRSOY, **Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi**, Bursa: Ekin Basım Yayın, 2008, s.68.

⁴⁰⁰ Robin BURNETT ve Vivienne BATH, **Law of International Business in Australasia**, The Federation Press, 4th Edition, Sydney 2009, s.203.

⁴⁰¹ Aylin MUSTAFA, "Dış Ticarete Ödeme Şekilleri", (**Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Edirne, 2010), s.9-10.

⁴⁰² Ali Sait YÜKSEL, Aslı YÜKSEL ve Ülkü YÜKSEL, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, Genişletilmiş 10. Baskı, İstanbul: Beta, 2004, s. 422.

çerçevesinde üç kuşak değiştirmiştir ancak yönetim ideolojisinde herhangi bir değişime gitmemiştir. Fevzi Bey'in torunu olan FTA yönetim kurulu başkanı Yüksel Fevzi Atila bugünlere ulaşan firmasının başarısının, dedesinin öğütlerinden sapmadan güncellenen yönetim faaliyetlerine bağlamaktadır. FTA artık bir marangoz tezgâhı değildir, yaklaşık 30.000 kişiye çeşitli kademelerde istihdam sağlayan, ülkemize üretim faaliyetleri ile destek veren, gerçekleştirdiği dış ticaret işlemleri ile bilinirliği dünyada da oldukça artan büyük bir firmadır. Firma üretimde kullandığı CNC tezgâhlarını Bulgaristan'da yerleşik TableCo Inc. Ltd. firmasından satın almaktadır. Bu tezgâhlar ile üretimi gerçekleştiren FTA, ürünlerini de Alman pazarına servis etmektedir. Alman pazarında çeşitli alıcıları mevcuttur ancak en düzenli çalıştığı firma DominKa Ltd.'dir. FTA, MobilYa Bank A.Ş. Bursa Kurumsal Şubesi ile çalışmaktadır ve bu şube kambiyo yetkisine sahip bir şube değildir. Bu nedenle de işlemlerine MobilYa Bank Kambiyo Operasyon Merkezi yetkili şube olarak aracılık etmektedir.

4.2.4.1. Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi ile Bedeli Tahsil Eden İhracatçı Bankanın Muhasebe Kaydı

DominKa Ltd., Almanya'da yerleşik bir danışmanlık ofisidir ve yeni bir ofis açmaya karar vermiştir. Bu ofis için daha önceki ofislerinde kullandığı ve oldukça memnun kaldığı FTA-Z145 kodlu ofis tipi koltuklardan satın alacaktır. 1.000 adet koltuk talep eden DominKa, bu talebine binaen FTA ile bir satış sözleşmesi düzenler. Bu satış sözleşmesinde ödemenin belge karşılığında gerçekleştirileceği bilgisi yer almaktadır. Başka bir ifade ile, mala dair evrakları teslim alan DominKa, evrakların satış sözleşmesi ile uygun olması halinde evrak teslimatından sonra ödemeyi gerçekleştireceğini taahhüt etmektedir. Mal bedeli 10.000 Amerikan Doları olarak belirlenmiştir. Belgelerin ithalatçıya doğrudan değil de bir banka aracılığı ile gönderilmesi de satış sözleşmesinde yer alan unsurlar arasındadır.

İhracatçı konumunda olan FTA Mobilya yetkilisi Yüksel Fevzi Atila, üretimini tamamladığı mala dair belgeleri tamamlar ve bankası olan Bursa Kurumsal Şubesi'ne evrakların ithalatçının bankasına gönderilmesi için başvurur. Vesaik mukabili ihracat işleminde MobilYa Bank kendisine ihracatçı tarafından teslim edilen vesaike dair herhangi bir risk altında değildir. Bu nedenle herhangi bir risk kaydı oluşturmaz ancak

vesaiklerin izlenmesi açısından bir dosya ve bir referans oluşturur ve sisteme teslim aldığı evraka dair bilgilerin girişini yapar.

▪ **Vesaiki İthalatçıdan Teslim Alan İthalatçının Bankası**

997- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR - Y.P	10.000 \$
997XXX - Vesaik Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri-FTA Mobilya	
999- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR - Y.P	10.000\$
999XXX- Vesaik Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri-Gerçekleşmesi Beklenen İhracat	

Ödeme vadesi, vesaikin değeri, tercih ettiği ödeme koşullarına dair bir römiz kapağı hazırlayan şube, bu römiz ile birlikte vesaikleri ithalatçının bankasına gönderir.

▪ **Vesaiklerin İhracatçının Bankasına Gönderilmesi**

999- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR - Y.P	10.000\$
999XXX-Vesaik Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri-Muhabire Gönderilen Tahsil Vesaik Bedeli	
999- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR - Y.P	10.000 \$
999XXX- Vesaik Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri Tahsili Beklenen Vesaik Bedeli	

Evrakların gönderilmesinden bir süre sonra DominKa tarafından ifa edilen ihracat bedeli MobilYa Bank'ın ilgili süspan hesabında alacak bakiye olarak izlenir. İhracat bedelinin FTA Mobilya hesabına alacak kaydedilmesinden önce vesaiklerin izlendiği nazım kayıtlar ters kayıt ile kapatılır.

▪ **Bedeli İfa edilen Vesaiklere Dair Nazım Kaydın Kapatılması**

999- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR - Y.P	10.000 \$
999XXX-Vesaik Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri-Gerçekleşmesi Beklenen İhracat	
999- DİĞER BİLÂNÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR - Y.P	10.000\$
999XXX-Vesaik Mukabili Ödemeli İhracat İşlemleri-Gerçekleşmesi Beklenen İhracat	

MobilYa Bank “025-Yurt Dışı Bankalar” hesabından müşteri hesabına geçilmek üzere bekleyen vesaik mukabili ihracat bedeli, FTA Mobilya’nın döviz tevdiat hesabına geçilir.

▪ **Vesaik Mukabili İhracat Bedelinin Müşteri Hesabına Alacak Kaydedilmesi**

025-YURTDIŞI BANKALAR-Y.P.	10.000 \$	
02500-Vadesiz Hesap 10.000 \$		
025000-Serbest Hesap 10.000\$		
291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.		10.000\$
291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.	10.000\$	
301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ		10.000 \$
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler		
301030- Sabit Faizli		
301030X-Ticar İşletmeler Mevduatı-FTA Mobilya		

MobilYa Bank’ın iş akışı çerçevesinde müşteriden tahsil edilecek olan işlem masrafı, bedelin döviz tevdiat hesabına alacak kaydedilmesini müteakiben gerçekleştirilir. Vesaik mukabili ihracat işlemine aracılık komisyonu FTA Mobilya’nın alacaklı cari hesabından tahsil edilmek üzere 120 Türk Lirası olarak belirlenmiştir.

▪ **Vesaik Mukabili İhracat İşleminde Doğan Bankacılık Komisyonu Tahsilatı**

304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KURUMLAR MEVDUATI.(Y.İ.Y)-VADESİZ	120-TL	
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)		
304210-Sabit Faizli		
304210X-Ticari İşletmeler Mevduatı –FTA Mobilya		
760- BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ-T.P.		120-TL
76012- Tahsile Alınan Ticari Vesaik Komisyonları		

İhracat mevzuatına binaen FTA Mobilya yetkilisi talimatına istinaden vesaik mukabili ihracat bedelinin tamamı döviz tevdiat hesabı borçlandırılmak sureti ile alacaklı cari hesaba geçilir. Bu işlem gerçekleştirilirken ekrana gümrük beyannamesi numarası girilir. Bu beyanname numarası ihracatçı malları yüklerken gümrükten edindiği gümrük beyannamesi üzerindeki numaradır. Böylelikle gümrük beyannamesi de kapatılmış olur. Başka bir ifade ile ihracat işlemine dair yasal müeyyideler de yerine getirilmiş olur.

Döviz tevdiat hesabındaki bakiye yetkili şubece Türk Lirası'na çevrilirken işlemin iki bacaklı ilerlemesinden mütevellit önceki başlıklarda anlatılandan farklı bir yöntem ile izlenir. Bağlı şube nezdindeki yabancı para bakiye önce yetkili şube ilgili muhasebe hesabına aktarılır; sonra yetkili şube nezdindeki hesaptan bağlı şube nezdindeki müşteri alacaklı cari hesabına aktarılır. Başka bir ifade ile yetkili şube bu işlemi direkt olarak bağlı şube müşterisi hesapları arasında gerçekleştiremez; kendi muhasebe hesaplarını da kullanmak zorundadır.

▪ **Vesaik Mukabili ihracat Bedelinin Türk Lirası'na Çevrilmesi**

Mal bedeli müşteri hesabından şubenin alacaklı geçici cari hesabına aktarılır.

<hr/>	
301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	10.000\$
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler	
301030- Sabit Faizli	
301030X- Ticari İşletmeler Mevduatı- FTA Mobilya	
393- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-Y.P	10.000\$
39399- Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- Y.P	
<hr/>	

Şubenin alacaklı geçici cari hesabına alınan bedel, döviz vaziyeti hesabına alacak kaydedilir.

<hr/>	
393- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-Y.P	10.000\$
39399- Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar	
39399X-MB Bursa Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap	
295-DÖVİZ VAZİYETİ-Y.P.	10.000\$
<hr/>	

Döviz vaziyeti kasasında bulunan ihracat bedeli, döviz alım satım hesabı ile karşılıklı çalışarak bedel Türk Lirasına çevrilir. İşlem gününde bir Amerikan Doları 5,18 Türk Lirası değerindedir. Türk Lirası bakiyeye dönen ihracat bedeli müşteri hesabına geçilmek üzere şubenin geçici hesabına alacak bakiye olarak kaydedilir.

294-DÖVİZ ALIM SATIM HESABI-T.P.	58.100-TL	
392-ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-T.P.		58.100-TL
39299-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- T.P.		
39299X- MB Bursa Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap		

Şube muhasebesinde bulunan Türk Lirası'na dönmüş ihracat bedeli müşteri hesabına alacak kaydedilir.

392-ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-T.P.	58.100-TL	
39299-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- T.P.		
39299X- MB Bursa Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap		
304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KURUMLAR MEVDUATI. (Y.İ.Y)- VADESİZ		58.100-TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)		
304210-Sabit Faizli		
304210X- Ticari İşletmeler Mevduatı- FTA Mobilya		

4.2.4.2. Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi ile Bedeli İfa Eden İthalatçı Bankanın Muhasebe Kaydı

Vesaik mukabili ithalat, ihracatçı tarafından sevkiyatı gerçekleştirilen mala dair belgelerin belirli şartlara bağlı kalmak kaidesi ile bankalar aracılığıyla ithalatçıya teslimini öngören bir ödeme şeklidir.

Örnek uygulama üzerinden devam etmek gerekirse FTA Mobilya'nın imalat için sipariş aldığı koltukların üretiminde ihtiyaç duyduğu CNC tezgâhlarından bir tanesi tamir edilemez biçimde atıl kalmıştır. Bu nedenle uzun yıllardır çalıştığı Bulgaristan'da yerleşik bulunan TableCo Inc. Ltd.'den bir adet CNC tezgâhı satın almak istemektedir.

TableCo ile iletişime geçen Yüksel Bey satış kontratını ivedilikle düzenlenmesini talep eder ve ödeme yöntemini de görüldüğünde ödemeli vesaik mukabili olarak tercih ettiğini belirtir. CNC tezgâhına dair belgelerin, talep ettiği tezgâh ile uygunluğunu önceden tespit edebilmek mevzusu dedesinin nasihatlarına bağlı kalmak konusunda ısrarcı olan firma için bir gelenektir. Tezgâh bedeli olan 10.000 Amerikan Doları tutarındaki ödeme ise belgelerin kendisine ulaşması sonrasında gerçekleştirilecektir ve tüm işlemlere bankalar aracılık edecektir.

Mallara dair yüklemeyi gerçekleştiren TableCo, aynı gün evrakları kendi bankasına teslim eder. Evraklar FTA Mobilya'ya teslim edilmek üzere MobilyaCo Bankası Bursa Kurumsal Şubesi'ne ulaşır ve şube bu evraklara dair bir dosya referansı oluşturur. Vesaik mukabili ithalat işlemine dair bu dosya referansı sistemce KIC5248990353 olarak kaydedilir. Bursa Kurumsal Şubesi nezdine ulaşan evraklara dair bir nazım kayıt tesis eder.

▪ **Gelen Vesaiklerin Nazım Hesapta İzlenmesi**

997-DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAP-ALACAKLAR-Y.P.	10.000\$
997XXX- MobilYa Bank Nezdinde İzlenen Açık Vesaik Muakbili	
İthalat İşlem Evrakları-	
999- DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAP-BORÇLAR-Y.P	10.000\$
999XXX- MobilYa Bank Nezdinde İzlenen Açık Vesaik	
Muakbili İthalat İşlem Evrakları	

Vesaiklerin bankaya ulaşmasının beraberinde ithalatçının bankası olan MobilYa Banka herhangi bir sorumluluğu olmamasına rağmen ödeme bilgilerini ve faturanın römizle uyumlu olması gibi evrakın genel hatlarını kontrol eder. Kontrol işlemini tamamlayan banka, FTA Mobilya'ya evrakların teslimine uygunluğu hakkında bilgi verilir. Bu bağlamda FTA Mobilya mal bedelini ifa etmeye hazır hale gelir. MobilYa Bank, vesaik mukabili ithalat işlemleri için müşterisinden alınacak komisyonu bedeli ihracatçıya göndermeden önce tahsil etmektedir. Bu işlem için 56,80 Türk Lirası komisyon müşterinin vadesiz Türk Lirası hesabından tahsil edilecektir.

▪ **Firma Hesabından İşlem Komisyonu Tahsilatı**

304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	56,80- TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar(Sigorta Şirketleri Hariç)-FTA Mobilya	
304210- Sabit Faizli-FTA Mobilya	
760- BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ-T.P.	56,80 –TL
76099-Alınan Diğer Komisyon ve Hizmet Gelirleri-T.P.	
76099XX-İthalat İşlemlerinden Alınan Komisyon-T.P.	

Bu bankacılık hizmeti neticesinde edinilen gelirin ve ithalat işlemin herhangi bir teşvik belgesi kapsamında olmamasından dolayı firmadan gelirin yüzde beşi oranında BSMV tahsil edilir. Bu vergi daha sonra bankanın ilgili birimlerince Gelir İdaresi Başkanlığı'na aktarılacaktır.

▪ **Firma Hesabından Banka Sigorta Muameleleri Vergisi Tahsilatı**

304-RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	2,84- TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)	
304210- Sabit Faizli	
304210X- Ticari işletmeler Mevduatı-FTA Mobilya	
380-ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER-T.P.	2,84-TL
380005- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	

İşlem masraflarını tahsil eden MobilYa Bank, vesaik mukabili ithalat bedelini ihracatçıya göndermek üzere hazırdır. Müşterinin döviz tevdiat hesabında bulunan bakiye ihracatçıya aşağıdaki muhasebe kayıtları ile gönderilir.

▪ **Vesaik Mukabili İthalat Bedelinin İhracatçıya Ödenmesi**

301-DÖVİZ TEVDİAT HESABI VADESİZ	10.000 \$	
30103-Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler-DTH		
301030- Sabit Faizli		
301030X-Ticari İşletmeler Mevduatı –FTA Mobilya		
291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.		10.000\$

Mal bedeli FTA Mobilya'nın hesabından çıkar ve bankanın rambursman hesaplarının izlendiği Merkez Birim "025-Yurt Dışı Bankalar" süspan hesabına alacak kaydedilir.

291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.	10.000\$	
025-YURTDIŞI BANKALAR-Y.P.VADESİZ		10.000\$
02500-Vadesiz Hesap		
025000-Serbest Hesap		

İthalat bedelinin rambursman bankaya ödenmesinin peşi sıra evraklar FTA Mobilya'ya teslim edilir. Bu noktadan sonra bankanın, bedeli ifa edilmiş vesaikleri herhangi bir muhasebe kaydı üzerinde izlenmesine gerek yoktur. Evrakların giriş işleminde gerçekleştirilen muhasebe kayıtları da ters kayıt ile kapatılır. Beraberinde işlem referansı ve dosya da kapatılır.

▪ **Vesaiklerin İthalatçıya Teslim Edilmesi**

999- DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAP-BORÇLAR-Y.P	10.000\$	
999XXX- MobilYa Bank Nezdinde İzlenen Açık Vesaik		
Mukabili İthalat İşlemleri		
997-DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAP-ALACAKLAR-Y.P.		10.000\$
997XXX- MobilYa Bank Nezdinde İzlenen Açık Vesaik		
Mukabili İthalat İşlemleri		

Bedeli ödenen mallara dair evrakları teslim alan FTA Mobilya, malların boşaltma limanına varması halinde ilgili gümrük hattından malları çeker. İthalata konu mallara dair bankanın herhangi bir yükümlülüğü olmadığından dolayı herhangi bir muhasebe kaydı da gerçekleştirilmez.

FTA Mobilya ve TableCo aralarında gerçekleştirdikleri anlaşmaya binaen muhabir banka nezdinde oluşacak masrafların muhatabı ihracatçıdır. Bu nedenle işlemten sebep doğan muhabirlik masraf ve komisyonları MobilYa Bankası nezdinde herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmamaktadır.

4.2.5. Akreditif Ödeme Yönteminin Bankalarca Muhasebeleştirilmesi ve Örnek Uygulama

Akreditifli ödeme yöntemi, ihraç edilen mal bedellerinin ödenmesi hususunda belirli koşulların sağlanması niyetinde ödemenin gerçekleştirileceğine dair bir çeşit teminat türüdür.⁴⁰³ Akreditif; müşterinin talebi ve talimatı ile veya bizzat kendi adına işlem yapan bir kimsenin ya da bir bankanın akreditif şartlarına uyulması kaydıyla ve akreditifte şarta bağlanan vesaiğin ibrazı karşılığında üçüncü bir tarafa veya onun emrine ödeme yapacağı, vadeli ödeme taahhüdüne gireceği, kabul eyleminde bulunacağı veya iştirak yapacağı düzenlemedir.⁴⁰⁴ Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere akreditif bankaların da içerisinde bulunduğu şartlı bir ödeme taahhüdüdür. Akreditif, bu safhaya kadar anlatılan tüm ödeme yöntemlerinden daha kapsamlıdır.

Akreditifli ödeme yönteminin tercih edilmesi halinde, uluslararası ticaret işlemlerinde ihracatçı ve ithalatçının arasındaki güvensizlik bankalarında ödeme sürecine dâhil edilmesi ile birlikte ortadan kalkar. Akreditifli ödemeler tamamıyla bankalar aracılığı ile gerçekleştirilir. Bu bağlamda akreditifli ödeme kapsamı en geniş, ithalatçı ve ihracatçı açısından en garanti ödeme yöntemidir.⁴⁰⁵ Akreditifli ödeme yöntemi hem ihracatçıyı hem de ithalatçıyı korumaktadır. İthalatçı, sevkiyatın gerçekleştirilmemesinden şüphe duymadığı gibi, akreditif koşullarında talep edilen malın yollandığını ibraz eden belgeleri bankasına ibraz etmeden önce ihracatçıya ödeme

⁴⁰³ Haydar YILANLI, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2003, s.45.

⁴⁰⁴ Abdurrahman ÖZALP, **Akreditif ve Standby L/C Rezerv Konuları (uygulama ve Testler)**, Türkmen Kitabevi 2012, s.12.

⁴⁰⁵ Nazım ÖZTÜRK, **Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama**, Bursa: Ekin Yayınevi, 2012, s.303.

yapılmayacağından da emindir. İhracatçı ise mallarını akreditif şartlarında belirtildiği biçimde hazırlamış olması ve sevk etmiş olması durumunda mal bedelini tahsil edebileceğinden şüphe duymamaktadır. Aslında akreditifin karmaşık gibi gözükten yapısının altında ciddi bir banka garantisi mevcuttur. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde birbirinden farklı örnek uygulamalar üzerinden ilerlenecektir. Diğer ödeme yöntemlerinden farklı olarak bu örnek uygulamalar üzerinde detaylı bir çözümleme yapılacak ve akreditifin bankalarda uygulanan iş akışındaki detaylara da yer verilecektir

4.2.6. Akreditifli Ödeme Yöntemi ile Bedeli Tahsil Eden İhracatçı Bankanın Muhasebe Kaydı

Akreditifli ödeme yöntemi diğer yöntemlere kıyasla daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu ödeme yönteminde ihracatçı banka olarak taraf alınacak olup bir örnek kurgu üzerinden ilerlemek faydalı olacaktır.

AOAG Kozmetik Sanayi A.Ş. İstanbul ilinde faaliyet göstermekte olan bir firmadır. Firma İtalyan kozmetik devi olan KOREAL Science Co. Ltd.'ye aloe vera bitkisi satmaktadır. Bu bitki kozmetik sektöründe kullanılan birçok ürünün hammaddesi niteliğindedir. İki firma birbirini yeterince tanımamaktadır ve bu alışverişlerini birer banka taahhüdü kapsamında akreditif üzerinden ilerletmek istemektedirler. Aralarında bir satış sözleşmesi düzenlerler ve KOREAL Science, ülkesinde çalıştığı bir bankayı amir banka olarak belirler. KOREAL Science, The Italian Bank ile çalışmaktadır. Bu noktaya kadar bahsi geçen tarafları aşağıdaki gibi tanımlayarak ilerlemek olayı daha anlaşılır kılacaktır.

Akreditif Amiri: KOREAL Science Co., Ltd.

Akreditif Lehtarı: AOAG Kozmetik Sanayi A.Ş.

Amir Banka: The Italian Bank

Daha önceki bölümlerde anlatıldığı üzere bir akreditif işleminde amir, amir banka, lehtar ve muhabir banka olmak üzere dört ana taraf mevcuttur; ancak bu kurguda bir taraf eksiktir. O da lehtarın bankası olan muhabir bankadır. Bu kurguda muhabir bankanın kendisine bir akreditif küşadı ulaşana kadar işlem den bilgisi olmamaktadır.

Ancak tarafları tanıtmak ve olayın daha anlaşılır kılınması açısından bilinmelidir ki; AOAG Kozmetik ülkenin lider bankalarından olan Türk Sermaye Bankası İstanbul Kurumsal Şubesi ile çalışmaktadır. İstanbul Kurumsal Şubesi kambiyo yetkisine haiz bir şubedir. Bu kurguya göre akreditifin dördüncü tarafı da belirlenmiş olur.

Muhabir Banka: Türk Sermaye Bankası A.Ş.

AOAG Kozmetik ve KOREAL Science aralarında kurdukları iletişime binaen karşılıklı taleplerini belirler. Bu talepler malın detaylı tanımı, özellikleri, teslim şekli, yükleme vadesi, akreditif vadesi gibi çeşitli kıstaslar konusunda uzlaşma ile sonuçlanır. Uzlaşmayı müteakiben KOREAL Science, amir bankaya akreditif küşadı hazırlanması amacı ile başvurur. Akreditif taslağını oluşturan amir banka, henüz onaylanmamış taslak metni ihracatçı ile uzlaşma sağlayabilmesi amacı ile akreditif amirine verir. Akreditif amiri ve ihracatçı aralarında kurdukları iletişime binaen taslak metin üzerinde farklılıklar talep edebileceği gibi direkt uygunluk da verebilir. AOAG ve KOREAL uzlaştıkları bir taslak akreditif metnin oluşması halinde akreditif işlemini başlatmaya kanaat getirir. Amir, bankasına taslak metni onayladığı bilgisini verir ve amir bankanın akreditif metnini onaylaması ile ihracat akreditif işlemi resmi olarak başlamış sayılır. Taslak formunda olan akreditif metnin onaylanması halinde amir bankanın oluşturduğu mesaj akreditif küşadı olarak isimlendirilir. The Italian Bank oluşturduğu akreditif küşadını muhabir bankaya elektronik mesaj sistemi ile iletir. Muhabir bankaya ulaşan bu elektronik mesaj aslında bir akreditif küşadının ta kendisidir. İstanbul Kurumsal Şubesi kendisine ulaşan akreditif küşadına dair bir ihbarname hazırlar ve lehtara ihbar eder. Keza akreditif küşadının amir banka tarafından muhabir bankaya elektronik mesaj kullanılarak ulaştırılmasında temel amaç işlemin ivedilikle lehtara ihbar edilmesidir. Muhabir banka, tam da bu noktada işlemde haberdar olur ve işleme taraf olur. İşlemin AOAG'ye ihbar edilmesi ile birlikte, artık akreditif uygun belge ibrazı halinde geri dönülemez bir ödeme taahhüt olarak değerlendirilir. Akreditif küşadı kendisine ulaşan muhabir banka, nazım hesap girişlerini tesis ederek bir dosya referansı oluşturur. Bu dosyaya ait işlemler Türk Sermaye Bankası nezdinde 99KL9007379 referans ile takip edilir. Bu akreditif 10.000 Amerikan Doları mal bedelinin görüldüğünde ödemeli olarak ifa edileceği teyitsiz bir akreditif metninden ibarettir.

▪ **Akreditif Küşadına Ulaşan Muhabir Bankanın Nazım Hesap Kaydı**

997-DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAP-ALACAKLAR-Y.P.	10.000\$
997XXX- Türk Sermaye Bankası Nezdinde İzlenen Açık Akreditifler	
999- DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAP-BORÇLAR-Y.P	10.000 \$
999XXX- Türk Sermaye Bankası Nezdinde İzlenen Açık Akreditif Vesaikleri	

Bu kayıtın oluşturulmasında temel amaç bir referans üreterek sistemde iz bırakmak ve işlemi takip edilebilir kılmaktır.

AOAG Kozmetik ihraç edeceği malları hazırlar ve yüklemesini akreditif şartlarına uygun bir biçimde gerçekleştirir ve işlem nihayetinde bir gümrük beyannamesine sahip olur. Yükleme ile birlikte edindiği belgeleri tasnif ederek bir talimat ile birlikte Türk Sermaye Bankası İstanbul Kurumsal Şubesi'ne teslim eder. Şube, müşterisinin talimatına binaen evrakların akreditif küşadı ile uygunluğunu inceler ve uygun bulması halinde akreditifin amir bankası olan The Italian Bank'a postalar.

▪ **İhracat Akreditif Vesaiklerinin Amir Bankaya Gönderilmesi**

999- DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAP-BORÇLAR-Y.P.	10.000\$
999XXX- Türk Sermaye Bankası Nezdinde İzlenen Açık Amire Gönderilen Akreditif Vesaikleri	
999- DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAP-BORÇLAR-Y.P.	10.000 \$
999XXX-Türk Sermaye Bankası Nezdinde İzlenen İfası Beklenen Açık Akreditifler	

Vesaikin amire ulaşması ve uygun evrak ibrazının teyit edilmesi ile birlikte, ithalatçı mal bedelini ifa eder. İfa edilen mal bedeli muhabirin ilgili süspanına düşer. Türk Sermaye Bankası iş akışı çerçevesinde mal bedeli AOAG firması döviz tevdiat hesabına geçilmeden önce işlem komisyonları tahsil edilir. Bu işlem için 100 Amerikan Doları akreditif işlemine aracılık komisyonu, 20 Amerikan Doları ise evrakların yurt dışına gönderilmesi masrafı müşterinin döviz tevdiat hesabından tahsil edilecektir. Bu masraflar direkt olarak gelir hesaplarına alacak kaydedilir.

▪ **İhracat Akreditif İşlemlerinden Doğan Masrafların Müşteri Hesabından Tahsilatı**

301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	120\$
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler-AOAG Kozmetik	
3010300- Sabit Faizli- AOAG Kozmetik	
761-BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ-Y.P.	100\$
76118-İhracat Akreditifleri Komisyonları	
791-DİĞER FAİZ DIŞI GELİRLER-Y.P.	20\$
79101-Haberleşme Giderleri Karşılığı	
791010- Posta Gelirleri	

İşleme dair masrafların banka iş akışı çerçevesinde tahsil edilmesini müteakiben akreditifli ihracat bedelinin müşteri hesabına geçilmesine dair herhangi bir engel kalmamıştır. Gelen ihracat bedeli firmanın döviz tevdiat hesabına alacak kaydedilir.

▪ **Gelen Akreditifli İhracat Bedelinin Müşteri Hesabına Geçilmesi**

025-YURTDIŞI BANKALAR-Y.P.	10.000 \$
02500-Vadesiz Hesap	
025000-Serbest Hesap	
291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.	10.000\$

291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.	10.000\$
301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	10.000 \$
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler-AOAG Kozmetik	
3010300- Sabit Faizli- AOAG Kozmetik	

AOAG Kozmetik gelen ihracat bedelini derhal kullanmak istemektedir bu nedenle de mevzuat gereği belirli bir kısmının Türk Lirası'na dönme zorunluluğu mevcuttur. Firma malın yüklenmesinde temin ettiği gümrük beyannamesi ile birlikte bedelin tamamını Türk Lirasına geçmek istediğini beyan eden bir talimatı İstanbul

Kurumsal Şubesi'ne iletir. Bu işlem yalnızca dövizin yerli para birimine çevrilmesi işlemi gibi algılanmamalıdır. İhracat işleminden doğan gümrük beyannamesinin de kapatılması gerekmektedir. Başka bir ifade ile Türk mevzuatı, gönderilen yerli mala dair gelecek bedelin tahsilatını da takip etmektedir. Türk Sermaye Bankası İstanbul Kurumsal Şubesi sisteme gümrük beyannamesine dair detayları işler ve beyannameyi kapatır. Beyanname sorumluluğunun yerine getirilmesini teminen dövizin yerli para birimine çevrilmesinden farklı olarak işlemi gerçekleştirilirken şube nezdinde bir geçici hesap kullanılır.

▪ **Akreditifli İhracat Bedelinin Türk Lirası'na Çevrilmesi**

301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	10.000 \$	
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler-AOAG Kozmetik		
3010300- Sabit Faizli- AOAG Kozmetik		
393-Alacaklı Geçici Hesaplar-Y.P.		10.000\$
39399-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar		
39399X-TSB İstanbul Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap		
<hr/>		
İşlem gününde bir Amerikan Doları 6,02 Türk Lirası değerindedir.		
<hr/>		
393-Alacaklı Geçici Hesaplar-Y.P.	10.000\$	
39399-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar		
39399X-TSB İstanbul Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap		
295-DÖVİZ VAZİYETİ-Y.P.		10.000\$
<hr/>		
<hr/>		
294-DÖVİZ ALIM SATIM HESABI-T.P.	60.200-TL	
392-ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-T.P.		60.200-TL
39299-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- T.P.		
39299X-TSB İstanbul Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap		
<hr/>		

İstanbul Kurumsal Şube'nin alacaklı geçici hesabında oluşan bakiye neticesinde gümrük beyannamesi kapatılmış olur. Başka bir ifade ile yerli malın ihracına dayalı bedel mevzuat çerçevesinde yurda getirilmiş sayılır ve bedelin tamamı AOAG Kozmetik hesabına alacak kaydedilir.

392-ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-T.P.	60.200-TL
39299-Diğer Alacaklı Geçici Hesaplar- T.P.	
39299X-TSB İstanbul Kurumsal İşlemleri Alacaklı Geçici Hesap	
304-RESMÎ, TİCARİ VE DİĞER KUR. MEV.(Y.İ.Y)-VADESİZ	60.200-TL
30421-Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta Şirketleri Hariç)-AOAG Kozmetik	
304210-Sabit Faizli-AOAG Kozmetik	

İhracat akreditifinden doğan bedelin Türk Lirası'na çevrilmesi ile birlikte işlem fiilen sonlanır; banka nezdinde izlenen 99KL9007379 referans kapatılır.

4.2.6.1. Akreditifli Ödeme Yöntemi ile Bedeli İfa Eden İthalatçı Bankanın Muhasebe Kaydı

Akreditifli ödeme yönteminde ithalatçının bankası olarak görev alınacak bu ödeme yönteminin daha anlaşılır olması açısından örnek bir kurgu üzerinden ilerlenecektir. Kurguya başlamadan önce diğer ödeme yöntemlerine kıyasla daha karmaşık yapısı olan akreditifin, taraflarını tanımakta fayda olacaktır. Akreditifin tarafları daha önceki bölümlerde detaylıca anlatılmış olup; amir, lehtar, amir banka ve muhabir bankadır.

Akreditif Amiri: Serin Metal Endüstri, Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Akreditifin Lehtarı: Water Drink Motor Co. Ltd.

Amir Banka: Türk Endüstri Bankası A.Ş.

Muhabir Banka: China Metal Bank

Akreditifin amiri konumunda olan Serin Metal bir demir-çelik firmasıdır. İnşaat sektöründe kullanılan bu demir-çelik üretimini gerçekleştirdikleri fabrikada kullanılan bir makina için fanlı motor satın almak istemektedir. Bu ürünün satıcısı olan Water Drink Motor Co. Ltd. ile anlaşarak aralarında bir satış sözleşmesi düzenlerler. Bu satış sözleşmesi, proforma fatura da olabilir. Proforma fatura teklif niteliği taşıyan bir fatura türüdür. Herhangi bir mali yükümlülük taşımaz ve detaylarında dış ticarete konu mala dair detaylar bulunur. Malın cinsi, detaylı tanımı, miktarı, birim fiyatı ve

akreditifin açılacağı bankanın adı gibi bilgileri içeren bir proforma fatura uygulamada en sık karşılaşılan türdür. İthalatçı ve ihracatçının aralarında anlaşmasını takiben ithalatçı konumunda olan Serin Metal, Türk Endüstri Bankası İkitelli Şubesi'ne başvurur. Bu başvuru esnasında kendisinden talep ettiği bilgilere istinaden doldurulmuş bir 'akreditif açma teklif formu' ve varsa 'proforma fatura' talep edilir.

Akreditif açma teklif formu işlemin kredili veyahut kredisiz olmasına bağlı olarak farklı matbu formlarda olabilir. Kredili veya kredisiz olmasından bağımsız olarak akreditif açma teklif mektubu üzerinde ithalatçı adı, adresi ve iletişim adresleri, ihracatçı adı, adresi ve iletişim adresleri, akreditif açılacak tutar, malın teslim şekli, malın yükleme vadesi, akreditif vadesi, teslim şekli, talep edilen belgeler ve adetleri gibi çeşitli bilgileri içerir. Bu teklif formu bankalar açısından oldukça önemlidir. Müşteri ile banka arasında olası bir uyuşmazlık yaşanması halinde ilk dikkate alınacak form akreditif açma teklif mektubudur.

Örnek kurguya dönmek gerekirse Serin Metal'in, Türk Endüstri Bankası A.Ş. nezdinde hali hazırda 100.000,00 Amerikan Doları gayri nakdi kredi boşluğu mevcuttur. Bu kredi boşluğundan yararlanmak isteyen Serin Metal, bankasına bir kredili akreditif açma teklif mektubu ve proforma bir fatura iletir. Türk Endüstri Bankası A.Ş. İkitelli Merkez Şubesi uluslararası ticaret işlemlerini yürütme konusunda yetkili bir şubedir. Serin Metal'den temin edilen kredili akreditif açma teklif mektubu ve proforma faturadan analiz edilen bilgileri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

İthalatçı'ya Dair Bilgiler:

İthalatçı: Serin Metal Endüstri, Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Adresi: İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, Numara:8, İkitelli-İstanbul-Türkiye

Telefon Numarası: +90 0212 111 11 11

Fax Numarası: +90 0212 222 22 22

İhracatçı'ya Dair Bilgiler:

İhracatçı: Water Drink Motor Co. Ltd.

Adresi: Unit 28, Floor 1, Hang Mina Building, Shenzen-China

Akreditife Dair Bilgiler:

<i>Muhabir Banka:</i>	China Metal Bank
<i>Ödeme Şekli:</i>	Görüldüğünde Ödemeli
<i>Akreditif Tutarı:</i>	51.960,00 Amerikan Doları
<i>Aktarma:</i>	Müsaade edilmez
<i>Kısmi Yükleme:</i>	Müsaade edilmez.
<i>Yükleme Vadesi:</i>	20.11.2018
<i>Akreditif Vadesi:</i>	25.09.2019
<i>Yüklemede Kullanılacak Vasıta:</i>	Gemi
<i>Yükleme Limanı:</i>	Herhangi bir Çin Limanı
<i>Boşaltma Limanı:</i>	Herhangi bir İstanbul Limanı
<i>Teslim Şekli:</i>	CIF- Incoterms 2010
<i>Sigortayı Düzenleyecek Taraf:</i>	İhracatçı
<i>İbraz Süresi:</i>	21 gün
<i>Masraflar:</i>	İhracatçıya ait
<i>Teyit:</i>	İstenmeyecektir
<i>İstenilen Belgeler ve Adetleri:</i>	Ticari Fatura (3 Orijinal - 3 Kopya) Denizyolu Konşimentosu (3 Orijinal - 3 Kopya) Menşei Şehadetnamesi (1 Orijinal) Paketleme Listesi (1 Orijinal)

Bu bilgiler doğrultusunda amir banka konumunda olan Türk Endüstri Bankası Merkez Şubesi, muhabir banka konumunda olan China Metal Bank'a lehtara iletilmek üzere elektronik mesaj yolu ile bir akreditif küşadı iletilir. Bu akreditif küşat metnini alan muhabir banka müşterisi ihracatçıya akreditifi ihbar ettiği noktada, akreditif uygun belge karşılığında ödenmekle yükümlü bir dış ticaret ödeme türü olarak hayata geçer. Bu noktada önemle hatırlatılmalıdır ki akreditif bir satış sözleşmesi veya satış sözleşmesi yerine geçen bir belge değildir. Aksine akreditif satış sözleşmesinden bağımsızdır. Başka bir ifade ile Water Dirnk Co. Ltd. akreditifte talep edilen belgeleri talep edilen şartlara uygun bir şekilde ibraz ederse, gelen malın niteliğine veya kusuruna

bakılmaksızın mal bedelinin ihracatçıya ödenmesi zorunludur. Akreditif işlemleri bir çeşit banka taahhüdü olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda taraflar açısından akreditif, en güvenli ödeme yöntemidir.

Örnek kurgunun muhasebe ayağı üzerinden devam etmek gerekirse, akreditif küşadının onaylanması; yani muhabire iletilmesi aşamasında yetkili şube olan Türk Endüstri Bankası İkitelli Merkez Şubesi bir dosya referansı oluşturur. Bu referans altında muhabir banka kodu, akreditif vadesi, tutarı, yükleme vadesi, firmanın kredi kodu gibi birçok bilgi de eş zamanlı olarak sisteme tanıtılmış olur. Bu işlem için izlenen referans sistemce GO44190015 olarak kaydedilmiştir. Bu referans muhabir ile gerçekleştirilen tüm elektronik mesaj yazışmalarında da amir bankanın referansı olarak işlem görür. Akreditif dosyaları banka için de bir risk unsurudur aynı zamanda; çünkü uygun ibraza rağmen ithalatçının ödemekten kaçındığı noktada banka ödeme taahhüdü altındadır. Serin Metal, bu akreditif tahtında bir nevi gayri nakdi olarak kredilendirilmiştir. Bu nedenle GO44190015 referanslı ithalat akreditif dosyası için bir risk kaydı oluşturulur.

▪ **İthalat Akreditif Dosyasına Dair Riskin Şube Nezdinde İzlenmesi**

931- AKREDİTİF TAAHHÜTLERİMİZDEN ALACAKALAR-YP	51.960,00\$
93102- Teminatlı İthalat Akreditifleri	
933-AKREDİTİF TAAHHÜTLERİMİZDEN BORÇLAR-YP	51.960,00\$
93303-Vesaik İbrazında Ödenecek İthalat Akreditifleri	
933031-Teyitsiz	

Türk Endüstri Bankası İkitelli Merkez Şubesi akreditif açılış anında, akreditifin açılışına dair bağlı şubece kendisine iletilen komisyonu müşteri hesabından tahsil etmektedir. Bu işlem için belirlenen akreditif açma komisyonu 600 Amerikan Doları'dır. Bu tutara BSMV de eklenecektir. Serin Metal, Türk Endüstri Bankası için karlılığı yüksek bir müşteri portföyündedir. Bu nedenle akreditifin lehtara ihbar edilmesinde herhangi bir problem yaşanması halinde, akreditif iptal edilecek ve işleme dair tahsil edilen komisyonlar müşteriye iade edilecektir. Türk Endüstri Bankası nezdinde ithalat akreditif komisyonları "749- Nakdi Olmayan Kredilerden Alınan Ücret

ve Komisyonlar” gelir tablosu hesabına devredileceği döneme kadar “393-Alacaklı Geçici Hesaplar-Yabancı Para” üzerinde izlenir.

▪ **Müşteriden Tahsil Edilen İthalat Akreditif Açılış Komisyonu**

<hr/>	
301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	600\$
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler-Serin Metal End. A.ş.	
3010300- Sabit Faizli- Serin Metal End. A.ş	
393- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR-Y.P.	600\$
39302-Kazanılmamış Gelirler	
393023-Peşin Tahsil Edilen Ücret ve Komisyonlar	
393023XX-Peşin Tahsil Edilen Gayri Nakdi Krediden Doğan Ücret ve Komisyonlar	
<hr/>	

▪ **İşlem Masrafından Doğan Banka Sigorta Muameleleri Vergisi'nin Müşteri Hesabından Tahsilatı**

<hr/>	
301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	30\$
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler-Serin Metal End. A.ş.	
3010300- Sabit Faizli- Serin Metal End. A.ş.	
295-DÖVİZ VAZİYETİ-Y.P.	30\$
<hr/>	

İşlem gününde 1 Amerikan Doları 5,01 Türk Lirası değerindedir. Daha sonra Gelir İdaresi başkanlığına devredilecek olan bu vergi ülkemiz mevzuatı gereği Türk Lirası hesaplar üzerinde alacak tesis edilir.

<hr/>	
294- DÖVİZ ALIM/SATIM HESABI-T.P.	150,30-TL
380-ÖDENECEK VERGİ, RESİM,HARÇ VE PRİMLER-T.P.	
38000-Ödenecek Vergiler	
380005- Banka Sigortaları Muameleleri Vergisi	
<hr/>	

Water Drink Motor Co. Ltd. kendisine ihbar edilen akreditif küşadına istinaden malını hazırlar ve yüklemeyi gerçekleştirir. Bununla beraber evraklarını da hazırlar ve muhabir banka olan China Metal Bank’a ibraz eder. China Metal Bank teslim aldığı

evraklara dair kendi iş akışı çerçevesinde muamele uygular ve akreditifte belirtilen adrese iletilmek üzere postalar. Uygulamada bu adres çoğunlukla amir bankanın uluslararası ticaret işlemleri yapmaya yetkili şubesidir. Bunun üzerine evraklar Türk Endüstri Bankası İkitelli Merkez Şubesi'ne ulaşır. Vesaikleri teslim alan amir banka, evrakların bankasına ulaştığına dair bir nazım kayıt tesis eder. İthalat akreditif işlemlerine konu vesaikler birer kıymetli evrak niteliğindedir bu nedenle ithalatçıya teslim edilene kadar izlenmesi dış ticaret işleminin kusursuz gerçekleşmesi açısından oldukça önemlidir.

▪ **İthalat Akreditif Vesaiklerini Teslim Alan Şube Kaydı**

983-EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER-Y.P.	51.960,00\$
98300-Emanet Kıymetler	
983003XX-Bedeli İfa Edilmeyi Bekleyen İthalat Akreditif Vesaikleri	
985-EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER-Y.P.	51.960,00\$

Vesaikleri teslim alan yetkili şube, evrakların akreditif şartları ile uygunluğunu kontrol etmekle yükümlüdür. Bu kontrol esnasında akreditif küşadı ile uygunsuz olduğunu saptadığı hususları da ithalatçıya ihbar etmekle yükümlüdür. Bu uygunsuzluklar uygulamada rezerv olarak isimlendirilmektedir. Akreditif yapısı gereği uygun evrak ibrazında gerçekleştirilecek bir ödeme yöntemi olduğundan dolayı, evrakta herhangi bir rezerv tespit edilmesi halinde ödeme ithalatçının inisiyatifinde gerçekleşir. Başka bir ifade ile ithalatçı rezervleri kabul etmeyerek iş ilişkisini derhal sonlandırabilir veya rezervleri kabul ederek ödeme taahhüdü altına girebilir. Türk Endüstri Bankası İkitelli Merkez Şubesi incelediği bu vesaik setinde herhangi bir rezerv tespit etmemiştir. Akreditif şartlarına uygun olarak gerçekleştirilen vesaik ibrazına dair durum ithalatçı Serin Metal'e bir ihbarname ile bildirilir. Görüldüğünde ödemeli olarak işlem gören bu akreditif uluslararası ticaret kuralları çerçevesinde, uygun evrak ibrazını izleyen en geç beş banka iş günü içerisinde ihracatçıya ödemek zorundadır. Nitekim Serin Metal bu uygun evrak setini bankasından teslim almadan önce ödemeyi gerçekleştirmek zorundadır; aksi halde vesaikleri teslim alması mümkün değildir. Bu bağlamda akreditif hem ihracatçı için hem de ithalatçı için oldukça korumacı bir ödeme yöntemidir.

Serin Metal, mallarının gümrük hattına ulaştığı bilgisini edinmiştir ve malını çekmek istemektedir. Bu nedenle firma, ödemeyi Türk Endüstri Bankası İkitelli Merkez Şubesi nezdinde bulunan döviz tevdiat hesabından aynı gün valörlü olarak gerçekleştirmek istediğini belirten bir talimat iletir.

▪ **Bedeli İthalat Akreditif Yöntemi ile Ödenen Mal Bedelinin Transfer Edilmesi**

301- DÖVİZ TEVDİAT HESABI- VADESİZ	51.960,00\$	
30103- Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişiler-Serin Metal End. A.ş.		
3010300- Sabit Faizli- Serin Metal End. A.ş.		
291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.		51.960,00 \$
291-ŞUBELER CARİ HESAP-Y.P.	51.960,00 \$	
025-YURTDIŞI BANKALAR-Y.P.		51.960,00 \$
02500-Vadesiz Hesap		
025000-Serbest Hesap		

Gerçekleştirilen bu yurt dışı transfer işlemi için Türk Endüstri Bankası ilgili gümrük işletmesine hitaben bir transfer bildirim mektubu hazırlar. Bu mektup içerik olarak gerçekleştirilen dış ticaret işleminin genel bir özeti niteliğindedir. Transfer bildirim mektubunu ve vesaik setini teslim alan ithalatçı ancak bu belgeler ile birlikte malını gümrük hattından çekebilmektedir. Herhangi birinin eksik olması halinde malın çekilmesi mümkün değildir. Gerçekleştirilen bu ithalat akreditif bedel transferi ile birlikte bankanın ödeme taahhüdünden oluşan riski sonlanır.

▪ **İthalat Akreditif Dosyasına Dair Şube Nezdinde İzlenen Riskin Sonlandırılması**

933-AKREDİTİF TAAHHÜTLERİMİZDEN BORÇLAR-YP	51.960,00\$
93303-Vesaik İbrahimında Ödenecek İthalat Akreditifleri	
933031-Teyitsiz	
931- AKREDİTİF TAAHHÜTLERİMİZDEN ALACAKALAR-YP	51.960,00\$
93102- Teminatlı İthalat Akreditifleri	

Türk Endüstri Bankası için herhangi bir riski kalmayan vesaik seti müşterisi Serin Metal'e teslim edilir.

▪ **Vesaik Setinin İthalatçıya Teslim Edilmesi**

985- EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER-Y.P.	51.960,00\$
983-EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER-Y.P.	51.960,00\$
98300-Emanet Kıymetler	
983003XX-Bedeli İfa Edilen İthalat Akreditif Vesaikleri	

Akreditifli ödeme yöntemi ile bedeli ifa edilen bu ithalat işlemi nihayetinde vesaik setinin ithalatçıya teslim edilmesini müteakiben Türk Endüstri Bankası nezdinde oluşturduğu ve GO44190015 referans ile takip ettiği dosyayı kapatarak işlemi sonlandırır.

SONUÇ

Son yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler, ülke ekonomilerinin dışarıya kapalı ve yalnızca milli sınırlar içerisinde işlerlik göstererek başarıya ulaşmasının mümkün olmadığını gözler önüne sermektedir. Küreselleşen dünya ekonomisi, ülke ekonomilerini bütünleşik bir sistem içerisinde hareket etmeye zorlamaktadır. Bu bütünleşik dünya ekonomisi sistemi içerisinde dış ticaret işlemlerinin önemi şüpheye mahal vermeyecek biçimde aşikârdır. Talep eden alıcı tarafın maksimum fayda edinmek isterken maliyetini de minimize etme arzusu rekabetçi bir piyasa yaratmıştır. Sınırları belirli bir satıcı piyasasında talep ettiği maksimum faydayı minimum maliyetle satın alamayan alıcı, ait olduğu piyasadan sıyrılarak farklı piyasa arayışları içerisine girmektedir. Birbirinden farklı ülkelerde bulunan alıcı ve satıcının faydalarının azami, maliyetlerinin ise asgari olarak bulunduğu noktada uluslararası ticaret piyasası re'sen oluşmaktadır. Bir başka ifade ile uluslararası ticaret, taraflar açısından maliyet fayda analizinin en optimum düzeyde bulunduğu bir piyasa şeklidir. Bu ticaret şeklini yalnızca alıcı ve satıcı optimizasyonu açısından değerlendirmek sığ bir bakış açısı olacaktır. Ülkeler belirli politik ve ekonomik sebepler dolayısı ile de uluslararası ticaret işlemlerini bir ekonomik enstrüman olarak kullanmakta; uluslararası ticaretin mikro düzey aktörlerini çeşitli yöntemler ile desteklemektedir. Bu bağlamda uluslararası ticaret ülkelerin diğer ülkeler karşısında ekonomik güçlerini gösterebilecekleri ciddi ve önemli bir alandır.

Literatürde uluslararası ticaret işlemlerine dair çok sayıda kaynak bulmak mümkündür; ancak gelişen ve değişen dünya ile birlikte uygulanan dış ticaret politikaları, kuralları, mevzuatı ve uygulamaları da gün geçtikçe yenilenmektedir. Gerek mikro düzeyde gerekse makro düzeyde başarılı bir dış ticaret politikası yürütmenin temeli, taraflar arasındaki asimetrik bilgi problemini çözmekten geçer. Ancak tam ve doğru bilgiye sahip aktörlerin gerçekleştirdiği dış ticaret işlemleri sürdürülebilir bir ekonomik sistem oluşturmakta; dünya ekonomileri için gelişmeyi ve kalkınmayı hızlandırmaktadır. Doğru ve eksiksiz bilgiye sahip olmak başarılı kararlar almaya imkân tanımaktadır. Bu nedenle uluslararası ticaret işlemlerinin genel geçer uygulamalarının,

türlerinin ve terimlerinin bilinmesi, teslim şekillerinin, kullanılan belgelerin, tarafların, tarihinin, uluslararası ve milli hukuki dayanaklarının, finansman yöntemlerinin, finansmana aracı kurumların detaylıca tanınması gerekmektedir. Tüm bunların yanında dış ticaret işlemlerinin finansmanına aracı kurumlarda uygulanan muhasebe kurallarının biliniyor ve anlaşılıyor olması ülke ekonomisinin sağlıklı bir biçimde analiz edilmesine olanak sağlamaktadır.

Dış ticaret işlemlerine dair temel kavramlar başlığını oluşturan terimlerin detaylıca biliniyor ve anlaşılıyor olması işleme muhatap taraflar açısından oldukça önemli bir mevzudur. Dış ticaret kavramlarına hâkim olmayan bir tarafın işlemde fayda ile çıkabilmesi imkânsızdır. Bu tanımlar ve kavramları müteakiben dış ticaret işlemlerinin gerçekleştirilmesinde önem arz eden belgeler ele alınmıştır. Dış ticaret işlemlerinde taraflar işlem için hangi belgelere ihtiyaç duyulduğunu ve belgeleri hazırlamakla mükellef tarafın bu belgelerin hazırlayabilirliğini saptamak durumundadırlar. Ticaretin başladığı noktada alıcı ve satıcı birbirinden farklı ülkede yerleşiklerdir. Alıcı ve satıcı arasında güven unsurunun tam olarak sağlanmadığı dış ticaret işlemlerinde, taraflar çoğunlukla bir banka garantisine ihtiyaç duyarlar. Bankanın fiilen bu ticaret işlemine aracılık veya ortaklık etmesi mümkün değildir; keza bankanın fiilen riski üstlenmesi de olanak dışıdır. Bankalar ancak talep edilen belgelerin tetkiki neticesinde gerçekleştirilen dış ticaret işleminin uygunluğunu tayin edebilirler. Belgeye dayalı dış ticaret işlemine konu mal bedelinin ifasında, banka için risk içeren dış ticaret finansman yöntemleri de mevcuttur. Özellikle bu tip finansman yöntemine aracılık edecek yani risk üstlenecek bankaların dış ticaret belgelerini tanıyıp tanımadığına gerek bankacılık sektörü prestiji, gerek ülke prestiji, gerekse sağlıklı bir ülke ekonomisinin yapı taşlarının oturtulması açısından oldukça kıymetlidir. Belgelerin tanınmasından sonra ise dış ticaret işlemlerinde kullanılan teslim şekillerine yer verilmiştir. Dış ticaret işlemlerinin gerçekleşmesi, alıcı ve satıcı arasında mutabık kalınan ticari ilişki hususlarının sözleşmeye bağlanması ile başlar. Bu sözleşme bir çeşit uluslararası satış sözleşmesi minvalindedir. Uluslararası satış sözleşmesinde dış ticarete dair tüm hususlar açıkça belirtilmelidir ki bunlardan bir tanesi de gerçekleştirilecek ticaretin teslim şeklidir. Uluslararası ticarete teslim şekilleri Incoterms kuralları ile belirlenmiştir. Uluslararası Ticaret Odası tarafından belirlenen Incoterms kuralları gelişen teknoloji ve

değişen dünya ihtiyaçları ile birlikte farklı zamanlarda çeşitli revizyonlara uğramıştır. Bu revizyonların en günceli 2010 yılında gerçekleştirilen Incoterms 2010 olarak bilinmektedir. Bu bağlamda ithalatçı ve ihracatçının yükümlülük çerçevesini, risk ve maliyetini belirleyen 11 adet teslim şeklinden bahsetmek mümkündür. Bunlar; EXW, DDP, DAT, DAP, FCA, CIP, CPT, CFR, CIF, FAS ve FOB'dur. Taraflarca teslim şekli belirlenirken, taşımanın hangi vasıta ile gerçekleşeceği hususu da göz ardı edilmemelidir. Başka bir ifade ile teslim şekilleri satıcının teslim yükümlülüğünü nerede yerine getireceği, hangi aşamalardan sonra riskin alıcı üzerine geçeceği ve teslim aşamasında taşıma masraflarının nasıl ifa edileceği gibi ayrıntıları içermektedir. Incoterms kuralları uluslararası ticaretle meşgul taraflar için dünya genelinde ortak bir dil yaratarak, gerçekleştirilecek olan işlemlerde büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Incoterms kuralları yalnızca alıcı ve satıcı arasındaki ilişkiyi belirleyen kurallar bütünü gibi düşünülmemelidir. Bu kurallar işleme aracılık eden bankalar gibi birçok finansal kurumu da ortak bir dil kullanmaya sevk eder. Gerçekleştirilen dış ticaret işlemlerinin evrensel boyutta anlaşılabilir olmasına olanak sağlarken, sağlıklı bir biçimde ilerlemesine de destek olur. Tüm bunların yanında dış ticaret türleri de çalışmanın bu bölümünde aktarılmıştır. Dış ticaret türlerini biliyor olmak, gerçekleştirilecek işlemlerde doğru türü seçmek açısından oldukça önemlidir.

Uluslararası ticaret işlemlerinin gerçekleştirilmesinde çeşitli ödeme türleri mevcuttur. Bu ödeme yöntemlerinin bir kısmı ithalatçı için avantaj sağlarken diğer bir kısmı ihracatçı için avantaj sağlamaktadır. Çalışma kapsamında bu ödeme yöntemleri belgeli, belgesiz ve yeni finansman araçlarına dayalı olmak üzere üç ana başlık altında kategorize edilmiştir. Belgesiz ödeme yöntemleri peşin ödeme ve mal mukabili ödemeyi kapsarken; belgeli ödeme yöntemleri vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödemeyi kapsamaktadır. Gelişen dünya ekonomisinin beraberinde yeni finansman araçlarına ihtiyaç doğmuş ve bu finansman araçlarına dayalı dış ticaret ödeme yöntemleri ise lesaing, factoring ve forfaiting olarak sıralanmıştır. Uluslararası ticarete konu bedelinin ifasının hangi ödeme türüne göre belirleneceği taraflar arasında gerçekleştirilen anlaşmaya bağlıdır. Bu anlaşma ithalatçının ödeme gücüne ve ihracatçının ithalatçıya karşı dair güvene paralel olarak gerçekleştirilir. Belgeli ve belgesiz ödeme yöntemleri, yeni finansman tekniklerine kıyasla uygulamada daha sık karşılaşılan ödeme türleridir.

Bu bağlamda ihracatçı için en riskli olan ödeme yönteminden en az riskli olan ödeme yöntemine doğru bir sıralama yapmak gerekirse; mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme, akreditifli ödeme ve peşin ödeme olarak belirlenebilir. İthalatçı açısından en çok riskli ödeme yönteminden en az riskli ödeme yöntemine doğru bir sıralama yapmak gerekirse ise bu sıralama; peşin ödeme, vesaik mukabili ödeme, akreditifli ödeme ve mal mukabili ödeme şeklindedir. Başka bir ifade ile ihracatçı için en güvenli ödeme yöntemi peşin ödeme iken, ithalatçı için en güvenli ödeme yöntemi mal mukabili ödeme yöntemidir. Alıcı ve satıcının birbirinden farklı ülkelerde bulunduğu dış ticaret işlemlerinde malın gönderilmesi gibi mal bedelinin ödenmesi de bir aracı vasıtası ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda ödeme yöntemlerinin tercih edilmesinden sonra ödemeye aracılık eden bankacılık sistemini tanımak oldukça faydalı olacaktır. Uluslararası ticaret işlemlerinin gerçekleştirildiği küresel bir dünyada, bankaların aracılık etmediği bir konjonktür düşünülemez. Bu nedenle de bankaların dış ticaret işlemlerinde görev aldığı kanalları tanımak ve verdiği hizmetleri bilmek sorunsuz bir dış ticaret işlemi yürütmek açısından oldukça önemlidir. Dış ticaret işlemlerinin gerçekleşmesinde taraflara temsilcilikleri veya şubeleri aracılığı ile hizmet veren bankaların farklı görevler üstlenmeleri de mümkündür. Bankalar sektörde muhabir bankalar, konsorsiyum bankalar, bağlı bankalar gibi isimler altında faaliyet gösterebileceği gibi kıyı bankacılığı alanında da faaliyet gösterebilir. Uluslararası ticaret işlemlerinde dört ana faaliyet kolu olan bankacılık sektörünün bu faaliyetlerini fon transferi, mevduat kabulü, kredi tahsisi, finansal kaynak tahsili ve ödenmesi olarak sıralamak mümkündür.

İnsanlık tarihinin başlaması ile birlikte başladığı tahmin edilen ticaret işlemleri, çeşitli formlarda karşımıza çıkmaktadır. Dünyada 16. Yüzyıl öncesinde dış ticaret olgusu şehirlerarası ticaretten ibaretken, teknolojik gelişmeler ve değişimler ışığında 20. Yüzyılda liberalizasyon dönemi ile birlikte ciddi bir dış ticaret kültürü oluşmuştur. Türk dış ticareti Osmanlı Dönemi'nden başlanarak ele alınmış, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu ile birlikte günümüze kadar yaşadığı devinimler incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti açısından dış ticaret işlemleri 24 Ocak 1980 kararları ile Gümrük Birliği Anlaşmasının imzalandığı 1996 yılları arasında yaşanan dönem ve 1996-2018 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yaşanan dönem olmak

üzere tarihsel açıdan iki periyoda bölünerek değerlendirilmiştir. 24 Ocak 180 kararları ile birlikte Türk ekonomisi liberal bir dönem yaşamaya başlamıştır. Ekonomide gözlemlenen bu serbestleşme piyasa fiyatlarına da yansımış; herhangi bir otoriteye maruz kalmadan fiyatların alıcı ve satıcı arasında serbestçe belirlenmesine destek olmuştur. Alıcı ve satıcı karşılaştığı piyasada serbestçe fiyat belirlemesi rekabet yaratmış, iç pazar taleplerini daha ucuz maliyetle karşılayabileceği dünya pazarlarına yönlendirmiştir. Başka bir ifade ile ülkeleri birbirleri ile alışveriş etmeye zorlamıştır. Türk ekonomisinde yaşanan bu serbestleşme paralelinde Türk bankacılık sektöründe de ciddi bir değişim yaratmıştır. Liberal ekonominin hakim olduğu bir ekonomik sistemde yerel bankaların uluslararası çalışma arzusu artış göstermiş, küreselleşen dünya ile entegre bir bankacılık sistemi benimsenmiştir. Bankaların hizmet çeşitliliğinin düzenlenmesi, bankaların gözetlenmesi ve tahkik etmesine dair uluslararası standardizasyon sağlanmak üzere çeşitli organizasyonlar gerçekleştirilmiştir. Yaşanan bu değişimler şüphesiz ki Türk bankacılık sektörünü de çokuluslu faaliyet göstermeye mecbur bırakmıştır. 24 Ocak istikrar kararları ile birlikte aynı zamanda ihracatı teşvik modeli benimsenmiş; ihracatı özendirmek için çeşitli devlet teşvikleri sunulmuştur. Bu karar öncesi ithal ikameci ve iç pazara dönük olan ekonominin dış piyasalara açılımı sağlanmıştır. 1980 ile 1995 yılları arasında gerçekleşen ihracat rakamları dikkate alındığında, 1980 sonrasında ülkenin ihracat hacminde yadsınamaz bir artış gözlemlendiği aşikârdır. Artan ihracat hacmi ülkedeki döviz açığını azaltarak Türk üreticisini dünya pazarları ile rekabet edecek güce malik kılmıştır. Tüm bunların yanında ithalat rakamları dalgalı bir biçimde seyretse de genel olarak bakıldığında artış göstermiştir. Ancak her ne kadar rakamlar artsa da, genel anlamda ithalat hacmi yıllar içerisinde azalan bir ivme ile hareket etmiştir. Bunun temel sebebi ihracata dayalı ekonomi modelinin benimsenmesidir. Bu model ile birlikte ülke içerisinde kıyasla kaliteli ürünü ucuza alma imkânı sağlanmıştır. İkinci petrol krizinin yaşandığı dünya sahnesinde, Türkiye'nin yakaladığı ihracat başarısı şüphesiz ki oldukça önemlidir. 1995 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında Gümrük Birliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile birlikte gümrük birliğine üye ülkelerin dış ticaret işlemleri arasında ortak tarifeler, vergiler ve kotalar belirlenmiştir. 1995'ten günümüze uzanan sürece genel bir konjonktürden bakıldığında ihracata kıyasla daha yüksek bir oranda gerçekleşen ithalat hacmi dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ithalata dayalı

sanayi modelinin varlığından bahsetmek yerinde bir tespit olacaktır. 2013 yılından günümüze değin Türk dış ticareti bankacılık açısından değerlendirildiğinde, dünyada yaşanan siyasi ve ticari belirsizlikler tarafların birbirine duyduğu güveni yıllar içerisinde azaltmış ve güven kuruluşları olan bankaları bu sahnede bir aktör olmaya mecbur bırakmıştır. Uluslararası ticarete çeşitli aşamalarına destek veren bankacılık sektörü özellikle dış ticaretin finansman anlamında ciddi faaliyetlerde bulunmaktadır. Türkiye’de dış ticaretin finansman şekillerine göre dağılımı incelendiğinde ihracatın büyük bir kısmında mal mukabili ödeme yöntemi tercih edilirken, ithalatın finansmanında peşin ödeme yöntemi tercih edilmektedir. Türkiye’de ihracatta satılan mal bedellerinin mal mukabili yöntemi ile tahsil edildiği ve ithalatta alınan mal bedellerinin peşin ödeme yöntemi ile gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, dış ticarete taraf ülke ekonomilerinde yaşanan güçlük veya ticari alacakların tahsil kabiliyetinde karşılaşılan zorluk Türk işletmelerin nakit akışının olumsuz yönde etkileyecektir. Dış ticaretin yıllar içerisinde yaşadığı çeşitli gelişimlerinin incelenmesinin peşi sıra Türk dış ticareti mevzuatına da çalışmanın bu bölümünde rastlamak mümkündür. Dış ticaret mevzuatına hâkim olmak gerçekleştirilen işlemlerde karşılaşılan olumsuzlukları kısa sürede gidermenin tek yoludur. Dış ticaret mevzuatının biliniyor olması yalnızca ithalatçı ve ihracatçı için değil, dış ticaretin finansmanına aracı olan bankacılık sektörü için de oldukça kıymetli bir mevzudur. Bu bağlamda mevzuat kalemleri altı ana başlık altında sıralanmıştır. En genel anlamda kambiyo mevzuatı, ihracat mevzuatı, ithalat mevzuatı, serbest bölgeler mevzuatı, transit ticaret mevzuatı ve sınır ticareti mevzuatı olarak kategorize edilen kanunlar, kararlar, yönetmelikler, tüzükler ve tebliğlere bu bölüm içerisinde rastlamak mümkündür.

Bankacılık sektörünün, dış ticaret işlemlerinin finansmanı içerisindeki rolü oldukça önemlidir. Uluslararası ticaretin finansmanına dair banka muhasebesi ancak Türk Muhasebe Standartları çerçevesinde değerlendirilirse anlamlı olacaktır. Bu bağlamda Türk firmalarının gerçekleştirdiği ithalat ve ihracat işlemlerinin ödeme sürecinde rol alan bankaların TMS kapsamında gerçekleştirdikleri muhasebe kayıtları örnek uygulamalar aracılığı ile aktarılmıştır. Dış ticaret işlemlerinde banka muhasebesinin anlaşılıyor ve biliniyor olması makroekonomik boyutlarda gerçekleştirilecek analizler açısından oldukça kıymetlidir.

EKLER

Ek 1: Kayda Bağlı İhracat Listesi

- 1) Destekleme ve fiyat istikrar fonu primi kesintisine tabi maddelerin ihracı,
- 2) Destekleme ve fiyat istikrar fonundan ödeme yapılan maddelerin ihracı,
- 3) Ülkemizde kredi karşılığı kurulan tesislerin bedelinin malla geri ödenmesine ilişkin özel hesaplar çerçevesinde ihracat,
- 4) Ülkemiz ile Rusya federasyonu arasındaki doğalgaz anlaşması çerçevesinde ihracat,
- 5) Ülkemiz ihraç ürünlerine miktar kısıtlaması uygulayan ülkelere yapılan kısıtlama kapsamındaki maddelerin ihracı,
- 6) Birleşmiş Milletler kararları uyarınca ekonomik yaptırım uygulanan ülkelere ihracat,
- 7) 18.12.1994 tarih ve 22145 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan bitkisel ve hayvansal ürünlerin ekolojik metotlarla üretilmesine ilişkin yönetmelik kapsamındaki sertifikayı haiz mallar,
- 8) İşlem görmemiş zeytinyağı ve işlem görmüş dökme veya varilli zeytinyağı,
- 9) 96 / 31 sayılı ihracı yasak ve ön izne bağlı mallara ilişkin tebliğ kapsamına alınmıştır.
- 10) Meyan kökü,
- 11) Ham lületaşı ve taslak pipo.
- 12) Yürürlükten kaldırılan “İhracat 88029” sayılı tebliğ’de sayılmış olan maddeler,
 - 84. 21 yalnız santrifüjler,
 - 85. 01 elektrik motorları ve jeneratörler,
 - 85. 02. 40 rotatif elektrik konvertörleri,
 - 85. 03, 85. 01 ve 85. 02 pozisyonundaki makinelerde kullanılmaya elverişli aksam ve parçalar.
 - 85. 04 elektrik transformatörleri, statik konvertörler, (örneğin, redresörler)
 - 85. 32 sabit, değişken ve ayarlanabilir (ön ayar yapılabilir) elektrik kondensatörleri,
 - 85. 40 elektronik lambalar, tüpler ve valfler,
- 13) Wassenaar düzenlemesi kapsamındaki malların ihracı,
- 14) Füze teknolojisi kontrol rejimi (FTKR) kapsamındaki malların ihracı,

- 15) Ozon tabakasının korunmasına dair Viyana sözleşmesi ile bu sözleşmeye ait protokoller ve değişiklikler kapsamındaki malların sadece söz konusu düzenlemelere taraf ülkelere yönelik ihracı,
- 16) 35. 04. 00. 00. 00 peptonlar ve bunların türevleri, tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan diğer proteinli maddeler ve türevleri, deri tozu (kromla işlenmiş olsun olmasın)
- 17) Kimyasal maddelere ilişkin liste, ihracat 2000 / 3 sayılı tebliğ kapsamına alınmıştır,
- 18) Torba, çuval ve kutulu halde işlem görmemiş zeytin,
- 19) Canlı koyun, kıl keçisi, büyükbaş hayvan,
- 20) Nükleer tedarikçiler grubu (NTG) kapsamındaki malların ihracı.
- 21) Orijinal bağırsak

Ek 2: Bedelsiz İhracat Formu Örneği

BEDELSİZ İHRACAT FORMU	
1- Talep Sahibinin;	
a) Adı veya Unvanı	:
b) Adresi	:
c) Telefon No	:
d) Telefaks No	:
e) Vergi No	:
f) Bağlı Olduğu İhracatçı Birliği	:
2- Malın Gideceği Firma veya Kuruluşun;	
a) Adı veya Unvanı	:
b) Adresi	:
c) Telefon No	:
d) Telefaks No	:
e) Ülkesi	:
3- Malın;	
a) Cinsi	:
b) G.T.İ.P.	:
c) Tipi	:
d) Üretim Yılı ve Menşei	:
e) Ambalaj Şekli	:
f) Miktan	:
g) Değeri	:
4- Malın İhraç Gümrüğü	:
Talep Sahibi (Kaşe-İmza)	

Ek 3: İhracatı Yasak Mallar Listesi

Ürün	Yasal Dayanağı
1. Datça hurması	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejim kararı.
2. Ozon tabakasının korunmasına dair Viyana sözleşmesi ile bu sözleşmeye ait protokoller ve değişiklikler kapsamındaki ihracat	8.11.1994 tarih ve 94 / 6214 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanan ozon tabakasını incelten maddelere dair montreal protokolü ile 30.12.2004 tarih ve 25686 nolu RG'de yayımlanan 2004 / 13 sayılı tebliğ.
3. Tiftik keçisi	7.6.1926 tarih ve 904 sayılı ıslahı hayvanat kanunu
4. Salep	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejim kararı.
5. Yalankoz	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejim kararı.
6. Odun ve odun kömürü	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejim kararı.
7. Sığla	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejim kararı.
8. Hint keneviri	21.7.1983 tarih ve 2313 sayılı uyuşturucu maddelerin murakabesi hakkında kanun
9. Zeytin, incir, fındık, antep fıstığı, asma fidanları.	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejim kararı.
10. Ceviz, dut, kiraz, armut, erik, porsuk, dışbudak, karaağaç ve ihlamur adlı ağaç türlerinin kütük, tomruk, kereste ve kalas olarak ihracı.	11.5.1974 tarih ve 14883 sayılı RG'de yayımlanan 24.4.1974 tarih ve 7 / 8186 sayılı Bakanlar Kurulu kararı
11. İhracı yasak olan doğal çiçek soğanları	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejim kararı.
12. Kültür ve tabiat varlıkları	21.7.1983 tarih ve 2863 sayılı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu
13. İhracı izne bağlı mallar listesinde yer alan türler hariç bütün av ve yaban hayvanları	13.4.1990 tarih ve 20491 sayılı RG'de yayımlanan 8.3.1990 tarih ve 90 / 234 sayılı Bakanlar Kurulu kararı.
14. Tütün tohumu ve fidesi	9.5.1969 tarih ve 1177 sayılı tütün ve tütün tekeli kanunu

Ek 4: İhracatı Ön İzne Bağlı Mallar Listesi

Ürün	İzni Veren Kurum	Yasal Dayanağı
Doğa mantarı Tarım ve	Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejimi kararı
Veteriner ilaçları	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	1262 sayılı ispençiyarı ve tıbbi müstahzarlar kanununa yeniden bazı hükümler ilavesine dair kanun
Harp, silah ve mühimmatı (spor ve av tüfekleri hariç.)	Milli Savunma Bakanlığı	3.1.1940 tarih ve 3763 sayılı Türkiye’de harp silahı ve mühimmatı yapan hususi sanayi müesseseleri
Tohumlar (orman ağacı tohumları hariç.)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	21.8.1963 tarih ve 308 sayılı tohumlukların tescil, kontrol ve sertifikasyonu hakkında kanun.
Damızlık büyükbaş ve küçükbaş hayvan	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejimi kararı
Tehlikeli atıkların sınırlar ötesi taşınımının ve bertarafının kontrolüne ilişkin Basel sözleşmesi kapsamındaki mallar.	Çevre Bakanlığı	15.5.1994 tarih ve 21935 sayılı R.G’de yayımlanan 7.3.1994 tarih ve 94 / 54 / 19 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmış tehlikeli atıkların sınır ötesi taşınımının ve bertarafının kontrolüne ilişkin basel sözleşmesi.
Su ürünlerinden su ürünleri avcılığını düzenleyen esaslar çerçevesinde avlanması yasak olan cins ve nitelikteki su ürünleri.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.3.1971 tarih ve 1380 sayılı su ürünleri kanunu
Uyuşturucu maddeler ve 1972 tarihli protokolle değiştirilen 1961 tarihli uyuşturucu maddeler tek sözleşmesi, 1988 tarihli uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı trafiğinin önlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler sözleşmesi kapsamındaki mallar	Sağlık Bakanlığı	26.6.1933 tarih ve 2313 sayılı uyuşturucu maddelerin murakabesi hak. kanun ve 1972 tarihli protokolle değiştirilen 1961 tarihli uyuşturucu maddeler tek söz, 1988 tarihli uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı trafiğinin önlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler sözleşmesi.

Ürün	İzni Veren Kurum	Yasal Dayanağı
Yarış atları	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	7.6.1926 tarih ve 904 sayılı ıslahı hayvanat kanunu
Afyon ve haşhaş kellesi	Sağlık Bakanlığı	12.6.1933 tarih ve 2313 sayılı uyuşturucu maddelerin murakabesi hakkında kanun
İhracat amacıyla doğadan elde edilen, kontenjan veya başka herhangi bir kayıtlı sınırlandırılan doğal çiçek soğanlar	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95 / 7623 sayılı ihracat rejimi kararı
Gübreler (kimyevi gübreler hariç.)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	13.1.1965 tarih ve 11905 sayılı RG'de yayımlanan 19.12.1964 tarihli Bakanlar Kurulu kararı.
Zirai mücadele ilaç ve aletleri	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	15.5.1957 tarih 6968 sayılı zirai mücadele ve zirai karantina kanunu
Yaban domuzu, kurt, çakal, tilki, sansar, porsuk ile yılanlar, kaplumbağa ve kertenkelelerin canlı ve cansız halde bunların taşınabilir parçaları ile bunlardan mamul konfeksiyon.	Orman Bakanlığı	13.4.1990 tarih ve 20491 sayılı RG'de yayımlanan 8.3.1990 tarih ve 90/234 sayılı Bakanlar Kurulu kararı.
Yem kanunu kapsamına giren yemler	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	29.5.1973 tarih ve 1734 sayılı yem kanunu

KAYNAKÇA

- ACAR, Fatih, “Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013)”, **Çalışma Dünya Dergisi**, Cilt.1, Sayı.2, 2013.
- ACAR, O., “Türkiye’de Dış Ticaret ve Dış Ticaretin Finansmanı Durum Değerlendirmesi”. **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Dış Ticaretin Finansmanı Raporu**, Ankara, 2009.
- AK, Tuğba, “Marka Yönetimi ve Tüketici Karar Sürecine Etkileri”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi SBE, Karaman, 2009).
- AKAT, Ömer, **Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi (Örnek Olaylar)**, 6.Baskı, Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2008.
- AKAT, Ömer, **Uluslararası Pazarlama**, Bursa: Ekin Kitapevi, 2001.
- AKÇA, H. Ali, “Finansal Kiralama ve Türkiye’de Gelişimi”, **HDTM Dergisi**, Ocak 1991, No.1.
- AKÇAKANAT, Özen, SENAL, Serpil ve ASLANTAŞ ATEŞ, Burcu, “Türkiye Muhasebe Standartları Çalışmalarının İçerik Analizi Bakımından Değerlendirilmesi (2004-2011)”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt.5 Sayı.3, 2013, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/201729> (16.04.2019).
- AKDOĞAN, Nalan ve TENKER, Nejat. **Mali Tablo Analizi**, Ankara: Gazi Yayınevi, 2001.
- AKIN, Hakan, **Dış Ticarete Alternatif Para Kazanma Yolları**, Ankara: Elma Yayınları, 2004.
- AKKAYA Ümit, “Vesaik Mukabili ve Mal Mukabili Ödeme Şekillerinin Karakteristik Özellikleri”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005..
- AKSOY, Tamer, **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslarüstü Bankacılık**, İstanbul: SPK, 1998.
- AKTAŞ, Nur, “Türk Dış Ticaret Sistemi ve Yapısının İncelenmesi”, (**Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, 2017.
- APAK, Talha, “İhracatın Önemi, Esasları, Özellik Arz eden Hususlar ve İhracatçının Sıklıkla Yaptığı Hatalar”, **Vergi ve Muhasebeciyle Diyolog Dergisi**, Sayı.206, Haziran, 2005.

- ARGIN, Nilüfer ve BAKKALCI, A. Can, **Türkiye'nin Dış Ticaret Tarihi, Teori Uygulama Politika Mevzuat**, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011.
- ARSLAN, Erdoğan, "Muhasebenin Temel Kavramları", **Yaklaşım**, Sayı: 3. 1993.
- ARZOVA, Burak, **İhracat Hakkında Herşey**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2006.
- ATABEY, Ata, PARLAKKAYA, Raif ve ALAGÖZ, Ali. **Genel Muhasebe ve Dönem Sonu İşlemleri**, Konya: Atlas Kitabevi, 2004.
- ATABEY, Aysegül, SARAÇ, Talha Bahadır ve DEVELİ, Abdülkadir, **Dış Ticarete Giriş**, Konya: Nobel Yayınları, 2006.
- ATAMAN, Ümit ve SÜMER, Haluk, **Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi**, İstanbul: Süryay Sürekli Yayınları, 1998.
- ATAMAN, Ümit ve SÜMER, Haluk, **Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi**, 8. Baskı, İstanbul: Türkmen, 2003.
- ATAMAN, Ümit ve SÜMER, Haluk, **Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Yeni Mevzuata Göre Düzenlenmiş**, 9. baskı, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2006.
- AY, A., **Türkiye'de Dış Ticaret ve Kur Politikası Uygulamaları**, Konya: Çizgi Kitap Evi, 2007.
- AY, Zafer, "Dış Ticarete Bir Ödeme Aracı Olarak Akreditif ve Uluslararası Muhasebe Standartları Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi", (**Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2008)
- AYDIN, Davut ve SEVİM, Adnan, **Dış Ticaret İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002, s.38.
- BABAYİĞİT, Sema, "Uluslararası Ticarete Kullanılan Belgeler", **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.XIV, Sayı.1-2, 200-229.
- BAĞDINLI, Nazmi, "İthalat İşlemlerinde Akreditifli Ödeme Yöntemi ve MTO 500", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Projesi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Kahramanmaraş, 2007).
- BAĞRIAÇIK, Atilla ve KANDEMİR, Seyfettin, **Dış Ticarete Uygulamalı Akreditif İşlemleri**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995.
- BAĞRIAÇIK, Atilla ve YILDIRIM Muhsin, **Dış Ticarete Uygulamalı KDV İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınları, 2000.
- BAĞRIAÇIK, Atilla, **Belgelerle Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**, 7. Baskı, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2003.

- BAĞRIAÇIK, Atilla, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2004.
- Bakanlar Kurulu, “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar”, Karar Sayısı: 2016/8478, **Resmi Gazete** Tarih-No: 18.03.2016-29657.
- BAŞARAN, Ergun, **İhracat**, İstanbul Eğitim Merkezi Yayınları, 1994.
- BAYRAKTUTAN, Yusuf, “Factoring ve Forfaiting”, **A.Ü. İİBF Dergisi**, Cilt.9 Sayı.3-4, 1992.
- Bedelsiz İhracata İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: İhracat 96/10), **Resmi Gazete**, R.G. No: 22510, R.G. Tarihi: 06.01.1996.
- BEDESTENCİ, H. Çetin, CANITEZ, Murat ve İLKER, Alaaddin, **Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar**, Ankara: Gazi Yayınevi, 2004.
- BOZKURT, Osman, **Sorularla İthalat Mevzuatı**, İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Şubesi Uygulama Servisi, 2010.
- BOZOĞLU, Mehmet, **Geleceğin Girişimcileri Projesi Dış Ticaret**, Samsun, 2007.
- BURÇİN, Kazma Sedef, “Incoterms 2000 Incoterms 2010 Değişiklikleri ve Türk Tic. Hukuku’nda Incoterms” İstanbul, 2011, http://www.agchukuk.com/images/makaleler/uluslararası_ticari_satislarda_teslim_klozlari_incoterms-20.pdf.
- BURNETT, Robin ve BATH, Vivienne, **Law of International Business in Australasia**, The Federation Press, 4th Edition, Sydney 2009.
- CENGİZ, Emrah ve diğerleri, **Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejileri**, İstanbul: Der Yayınları, 2003.
- CERAN, Yunus ve ORTAKARPUZ, Metahan, “Kur Farklarının Muhasebe Uygulamaları ve Türkiye Muhasebe Standartları İncelenmesi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.3, Sayı.2, 65-80, s.67.
- ÇİVELEK, M. Emre ve SÖZER, Edin Güçlü, **İnternet Ticareti: Yeni Ekosyal Sistem ve Ticaret Noktaları**, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2003.
- ÇİÇEK, Serdar, “Türkiye’de Döviz Kuru Sistemleri ve Politikalarının İhracata Etkileri (1980-2004)”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2006).
- ÇİFÇİ, İsmail, “Balassa-Samuelson Hipotezi: Türkiye ve Dış Ticaret Ortakları Uygulaması”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Dumlupınar Üniversitesi SBE, 2016).
- ÇOLAKOĞLU, H. Mustafa, **Dış Ticaret**, Ankara. Ağaç İşleri İhtisas Merkezi Müdürlüğü, 1996.

- ÇOLPAN NART, Ela, **Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi**, Journal of Yasar University, 2010, 17(5) 2874-2885, s.2879.
- DEMİR, Musa, **Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi**, Ankara: Detay Yayınları, Ankara, 2002.
- Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara: Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007.
- Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliği, **Resmi Gazete**, R.G. No: 24976, R.G. Tarihi: 27.12.2002.
- DOĞAN, Vahit, **Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı olarak Akreditif**, 3.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- DÖLEK Ali, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Umut Kitap Basım Yayın Dağıtım, 2013.
- DÖLEK, Ali, **Kambiyo Mevzuatının Temel Esasları**, İstanbul: DTR Basım Yayım Dağıtım ve Danışmanlık Hizmetleri Tic. Ltd. Şti., 2003.
- EKİNCİ, Yılmaz, **Dış Ticaret İşlemleri ve İhracatçının El Kitabı**, Bursa: Ak-Bil Yayıncılık, 1997.
- ERDEM, Ekrem, **Para Banka ve Finansal Sistem**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2010.
- ERDEMOL, Haluk, **Factoring ve Forfaiting Uygulamaları**, İstanbul: Akbank Ekonomi Yayınları, 1992.
- ERKİLİÇ, S., “Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri”, (**Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü, 2006).
- ERSUN, Cengiz, **İhracat Sistemi ve Prensipleri**, İstanbul: Can Matbaa, 1990.
- GERNİ, Cevat, **Dış Ticaretin Finansmanı**, Ankara: TOBB Yayınları, 1990.
- GÖKÇELİK, Cahit, **Gümrük Rejimleri**, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2005.
- GÜNEY, Alptekin, **Banka İşlemleri**, İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2008.
- GÜRSOY, Yaser **Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi**, Güncelleştirilmiş 5. baskı, Bursa: Ekin Yayınevi, 2009.
- GÜRSOY, Yaser, **Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi**, Ankara: Ekin Kitabevi, 2007.
- GÜRSOY, Yaser, **Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi**, Bursa: Ekin Basım Yayın, 2008.
- GÜRSOY, Yaser, **Dış Ticaret İşlemleri**, Ankara: Ekin Kitabevi, 2005.

HALL, E. Robert ve HALL, B. John, **Maroecenomics**. Norton International Student Edition, 1992.

HEPKTAN, C. Erdem, **2. Ulusal İktisat Kongresi**, (20-22 Şubat) / DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir, 2008.

HINKELMAN, Edward G., **Uluslararası Ödemeler**, İstanbul: Kontent Kitap, İstanbul, 2002.

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkin+da/Mevzuat/Kambiyo/> (04.03.2019)

<http://mobil.tobb.org.tr/DuyuruResimleri/2699-1.pdf> (04.03.2019)

<http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30653>, (08.03.2019)

<http://www.anit.com.tr/tr/icerik/42/atr-duzenlenen-ulkeler>. (11.03.2019)

<http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUK Ewj-zLCIj5vhAhUDIMUKHSC8AfwQFjABegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.asyaport.com%2Fuploads%2FDocument%2F5be88f6-b1e1-44df-9495-bac7778eeb13.pdf%3Fv-636623717162260893&usg=AOvVaw3AYiKslppCAfp5f5JqVABo> (04.02.2019)

http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ah UK EwjN9LGhh4LhAhWuposKHeiqAuEQFjACegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.tim.org.tr%2Ffiles%2Fdownloads%2FRaporlar%2Fekonomi_dis_ticaret_raporu_2015.pdf&usg=AOvVaw3B4We631sRbkPm5mliqr0D, (08.03.2019)

<http://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/6651/TMS/TFRS-ve-TMS/TFRS-Yorumlar%C4%B1-nedir?> (15.04.2019).

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=9.5.11990&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (02.03.2019)

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.3.1567&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=1567&Tur=1&Tertip=3&No=1567>(10.03.2019)

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.5411&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5411> (15.04.2019)

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3218.pdf> (11.02.2019)

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060606-10.htm> (11.03.2019)

- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060606-17.htm> (19.03.2019)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/02/20080228-6.htm> (19.03.2019)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/05/20170518-4.htm> (19.03.2019)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf> (10.03.2019)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/09/20180904-2.htm> (04.03.2019)
- <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rehberi-gerekli-belgeler.html>. (01.03.2019)
- <https://ticaret.gov.tr/data/5b87066213b8761450e18deb/%C4%B0hracat%20Rejim%20Karar%C4%B1.docx> (04.03.2019)
- <https://ticaret.gov.tr/data/5b9b970113b8761cc09f9c2c/Karar.pdf> (19.03.2019)
- <https://www.hmb.gov.tr/haberler/2018-32-48-sayili-teblig-kapsaminda-ihracat-bedellerinin-yurda-getirilmesi-hakkinda-duyuru> (04.03.2019)
- <https://www.ismmmo.org.tr/Mevzuat/I-Muhasebenin-Temel-Kavramlari---4003> (15.04.2019)
- <https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-mevzuat-ihracat-mevzuati-ihracat-yonetmeli.html> (04.03.2019)
- <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d58bd2eb-b966-4765-a0cc-626c507449d8/Sermaye+Hareketleri+Genelgesi+-+8.+De%C4%9Fi%C5%9Fiklik.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTW-ORKSPACE-d58bd2eb-b966-4765-a0cc-626c507449d8-msMStiD> (04.03.2019)
- <https://www.ticaret.gov.tr/ihracat/mevzuat> (04.03.2019)
- <https://www.ticaret.gov.tr/ithalat/ithalat-rejimi/ithalat-rejimi-karari> erişim 05.03.2019 (04.03.2019)
- <https://www.ticaret.gov.tr/ithalat/ithalat-rejimi/ithalat-yonetmeli.html> (04.02.2019)
- International Monetary Fund, **‘World Economic Outlook’, A Survey by the Staff of the International Monetary Fund**, May-1997, Chapter-III.
- İBİŞ, Cemal, ÇELİKDEMİR, Neşe Çoban ve ÇATIKKAŞ, Özgür, **Banka Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, 2018
- İGEME İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2007.
- İhracat Yönetmeliği, 2. Kısım İhracat Şekilleri ve Esasları, Madde 9, **Resmi Gazete**, R.G. No: 22515, R.G. Tarihi: 06.01.1996.

- İktisadi Araştırmalar Vakfı, “Türkiye’de Faktoring: Esaslar ve Uygulama III: Seminer Açılış ve Tebliğler”, **Türkiye’de Faktoring Semineri**, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, 1996.
- İTO, **Sorularla Faktoring**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No.1998-67, 1998.
- KABAN, Nihan, “Muhasebenin İhtiyatlılık Kavramının Karşılıklar ve Yedekler Açısından Karşılaştırılmalı Bir İncelemesi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- KAPLAN, Zeynep, “Türkiye’nin Lojistik Performansının Dış Ticarete Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin Üniversitesi, 2018).
- KARACAN, Ali İhsan, “Uluslararası Bankacılık Organizasyonu”, **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, 1995, 8(3),.
- KARACAN, Sami, **Banka Muhasebesi**, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 39, Kocaeli, 2000.
- KARAGÖL, Erdal, “İhracat Yükselişini Sürdürüyor”, **Seta Perspektif**, 1-2, 2012, <http://setav.org/tr> (08.03.2019).
- KARAGÜL, Mehmet ve İLTER, Berfu, **Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi ve Uygulama**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KARAHAN, Hatice, “Türkiye’de İhracat: 2013 Yılı Değerlendirmesi”, **Seta Perspektif**, 3-4, 2014, <https://www.setav.org/turkiyede-ihracat-2013-yili-degerlendirmesi/> (08.03.2019)
- KARLUK, Rıdvan, **Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim**, İstanbul: Beta 2002.
- KAVAK, Kemal, **Akreditif İşlemleri ve Uygulamaları**, Ankara: ARC Y, 2000.
- KAYA, Ferudun, **Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi**, 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2017.
- KAYA, Ferudun, **Uluslararası Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: İSMMMO Yayınları, 2011.
- KAYA, Salih, **Her Yönüyle Dış Ticaret**, Ankara: Ce-Ka Yayınları, 2007.
- KAYA, Salih, **Uluslararası Bankacılık Uygulamaları: (Bankalarda Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulaması) ve ICC-UCP 500 ve eUCP**, 2.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003.
- KAYA, Savaş, “Türkiye’de Dış Ticaretin Finansmanı, Bankalardan Dış Ticaret Hizmeti Alan İşletmelerin Bu Hizmetlerden Memnuniyet Düzeylerinin ve

- Beklentilerinin Belirlenmesi: Ankara Örneği”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, Ekim 2014).
- KAYMAKÇI, Oğuz, AVCI, Nuri ve ŞEN, Recep, **Uluslararası Ticarete Giriş**, Ankara: Nobel Yayınları, 2007.
- KAYMAZ, Ali Rıza, Cemal Ellitas ve Veysel Kula, “Mali Hesaplar ve Muhasebeleştirilmesi”, **Mali Çözüm**, 71, 2005.
- KEMER, Osman Barbaros, **Dış Ticaret Teknikleri Teori-Uygulama**, 1.Baskı, İstanbul: Alfa Aktüel.
- KESKİN Hakan, **Lojistik, Küresel Tedarik Zinciri Pratikleri**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2011.
- KIZIL, Ahmet ve SOĞUR, Macide, **İhracat-İthalat İşlemleri ve Muhasebe Uygulaması**, 3. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 1997.
- KOCAMAN, Berna, **Finansal Açıdan Faktoring**, Ankara: Atilla Kitabevi, 1992.
- KONDAK, Nuray, **İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları -Alternatif Finansman Teknikleri**. İstanbul: Der Yayınları, 2002.
- KRUGMAN, Paul R. ve OBSTFELD, Maurice, **International Economics: Theory and Policy**, Fourth Edition, Addison-Wesley, New York-1997.
- KURUÇ, Bilsay, “Katma Protokolü Okurken”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt.26, Sayı.02, 181-2011.
- KUTLU, Erol, **İthalat ve İhracat Uygulamaları**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2004.
- KUTLU, Erol, **İthalat ve İhracat Uygulamaları**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1213, 2002.
- KÜÇÜKSAVAŞ, Nihat, **Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulaması Tek Düzen Hesap Planı Uygulamaları**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım 1997.
- LEWIS, Mervyn, **Off-the-Balance-sheet Activites**, The New Palgrade Dictionary of Money and Finance, Vol.3. MacMillan, 1992.
- LOMBARDİNİ, Carlo, **Droit Bancaire Suisse, Schultess Médias Juridiques**, Geneve, 2002, s.321’den Aktaran: Senem BÖLÜKBAŞI, “Akreditifli İşlemlerde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir İnceleme”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008).
- MARŞAP, Beyhan, “Muhasebe Mesleği Fonksiyonları ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:37, 1996, 119-123.

- MAYER, Franz, “Approaches To Industrial Policy Within The Ec and It’s Impact On European Integration”, **Ashgate**, 1982.
- MAZLUM, Nurdan, **Trabzon İl Ekonomisinin Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Yeri**, Temmuz 2018.
- MEGEP, **Dış Ticaret Kavramları**, 344MV0042, Ankara, 2011.
- MEGEP, **İhracatçı Birlikleri ve Devlet Yardımları** 343FBS033, Ankara, 2011.
- MEGEP, **Muhasebe ve Finans, Dış Ticaret Kavramları**, Ankara, 2008.
- MELEMEN, Mehmet ve ARZOVA, S. Burak, **Uluslararası Ticaret Alternatif Finansman Teknikleri ve Muhasebeleştirilmesi Ticari Yazışma Örnekleri**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2000.
- MELEMEN, Mehmet, **Uluslararası Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Türkmen Kitapevi Yayınları, 2008.
- MELEMEN, Mehmet, **Uygulamalı Pratik Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Der Yayınları, 1997.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Muhasebe Finansman Banka ve Kambiyo İşlemleri**.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Muhasebe ve Finansman Bilanço**, Ankara: Meb Yayınları, 2007.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Ulaştırma Hizmetleri Alanı Gümrük Mevzuatı**, Ankara, 2011.
- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, **Resmi Gazete**, 1/21447 (M), 26/12/1992.
- MUSTAFA, Aylın, “Dış Ticarete Ödeme Şekilleri”, **Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Edirne, 2010.
- MUTLU, Yılmaz ve ÖZKEN Ahmet, **İhracat Anlamak ve Yönetmek İçin Bilmeniz Gereken Herşey**, Optimist Yayınları, 2011.
- MUTLU, Yılmaz, **111 Soruda İhracat**, İstanbul: Optimist Yayınları, Ekim 2014.
- ONURSAL, Erkut, **Mevzuat ve Teknik Yönleriyle Dış Ticaret**, Ankara: Seçkin Yayınevi Yayınları, 2013.
- ONURSAL, Erkut, **Ulusal ve Uluslararası Ticari Kurallar ve Uygulama**, İstanbul: Okur Ofset, 2000.
- ORDU, Ferdi, “Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

- ORHAN, Ayhan, “Serbest Bölgelerin Sağladığı Avantajlar: KOSBAŞ Örneği”, **Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi**, 2003, 1(5), 117-131.
- ORTAÇ, Serdar, Dış Ticaret İşlemleri, Muhasebe Uygulamaları ve Uygulamaların Muhasebe Standartları Karşısındaki Durumu, (**Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı Muhasebe-Finansman bilim Dalı, Ankara, 2010)
- ÖNDER, Şerife, ÖNDER, Hüseyin ve HEKİMOĞLU, Hakan, **Dış Ticarete Paket Program Kullanımı**, Bursa: Ekin Yayınları, 2009.
- ÖZALP, Abdurrahman, **Akreditif ve Standby L/C Rezerv Konuları (uygulama ve Testler)**, Türkmen Kitabevi 2012.
- ÖZALP, Abdurrahman, **Dış Ticarete Yeni Kurallar: UCP 600’in Kullanılması ve Akreditif**, İstanbul: Türkmen Yayınevi, 2009.
- ÖZALP, Abdurrahman, **Uluslararası Yeni Kurallar Işığında Dış Ticarete Teslim ve Ödeme Şekilleri**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2004.
- ÖZCAN Cengiz, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2008.
- ÖZDEMİR, Saban, **Türk Dış Ticaret İhracata İlişkin Esaslar**, Bursa: GEME, 2007.
- ÖZDEMİR, Ünal, KANTÜRK YİĞİT Güzin ve ORAL Muhammed, “Cumhuriyetten Günümüze Ekonomi Politikaları Bağlamında Türk Dış Ticaretinin Gelişimi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, 35, 149-174, 2017.
- ÖZDEMİR, Zekai, “Dış Ticaret Finansman Tekniklerinden Faktoring ve Forfaiting İşlemleri”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2005, 2(10), 194-224.
- ÖZEL, Hasan Alp. **Türkiye’de Dış Ticaretin Gelişimi Teori ve Uygulama**, İstanbul: Kriter Yayınevi, 2018.
- ÖZEL, Salih, **İşletmelerde Dış Ticaret İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, Ankara: Muğla İşletmecilik Yüksek Okulu Yayınları, 1978.
- ÖZER, Mevlüt, **Vergisel ve Teknik Boyutuyla Muhasebe**, 1. Baskı. Ankara: Özkan Matbaacılık, 1998.
- ÖZER, T., Türkiye’de 1908-2010 Arası Uygulanan Döviz Kuru Politikaları, (**Yüksek Lisans Tezi**, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011).
- ÖZTÜRK, Nazım, **Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama**, Ankara: Palme Yayınları, 2009.
- ÖZTÜRK, Nazım, **Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama**, Bursa: Ekin Yayınevi, 2012.

- PARASIZ, İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 8. Baskı. Bursa: Ezgi Kitapevi, 2005.
- PARASIZ, İlker, **Para Teorisi ve Politikası**, Bursa: Ezgi Kitapevi, 2009.
- PEKCAN, Erdoğan, **Kıyı Bankacılığı ve Türkiye**, İstanbul: İTO Yayınları, 1994.
- Resmi Gazete**, İhracat Yönetmeliği, 6.6.2006 tarih ve 26190 sayılı; TPKK Hakkında 32 Sayılı Karar.
- SANVER, Eray, **Dış Ticaret İşlemleri**, Bursa: Bizim Repro Ofset Matbaacılık, 2010.
- SAYGILIOĞLU, Nevzat ve GERÇEK, Adnan, **Dış Ticaret ve Gümrük**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2007.
- SAYIM, Ferhat ve ZENGİN, Halil İbrahim, “Dış Ticarete Kullanılan Finansman ve Teslim Şekillerinin Türkiye’nin Sınır Ticareti Uygulamalarında Kullanılabilirliği”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt.8, Sayı.11, 215-236.
- SEVİLENGÜL, Orhan, **Banka Muhasebesi**, 3. Baskı. Ankara: Gazi Kitapevi, 2001.
- SEVİLENGÜL, Orhan, **Genel Muhasebe**, 15.Baskı. Ankara: Gazi Kitapevi, 2009.
- SEYDİOĞLU, Halil, **Uluslararası Finans**, 3. Baskı. İstanbul: Güzem Yayınlar, 2001.
- SEYDİOĞLU, Halil, **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2003.
- SEYİDOĞLU, Halil, **Uluslararası Finans**, Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2003.
- SEYİDOĞLU, Halil, **Uluslararası İktisat**, İstanbul: Güzem Yayınları, 1998.
- ŞAHİN, Arif, **İhracat Prosedürlerini Biliyor Musunuz?**, Ankara: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 2007.
- ŞAHİN, Arif, **İhracata Yönelik Finansman Araçları**, 3.Baskı, Ankara: İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, 2002.
- ŞAHİN, Arif, **İhracatta Ödeme Şekilleri**, Ankara: İgeme Yayınları, 2002.
- ŞAKAR, Hakan, **Genel Bankacılık Bilgileri**, İstanbul: Strata Yayıncılık, 2000.
- ŞANLI, Cemal ve EKŞİ, Nuray, **Uluslararası Ticaret Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınları, 2000.
- ŞANLI, Cemal, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, İstanbul: Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

- ŞENOL, Coşkun, “Dahilde İşleme Rejimine İlişkin Düzenlemeler ile Rejimin Yerli Üreticiler Üzerine Etkileri”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı.35, Ocak-Temmuz 2010.
- TAKIM, Abdullah ve ERSUNGUR, Ş. Mustafa, “Dahilde İşleme Rejimi: İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt.24, Sayı. 2, 2010.
- TAŞKIN, M., **1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Politikaları**”, **Dış Ticaret Dergisi**, Özel Sayı.147, 2003.
- TETİK, Nilüfer, “Muhasebenin Temel Kavramları Ve Mali Tablolar İlkelerinin Yönetim Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi”. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Sayı 2, 147 – 160. 1997.
- TİM (Türkiye İhracat Meclisi), www.tim.org.tr, http://www.tim.org.tr/files/downloads/Raporlar/ekonomi_dis_ticaret_raporu_2015.pdf (08.03.2019)
- TOMANBAY, Mehmet, **Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı**, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 2001.
- TOP, Fatma, “Dış Ticarete Ödeme ve Teslim Şekilleri: Bucak Mermer Sektörü Örneği”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Isparta, 2014),.
- TOROSLU, M. Vefa, **Çağdaş Finansal Teknikler**, İstanbul: Beta Yayınları, 2000.
- TOROSLU, M. Vefa, **Factoring İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Beta Yayınları, 1999.
- TOROSLU, Vefa, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebe**, İstanbul: Beta Yayınları, 1999.
- TUMAY, Turhan, **Dış Ticaret Banka Tekniği**, 2. Basım, İstanbul: Kent Basımevi, 1987.
- TURGUT, Gökhan, “Türkiye'nin İhracatında 1980 Sonrası Sektörel Kompozisyon ve Pazar Analizi”, (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, 2013).
- TURHAN, Nihat, **Dış Ticaret ve Akreditifli İşlemlerin Uluslararası Uygulamaları Kılavuzu**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.
- TÜMAY, Turhan, **Mevzuat ve Teknik Yönleriyle İhracat**, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar Bölüm Başkanlığı, 1986.
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu 32 Sayılı Karar.

- TÜRK, İsmail, **Maliye Politikası**, 24. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2015.
- TÜRKSEVER, Murat, **Uluslararası Ticarete Kullanılan Teslim ve Ödeme Şekilleri**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1996.
- UNAY, Cafer, **Makro Ekonomi**, 3. Basım, Bursa: Akademi Yayınları, 1983.
- ÜNAY, Vecdi, **Bankalarca Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, İstanbul: Es Yayınları, 1989.
- ÜNAY, Vecdi, **Bankalarca Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, İstanbul: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Yayın No. 6, 1989.
- ÜNÜSAN, Çağatay ve CANITEZ, Murat, **Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar**, 9. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi, 2014.
- ÜSTÜNEL, Besim, **Ekonominin Temelleri**, 5. Bası, Ankara, 1988.
- VURAL, Mahmut, “Finansal Kiralama İşlemlerinde KDV Uygulaması”, **Active Dergisi**, Ekim-Kasım 2000.
- VURUCU, Mehmet ve ARI, Mustafa Ufuk, **Güncel Gelişmeler Işığında Uluslararası Bankacılık ve Finans**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007.
- WEGHAUSE, Klause, **Sigorta İşleyişi**, İstanbul: Koç-Allianz, 2001.
- YABANCIOĞLU, Şükrü, **Araştırmalar-3**, Gümrük Kontrolörleri Derneği, Ankara, 1996.
- YARBAŞI, Engin, “Türkiye Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Nazım Hesapların Önemi ve Dış Ticaret İşlemlerindeki Yeri”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:7 Sayı:13, Bahar 2008.
- YENİ, Coşkun, **Bankalar ve Dış Ticaret Firmaları İçin Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri (İngilizce Takviyeli)**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2005.
- YENİ, Coşkun, **Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri**, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2004.
- YILANLI, E. Haydar, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2003.
- YILANLI, Haydar, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2003.
- YILDIRIM, Mesut, **Banka Muhasebesi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 258, 2008.

YILMAZER, Mine ve ONAY, Meltem, **İhracat ve İthalat Yönetimi Yeni Stratejiler ve Güncel Uygulamalar**, 1. Basım, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti, 2015.

YÜKSEL, Ali Sait, YÜKSEL, Aslı ve YÜKSEL, Ülkü, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, Genişletilmiş 10. Baskı, İstanbul: Beta, 2004.

YÜKSELER, Zafer ve TÜRKAN, Ercan, **Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar**. İstanbul: Ekonomik Araştırma Forumu Çalışma Raporları Serisi, 2006.

26190 sayılı İhracat Yönetmeliği Madde 13 Fıkra 3.

